

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

HARRASSOWITZ
BRARY AGENT
LEIPZIG

W Soc 4330.5

Harvard College Library

FROM THE

GEORGE B. SOHIER PRIZE FUND

The surplus annual balance "shall be expended for books for the library."

— *Letter of Waldo Higginson,*
Jan. 10, 1893.

Received

_____.

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

..

GÖTEBORGS
KUNGL. VETENSKAPS- och VITTERHETS-SAMHÄLLES
HANDLINGAR
FJÄRDE FÖLJDEN. V: 2.

OM
DEN POETISKA FRIHETEN
I
1800-TALETS
SVENSKA DIKTNING

STUDIER I SVENSK VÄRS

AV

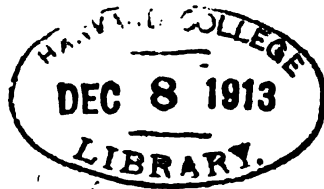
RUBEN G:SON BERG

GÖTEBORG 1903
WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI A.-B.

PRIS: Kr. 4: 75.

Not in fund

OM
DEN POETISKA FRIHETEN
I
1800-TALETS
SVENSKA DIKTNING

STUDIER I SVENSK VÄRS

AV

RUBEN G:SON BERG

L Soc 4330.5

GÖTEBORG

WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI A.-B. 1903

KAP. I.

Inledning.

1. Vid en undersökning av språkbruket hos en av 1800-talets svenska skalder fann jag en gång ett par högst egendomliga avvikelser från vad jag ansåg vara »vanlig svenska». Min undersökning var begränsad till en viss syntaktisk företeelse, och jag hade varken orsak eller tid att utsträcka den längre än jag från början ämnat. Men de antecknade egendomligheterna hade fäst min uppmärksamhet i så pass hög grad, att de sedan inte sjönko ned till glömska igen tillsammans med de övriga detaljerna i detta arbete. Jag märkte därför småningom analogier hos andra skalder, och allt efter som högen av anteckningslappar växte, mognade mitt beslut att i en uppsats söka redogöra för denna speciella kategori av poetiskt språkbruk. Uppsatsen vart påbörjad men avbröts, då den visade sig vilja svälla ut, men likväl behandlade endast en liten del av det större ämne, som jag efter hand kommit att intressera mig för: skillnaderna i språkligt hänseende mellan vår nutida prosa och vår nutida värs.

I stället tog jag upp arbetet på den senare uppgiften. Jag erkänner att jag från början hyste den tämligen falska uppfattningen, att dessa avvikelser huvudsakligen voro att förlägga till de områden, som vanligen behandlas i poetikerna, och att de rent grammatiska egendomligheterna skulle visa sig ganska få och obetydliga. Så snart jag märkte, att de tvärtom voro ganska många och till en del mycket betydande, insåg jag också, att jag måste avstå från den plan, som jag utkastat vid början av mitt arbete, nämligen att söka utröna alla dessa avvikelser utbredning och ålder samt, om möjligt, deras uppränning. Det skulle ha blivit ett alltför omfattande arbete att undersöka hela den svenska poesin under den nysvenska tiden och de inflytanden, som gjort sig gällande på dess yttre daning. Jag måste göra en tidsbegränsning bakåt för att inte få en alltför över-

väldigande stoffmängd att handskas med. Vidare fann jag det nödvändigt att begynna undersökningen av det poetiska språkbruket med dess rent grammatiska sidor, emedan denna formella uppgift var den mest obeaktade.

2. Att jag satte tidsgränsen vid 1800-talet, var inte godtyckligt, ehuru jag här endast kan antyda orsakerna. Enligt den som jag tror vanliga uppfattningen gå ju de två stora litterär-språkliga gränslinjerna i vår poesis historia vid namnen Stiernhjelm och Dalin. Så långt tillbaka som till och med den Stiernhjelska tiden kunde jag inte gå; återstod då att avgränsa ämnet till tiden efter Dalin. Men vid en förberedande genomläsning av de tidigare diktverken från 1700-talets senare hälft fann jag, att deras form i alla fall hörde närmare tillhopa med det förgångna än med den senare tidens. Först under den franskt-akademiska diktningens middags- och aftontid blir språket i värden så behandlat, att det trots alla olikheter i både smått och stort kan föras tillsammans med poetiskt språk från senare hälften av 1800-talet under en rubrik.

Emellertid var sambandet mellan den gustavianska tidens inledningspoesi och den närmast föregående så intimt, att då jag släppte den senare, måste jag låta den förra följa med. Även i formellt afseende betecknar nyromantiken en ny tid, och dess språkbehandling skiljer sig påtagligt från den gamla skolans. Men denna skillnad har likväl förefallit mig att i rent grammatiskt avseende vara mindre än den som skiljer gustavianernas äldsta dikt från deras yngsta. Det går onekligen en gräns ungefär vid skiftet mellan århundradena. Oxenstjerna, Lidner, Kellgren visa språkliga vanor, dem man saknar hos Leopold, och även Anna Maria Lenngren, den till sin stil ålderdomligaste av de författare jag här redogör för, har endast kvar ett par af de licenser, som voro karaktäristiska för det äldre skedets vär.

3. Överensstämmelsen mellan språkbruket hos t. d. Leopold och Tegnér, särskilt i hans tidigare dikter, gjorde också, att jag inte ansåg mig böra skilja bort dessa de senare gustavianerna och flytta gränsen fram till 1810. Ty så avgjort som en del av den vitterhet, vilken skrivits under 1800-talet, hör till det föregående tidsskedet, skulle jag i så fall fått en absolut ohållbar gräns i 1810. Trots det att gustavianer och nyromantiker stodo i en så bestämd och fientlig motsättning mot varann, är det i alla fall genom sammansmältning av bådas formella insatser i vår värsteknik som *den poetiska stilen* — om man kan tala om en sådan — utbildar sig. Nyromantikens

arv efter motståndarna innefattade både sådant, som de ville frigöra sig ifrån, ock sådant, som de torde ha tagit emot med tacksamhet — om också en förtegen.

Gemensamt för dessa båda riktningar är, att de båda två äro utvecklare ock ordnare av en språkstil, men i mindre grad skapare. Det ur språklärans synpunkt specifika i vårt poetiska språk går nästan helt och hållet längre tillbaks i tiden. Såväl förändringarna i själva ordformen som konstruktions- ock ordföljdsavvikelser äro till sina viktigaste kategorier belagda före den tid som min undersökning omfattat. Jag har därför ytterst sällan kunnat ge en företeelses historiska upprinnelse ock utveckling, utan fått inskränka mig till att ange arten ock så vitt möjligt omfattningen av de avvikelser från prosans språkbruk, vilka jag iakttagit i 1800-talets svenska diktning.

4. Vad jag eftersträvat att ge med detta mitt arbete är sålunda en efter grammatiska synpunkter ordnad materialsamling, en sammanfattande språklig redogörelse för en viss litteraturart under en viss tid. Enligt min mening är det ett hos oss hittills försummat kapitel av värsläran (metriken), som därigenom får en om också otillräcklig första behandling. Om värsläran definierats riktigt såsom: redogörelse för språkets behandling i värslär — en definition som jag för min del godkänner — så måste denna redogörelse naturligtvis omfatta alla sidor av språket, vilka i en grammatisk behandling komma till tals. Så har emellertid inte skett. Värslärorna ha endast sysselsatt sig med ett parti av redogörelsen för ordens yttre form, nämligen akcentueringen. Inte ens de förändringar, som ägt rum i ordens fonetiska beskaffenhet, ha blivit behandlade, ock lika litet har man uppmärksammat förändringar i ordens konstruktioner, i ordföljden eller av värsläran framkallade förändringar i ordens betydelse. Vad värslärorna försummat ha språklärorna eller ordböckerna inte brytt sig om. Det lilla ock till synes alldeles osystematiskt antecknade, som jag funnit i t. d. *Brates*, *Mobergs* ock *Sv. Akademiens* språkläror samt våra rikhaltigare ordlistor finnes anført vid var särskild paragraf. Några notiser om hithörande förhållanden läsas i *Esaias Tegnér's »Om poesiens språk»* (Sv. Akad. Handl. från 1796, del. LVIII), som likväl huvudsakligen håller sig till andra sidor av ämnet än de rent grammatiska. Det hittills utförligaste ock bästa, som varit synligt i tryck, rörande dessa frågor är *Josua Mjöbergs* uppsats »*Några iakttagelser om uttrycksfullhet och ordknapphet i del poetiska språkbruket*» i *Språk*

och *Stil* I: 193 ff., som glatt öfverraskade mig under utarbetandet av denna avhandling. Till de arbeten, som fört vetenskapen framåt, kan jag däremot inte räkna *N. Linders* ströskrift »*Svenska språket i modern dikt Konst*» (Sthlm 1902) trots dess iakttagelser och notiser. Rörande grunderna för min uppfattning av detta arbete hänvisar jag till min granskning därav i Stockholms Dagblad för den 30/3 och 4/4 1902 under titeln »*Stilideal och stilistik*».

5. Den föreliggande undersökningen har emellertid även ett annat mål än att vara utgångspunkt och begynnelse för en teckning av de poetiska friheternas historia i vår diktning, ett annat mål än att vara en del av den svenska metriken. Den vill nämligen göra det möjligt för följande undersökningar att åstadkomma de litteraturpsykologiska språkundersökningar, av vilka både litteraturhistorien och språkvetenskapen draga nytta. Liksom man inte med någon fördel kan behandla en enstaka skriftställares språkbruk utan att känna språkbruket i allmänhet, kan man inte undersöka en skalds språkbruk och *licentia poetica* utan att någotsånär behärska hans samtids skaldespråk, i den mån det finnes ett sådant. Det är denna allmänna behandling, som jag har eftersträvat. Helt visst finnes det stora luckor och utelämnanden i min framställning. Jag är övertygad om att jag trots all uppmärksamhet och alla försök att observera avvikelserna från det vedertagna språkbruket, har gått förbi mycket, som borde varit med, och kanske tagit upp somt, som borde utelämnats. Men jag hoppas i alla fall att ha fått med det mesta och det viktigaste av det som från min utgångspunkt borde ha medtagits. Här är då möjligheten given, att kunna avgöra var och en enskild skalds språkbruk. Jag har funnit, att hur mycken överensstämmelse språkbruket än företer hos de i karaktär, miljö och tid mäst skilda förf. som jag undersökt, så äro de likväl så absolut individuella i sitt ymnigare eller sparsammare nyttjande av varje licens, varje avvikelse, att de redan därigenom kunna i viss mån karaktäriseras.

Av vilken litteraturhistorisk betydelse är det då att känna detta? Jag skall tillåta mig att här anföra några ord av en tysk forskare, vars arbete jag har att tacka för många uttalanden och uppslag av intresse och värde. Det är professor *Ernst Elster*, som i företalet till första bandet (det enda hittills utkomna) av sin »*Prinzipien der Literaturwissenschaft*» berör just dessa frågor och synpunkter. Han skriver: »Es kann keinen grösseren Irrtum geben als den, dass die Philologie in der Literaturgeschichte abgewirtschaftet habe. Nein, sie ist und

bleibt die sicherste Grundlage unserer Forschung; sie bildet die unerlässliche Ergänzung der psychologischen, ästhetischen und historischen Arbeit. Wer aus Erfahrung weiss, wie sehr sie das Verständnis der Dichtungen im Grossen und Kleinen sichert und fördert, wird mit Verachtung auf das Geschrei hören, das von Unwissenden gegen ihre Herrschaft in der Litteraturgeschichte erhoben wird. — So bin ich der Ueberzeugung, dass nur durch eine Vereinigung der verschiedenen oft einseitig betonten Betrachtungsweisen eine förderliche Entwicklung der Litteraturwissenschaft zu erwarten ist: dass wir den psychologischen, ästhetischen, philologischen und historischen Aufgaben in gleichem Masse gewachsen sein müssen».

Ingen, som studerat svensk litteraturhistoria, har väl kunnat undgå att lägga märke till den brist på filologiskt intresse ock filologiskt säkra utgångspunkter, som vår forskning företer på detta område. Jag tänker härvid inte så mycket på de få litteraturspråkliga anmärkningar ock observationer, som ha blivit gjorda. De äro alltför obetydliga för att egentligen förtjäna någon uppmärksamhet. Eksempel på deras otillförlitlighet ock ytterligt ringa vidd erbjuda de i »Språk och Stil», II: 96 kritiserade anmärkningarna mot ett par nyromantiska skalder. Utan framförallt tänker jag på de undersökningar, som inte äro gjorda, men vilkas omfattning ock resultater äro så väsentliga för en riktig uppfattning av en hel del förhållanden i vår litteratur, att de för närvarande äro starkare av nöden än snart sagt alla bibliografiska ock livsbiografiska monografier. Jag tillåter mig att låna ett exempel från lektor N. Beckman (Skolan, I: 235), som frågat: »hur länge skola vi tugga på den efter allmänna intrycket otvifvelaktigt sanna uppgiften, att »Dalin är den svenska prosastilens omskapare», utan att någon människa kan tala om, hvilka språkliga uttrycksmedel han eliminerat och hvilka han infört i svensk prosastil». Är inte detta en fruktansvärd lucka i vår litteraturhistoriska kunskap? Skaparen av en epok, gränsen mellan två tidsskeden i vår vitterhet — de omtalas som sådana i högst bestämda ock vederhäftigt klingande ordalag, men allt är svävande ock bara intryck så där i allmänhet, ty någon undersökning har ej blivit verkställd ock några bevis för vare sig det ena eller det andra ha ej blivit företedda. Ett annat exempel lämnas av det bekanta påståendet, att »nyromantikerna påyrkade känslans ock fantasiens oinskränkta rätt inom skaldekonsten». Hur gingo de tillväga härvid? Varigenom ha nyromantikerna markerat en skillnad mot gustavianerna? Detta

är en till tre fjärdelar formell fråga, som skall besvaras genom ett uppvisande av de rent värsifikatoriska medel, som nyromantikerna begagnade sig av ock som utgöra det på samma gång ytterligaste ock jupaste av deras särmärken. Här återstår ett mycket stort arbete att sätta i gång ock fullfölja, innan vi hinna ur det obestämdas töckenvärd.

6. Men undersökningen av de rent formella egenskaperna av en skalds eller en poetisk riktnings diktverk kommer alltid att behöva fullständigas genom jämförelse med språkbruket i den vittra prosan. Jag har här inskränkt mig till språkbruket i bunden stil, som är något i ock för sig ock avgränsat från övrig vitter stil i en del hänseenden, men i andra naturligtvis samhörigt ock likartat med detta.

Det gemensamma för dem båda är naturligtvis att de i främsta rummet äro uttrycksmedel, icke meddelsemedel. Som jag förut haft tillfälle att påpeka (Finsk Tidskrift 1899, II. 185 ff.), leder denna subjektivitet hos den språkframbringande därtill, att det ästhetiska språkbruket i viss mån kommer att stå geot emot allt annat.

Den bundna formens särställning inom det ästhetiska språkbruket är svårare att klargöra. På sätt ock vis är all vitter framställning en bunden stil, därigenom att rytmik ock välljud krävas där. Gränsmärkena mellan vitter prosa ock värs äro stora ock mestadels omtvisteliga. Stora delar av t. d. Murnis äro så påtagligt rytmiserade ock i sitt språkbruk så påtagligt värsifikatoriskt hållna, att de snarast höra in under den bundna stilen, fast de sakna värsens vanligaste karaktärstecken: de korresponderande takterna. Å andra sidan är Rydbergs »Vårdträdet» en sådan värs, som man mycket väl kan räkna till den vittra prosan. Tvivelsutan vore det riktigast att göra en ny uppdelning av dessa former. Utan att göra anspråk på att ge mer än ett förslag att diskutera, vill jag framställa några synpunkter.

Först klyves den ästhetiska alstringen i två huvudgrupper: den, där det rytmiska elementet är konstitutivt ock den, där det icke är det. Även i stora romaner med en stil som ej är sovrad till klang ock fägring, har likväl rytmiken en vida större betydelse än t. d. i en notis eller ett annat liknande arbete.

Den rytmiska vitterheten sönderfaller i två avdelningar: värs, d. v. s. sådant språk, där korrespondens mellan takterna förefinnes, ock rytmisk prosa, där sådan icke finnes. Värsen åter är dels strofisk, dels icke strofisk.

7. I vad mån det vittra språkbruket bör få avvika från allmänt, eller som Cederschiöld säger: »tillåten licentia poetica» är en omvistad fråga. För min del hyllar jag de mest individualistiska åsikter om språkriktighet och hänvisar rörande dem till tidskr. Verdandi 1902, s. 345 ff.

För den, som åter hyllar den åsikten, att likformigheten bör gå framom individualiteterna i språket, finns det likväl skäl, som tala för att åt vittra författare inrymma vidare rättigheter till avvikelse än för vanliga språkproducenter.

Först och främst äro avvikelserna naturligtvis att bedöma med särskild uppmärksamhet, om de tillgodose välljuds- eller rytmiska krav, eller om genom dem över huvud avses att väcka en stämning, vars framkallande inte åstadkommes genom den vanliga språkformen. Ett dylikt, medvetet ändrande av språkbruket är givetvis inget fel mot språkriktigheten, utan en avvikelse, rörande vars värde endast en analytisk undersökning kan lämna besked. Har den avsedda verkan uppnåtts, så berättigar denna verkan förändringen.

Men även i det fall att en språkändring sker endast för att erhålla omväxling i ordasätten, har man svårt att neka dess tillvarorätt, alldenstund man i annat fall måste förneka poesin ett av dess viktigaste och mest anlitade verkningsmedel.

KAP. II.

Förändringar av ordformen.

8. Redan det första arbete, som teoretiserar om svensk värs gör anmärkningar rörande skaldernas vana att ombilda orden för att lättare kunna passa in dem i rim och rytm. Andreas Arvidi säger nämligen i sin »En kortHandledning til thet Swenske Poeterij (1651).

Sid. 116. »Then Vocalis eller sielfliudande Bookstafwen som effterst i Ordet står / skal uthslutas / när thet nästfölliande Ordet och så begynnas aff een Vocali. — — — Doch bör man weeta / at inge Monosyllaba / eller och the Ord som aff them komne äre / stympas medh någhon Apostropho såsom thesse: Lee / spee / see / skee / the / besee / Boo / troo / betroo / ståå / gåå / bijståå — — — och slutas mäst — — uth thesse twenne Vocaless a och e — — — doch måste man achta at thet icke för ofta skeer. — — — När man täncker artigt til at sammanfoga the Swenske Orden bör man wachta sig för en olijdeligh Synope [sic!], så at man icke uthsluter the Bookstäfwer ifrån Orden / hwilka icke kunna mistas / medh mindre Orden ther igenom bekomma een olämpeligh och swår Pronunciation i thet at många Consonantes sättias tilsamman / hwilka icke uthi een Stafwelse stå kunna eller tiena / såsom: Ellr för eller / efftr för effter / kommr för kommer. Uthan / när Nöden fordrar at någon Syncope måste brukas — skal mā uthsluta the Bokstäfwer / hwilka / utan berörde Skada / kunne från Orden mistas. Sådan lijdeligh Syncope finnes uthi the Orden: Christliga för Christeliga / dagliga för dageliga. Item / uthi thessa Orden / hwilke then geemene Man affkortade eller sammandragne öfwa plägar: Har för hafwer / taar för tager / bär för bærer / drar för drager.

— — — — —

Kan man och bruka Antithesi undertijden / och sättia then eene Bookstafwen i stället för then andre: såsom til Exempel / kan

man sätta Font för Funt / eftersom thet ordet Font kan dragas
 aff thet Latiniske Ordet Fonte. Så kan man och sätta Kunst för
 Konst / omsunst för omsonst / bekant för bekant / Fugel för Fogel.

Må man och stundom bruka Metathesi, såsom / Christen för
Christne. Itē Apocope kärlich för käriligen / Daga för Dag ar/ föhr
för föhrer / Rör för Rörer.

Är icke heller så olijdeligt / at man brukar Epenthesi och
sättier antingen een Bokstaf eller och een Stafwelse in / mitt uthi
Ordet / såsom alderigh för aldrigh.»

Nära ett århundrade senare författade Anders Nicander »Oför-
gripeliga Anmerckningar öfwer Swenska skaldekonsten» (Sthlm, 1737).
Han förnekar rättigheten att elidera m, men säger: »däremot — —
— tyckes man ibland kunna följa dem [Latinerne] uthi Bokstafwens
S eliderande. — — — Härmed kommer Herr Stiernhielm öfwerens, då
han brukar therä' för theras; tärnorna' för tärnornas etc.

»Angående Vocalernes elision eller Synalæphe» håller han för, att »om detta skall finna rum i Swenska Poë sien, så bör det mycket sparsamt brukas.» Så följer han Arvidi i följande regel: »Latinernes Synæresis, Methatesis, Antithesis, Apocope, Syncope med flere sätt äro ock i Swenskan tillåtelige, såsom: Slagen pro Slagne; Omsunst pro omsonst; Kärlig och kärlin pro kärligen; Daga pro dagar; Hwart pro hwarken; Und'r pro under; Te pro till; Thera pro theras; tar pro tager; Alderig pro aldrig &c. — — — — —

Dock måste man härvid ackta, at hwarken Versen der igenom stöter eller ordet alt förmycket stympas. Emellertid ogillar han Stiernhielms ska' ock hwa' som han finner »giöra Versen illa stötande».

Olof von Dalin har i sina »Korta påminnelser i Svenska Skaldekonsten i vår tid» åtskilligt att säga om »et gammalt missfödsel, som kallas Licentia Poetica, hvarmed man tror sig vara berättigad, at mer få vara vårdslös i bunden, än i obunden skrifart.» Han anför emellertid ingen mer oart än denna: »att uppfylla raden, sätter man ofta faster i ställe för fast, mörker i ställe för mörk, milder för mild, gröner för grön o. s. v. at förtiga, det Adjectivum nog ofta sättes efter Substantivum.»

Bland dessa formförändringar har jag naturligtvis ej tagit med akcentförändringarna, som behandlats ock böra behandlas i värnsbyggnadsläran.

9. *Apokope*. Trestaviga substantiv på -are mista ändelsens -e. Oftast förekomma apokoperade på detta vis orden altare, bågare, hammare, kammare, mindre ofta yrkesnamnen bagare o. s. v. Jfr. Rydqvist, Sv. Spr. L. II: 41, 128.

Jag har antecknat följande former:

altar Adlerbeth, Almqvist, Atterbom, Braun, Bäckström, Böttiger, Carl XV, Euphrosyne, Franzén, Fredin, Hedborn, Ingelman, Knös, Leopold, Ling, Malmström, G. H. Mellin, Nicander, Nyblom, Rydberg, Sehlstedt, Silfverstolpe, Snoilsky, Stagnelius, Strindberg, Tegnér, Wadman, Valerius, Wirsén, Vitalis, Östergren.

Anm. 1. Altar finnes även i prosa som biform till altare.

bågar Atterbom, Bäckström, Euphrosyne, Fallström, Karlfeldt, Levertin, Nyblom, Nybom, Tegnér, Wirsén, Östergren.

hammar Böttiger, Carlén, Fröding, Hammarsköld, Hedborn, Ingelman, Ling, Malmström, Nicander, Silverstolpe, Snoilsky, Carl Strandberg, Strandberg, Tegnér, Valerius, Östergren.

kammar Almqvist, Atterbom, Bjursten, Björck, Bäckström, Böttiger, Bååth, Dahlgren, Euphrosyne, Fallström, Fredin, Fröding, Gumælius, Hedborn, Ingelman, Josephson, Karlfeldt, Knös, K. A. Melin, Nicander, Nyblom, Rydberg, Sehlstedt, Snoilsky, Stagnelius, Säterberg, Tegner, Wirsén, Östergren.

ankar Beckman, Böttiger, Carlén, Franzén, Fröding, Livijn, Tegnér.

Anm. 2. Ankar finnes även i prosa som biform till ankare.

pelar Tegnér.

Mansnamn på —are: *väktar* (»O, väktar' god!») Euphrosyne, *jägar* Tegnér, Säterberg, *stackar* Fröding, Nyblom, *mästar*, *skomakar*, *kopparslagar*, *Skapar*, *torpar*, *aptekar*, *läkar* Sehlstedt, *riddar* (»riddar' god,» G. 7) Snoilsky, *borgar* Ingelman, *byggmästar* Otto Lindblad, *medborgar* Bäckström.

Anm. 3. Den talrikare förekomsten hos Sehlstedt beror givetvis på att i skämtsamt diktning de friheter, som tillåtas, utnyttjas med mera hänsynslöshet. Inflytande från talspråket kan möjligen ha gjort sig gällande här i någon mån; där bortkastas e framför namnet: skraddar Palm, aptekar Svenson o. s. v. Men det är inte sannolikt att man här har att räkna med detta inflytande i fråga om t. d. väktar, Skapar. Fornsvenskt finns det former både med ock utan e, men redan hos Sahlstedt äro de förra huvudformer eller ensamt anförda. De kortare äro emellertid långt ifrån så allmänna som E. Tegnér d. y. synes antaga (Poesiens språk.)

10. De trestaviga neutrerna arbete, anlete ock samvete förekomma ofta med apokoperat e. Jag har antecknat följande författare: *anlet* Adlerbeth, Almqvist, Atterbom, Beckman, Bjursten, Björck, Braun, Brogren, Bååth, Bäckström, Carl XV, Dahlgren, Elgström, Fredin, Fröding, Grafström, Hagberg, Hedborn, Ingelman, Jacobson, Josephson, Karlfeldt, Knös, Leopold, Ling, G. H. Mellin, Nicander, Oscar Fredrik, Ossian-Nilsson, Rydberg, Sehlstedt, Sjöberg, Snoilsky, Stagnelius, Strindberg, Tegnér, Wallin, Wennerberg, Wirsén, Vitalis, N. P. Ödman, Östergren.

arbet Atterbom, Bjursten, Bååth, Bäckström, Böttiger, Dahlgren, Euphrosyne, Fahlcrantz, Grafström, Ingelman, Knös, Ling, Nicander, Nybom, Sehlstedt, Sjöberg, Stagnelius, Tegnér, Wallin, Wirsén, Östergren.

samvet Adlerbeth, Atterbom, Bäckström, Elgström, Euphrosyne, Jacobson, Lenngren, Leopold, Ling, Nicander, Sehlstedt, Sommelius, Vitalis.

Anm. 1. Jag har här betraktat dessa tre ord från den nuvarande språkkänslans ståndpunkt. För denna äro *anlet* o. s. v. apokoperingar, ehuru *anlet* ock *anlete* etymologiskt skiljas åt, ehuru *arbet* är en form, som ansluter sig närmare än *arbete* till den lågtyska form, som är ursprunget till vårt ord, ock ehuru *samvet* är ursprungligare än *samvete* (fsv. *samwit*). Men då redan Sahlstedts Ordbok 1773 endast upptar formerna *anlete* ock *arbete* samt uppför *samvete* som huvudform, torde man vara berättigad att anse dessa som de gällande redan för 1800-talets första år. Alla tre träffas likväl sporadiskt i de kortare formerna under denna tid, jfr Sv. Akad. Ordb. I: 1512 ock 2096.

Anm. 2. Det är anmärkt av Robert von Kræmer (Om trestafviga ords användning i vers s. 49), att en dylik stympning förekommer i svensk vårs även i våra dagar. Som av ävanstående synes, är likväl hans uttryck »Äfven i sednare tider träffas ännu någon sällspord gång trestafviga ords stympning i vers» för svagt, eftersom den påträffas ganska ofta.

11. De tvåstaviga neutrerna sinne ock sköte mista sitt slut-e. Dessa båda ord, som i denna apokoperade form höra till de allmänast nyttjade, ha inte ryckt med sig de tämligen närstående orden *minne* ock *möte*, med vilka de likväl ständigt ock jämt förbindas, särskilt i rimpar. Detta visar att traditionen väl bibehåller sig, men är föga analogiproduktiv. Sköt är ju den äldre formen (se Tamm, Om avledningsändelser hos sv. substantiv s. 43) ock sinn (jämte sinne) den fornsvenska formen. För nysvensk språkkänsla torde numera endast de längre formerna finnas; sinn förekommer emellertid

ofta i äldre, ännu sjungna visor, något, som starkt bidragit till formens kvarhållande.

Jag har antecknat dem hos följande författare:

sinn Bäckström, Böttiger¹, Euphrosyne, Fredin, Gellerstedt, Gyllander, Hallström, Heidenstam, Jacobson, Josephson, Karlfeldt, Kléen, Knös, Malmström, K. A. Melin, Nyblom, Ossian-Nilsson, Rydberg, Sehlstedt, Silverstolpe, Snoilsky, Strindberg, Tigerschiöld, Wennerberg.

sköt Adlerbeth, Atterbom, Beskow, Bjursten, Björck, Braun, Bäckström, Böttiger, Choræus, Dahlgren, Elgström, Euphrosyne, Forsslund, Fredin, Fröding², Geijer, Grafström, Gyllander, Hammarsköld, Frans Hedberg, Hedborn, Ingelman, Jacobson³, Josephson, Knös, Kullberg, Lenngren, Leopold, (Lidner,) Ling, Livijn, Malmström, K. A. Melin, Nicander, Nyblom, Orvar Odd, Rydberg, Silverstolpe, Sjöberg, Snoilsky, Sommelius, Stagnelius, Strandberg, Säterberg, Tegnér, Wadman, Valerius, Wallin, Hans Vik, Vitalis, Widström.

12. e apokoperas även någon gång i andra substantiver. Jag har antecknat följande:

neutrala:

reglement Strindberg, *tryn* (»ditt blodbestänkta tryn» (H. A. II: 224) Heidenstam, *flöd*⁴ (»nytt flöd af ljus», Heidenstam, D. II: 259) Atterbom, *eländ* Braun, *släkt* (»från släkt' till släkte», I: 13) Tegnér, *ämbet* (»å sitt ämbets vägnar») Tegnér, Nicander, *herberg* Knös, *belät* Lenngren, *himmelrik*, en form som kvarhålles av salmerna, Bäckström, Geijerstam, Karlfeldt, Nyblom, Wadman, Wallengren, Wirsén.

den-könade:

förstusval Heidenstam, *fiend* (en fiends järn» P. A. II: 262, även II: 97) Adlerbeth, *skottspol* Sehlstedt, *kanalj* Orvar Odd (rimord på seralj, II, Gr. Gr. 186), *vant'* Franzén (I: 90; torde vara en tal-språksform), *ekorr*, Franzén (vanligen likväl ekorn) Ekelund.

¹ även ss *vansinn*.

² ss *moderssköt*.

³ även ss *malmsköt*.

⁴ finns äldre (t. d. Sahlstedt) som maskulinum.

13. De tre preteritiformerna hade, lade ock sade kunna mista sitt slut-e. I fråga om de båda sistnämnda visar detta kanske tillnärmanden till talspråket; *sad'* står ibland 'omväxlande med *sa'*, ock ibland förefaller formen att vara rent skriftlig, d. v. s. den är avsedd endast att vara enstavig ock uttalet kan lika väl vara *sad* som *sa'*. Något enstavigt uttal av *hade* känner jag däremot inte till ock inte håller upptar Lyttkens-Wulffs uttals-ordbok något sådant, varför det väl är riktigast att betrakta *had'* som analogisk form till *sad'* ock *lad'*. Jag anför följande exempel.

Den gröna rönnen var du,
som jag planterat *had'* (rimord: glad).

Gellerstedt I: 44.

Vidare hos Nyblom, Sehlstedt, Wennerberg.

sad Adlerbeth, Atterbom, Beckman, Björck, Braun, Bäckström¹, Böttiger, Carlén, Dahlgren, Euphrosyne, Franzén,² Geijer, Gellerstedt, Grafström, Josephson³, Karlfeldt, Ling, Nicander, Orvar Odd, Oscar Fredrik, Scholander, Schultz³, Sehlstedt³, Silverstolpe, Snoilsky, Säterberg, Tegnér, Wadman, Wennerberg, Vitalis, Ödman.

lad Franzén, Nybom (»verlden kom snart och *lad* år uppå år», I: 97).
S** i Poet. Cal. 1814 s. 16, B*** N i Poet. Cal. 1818 s. 100,
Oscar Fredrik, Josephson.

De under 1600-talet vanliga apokoperingarna av -e i preteritiformer på -ade sluta opp före 1800-talets början. Det är en högst sällsynt tillfällighet, att man sedan den tiden finner en dylik apokope. Wadman har den i sin dikt »Till ordföranden i klubben 'Enig heten'»:

¹ finnes dialektalt.

² även *sa'*.

³ Naturligtvis utom i de fall, där den står som rim, såsom i
Hon sjöng och kvad och så hon *sad'*:
Snoilsky, G. 10; även sid. 28.

grefvinnan *sad*:

»Ser du de liken sju, i rad,

Frans Hedberg, Efterskörd 272.

Ack om min Bacchus blef bevekt
och lät mig, om han *orkad'*,
se hälften af naturen stekt
och andra hälften korkad!

Börjesson i Poet. Cal. 1815 s. 101 likaså:

De *undrad'*, hur — — — —

14. Apokopering av e förekommer även i de tre konjunktiva preteritiformerna *mände*, *skulle* ock vore. Som apokopering kan man också betrakta de fall, då ett starkt preter. indikat. ersatt motsvarande preter. konjunkt., ehuru jag för min del snarare lutar åt den åsikten, att vi här ha att göra med ett utbyte av värbformer, då indikativens tempora visat sig ofta träda i stället för motsvarande konjunktiva.

Jag anför följande författare:

mänd Atterbom, Beckman, Braun, Bäckström, Dahlgren, Geijer, Hammarsköld, Knös, Ling, Malmström, K. A. Melin, Nicander, Nyblom, Scholander, Tigerschiöld, Wennerberg, Vitalis.

skull A. A. Afzelius, Atterbom, Dahlgren, Gellerstedt, Wennerberg.

vor Fallström, Franzén, Geijer, Nicander, Nyblom, Nybom, Silverstolpe, Wennerberg, Vitalis, Öman.

steg (i st. f. *stege*) Bäckström, Dram. Dikt. 130, *drog* (= *droge*), *flöt* (= *flöte*) Säterberg, Saml. Dikt. I: 107, 132, *tog* (= *toge*) Stagnelius II: 27 m. fl.

15. Den kanske allmännaste av alla former med apokoperat e är *båd*, som förekommer hos snart sagt alla skalder. Den torde i någon mån företräda ett enstavigt talspråksuttal *bå*, men är väsentligen en kvarleva från äldre tidens stympning. Jag har antecknat den hos följande förf.

båd Adlerbeth, Atterbom, Beckman, Björck, Braun, Bååth, Bäckström, Böttiger, Carlén, Dahlgren, Ekbohrn, Ekelund, Euphrosyne, Fahlcrantz, Forsslund, Franzén, Fredin, Gumælius, Gellerstedt, Gyllander, Hammarsköld, Hedborn, Ingelman, Jacobson, Jensen, Josephson, Karlfeldt, Kléen, Knös, Kullberg, Lenngren, Levertin, Ling, Malmström, K. A. Melin, Nicander, Nyblom, Nybom, Orvar Odd, Oscar Fredrik, Scholander, Schultz, Sehlstedt, Silverstolpe, Snoilsky, Sommelius,

Strandberg, Strindberg, Säterberg, Tegnér, Vitalis, Wadman, Wallengren, Wallin, Wennerberg, Wirsén, N. P. Ödman, Öman, Östergren.

Synnerligen allmän är även frågepartikeln *månne* i den akoperade formen *männ*. Här föreligger givetvis anslutning till den i talspråk (jfr Lyttkens-Wulffs Uttals-Ordbok) befintliga apokoperade formen, som finnes i stereotypa uttryck med *månne* proklitiskt: *männ' tro*, *männ' det*, m. fl. samt även någon gång annars t. eks. hos Almqvist. Jfr Rydqvist, I: 273: »Kellgren har *mån den fins*; och *mån* kan ännu så brukas i vers». Jag har antecknat den hos:

männ Adlerbeth, Almqvist, Atterbom, Beckman, Bååth, Johan Börjesson, Böttiger, Dahlgren, Euphrosyne, Franzén, Grafström, Frans Hedberg, Hedborn, Ingelman, Knös, Kullberg, Leopold, Levertin, Malmström, Schultz, Snoilsky, Stagnelius, Strindberg, Oscar Fredrik, Tegnér, Tigerschiöld, Wennerberg.

Direkt kvarleva från äldre språkbruk är apokoperingen *städs* i st. f. *städse*. Redan Sahlstedt har den som uppslagsform med anmärkningen »poëtice». Båda formerna tas opp av våra ordlistor (Sv. Akad. ock Sundéns).

16. Någon enstaka gång apokoperas ett adjektiv eller adverb på e. Det oftare förekommande *främmand* torde ha folkvisformer att tacka för sin frekvens.

Han rest i *främmand* länder,

Fallström, II: 27.

Nu föds ett barn i *främmand* land

Forsslund, Arbetare 19.

Det betyder ju *främmand* för alla förnuftigas tanke.¹

Franzén, I: 208.

Med pickande hjerta, med *rosblommand'* kind.

Geijer, 154.

Gångar sig åt *främmand* land

Hedborn, I: 166.

¹ Det stycke. »Den sjuttionde födelsedagen», där denna rad finnes, har flera uttryck ock konstruktioner, som äro gängse i Finland. Då nu för tiden formerna »till främmand» ock »främmandkammare» m. fl. äro typiska därstädes, bör denna synkopering hos Franzén kanske närmast betraktas som en bygdemålsform.

Slikt kors han ej sett *tillförn*.

H. Jacobson, 32.

Ödet i honom gett en ny Alexander åt verlden,
Störr' än den forna likväl:

Stagnelius, I: 35.

Från *främmand* kust en syster kom

Strandberg, D. 313.

17. a apokoperas allmänneligen i ordet bana. Den enstaviga formen är den enda, som Sahlstedt tar opp av detta ord.

Jag har antecknat följande författare:

ban Atterbom², Dahlgren, Franzén, Fröding, Geijerstam, Frans Hedberg, Hedborn, Ingelman², Josephson, Kléen, Malmström, Nicander, Oscar Fredrik, Palmblad, Rydberg², Sehlstedt, Silverstolpe², Snoilsky¹, Stagnelius, Strandberg², Strindberg, Tegnér, Wennerberg, Wirsén, Vitalis, Öman.

Från skriftsvenskans synpunkt är även formen *år* en apokoperad form. Den är fortsättningen av fsv. *ar* ock fortlever i folkmål. Emellertid finner man att båda formerna nyttjas af samma skald — ett klart bevis för den skrivandes medvetenhet av den poetiska friheten. Så har Strandberg (*Giaurn*) sid. 14.

(fiskarn) griper — — — —

sin *dr* med trött men ifrig hand

ock sid. 23 s. a.

nyttja *dran*

och håll dig mitt i vattenfåran.

På samma sätt Snoilsky:

bruka din *dr*

Dikter I: 8.

men

Fäll nu *dran* . . .

Dikter I: 273

¹ »Vid Fyris bragte han allt å *ban*» Dikter III: 8; jfr Sv. Akad. Ordb. B 194.

² även *vådjoban*.

³ även *täflingsban*.

Är vidare hos Gellerstedt, Malmström¹, K. A. Melin, Nicander², Säterberg, Hans Vik³.

Apokoperad form torde även föreligga i yx, som ej träffas hos Sahlstedt eller Sv. Akad. Ordlista, men däremot i flera bygdemål. yx Leopold, Malmström, Sehlstedt, Säterberg, Östergren.

En isolerad apokope föreligger i

En sparlakans *lex*
precis klockan sex.

Dahlgren, II: 206.

Då ordlistan tar opp såväl byx som byxa, anför jag inte här några exempel på detta ord — jag endast påpekar att som alltid då dubbelformer förekomma, även härvidlag valet av form ofta sker på grund av lättheten att inpassa den i resp. rytmiska skema ock att båda formerna kunna finnas hos samma förf.

Wadman har även apokoperat a i: *panoram* (S. S.² 208), *guld-dos* ock adjektivet *barfot* (a. a. 79).

Anm. Apokope föreligger nog inte i t. eks. *hyen* i st. f. *hyena* hos Franzén IV: 362) som i stället torde vara en fransk-påverkad form.

18. I adjektivet ock adverbet allen träffas en synnerligen vanlig apokoperad form. Såsom rimslut finns den redan fornsvenskt. Sahlstedt känner den likväl inte, men väl Weste. Jfr för övrigt Sv. Akad. Ordb. I: 991.

Jag har antecknat följande författare:

allen Almqvist, Atterbom, Bååth, Bäckström, Böttiger, Dahlgren, Euphrosyne, Geijer, Grafström, Heidenstam, Ingelman, Jacobson, Josephson, Karlfeldt, Lenngren, Levertin, Ling, Malmström, Nicander, Oscar Fredrik, Ossian-Nilsson, Sander, Silverstolpe, Sommelius, Tegnér, Östergren.

Synnerligen ofta finnes även bittid, omväxlande med bitti, vari vi givetvis ha att söka den talspråkliga, förkortade formen. Behovet av en tvåstavig form har givit anledning till ordets upptagande i värs; uttalet torde väl i allmänhet ha varit bitti.

Jag har antecknat följande författare:

bittid Franzén, Dahlgren, Euphrosyne, Lenngren, Sehlstedt, Sommelius
bitti Böttiger, Braun, Wadman.

¹ jämte *dror*.

² även *dror*.

Anm. Rörande adjektiv i predikativ- eller attributställning, som apokoperat sin böjningsändelse, se § 34.

En isolerad adj.-form som apokoperats är *helbregd*.

Se'n *helbregd* han kommit

Scholander, II: 258.

19. Apokope av slutande -u föreligger i *ehur*. Det är naturligtvis det enkla *hur*, som föranlett denna apokope. Sahlstedt anför *hur* med tillägget: »rectius *huru*», men känner däremot ej *ehur*. Jag har ej funnit den i ordböckerna, *ehuru* den är ganska vanlig i värs från århundradets förre hälft.

Jag har antecknat följande författare:

ehur Atterbom, Fahlcrantz, Franzén, Leopold, Ling, Nicander, Tegnér.

20. En apokope av *hel* stavelse föreligger i *ell* i st. f. eller. Formen var mycket vanlig före gustavianernas tid. Den finns i Lenngrens äldsta dikt *Tékonseljen*, som ju tillhör 1700-talet; vidare i Lorenzo Hammarskölds dikt *Olesmo*, där den möjligen kan vara arkaisk; av Dahlgren II: 64 (»En kyss på däck *ell'* två»), som tillät sig snart sagt vilka ordvrängningar som helst, användes den också; likaså av Wadman, om vilken samma omdöme gäller: (»Bärs jag i *ell'* utur hus?»; S. S.² 42) samt Börjesson i *Poet. Cal.* 1815 s. 102: »Sent *ell'* snart». I Frödings dikt *Corydon* till *Chloe* är den imitation av för-gustavianerna.

21. E-synkope är mycket vanlig i de båda orden *rikedom* och *läke-dom*, vartill även *enstädes helgedom* ansluter sig. Däremot har jag ej sett kännedom synkoperat. Fsv. finns *rikdom*, och Rydqvist plägade nyttja denna form. Jag har antecknat följande författare:

läkdom Brogren, Dahlgren, Elgström, Franzén, Hagberg (Shakspere)¹.

G. H. Mellin², Nicander, Palmblad, Sahlstedt, Stagnelius, Strindberg, Tegnér, Wirsén³, Östergren.

rikdom Adlerbeth, Atterbom, Björck, Braun, Bååth, Bäckström, Böttiger, Elgström, Euphrosyne, Fahlcrantz, Franzén, Geijer, Knös,

¹ ss *läkdomskraft*.

² ss *läkdomskunnig*.

³ ss *läkdomsfull, läkdomsmakt*.

Kullberg, Lenngren, Ling, G. H. Mellin, Nicander, Oscar Fredrik, Silverstolpe, Sjöberg, Snoilsky, Stagnelius, Säterberg, Tegnér, Wadman, Wennerberg, Wirsén.

helgdom Tegnér (i dikten Altarena).

22. E-synkope är likaledes vanlig i några adverb på -ledes och -städes, efter vilkas föredöme även andra es-advärb synkopera ändelsens vokal. Här torde i vissa fall ett vardagligt uttal samstämma med den poetiska formen i stavelseminskningen, men detta uttal torde vara för litet allmänt för att ha givit anledningen till synkopen i skrift. Sven Hof (Swänska Språkets rätta Skriftsätt s. 186) anför just »såleds», som exempel på ett sammandragande i tal, vilket »tyckes äfwen så tiänligit uthi skaldeqwäden och skådespel».

Jag har antecknat följande former och författare:

— *leds*.

annorleds Leopold,
hurleds Braun,
likaleds Fablkrantz,
sammaleds Dahlgren, Fredin,
sdleds Adlerbeth, Fahlcrantz, Franzén, Geijer, Hagberg (Shakspeare), Hammarsköld, Lenngren, Leopold, (Lidner), Ling, Wirsén, Vitalis.
äfvenleds Dahlgren, Strandberg,

— *städs*

*allstäds*¹ Franzén, Geijer, Ling², Scholander, Valerius³,
annorstäds A. A. Grafström, Snoilsky, Strandberg,
därsammastäds Dahlgren,
ingenstäds Atterbom, Geijer, Ling, Malmström, Snoilsky, Wennerberg,
mångstäds Vitalis,
mångenstäds, Oscar Fredrik,
ndgonstäds Adlerbeth, Fredin, Gellerstedt, Snoilsky, Wennerberg,
tillstäds Strandberg, Gumælius, Adlerbeth,

baklängs Franzén, Ling.

bröstgängs Ling, Silverstolpe.

¹ finns i prosa t. eks. Atterbom, Minnen. I: 12 (ordspråk).

² *allestäds*.

³ i ss. *allstäds närvarande*.

23. Med den i vår värsifierade litteratur allmänt uppvisliga vanan att begagna sig av de former ock formändringar, som finnas i vare sig ålderdomliga eller mycket unga talspråks-uttryck, är det naturligt att poesin ofta nog tillitar de i vårt språk vanliga synkoperingslagarna, även om de former, där dessa tillämpats, inte skulle vara av samma stilart som de övriga ordformer, vilka nyttjas i samma dikt eller mening. Det ligger även nära till hands att nyttja vardagstalets synkoperingslagar på sådana ord, som på grund av sin stilart inte uttalas annat än högtidligt d. v. s. tämligen skriftspråkligt.

På dessa olika tillvägagångssätt lämnar vår poesi en mångfald exempel. Jag anför såsom karaktäristiska endast ett fåtal av varje slag, då företeelsen är så allmän ock så lätt att konstatera, att jag inte anser mig behöva frambålla mer än de olika typerna.

Den första grupp av ord, i vilka denna synkopering möter oss, äro de av akcenttypen officer, maskerad, apotekare, där vokalen närmast framför hufvudtonen bortfaller. Synkoperingen är, som sagt, allmän i vardagligt tal, men inskränkes så snart stämningen höjes över det otvungna samtalets sfär. I skriftspråken finnes den endast antecknad, då man söker frambålla »ett lägre stämningsvärde», d. v. s. då det gäller mera naturtroget återgifvande av samtal. Cederschiöld (Svenskan som skriftspråk s. 239 ff.) anmärker just rörande dylika synkoperade former, att normalprosan uppehållit det gamla tillståndet så godt som undantagslöst, under det att däremot det otvungna talspråket allmänt vidhåller det nya. Poesins inflytande på normalprosan skulle då vara så godt som inget, eftersom det inte mäktat förläna dylika former burskap inom densamma. Men vi måste komma ihåg, att de synkoperade former förekomma i poesin vid sidan av de osynkoperade ock icke enbart. De äro visserligen så allmänna att de inte kunna kallas undantagsföreteelser, men inte håller så övervägande att de bli regel. De äro fullt tillåtliga ock användbara, men endast alternativa former.

Jag väljer ett par moderna exempel ur högen.

det flyger en lekande ton —
en valsmelodi ur *op'retten*,
som spelas för fyllda hus.

Fallström, I: 25.

Omkring dem redo kosacker i flock,
 som hvinande piskor svängde
genraler med ordnar på mörkgrön rock
 och präster med kåpor, som slängde.
 Geijerstam 60.

Jag kallar ej karlen för galen,
 fast jag ej vill följa hans stig.
 Jag skyldrar för *skräddargenralen*,
 som manligen leder sitt krig.
 Ossian-Nilsson, D. I: 34.

Här en *albasterbyst* af Voltaire.
 Snoilsky, D. IV: 71.

I inget av dessa exempel äro de öfriga ordens ljudskick och böjningsformer av den stilart, som skulle vara direkt jämförlig med den kursiverade synkoperade formen. I det näst sista citatet skulle dock givetvis kar'n vara att vänta t. o. m. snarare än gen'raln, ock i alla händelser ändelsens e synkoperat: gen(e)ral'n.

Samma iakttagelse kan göras vid äldre exempel, eller att användningen av dessa synkoperade former endast beror på metriska hänsyn.

Hon var förnäm och skön och rik...
 Och hvilken växt tillika!
 Och hvilken hals, *albaster* lik,
 Braun, 353.

Hvar lördagsafton Fanny hällde
 friskt vatten i sitt blomsterglas,
 och det med nya blommor ställde
 bredvid sin mors *albastervas*.
 Franzén, I: 34.

Ab'dissan, gammal vän till frökens mor,
 som nu i klostret mesta tiden bor.
 Franzén, IV: 15.

I kåpa af sammet med två fingers bräm
af gulnade, nötta *hermliner*.

Lenngren, Fröken Juliana.

Intriger, ordnar, promenader,
romaner, giftermål, dueller och *maskrader* —

Leopold, III: 190.

Och vill du om hans kinders fägring fråga,
tänk dig i en *albasterurna* stängd
bland mossroskransar en eterisk låga.

Nicander, II: 22.

Räfvens hustru sade en gång till den ädla *lejinnan*

Vitalis, 70.

De helga jungfrur i snöhvít skrud
knäböjde vid choret och tårarne runno.
Men Agnes ej mer bland de bedjande låg.
Abdissan det märkte med sorgfull håg.

Stagnelius, II: 283; även I: 90.

Och hon vardt drömmande och blek,
gick oftare till bikt och prester,
men sällan på *maskrad* och fester,

Korinth, 16.

om det varit jakt
och herrarna *strapsera* fått

Don Juan,

Här några fröknar kring en ung *offser*

Orvar Odd, Gr. Gr. 175.

Målet satt högt, en *pomrans* på en stång och konungen klöf den.

Tegnér, III: 51.

Och som den löstes, insteg plötsligt Ingeborg,
brudsmyskad, *hermlinsmantlad*, utaf tärnor följd,

Tegnér, I: 147.

Hvilken slätt! En grafhäll skuren
af *albaster* för naturen;
Tegnér, II: 41.

Den andra gruppen av ord har akcenttypen amerikansk.

Hiroglyfer om förbrunnet
hopp.

Levertin, D. III: 137.

Nu kom en *amrikansk* Termit:
Heidenstam, D. II: 109.

Hör de ömkliga tirader
af en *kak'foni*.

Wadman, Krigareqväde.

en vink, ett »kom»
och »sviss-viss-viss!» straxt samma *tablatur*:¹
Orvar Odd, Gr. Gr. 175.

vid *kabbaliken* uti Bender
Tegnér, Axel.

I den tredje gruppen står den synkoperade vokalen närmas efter den, som har huvudtonen, det är ord av typen ärende. Ceder-schiöld (a. a. sid. 240) anser opera > opra allmänt, men ärende > ärnde något mindre allmänt. När jag tyckt mig iaktta motsatsen, bestyrker detta endast min åsikt, att dessa synkoperingar äro i högsta grad individuella ock att deras förekomst är ytterst ojämn. Lyttkens-Wulff känner inget tvåstavigt uttal av opera, men väl av ärende: »i Svl. mindre noggr. ærnde» — enligt min mening även detta alltför högtidligt för det avsedda stämningsvärdet; då man synkoperar vokalen torde man också använda supradentaler.

Jag anför följande exempel:

Hvad hon var skön, der hon bland tvenne tärnor
På rörlig tron i *perlmovagnen* satt
Atterbom, L. Ö² I: 148.

¹ vulg. uttal enligt Lyttkens-Wulff.

Der brände han upp alla apor, borickor,
dansmästare, husgud, *papgojor* och flickor.
Dahlgren, I: 153.

Men jag förgäter hvad mitt *är'nde* är,
Franzén, II: 176.

Ej hafsfruns sång beskrifver större under
om hennes *perlmogrottor*, guldlöfslunder
Franzén V: 114.

åka i skyn till den ön,
Der guldäpplen växa, dem *papgojor* vakta.
Franzén, I: 77.

Endast söfd vid Barrys myrtenkrans
Ludvig drömmer sig till Guidens lunder;
Endast i Paris de glada stunder
kvällen kröner med en *op'radans*!
Franzén, II: 8.

med hufvudet böjdt, som i tjusning
af fjärran klingande ljud,
med växlande *pärlnorljusning*
på parisk bländhvit hud,
Per Hallström, L. 203.

Skälmsk, ostadig, glad och trygg,
på *papgojans* granna rygg,
han sig öfver verlden svingar.
L. Hammarsköld, 225.

Hur många *oprör* har du ej fått spela?
Frans Hedberg, 128.

den unga främling,
som på hafvet af Oceanider
nyfödd gungades i *perlmovaggan*
Hedborn, I: 86.

Så bländas ej, o käring, utan gör ditt *är'nde* klart
Karlfeldt, I: 53.

Sen *Op'ra*, Komedi och Kyrka,
visiter, väderlek, koncert, suéper, bal.
Leopold, III: 189.

Ödmjukheten stuckit svärden
djupt i *pärldorsskidan* ner,
Levertin, D. I: 28.

Mitt *är'nde* är till blåa stjernesalen,
att klappa på dess port med vissnad hand.
Nicander, I: 40.

Dessutom i klostret en förstuga är,
der månglare aflemna hushållets varor
och hvarest om morgnarne tränges en här,
som *lättligen* vållar små faror:
F. W. Scholander, II: 247.

Med kall förnämhet ned på oss de blicka
och oss i allehanda *är'nden* skicka.
Vitalis, 147.

Ute braskar vinterkvällen
Gatan ligger tyst och mörk
Draget skakar *kaklugnsspjellen*
Strindberg, D. 100.

De firat Vega, silfverbröllopet och Geijer,
Tegnér och barndop, kronprins, *oprahuset*,
Strindberg, D. 64; även 118.

Lyckan villigt åt hans dar sig skänkte,
mer hans *gäldnär* än hans blinda vän,
Tegnér I: 431.

den adertonåriga Elsa,
Enslingens höstfröjd, *sedsam*¹ stod och förbidade fadren,
Wirsén, V., 234.

---

¹ även i prosa t. eks. hos Ceberdorff.

En ytterst allmän synkope av detta slag är *män-ska* i st. f. *män-niska*. Redan Sahlstedt tar opp denna form, och i ordlistorna finnes den under olika uppgifter. Sv. Akad. ordlista anser den »poet. och hvard.», Sundén finner den »stundom i vers», Lyttkens-Wulff: »sammandrages ofta till män-ska». I skriftspråk torde formen träffas endast i värs. En äldre hithörande synkope är *förtro'nde*, som ofta finnes hos t. d. Oxenstjerna. Atterbom har den i »Redbarheten, Ode», som ju är en parodi på gustavianernas skrivsätt.

Lika allmänt förekommer *helge* (= helige och något mindre ofta *helgare*, *helgaste*, t. d. Atterbom, Fahlerantz, Ling.

Den fjärde gruppen af ord, som synkoperas, är typen *käring*. De flesta av de likartade fallen äro hämtade ur vardagstalet och poesin har begagnat sig av dem även där övriga ordformer tillhöra andra stämningar. »Kvardröjande gengångare ur ett forntidsspråk» kallar E. Tegnér d. y. (Poesiens språk), *fjärlar*, *rännlar* och *ångst* (»poeticè pro ångst», Sahlstedt).

fjärl Franzén, Hammarsköld, Ingelman¹, Tegnér².

fjärlar Almqvist, Atterbom, Bjursten, Bäckström, Choræus, Dahlgren, Fahlerantz, Forsslund, Franzen, Ingelman, Malmström, G. H. Mellin, Nicander, Nyblom, Orvar Odd, Oscar Fredrik, Sahlstedt, Snoilsky, Sommelius, Stagnelius, Strandberg, Säterberg, Tegnér, Wennerberg, Östergren.

rännlar Atterbom.

ångst Atterbom³, Bäckström⁴, Böttiger, Euphrosyne, Fahlerantz, Fredin, Lenngren⁵, Stagnelius, Vitalis, Wadman, Wennerberg, Wirsén.

Aldrig var en man så *galn*

Karlfeldt, D. I: 109.

På nytt alit blodet i min kropp,
mitt blod det röda och *rebelliska*

Levertin, D. I: 67.

¹ i ss. *nattfjärln.*

² i ss. *sommarfjärln.*

³ i ss. *ångstrop.*

⁴ i ss. *ångstgilld.*

⁵ i ss. *ångstgüll.*

Sekelgammal och *erfar'n*,
där står gamla oljekvarn

Sehlstedt, IV: 19.

Karosser, öppna, halfva, hela,
och hästar, så för *sal* som sela.

Leopold, II: 181.

Du *sjelfske* man, som för din enda maka
Ej tar ett steg,

Franzén, I: 399.

Själen som kappränningshingsten
flux vi kopplat, till den *tingsten*
flög i hvinande galopp.

Sommelius, 95.

ett *teck'n* att ljus och lif är endast Hans.

Wennerberg, Trollrunor 119.

Vanliga synkoperingar äro *re'n* för redan ock *se'n* för sedan,
vilka i vissa fall även användas i prosa. För medan nyttjas någon
gång bygdemålsformen *mens*, såsom hos Fredin, D. II: 161.

väktaren mig ropar...

mens ekot tynar af mitt namn

dödsoffret släpas ut till fröjd för vilda hopar —

ock hos Fröding (Flickan i ögat):

och tänker milda tankar,

mens vackert efter mönstret

sig blomsterslingan rankar.

(även i »Min hustru», »Ett gammalt förmak», »Lycklandsresan»;
hos Orvar Odd ock Karlfeldt)

eller också den med *se'n* ock *re'n* analoga synkoperingen *me'n*;
så Sommelius (145).

Sitt då stilla

hos din gamla grenadier,

me'n han tömmer styrkedrycken.

En annan förkortning har äventyrats av Nicander, (III: 205).

Räck mig din hand därpå, *med'* du är varm.

Vanlig är även synkoperingen *förr'n* av *förrän*, som upptages i Akad. ordlista med signeringen »mest poet.». Lyttkens-Wulff känner tydligen inte till den, ehuru den förekommer i tal.

Analogiskt har Leopold (II: 146) efter densamma bildat *mer'n* = *mer än*, en synkope, som naturligtvis förekommer i talspråk, men som allt för väl märks, för att man skulle våga sig på den i skrift:

I denna stora Farce som här på jorden spelas,
Fins ingen sällsynt rôle *mern* den af dygdig man.

24. *Enstaka företeelser.* a synkoperas någon gång i infinitiv passivum ock presens passivum av värb av 1:sta konj. Eks.

Jag skulle *blygs* för dagens ljus
Leopold, II: 91.

Ett ädelt folk — — — —
— — — — *förmäds* af er
Franzén, II: 293.

I neutrum *ann't* i stället för annat (Fredin, D. I: 91) ha vi väl att se en böjning av *ann* (i en ock *ann*) snarare än synkope.

Som synkope kan man även fatta en sådan form som *förban'dt*, (Sehlstedt), liksom man kan uppfatta *förmäds* här åvan som en form tillhörande andra konjugationen.

25. *Slutartikeln ock förändringar vid dess tilläggande.* Slutartikelns form för sing. dengenus är som bekant -en l. -n. Normalprosan använder den längre formen oftare än talspråket, ehuru det är att gå för långt, då Brate (Svensk Språklära s. 71.) påstår att obestämd form på medljud ock på tryckstarkt självljud (samt hatten, öken ock sägen) ha -en ock endast obestämd form på trycksvagt självljud ock enstavig på tryckstarkt samt obest. f. på -l, -r, föregångna av trycksvagt självljud få n.

Poesin använder den kortare eller den längre formen allt efter som det passar för metern ock alldeles utan att ge den kortare någon

försimplad funktion. I samma dikt av Viktor Rydberg finnes fantasien, men ridån ock idén. Ock man kan jämföra fantasin hos Snoilsky (III: 139, IV: 129) med fantasien (I: 258, IV: 115). Brate anmärker (a. a. s. 72) att i talspråk finnas 1) former med endast -n efter ordslut på tryckstarkt självljud, 2) former med endast -n efter ändelser på -l ock -r samt 3) bestämd form lika med den obestämda i ord på -n, som äro dengenus i ord på -nd. I fråga om 2) tillägger han, att »stundom förekomma dessa former i skrift, oftast i hvardaglig stil». Alla dessa former finnas ymnigt i poesin. Bland det utelämnade eller oriktiga, som är tillfinnandes i denna § 95 av Brates språklära är det en del, som jag måste vidröra här, eftersom de företeelser som behandlas visa rätt påfallande egenheter för det poetiska språkbruket.

Alls inte omnämnda äro sådana ord som bågare. Enligt Brates § 95, a), 2, skulle 'bågaren' vara den enda användbara skriftformen. Enligt samma paragrafs Undantag I, c, 4 skulle det finnas en talspråksform av utseendet »bågaern», då enligt detta moment talspråket bildar bst. f. på -ern, -eln av ord på -re, -le. Den i tal oftast förekommande ock i skrift rätt vanliga formen bågarn kan jag inte se upptagen.

Förgäves har jag även efterletat sådana ord som månad, rod-nad. Den både i tal ock poesi synnerligen vanliga bestämda formen månan, rodnan är inte upptagen. De omnämnas av E. Tegnér d. y. (a. a. 27) som påpekar, att rodnan historiskt är bestämda formen av rodna, ock att efter denna ock dylika fornformer har man analogiserat fram andra.

Jag återger följande exempel på poesins begagnande av de olika formerna.

Obestämd form på medljud.

I Viktor Rydbergs »Prometeus och Ahasverus»: soln, konstnärn, härskarpurpurn; i Gustaf Frödings »Balen»: tamburn, förn, galenskapsaktörn, skåln; Leopold har: fältskärns, asurn, konstnärns, siktern; Atterbom har: näktergaln, vågskåln, rågs kyln; Levertin har: palln, soln, kvälln, karmstoln; Heidenstam har: soln, skåln, kvälln, fälln, palln, svåln, asiln, ridikyln, själ, murn, bonjourn.

Efterföljande exempel visa, att i värs finnas hithörande exempel som normalprosan aldrig skulle vilja kännas vid.

Och den Tyrreniska *här'n* och hela Hesperiens rike
Adlerbeth, A. VII: 43.

Hvem har rätt? — Jo den som backar
ögat ut på *trätobronn*.
Leopold, II: 150.

Som när en ungmor bär sin lilla
till *stammorns* stol i spiselvrån,
Levertin, D. II: 32.

O, om den glindrande *tår'n* i ditt öga
Nybom I: 165.

Kring altarfamnen *här'n* du sluten ser
Nybom I: 165.

Det skönas amma, *vår'n*, med milda händer
nedskrifver blomsterord
Vitalis 5.

Vällust-tår'n från begges öga går.
Vitalis 302.

Han tänker på *stamfar'n*, som föddes och dog,
Sommelius 15.

Satirns florett då mönsterstötat gaf.
Wirsén, D. II: 147.

Som en gäst ur högre *andekor'n*
Wirsén, 185.

Anm. Lika obefintlig i tal eller prosastil, som dessa morn, bronn, andekorn
m. fl. äro, ock lika uteslutande funnen endast i våra är en sådan kompromiss av
talets »karn» ock skriftens »karlen» som denna:

Än han är ju unga *karlen*,
in arcanis djupt erfaren...
Carlén 240.

Exemplen på ord af typen rodnad, bst. f. rodnan äro så allmänna, att jag torde kunna nöja mig med att endast anföra några från några författare.

Atterbom: tempelbyggnan, skepnan, saknan; Geijer: vinningslystnan; Grafström: saknan, prydnan; Fr. Hedberg: ledsnan; Hedborn: trånan; Knös: tystnan; Lenngren: ledsnan, ärelystnan; Leopold: lefnan, ärelystnan, saknan, vördnan; Levertin: (afton)rodnan, kärleksmånan, Ling: tystnan; Malmström: tempelbyggnan; Rydberg: morgonrodnan; Snoilsky: tystnan; Stagnelius: trånan, ismånan, vålnan; Tegnér: mognan, saknan, vålnan; Wallin: mognan, vördnan; Wennerberg: saknan;

I strid mot skrivsedan i prosa ock uttalet få ord på -l eller -r, föregånget av trycksvagt självjud, ofta slutartikel i formen -en, ej -n. Exemplen äro även här många, varför jag nöjer mig med att anföra några.

Adlerbeth: gördelen, tröskelen, Atterbom: krateren, stämpelen; Braun: lymmelen, ängelen; Bäckström: tröskelen; Dahlgren: kjortelen, pöbelen; Euphrosyne: mantelen; Forsslund: mantelen; Geijerstam: fågelen; Karlfeldt: fågelen, kjortelen; Knös: moderen, ängelen; Lenngren: ängelen; Ling: bindelen, kafvelen, mantelen, tistelen, tygelen, ängelen; Malmström: fågelen; Nicander: ängelen; Nybom: fågelen, ängelen; Sehlfeldt: spiselen; Stagnelius: bindelen, vaktelen; Tegnér: spegelen; Wadman: penselen, rundelen, trängselen, ängelen; Wallin: stängelen, ängelen; Wennerberg: nyckelen, orgelen.

Anm. 2. Ljungberg, Svenska språkets redighet, s. 45, anmärker att »e efter l, r kan ock i singulari behållas» och anför exempel härpå ur bibeln.

Exemplen på att ord på -n (i den-genus) ock -nd ofta förbli oförändrade i bestämd form äro även många, om man också måste medge, att i en mängd fall kan det föreligga obestämd form av substantivet, då ju denna mycket ofta får ersätta den bestämda i poesin. Stundom anger likväl själva skrivsättet att bestämd form är avsedd, så hos Franzén (a. a. III: 308):

Det lönte, bror, att resa för; men vatten,
om än från Pyrmonts strand,
det tackade vi för, och togo hatten,
och foro af på *stund'n*.

Tvenne kar, hvilkas namn vi böra
 ej heller glömma: De hette Son
 Och Bodn, som Eddan tydligt lärer
 Ja, just i dessa de hällde *blo'n*

Braun 458.

Och paleotyper som dyrkas på bokauktion,
 De skola hamna i *hökarbo'n*;

Strindberg 45.

förrn *smekmån* var förliden

Euphrosyne II: 154.

Då satt församlad under *lind'*
 på gården hela släkten
 med hälsans färg på solbränd kind -
 »men se! hvem kommer där vid *grind'*,
 med plym och granna dräkten?»

Euphrosyne II: 151.

Nu känner jag, hvi blåa *ocean'*
 fram och tillbaka hemskt och mystiskt flyter,
 Stagnelius, II: 314.

Mot oförrätters våld, från kojans upp till *trons*,
 är hämd naturens rop, försoning *Religions*.

Leopold, II: 95.

Och dygden flyttar snart från hjärtat och till *scen*.

Choræus, 21.

Låg han, med tömmen i *hand'* och sopade jorden med håren.

Adlerbeth, Aeneis² 17.

Och blir *styrpinn'* för Skara blad

Dahlgren, II: 190.

Bakom den tunna *rökgardin*

Snoilsky, D. II: 190.

Naturligtvis har poesin även tagit opp de i talet vanliga, men i normalprosan inte använda formerna *stan* för staden, *dan* för dagen (även pluralen *dar* är fullt godtagen i poesin).

Exempel:

Så mins han, hur i landet man är van
att spränga midt på själfva blanka *dan*
sin arbetstid

Heidenstam, D. I: 200.

Obestämd form på tryckstarkt självljud.

Dessa ord tillägga enligt Brate »-n, då de äro enstaviga, ock -en, då de äro mer än enstaviga. Stundom förekomma även i skrift de ur talspråket hämtade formerna med endast -n, som äro rådande i Finland». Det torde varit riktigare att formulera regeln så som Moberg (a. a. 163) gör; han låter nämligen endast »de ur främmande språk upptagna ord på långt e eller i» få -en, men alla övriga -n. Ty en skrivning »ridåen» torde efter 1800 sällan förekomma¹, ock jag tror snarast, att även alléen, arméen numera äro i bestämd minoritet. Egentligen är det endast efter i, som skrivbruket med -en ännu fullt håller i sig. Poesin använder, som jag redan framhållit, både former med -en ock -n av de två- eller flerstaviga. Någon gång ha även enstaviga ord fått -en; exempelvis:

När riddarn guldpil såg i bogen på *loen* stå,
Almqvist, Arturs jakt.

svek bor på *hafsfruens* tunga.
Atterbom, D. I: 68.

Den stämma, som ur *skyen* talar.
D—d i Poet. Cal. 1820 s. 34.

Vintern, den kalla, är *Nordboens* vän.
Ingelman, 109.

---

¹ annat än som poetisk licens; Stagnelius (a. a. II: 357):

Rifver med segrande hand svarta *ridden* itu.

Om den t. eks. hos Kellgren (S. S. III: 208) är mer än skrivform vet jag inte (»*Byens* barn»).

strax, som strå i storm, de störta,
 och, som *dyens* dimmor, digna!
 Ling, A. 552.

Hans ögon ur *sothyen* skina
 Ling, A. 523.

milan med sin glöd i *furumoens* djup
 V. Rydberg, D. II: 14.

det mörknar allt mer öfver *moens* furor
 V. Rydberg, D. I: 114.

Sök denna *fruens* nåd att vinna
 Stagnelius, I: 76.

Obestämd form på trycksvagt självljud.

Ändelsen är -n. Någon gång synkoperas slutvokalen i ordet. Ofta förekommande är denna synkope endast i ord på -are (jfr om dessa ords apokopering). I dikten »Prometeus och Ahasverus» av Viktor Rydberg finnas sålunda fyra former med -en (världshärskaren, talaren, befriaren, härskaren) mot sju med -n (gudahädarn, romarn 2 ggr, strängalekarn, forskarn, tänkarn, mänskojägarn).

Övriga ord, som jag funnit, äro:

Vindspoln ej trippade mera i sanden,
 Dahlgren, II: 72.

Med *bokhyll'n* midt framför sin näsa
 Nicander, II: 287.

Små mössen de i smyg fnissa bakom stoln
 Och stamma och hacka — och skvallra ur *skoln*
 Snoilsky, G. 18.

26. Slutartikelns form för sing. det-genus är enligt Brate -t i ord, vilkas obest. form ändas på trycksvagt självljud, samt i öfriga fall -et, varvid ord på trycksvagt -el -en -er utstöta dessa ändelsers e. Undantagsvis omnämner han de »understundom i skriftspråket» förekommande yperna: bot, kompanit.

Dessa förekomma redan tidigt i poesin ock äro fortfarande rikligt använda. Det torde vara tillräckligt att citera Leopolds (a. a. II: 206):

Lik spelarn, som ser högsta talet
Af vinst för sig på *Lotteriet*;
Men finner strax att han fått nit,
ock

Nu slogs med *Trollspöt*.
a. a. II: 182.

samt från århundradets slut:

du själf skall bli förvånad
öfver *trollerit* däri.

V. Rydberg, D. II: 12.

Liljahvit och rosa,
till *bot* styr sin kosa
hvert bi.

Fröding, D. I: 67.

Men hvad är detta? Än hit, än dit
gevären svaja eländigt
och mellan leden i *kompani't*
hvad gapande luckor beständigt!

Snoilsky, D. IV: 82.

Poesin låter stundom ändelsen vara -t även i ord, som ändas på medljud. Detta är i synnerhet påfallande i sådana ord som pansar, vilkas bruk synes tillhöra ett så pass högtidligt språk, att böjningen borde vara den, som äger högre stämningsvärde.

pansart Tegnér, Kullberg.

Vi lefvat för mycket, för mycket vi lärt;
Att hoppa så där! Jag är trött vid *besvär't*
Braun, 469.

uppå ringa
bordet glänser faderligt ärfda *saltkar't*
Elgström, 108.

I ett ord på trycksvagt självljud synkoperas någon gång slutvokalen, nämligen i altare.

altart Dahlgren, (Lidner), Ling, Sommelius, Stagnelius.

Historiskt sett är det givetvis ändelsen -t, som lagts till formen altar.

Orden bäcken, papper och siden utgöra undantag från den allmänna regeln, i det att de behålla sitt e. I poesi följa de någon gång huvudregeln t. eks.

papp'ret Strindberg, S.²; Bååth, G. S. 85.

bäcknets Leopold, II: 156.

Däremot bibehålla ord på -el, -en -er undantagsvis sitt e i poesi.

Exempel:

Med allstarka armar hon *ärderet* styrde

Ling, A. 14; V. S. 23.

Från talspråket ha upptagits de båda formerna *hufvet* och *hufvut* som bst. form av hufvud. De äro gängse i all poesi — naturligtvis vid sidan av huvudet, när rytmiska skäl göra den senare formen lättare användbar. Pluralformerna *hufvun(a)* och *hufven(a)* möter man äfven stundom i värs, t. d. Snoilsky, (D. IV: 46, 52), Wadman.

Slutartikeln för pluralis är dels -ne, -na och -a, dels -en. De friheter poesin tillåter sig äro först, att den begagnar sig av växlingen mellan -e och -a, så att dessa bytas ut mot varann allt efter som rimmet behöver. Ett allmänt känt exempel härpå är Säterbergs »Längtan till landet»:

azurskiftande

ligga ängarne i dagens lågor

och i lunden dansa *källorne*.

Vidare nyttjar poesin ofta bestämda pluralformer på -en till substantiver av tredje deklinationen, omväxlande med former på -erna.

Exempel: Adlerbeth: tändren, röttren, nymfren, föttren, händren, brödren, tideböckren; Atterbom: föttren, elementren, tändren, brödren, händren¹; Braun: händren; Bäckström: fädren; Böttiger: händren; Carl XV: fosterbrödren; Choræus: städren; Dahlgren: nättren, fött-

¹ samt i »Redbarheten» *håfdeböckren*, avsiktlig härmning av akademisterna.

ren; Elgström: händren, (Lidner: tideböckren, kindren; blixtren i st. f. blixtar); Euphrosyne: händren; Fahlcrantz: röttren; Fallström: händren; Forsslund: föttren; Franzén: händren, böndren, elementren, nättren, föttren, kindren, tändren, ständren, klädren; Fredin: brödren; Geijer; gettren, föttren; Grafström: tändren, händren; Gumælius: händren; Hedborn: nättren; Heidenstam: böndren; Ingelman: föttren; Knös: händren, brödren, föttren; Lenngren: tändren, kindren, (stam)fädrén; Leopold: böndren, föttren; G. H. Mellin: brödren; Nyblom: händren; Nybom: gettren; Sehlistedt: tändren, händren; Sommelius: kindren, händren; Sjöberg: elementren; Snoilsky: händren; Stagnelius: kindren, klädren, tändren, brödren, händren; Tegnér: föttren; Wallin: händren, Wennerberg: fädrén; Vitalis: föttren, händren,

Anm. 3. N. Linder, »Om -er, -r, -ar och -or» s. 42 omnämner dessa ords förekomst i poesin, men synes ej ha beaktat, att dylika former ännu kvarleva, om ock sparsammare än förr. Jfr Rydqvist II: 341: »Ett stigande välde öfver versformen har gjort friheter af detta slag allt mer umbärliga, och man har slutligen i det närmaste inskränkt sig till fädrén, förfädrén, även i den vältaliga prosan någon gång synliga.»

Liksom i tal bildas ofta best. form på -ena, där prosan har -en.

Almqvist: ögonlockena; Bjursten: folkena; Braun: bordena; Böttiger, templena; Carlén: landena, ständena; Choræus: molnena; Dahlgren: hvalfvena, löfvena, fårena, hönsena, gässena, molnena, ökena, gardena, fruktständena, träderna, ordena, benena¹, lammerna, hornena, kortena, djupena, vapnena, bladen, barrena, kärrena, årena; Fahlcrantz: tingena; Fallström: folkena; Geijer: trollena; Ingelman: glasena, bergena; Levertin: ordena, hornena, bergena, ljusena, glasena, folkerna, veckena, skottena; Ling: träskena, husena, dygnena, årena, skotena, bröstena, godsena; Livijn: sårena, benena, trollena; Sehlistedt: hönsena, seglena, molnena, bekymrena, sundena, benena, nätena; Sjöberg; tingena; Snoilsky: krusena; Sommelius: trollena, spårena, fatena, vapnena, äfventyrena, passena, spelena, kvarterena, ökena, molnena, (re)benena, hvalfvena, skrofvena, svalgena, badena; Wallin: vapnena, molnena; Vitalis: molnena, barnena.

Jfr Rydqvist, II: 230 ff.

27. De förändringar, som vidtagas med avseende på de sammansatta ordens förleder, orsakas av behovet att ha åtminstone en stavelse mer eller en stavelse mindre i ordet, än det har i sin van-

¹ även den kortare formen *benä*, talspråkets, finnes hos honom liksom hos Wadman ock Carlén.

liga form; någon enda gång framtvingas en upplösning av sammansättningen, emedan rytm eller rim kräva vad som ej kan åstadkommas genom möjliga formella ändringar av ordet själv. Sammansättning i svenskan sker ju dels med vokalisk, dels med konsonantisk bindning: genom att låta det ena träda i stället för det andra nås ofta tillfredsställandet av de rytmiska kraven.

Rörande sammansättningar i prosan hänvisar jag till Fr. Tamm, »Sammansatta ord i nutida svenskan».

Sålunda synkoperas -e i en mängd sammansättningar, vars första led utgöres av ett substantiv på konsonant eller svagtonig vokal.

Exempel: Vitalis: *jättkraft, skaldkonst*; Bååth: *fiendkula*; Atterbom: *tidhvarf, ottsång, jättsjäl, liljkvist, sinnbild, skötbarn*; Dahlgren: *jättlik, tankdiger*; Franzén: *skaldkonst, anddrag*; Fahlcrantz: *binikmask*; Lenngren: *skaldmö*; Leopold: *tjänstman*; Wennerberg: *stjärn-natt*; Snoilsky: *fältherrblick*; Sommelius: *fröjdfullt, anddrag*; Tegnér: *svansång*; Stagnelius: *tidhvarf, skördfält, andrik*; Wallin: *tankdrygt, -tom, tidhvarf*; Alfr. Jensen: *hjärtvän*; Adlerbeth: *hjonlag*; Bäckström: *tidhvarf*.

Atterbom: *umgängskrets*¹, *helvetsskratten*; Bäckström: *lärjungs-språk*; Dahlgren: *helvetsverket*; Lenngren: *umgängsätt*; Ossian-Nilsson *helvetsstormar*; Snoilsky: *helvetsfoster*; Strindberg: *sommarnöjsträd-gårdar*; Wennerberg: *helvetsgapen*; Wirsén: *klädsfabriker, okynnsart, kröniksdrag*; Euphrosyne: *umgängssätt*; Palmblad: *omdömslöst*.

-a synkoperas stundom i sammansättningar av substantiv på konsonant.

Exempel: Atterbom: *gudlik, -invigd, hemstadd, strängspel, synd-flod*; Franzén: *gudinvigd, allhelgonkvällen*; Fallström: *gudingifven*; Rydberg: *gudingifven*; Silverstolpe: *strängspel*; Bäckström: *barnfrom*; Adlerbeth: *gästbud*.

En grupp för sig bilda de två orden viking ock yngling, som i prosa bilda ss med a (Tamm, a. a. 26), men i poesi ofta synkopera detta, men i stället vanligen få ett s-inskott.

Exempel: *vikings-barn* (Wennerberg), *-håg* (Wirsén), *-sinne* (Wennerberg), *-skara* (Wennerberg), *-skepp* (Dahlgren, Carl XV), *-tåg* (Atterbom, Böttiger, Knös), *-våld* (Fahlcrantz), *-lif* (Tegnér), *-näste* (Stagnelius), *-färd* (Stagnelius, Euphrosyne),

viking-tåg (Björsten), *-lif* (Nicander), *-hem* (Oscar Fredrik).

¹ finns i Sv. Akad. Handl. X: 187; *umgängsfrihet* i Leopolds prosa.

ynglings-harpa (Atterbom), *-hjärta* (Bäckström, Geijer, Wirsén), *-låg* (Knös), *-mod* (Euphrosyne), *-armar* (Atterbom), *-är* (Adlerbeth), *-gestalt* (Adlerbeth).

ynghing-krets (Fahlerantz), *ynghingdlder* (Hallström).

Mera enstaka stå *konungsguldet* (Nybom), *konungsdotter* (Atterbom), *konungshus* (Wennerberg).

O synkoperas i *kronfogde* (Lenngren) i anslutning till talspråket, -samt i *saglik*, *hvilbädd* (Atterbom); *klagpunkter* (Gumælius); *hvilpunkt* (Euphrosyne). — Kyrkgård representerar talets »tjörngård».

Synkopering av u har jag endast antecknat i *vattsprång* (Atterbom, Fahlcrantz, Leopold); ty de växlande former: *lagåln*, *ladgåln*, *lagårn*, som påträffas av ladugården avse väl att återge talets tvåstaviga former.

Synkopering av en hel stavelse eger rum i några få fall. Endast ett påträffas oftare, nämligen skift- i stället för skifte(s)- i orden *skiftrik* (Fahlerantz, Fr. Hedberg, Dahlgren, Gumælius, Östergren)¹ ock *skiftvis* (Adlerbeth, Atterbom, Strandberg, Vitalis, Tegnér). Silfver, som ofta förekommer i sammansättningar, förkortas av gammalt till silf-; så i *silfblå* (Vitalis), *silfbekrönt* (Atterbom), *silfbeslagen* (Atterbom, Bjursten), *silfklockor* (Hedborn). *Orgspel* (Franzen), *orgton* (Strindberg), *sedlöst* (Sehlstedt), *vattbryn* (Nicander), *vattpass* (Böttiger) ock *vattfall* (Atterbom) tillhöra kanske talspråket; av gammalt (t. eks. Cederborgh) syns även i prosa det tvetydiga *giftsjuk* (= giftassjuk Braun D. I). En egendomlig stympning företer *hemligtsfull* (= hemlighetsfull; Levertin, I: 98) ock *föryngd* (= föryngrad; Wadman II: 33).

En fordom ofta förekommande synkopering av en hel stavelse var *elfen-* i stället för elfenbens-. Den finnes hos Atterbom (*elfen-fingrar*, *-port*, *-armar*, *-skuldror*, m. fl.), Euphrosyne (*elfenbarmen*, *-pannan*), Stagnelius (*elfenskuldror*), Orvar Odd (*elfenbdga*) m. fl., men torde nu icke mera förekomma. Mitt sista exempel är *elfenstift* (Bååth) men ännu senare kunna kanske hittas.

Samtidigt synkoperades även *ebenholtz* i ss. till *eben-*: *ebenchar* (Stagnelius), *ebentron* (Adlerbeth) m. fl.

Särskilda svårigheter bereda orden på -else, då sammansättningar med dem ofta ej kunna inpassas i givna metrisk schema. Genom att använda ett annat ord i stället för ordet på -else får

¹ finnes i Akad. ordlista

man fram lätthanterligare sammansättningar. Så nyttjas i stället för betydelse- betydnings-¹: *betydningsfull* Grafström, Nicander, Nybom, Sehlstedt, Stagnelius, Tegnér, *betydningslöst* Tegnér; i st. f. vistelse- vistnings-: *vistningsort* (Atterbom).

I sammansättningar av fängelse- byts detta ut mot fängsel-; exempel: *fängselstraff* (Atterbom), *fängselvägg* (Tegnér) m. fl.

Likaså styrelse- mot styrsel-; exempel: *styrselkonst* (Valerius) Wallin, Tegnér, Sjöberg), *styrselsätt* (Lenngren), *styrselgrunder* (Adlerbeth).

Sammansättningar med födelse- bytas vanligen ut mot födslo- (Tamm, a. a. 32): *födslotimma* (Hedborn, Levertin, Ling, Vitalis), *födslodag* (Atterbom, Dahlgren, Franzén, Tegnér, Wirsén), *födslobygd* Franzén, Choræus), *födslostund* (Stagnelius), *födslodr* (Valerius),

men även mot födsel-: *födseldag* (Adlerbeth, Euphrosyne, Fahlcrantz, Tegnér), *födselår* (Atterbom), *födseltjället* (Stagnelius), *födseltimma* (Ling), *födselort* (Sjöberg).

I stället för rökelsekar har Strandberg (Giaurn 42) en gång *rök-kar*.

Mot bruket insättes stundom ett e i sammansättningar av substantiv på konsonant l. svagtonigt -a, ock stundom bibehålles ett e, som slutar ordet.

Exempel: Adlerbeth: *killingepar*; Atterbom: *flickehalsduk*, *flickeögon*, *vingehäst*, *källesprång*, *vännering*, *klippehöjd*, *-brott*, *almehage*, *vingeslag*, *sköldeborg*, *granefjäll*, *åskeslag*, *altarebild*; Bååth: *björkehage*, *spadetag*, *graneris*; Dahlgren: *andelös*, *klippestrand*, *sköldeborg*; Euphrosyne: *klippestrand*, *palmekulle*; Fahlcrantz: *palmeskugga*, *pliktekänsla*, *kristalleslott*, *flodemöle*, *regentekall*; Fallström; *hexegård*; Fjalar: *vingepar*; Franzén: *åskeslag*, *sköldemö*, *andetruten*, *soneson*, *spelman*, *mastetråd*, *tidepunkt*; Fredin: *klockemalm*, *barkeflarn*, *vingebruten*, *lärkeslag*; Fröding: *sommaretider*; Gellerstedt: *örnerede*, *hörnesten*; Heidenstam: *prestekör*, *sopetunna*; Alfr. Jensen: *hundes kall*, *klockeklang*; Lenngren: *tidepunkt*; Leopold: *åskeslag*; Ling: *klippe stol*, *dimmefull*, *vänneskänk*, *pilekast*; Nicander: *juleafton*, *ekelöf*, *maskestungen*, *munkekåpa*, *sköldeborg*, *hörnesten*, *palmeskog*, *spöketimma*, *gränsekillnad*, *järnehatt*; Orvar Odd: *gränsesten*, *näfverätten*, *ändelös*, *häxedans*, *brudetärna*, *lanseknekt*, *ekepark*, *kalfveskinn*; Rydberg: *hämde törst*;

¹ Franzén undgår svårigheten genom en avledning *betydsam(t)* betyd ull(t); a. a. II: 139; V: 103, 171.

Sehlstedt: *gränsesten*; Silverstolpe: *tackeoffer*, *diamantestod*, *källevåg*, *-språng*; Snoilsky: *draketunga*, *måneljus*, *hämnderop*, *stjärneregner*, *vingeslag*, *pärleband*, *-sydd*; Stagnelius: *kristallekälla*, *-post*, *-berg*, *-sal*, *blek*, *daggekristall*, *cypresselund*, *tidepunkt*, *sköldeborg*, *granitehäll*, *granaleträd*, *-häck*, *metallehorn*, *-spira*, *jäsmine*, *messedräkt*, *koralleläppar*; Strandberg: *tidepunkt*, *-vatten*; Säterberg: *smaragdegrön*; Tegnér: *sköldeklång*, *-borg*, *-mō*, *hörnesten*, *lyktegubbe*, *björkekulle*; Wadman: *pomadeburk*; Wallin: *klippetron*, *soneson*; Wirsén: *snibbeskål*, *måneljus*, *bondegård*, *ankaretåg*, *resetröft*, *draketänder*, *brudesång*; Vitalis: *klippehäll*, *vaggelång*, *solehvarf*, *klockestrång*.

e bibehålles även i sammansättningar, där prosan synkoperar det före -s.

anletesdrag (Silverstolpe, Braun, Tegnér, Atterbom), *anletesfärg* (Wirsén).

a insättes vid sammansättningar av subst. på konsonant eller svagtonig vokal, där prosan har -s eller subst. oförändrat. Några av dessa ss. äro ålderdomliga ock förekomma i bibelstilen eller folkvisorna.

Exempel: Adlerbeth: *lejonaspannet*; Atterbom: *örnafröjd*, *-näste*, *drakatänder*; Björck: *barnakammarn*; Böttiger: *fortidatro*; Grafström: *ungkarlasparfven*; Ling: *lejonafanan*, *drottavård*, *pysslingahop*, *dörravakt* (gammalt, Sahlstedt), *nidingahjärta*, *syskonapar*; Nicander: *blodadyrkare*; Nyblom: *nordason*; Schölander: *fåraskock* (efter: *fårakläder*); Strandberg: *åralång* (efter: *åratat m. fl.*) Strindberg: *hundalif*; Säterberg: *fråmlingaskara*; Vitalis: *barnakammarn*; Wennerberg: *vindakung*; Wirsén: *dörravård* (efter *dörravakt*), *örnanäste*; Euphrosyne: *örnavingar*, *ormaskinn*; Alfred Jensen: *sjöastranden* (gammalt, folkvisor); Hedborn: *örnadun*, *tvillingastjärnor*;

Inskott av o i sammansättningar med substantiv på svagtonigt -a förekommer någon gång.

Exempel: *klockoringning*, Vitalis, *lamposken*, Franzén, *flickodrömmar*, Tor Hedberg, *lampobrand*, Nicander.

Ordet örngått utvidgas inte så sällan till *örongått* i poesi. Jag har antecknat formen hos: Ingelman, Heidenstam, Levertin, Nyblom, Snoilsky, Strandberg, Wirsén. — En annan utvidgning är *örnegått* hos Dahlgren.

Ett sällsynt fall är att pluralisformen av ett substantiv användes som förled (Tamm a. a. 7). Hit hör *millionerfaldt* hos Fahlerantz.

En arkaisk form nyttjas stundom i sammansättningar, nämligen sölft i st. f. silver. Jag har antecknat: *sölftklar* hos Fredin, *sölftskor*

sölfpokal hos Snoilsky, *sölfskrud* hos Atterbom, *sölfkälla* ock *sölfsand* hos Stagnelius, *sölfgård*, *sölffors* ock *sölfsblank* hos Orvar Odd, *sölfrutig* hos Knös (i folkvisstil), *sölffin* ock *sölfssträng* hos Ola Hansson,

28. Upplösning af sammansättningar kan ske på flera sätt. Det enklaste är givetvis den direkta omflyttningen, så att lederna komma att stå 2+1 i st. f. 1+2. Så har skett hos Heidenstam (D. I: 21):

sandstenslejon och pyloner föllo
som torn och hästar på ett *bräde schack!*

Förändringen kan motiveras med de vid varandras sida stående uttrycken: ett schackparti ock ett parti schack. Det sistnämnda är givetvis förebilden för det Heidenstamska ordasättet. Man skulle även kunna resonera sig till en skiftning i betydelsen, som framkallats af formförändringen, men jag avstår från en dylik förklaringsvanskligheter, då jag är övertygad om att det är formella skäl, som framkallat ändringen.

Ett annat exempel erbjuder utan tvivel Adlerbeths (Aeneis XI, v. 585):

O, att hon ej, förförd af begär till en vådelig härnad,
Hade sitt lif *ställt blott* för de trotsande Teukrernas vapen!

där man annars måste fatta blott som predikativ eller också likställa blottställa med avsitta l. sitta av. Samma värb finnes även på samma sätt Adlerbeth, P. A. I: 354.

På samma sätt har Franzén kastat om ledernas ordning från 1+2+3 till 1+3+2 för att erhålla rim:

Fåfängt sprang jag efter handen,
som ur fönstret sträckte sig.
Den var borta; men i sanden
Fann jag en *förgåtejmig*.

Blomman heter för övrigt i poesi mycket ofta Glöm-mig-ej¹ — också av metriska skäl.

Den vanligaste upplösningen är emellertid i en genitiv + andra ledet. I vissa fall kan det vara svårt att avgöra, huruvida denna upplösning verkligen är framkallad av metriska orsaker eller om den endast är att hänföra till de många fall, där två olika konstruktioner

¹ t. ex Ingelgren, s. 284; Dahlgren I: 70.

stå till buds ock en författare väljer den ovanligare för att få ock framkalla omväxling. När Wirsén (F. C. 118) skriver:

denne ädling fräjdad är och stor;
han föddes inom feodala vallar,
och konnetabeln är hans *moders bror*.

så skulle det ju kunna tänkas, att det är den något större effekten ock högtidligheten i det valda, längre uttrycket, som förorsakat dess upptagande i stället för prosans vanliga morbror. Men det förefaller mig som om rimhänsynen torde vara minst lika betydelsefulla. Josua Mjöberg (Språk och Stil I: 210) framhåller, som mig synes, något för ensidigt att skalden söker ge de olika sammansättningslederna den största möjliga verkningsfullhet genom att lösgöra dem från varann ock låta dem uppträda som självständiga ord. Det är alldeles riktigt, att det ästhetiska språkbruket synnerligen ofta företer förbindelser av genitiv ock därav bestämt substantiv. Men Mjöberg anför själv (s. 223) exempel på att poesien även med fördel betjänar sig av sammansättningar, där prosan skulle nyttja ordförbindelser. När Mjöberg från Tegnér anför *gudars glädje* som ersättning för *gudaglädje*, så kan förklaringen till ändringen visserligen ligga i denna benägenhet att ge sammansättningsdelarna självständiga ords värden. Men den kan också ligga däri, att Tegnér föredrog upplösning av det rytmiska skälet, att en sammansättning som *gudaglädje* är högst dipodiskt akcentuerad, med försvagning av tonen på tredje stavelsen, under det att Tegnér kanske önskade full trokaisk vikt på radens fjärde ock sjätte stavelser. Det är också möjligt, att han ville ha en motsättning till genitiven *kungars* i föregående rad.

Obestridligt är ju, att upplösningen många gånger sker för att tillgodose innehållsliga krav. Ett odisputabelt exempel härpå är Atterboms:

Längesedan skogens dufva,
Sädens ärla gått till ro;

där har förf. påtagligen önskat motsvarigheten skogens ock sädens ock av denna orsak ej använt sammansättningen sädesärla. Men lika obestridligt är, att den många gånger är framsprungen ur rent metrisk syften. Jag finner nämligen, att där upplösningen, tolkad i enlighet med vanligt språkbruk, ger en annan mening än den av skalden åsyftade, utan att någon innehållets synpunkt tillgodosetts, där

måste man antaga att en poetisk frihet föreligger. Ett typiskt exempel erbjuder Levertins uttryck (D. I: 20):

Men Joseph står vid stallets vägg
och värmer *brunnens vatten*,

Situationen kan inte tänkas så, att Joseph är sysselsatt med att värma opp det vatten som finnes i brunnen i fråga, vilket uttrycket skulle betyda i prosa, utan naturligtvis är det fråga om att värma opp brunnsvatten (i. kanske hellre: vatten från brunnen).

Lika påtagligt är det att Atterbom (S. D. I: 23) tillåter sig en dylik upplösning, då han skriver:

Så delar jag med mig, till *tidens fördrif*,
den flödande strömmen af tjusande lif;

i all synnerhet som fördriv inte begagnas som självständigt ord.

Av samma art äro även:

(svärdet) af hans hand i *elfenbenets slida* förvaradt.

Adlerbeth, Aeneis IX, v. 305,

Stundom *klippors brott* och splittrade väggar af berget,
Spir det (Etna)

Adlerbeth, a. a. IX, v. 575.

I dubblad kyssning *dufvans par* försonar
sin tvist

Atterbom, D. II: 269.

När *mjödets horn* går flinkt omkring

Atterbom, S. D. I: 161.

Svennens häst af *stridens längtan* skalf

Atterbom, a. a. III: 28.

i mantel af guld
Och *murgrönans krans* om sitt hår!

Atterbom a. a. II: 234.

Auroras granna slöja,
som öfverdrog med stilla purpurskimmer
det trånga fönstret och *syrenens* häck.

Atterbom, a. a. II: 298.

dess vår är kvald af *kråkors* nedan

Atterbom, a. a. II: 5.

Klädnan af *spindlarnas* väf

Dahlgren, III: 98.

Marinblå klänning, laderskärp om lifvet
och *korpens* fjädrar i en blekgul hatt

Fallström, a. a. I: 73.

Ur fiskarens hydda på Näset
steg *rökens* pelare opp.

Fjalar, II: 25.

Två *världens* delar mötande hvarann
man tror sig se

Franzén, V: 160.

På hela dagen kan jag se'n med nöd
förtjäna *middans* mdl vid protokollet.

Franzén, VII: 66.

I flera av dessa exempel bör man väl för övrigt anse att förändringen från sammansättning till genitivförbindelse icke är lycklig, just emedan den gör de olika lederna självständiga, medan man önskar ock väntar sig det till en enhet sammansmälta uttrycket. »Korpens fjädrar» är på det citerade stället sämre än korpfjädrar skulle ha varit — uppmärksamheten föres ifrån det, som det är skildringens syfte att ge: en åskådlig bild av kvinnan i fråga, ock fästes vid ursprunget till hennes klädsel. »Syrenens häck» tillfredsställer inte håller, ty det är påtagligt, att den bestämda singularformen inte är tillkommen för att framhålla, att häcken bildades av endast en syren. »Mjödets horn» är en alltför ovanlig konstruktion i stället för mjöd-hornet eller hornet med mjöd för att inte låta tvunget ock därigenom splittra uppmärksamheten, utan att någon avsikt kan upptäckas.

Med en djärvhet, som endast uppnås av annonser och förvärvslivets brådskande prosa, skiljer poesin sammansättningsdelar från varann och rör sig med de elliptiska sammansättningarna, som man skulle kunna tro aldrig funno rum inom densamma. (Se min uppsats *Två skrivtecken*, *Nystavaren V*: 1 ff.)

Exempel:

Då vällust uti alla *riken*
I *djur*-, i *växt*-, och *stenens* är.
Dahlgren, II: 13.

— en blandning av konstruktioner, som inte är tilltalande.

Med friska *krafter*, *själs*- och *kropp*s-,
är ingen dock till öfverlopps.
Strandberg, D. 245.

Och hvad betydde *fägring*, *själs*- och *kropp*s-,
Don Juan, I: 56.

Vi ha platonisk kärlek och så *Guds*-
Don Juan, II: 108.

Ni må ha svart färg, *koppar*- eller hvit
Don Juan, I: 89.

Ty intet kan så väcka en persons
(ej minst en *kvinns*) missnöje som att
Don Juan, II: 295.

Ett *kältring*-, *trycksvärt*-, advokatiskt land
Don Juan, II: 196.

Och en vrede, en *berserka*-,
Kommer öfver jägarn stark.
Braun 320.

Och allt hvad af *sommarustrustningar* finns,
Af *mans*- och *kvinns*-,
Ur garderoberna plockas.
Sehlstedt, V: 65.

Även uppplösning i prepositionsuttryck förekommer inte så sällan, ock i prosa är det ju en mängd fall, där sammansättningarna ock prepositionsbestämningarna omväxla. Men det är vissa sammansättningar, som ej kunna ersättas av omskrifningar.

Lings uttryck (Asarne 402):

Där slocknar man lätt som ett *skott af en stjärna*

är sålunda en mycket olycklig ock otymplig omdaning av det vanliga ordet stjärnskott. Synnerligen mycket bättre synes mig inte häller Tegnér's:

Tjäll, där *bordet var dukadt med hästsko.*

Saml. Skr. I: 246.

eller Franzén's (a. a. II: 144):

folkets ström, som klyfs

än af droskor, än af *spann med fyra.*

I stället för att skriva ekbord kan man ju använda prepositionell kasus: bord av ek. Merändels kommer i det senare fallet materialet att betonas starkare än i det förra. Då stoffets beskaffenhet är tämligen likgiltig, åtminstone av underordnad betydelse, är det därför inte lämpligt att företaga denna ombildning, i synnerhet om det »av»-styrda ordet står i rim eller på annat vis starkt betonat. Av dessa orsaker synes mig följande exempel vittna om olämplig uppplösning:

då står jag framför din bår med min sax
och putsar de höga *ljusen af vax.*

Heidenstam, D. 101.

skumögd vantro satt
och spann kring själarne sitt *nät af spindel.*

Kléen, J. 33.

nu kokas det doftande *gröt af ris*

Fallström, II; 55.

Innerst skall en *hydda stå af en.*

Atterbom, D. II: 195.

Ock det torde vara obestriddigt, att när Snoilsky, a. a. II: 276, skriver.

Mot stam af oliven
Jag skrifvande satt,

så är det inte några innehållsskäl, som gjort att han inte nyttjat det vanligare, ock strängt analyserat, riktigare: olivstammen.

Det återstår till sist endast att omtala sådana fall, där första sammansättningsleden bytts ut mot en liktyding. Naturligtvis kunna äfven här innehållsskäl göra sig gällande. Men det ges även fall, då det synbarligen är det redan förut omnämnda behovet av en stavelse, som framkallar ändringen. Så måste förstås följande exempel:

Där Guds natur på tusen sätt
fått *lefnadsmedel* skapa,
Strandberg, D. 132.

Slutligt de färdades hem, *kvällsrodnan* färgade skogen,
Wirsén, V. 272.

ty någon avsedd skiftning i betydelsen från *lifsmedel* ock *aftonrodnaden* har jag ej kunnat läsa ut i dem. Detsamma är fallet med det av Mjöberg från Tegnér anförda »*kvällens rodnad*» i stället för *aftonrodnaden*. Hade det varit fråga om att självständiggöra sammansättningslederna, borde skalden ha tagit *aftonens rodnad*, men utbytet av *aftonens* mot *kvällens* gör givet, att rytmiska motiv varit åtminstone starkt medverkande.

Anm. Ett objektivattribut i stället för en substantivisk förled i en sammansättning förekommer även ock torde stundom vara beroende enbart av meterhänsyn. Exempel:

En medaljong med *kvinnlig härlock* i
Wirsén, F. C. 8.

när barn och barnbarns barn en annan gång
sin fröjd förkunna under festlig sång
och här de gamlas *gyllne bröllop* fira.
Nicander II: 255.

I nästan *kroppslig storlek* personerna sig te
Björck, 117.

Anm. 2. Då prepositionsuttryck stå vid sidan av sammansättningar, är det ofta svårt att avgöra, huruvida uttryck, där prepositionen saknas, skola bedömas som omkastade sammansättningar af samma slag som »bräde schack» eller som fall av prepositionsutlämning. Som det sistnämnda är en i poesin vanlig ellips, föredrar jag detta betraktelsesätt, och för därför dit exempel som dessa:

Följd af sin befriare

Och skaror folk, som dem förtjusta bifall ge.

Leopold, a. a. II: 139.

en strid sin början tagit,
som tömde strömmar blod

Adlerbeth, a. a. II: 139.

Han gjuter strömmar gull

Adlerbeth, a. a. II: 196.

Särskilt i det första exemplet är emellertid förklaringen folkskaror < skaror folk mycket rimlig.

Till samma avdelning (för prepositionsellips) för jag även ett sådant fall som

Med sina armar lagda kors

Fredin, D. II: 108.

som även kunde föras hit.

Icke-substantiviska ord som förleder.

29. Adjektiver som förled kunna dels vara böjda, dels oböjda, (Tamm a. a. 135 ff.). Hos Tamm omnämnes inte, såvitt jag kunnat finna, den arkaiska, ur folkvisor lånade bildningen ungersven, som motsvaras av femininet ungmö. Ling har gjort byte av förledsformer i dessa båda ord; man läser i Asarne s. 237.

där ungsvenner brottas.

ock s. 613

hvar ungermö gråter.

»Ungsvenner» träffas även hos Dahlgren.

Räkneordet fyra har sammansättningsformen fyr-; men icke desto mindre skriver Dahlgren (a. a. I: 237):

Flat och stum och fyrabent

ock Adlerbeth (Aeneis IV) fyrafaldig.

Även av dessa sammansättningar finns det någon gång upplösta former. Det är med halv- sammansatta ord, som ett par författare tillåtit sig att på detta sätt ombilda:

i dans
med Roms och Greklands *halfva gudar*
Leopold a. a. II: 170.

Skandinaviens *halfva ö*
Snoilsky a. a. III: 135.

Anm. Tvivelaktigt är Geijers uttryck i »Den siste kämpen»:

Han störtar från klippan i *djupe*t brå —

Det fattas vanligen som efterställt adjektiv, men torde äfven kunna förklaras som upplöst sammansättning av typen 2 + 1. På samma sätt har Snoilsky (Dikter IV: 60):

I södra bergen svärma *barnen små*

Omflyttningen av adjektivattribut är visserligen en av de vanliga poetiska friheterna, medan sammansättningsupplösning är jämförelsevis mera sällsynt. Men det är en i dessa båda fall minst lika tilltalande förklaring.

Likaså är jag övertygad om att det föreligger en omdaning av typen 2 + 1 i Wirséns ord (S. B. s. 93), då det heter:

svenska ärans sköna helgedom.

Vi leddes in bland *gulblå* draperier.

eftersom just blågul är den hävdvunna formen och gulblå torde inge en annan färgföreställning.

30. Advärber och prepositionsuttryck som förleder undergå inga andra förändringar än sådana, som bestå i att dubbelformer ersätta varandra även i fall, där språkbruket uteslutande nyttjar endera.

Så förekommer huru alltid oförkortat i sammansättningar. Endast i talspråk finnes hurdan, som likväl inte tas upp av Akad. ordlista eller Lyttkens-Wulffs uttalsordbok. I poesi har jag funnit *hurledes* (Atterbom) och *hurleds* (Brann; se § 22).

På växling mellan för och före, upp och uppe, in och inne bero väl också sådana synkoperingar som *förbild* (Atterbom), *upphöllo sig* (Ling) och *innhållsbrist*, *innhållsdiger*, *innhållsrik* (Atterbom).

Analogi från liksom har väl föranlett synkopen *likså*, som är vanlig i förra hälften af 1800-talet. Jag har antecknat den hos Adlerbeth, Carlén, Dahlgren, Euphrosyne, Franzén, Leopold, Ling, Nicander, Sjöberg, Stagnelius, Tegnér, Wadman, Valerius.

En form, som bildats genom kompromiss av grundord är *utomländsk* (Snoilsky, a. a. II: 51) till adv. *utomlands* i st. f. till utlandet.

Med bortkastad preposition bildas, i strid mot vanligt språkbruk, sammansättning någon gång i poesi. Exempel: *spillogifning* (Franzén), *hjälslagen* (Nyblom); jfr om prep.-ellips.

Av prepositioner ock adverb med dubbla former, som bilda sammansättningar med användande av den form, som annars endast nyttjas, då den står för sig eller i vissa sammansättningar, har jag antecknat:

igenomstinges, Rydberg; *igenomsyrad*, Snoilsky; *igenomkorsa*, Fahlerantz; *igenomstridt*, *igenombäfv*a, *igenomgå*, *igenomfara*, Tegnér; *igenomflammad*, *igenomsökt*, *igenomträngd*, Atterbom, *igenomskina*, Franzén; *igenomränd*, Geijer; *igenomgå*, Adlerbeth; *igenomströfv*a, *igenomsmyg*a, Adlerbeth; *omkringggjuten*, Nybom; *omkringvärfd*, Atterbom; *omkringfladdra*, Ingelman; *omkringfläkt*a, *omkringkrökt*, *omkring-snöra*, *omkringstå*, *omkringfara*, *omkringsvärma*, *omkringtränga*, *omkringgifva*, *omkringspridd*, *omkringströ*, *omkringränna*, *kringomgiffvande*, *omkringvärfv*a, *omkringslagen*, *omkringflyga*, *omkringhvälfv*a, *omkringgård*a, *omkringsvängd*, *omkringsluta*, *kringomsluta*, Adlerbeth; *omkringkransad*, Wadman.

hopakrupen, *hopasvept*, Heidenstam; *hopafäld*, Oscar Fredrik; *nedföre* (= nedanföre) Fahlerantz;

nederdt, Ingelman; *nedanifrån*, Ling;

sammanverka, Fahlerantz; *sammanbandet*, *sammanstämmigt*, *sammanklang*, *sammanspråk*, Atterbom; *tillsammansluten*, Fröding; *tillsammanvräkt*, Adlerbeth;

utför (= utanför) Tegnér (a. a. I: 392, II: 30, 131), Atterbom (D. II: 48), Stagnelius (a. a. II: 428, 406), Dahlgren (a. a. I: 53).

undryckas, *undröja*, *undböjd*, *unddraga*, *undgömma sig* (Adlerbeth).

Av advärber sammansatta med -om finnas dubbelformer sådana som *nedanom* ock *nedom*. Ovanligare torde vara *utanom* (Adlerbeth, Strandberg) ock i synnerhet *innanom* för inom (Adlerbeth).

31. Av värb som förleder finnes det en sorts utvidgade former i adjektiver på -värd (se även -värdig, § 39), av vilka det allmännaste är *älskansvärd*. Så vitt mig är bekant, ha de i allmänhet sin tillvaro i vär. Älskansvärd finnes likväl i Gustavianernas prosa¹ (såsom hos Oxenstierna), där jag även sett *önskansvärd*² (Kellgren)

¹ även någon gång senare t. eks. hos Almquist.

² även hos Geijer, Sv. Akad. Handl. XII: 7.

ock tilläventyrs andra. Sahlstedt anför ett femin. subst. 'älskan', som han ej översätter utan endast tillägger: Dicitur: Älskans wärd Amore dignus, Hinc: Nitälskan. Älskan förefaller att vara tämligen umbärlig vid sidan av älskog ock kärlek. Ordet har i alla händelser haft föga användning, även om det varit nyttjat självständigt någon gång, ock adjektivet älskansvärd har naturligtvis väsentligen analogierna fruktansvärd, tillbedjansvärd o. a. att tacka för sitt bruk i poesi.

Jag har antecknat *älskansvärd* från: Adlerbeth, Franzén, Hedborn, Ingelman, Lenngren, Levertin (arkaiserande stil), Malmström, Nicander, Snoilsky, Stagnelius, Strindberg, Tegnér, Wadman, Wallin, Wirsén.

önskansvärd Nicander (finns även i Dalins ordbok).

Även i fråga om värbsammansättningar kunna synkoperade ock utvidgade former förekomma.

Exempel:

Ling: *smädord*, Leopold: *tänksätt*.

Scholander: *yfboren* (= yfverboren).

Ling: *täckemantel*, Nicander: *tackeoffer*,

fostbroder (Carl XV, Ling), *fostbroderligt* (Orvar Odd).

Egendomliga böjningsformer.

32. Äldre former på -er, som påträffas någon gång vid 1800-talets början, såsom omväxlande med suffikset -are har jag antecknat hos följande författare:

barber Franzén, *juveler* Sjöberg, *barber* Lenngren, *passager* Leopold.

Isolerat står *mediciner* Wennerberg.

Av substantiverna finnas för övrigt avvikande former endast i fråga om pluralbildningen. De i § 9 omnämnda substantiven ha sålunda alternativa former på -rar i stället för den vanliga på -are. Jag har antecknat:

bägrar Atterbom, *Bäckström*, *Livijn*, *Nyblom*, *Snoilsky*, *Stagnelius*.
Wirsén.

pelrar Fahlcrantz.

källrar Sommelius, Tegnér.

I anslutning till talspråket förekommer även månad i den förkortade pluralformen

månar; hos Almqvist, Adlerbeth, Hedborn, Livijn, Strandberg.

Analogiskt har även bildats formen *vålnar* (Stagnelius).

Substantiver i dengenus på starktonig vokal kunna erhålla pluraländelsen -er i stället för -r; jag har antecknat *sångmöer* Sjöberg, Stagnelius.

Omvänt förekommer någon gång i början av 1800-talet att lånord på starktonigt -e endast få -r i pluralis; jag har antecknat: *trofér, dinér, livrés, Franzén; trofér, Wallin, Böttiger, Kullberg.*

Vidare äro ändelsebyten att märka:

-ar till -er: *elfver* (gammal form) Atterbom, Snoilsky, *elger* Franzén, *fläkter* Nicander, *drotter, brigger* Tegnér¹, *länker*, Atterbom, Orvar Odd, Wirsén; *driller* (gammal form) Dahlgren, Orvar Odd, Franzén.

-or till er: *orger* Hedborn; Tegnér (talspråk); *pjäxer* Dahlgren (talspråk).

-or till -ar: *halfvar* Sehlstedt; *östervägar* Geijer.

-er till -ar: *negrar* Valerius.

Gammal, förmodligen ur folkvisorna hämtad form är *blader* Sommelius, Stagnelius, Hedborn, Dahlgren², Atterbom, Sehlstedt.

Tillfälligt anlitade analogier föreligga i sådana former som *paradiser* Strandberg (Giaurn 8), *fosterländer* Wirsén (N. D. 40), *stöder* Adlerbeth (II: 143), *åkerländer*, Elgström.

hörnen (Atterbom, D. I: 171).

En synkopering av vokal framför pluraländelsen har skett hos Stagnelius (I: 250):

Med svarta *vådrars* blod (vådurars)

Tillägg av endast -r i stället för -ar föreligger i Wadmans *grannfrur* (När jag dricker) ock Sehlstedts *byrdar*.

33. En växling av dubbelformer på -e ock -a, som poesin naturligtvis begagnat sig av i ock för underlättande av rimningen, är typen både — båga. Jag har endast fäst mig vid påfallande former hos senare skaldar, då i äldre tider växlingen medgav full frihet, men vissa former numera fått en alldeles avgjord specialbetydelse eller alldeles förvisats ur prosan. Mina exempel äro därför samtliga från de sista årtiondena av 1800-talet. Inom parentes meddelar jag några äldre för jämförelses skull.

¹ jfr hans egna ord härom.

² även talspraksformen *blan*.

båga Heidenstam, (Atterbom), (Böttiger), (Carlén), (Franzén), (Malmström), (Vitalis).

ldge Heidenstam, (Dahlgren), Levertin.

tanka Snoilsky, Fröding.

(*draka* Braun; *maga* Braun; *varma* (men värme) Livijn, *kasse* Sehlstedt, Lenngren, *skade* Nicander, *kärfva*, *kdra* Orvar Odd, *grädda* Carlén, *båga*, *strupa*, *vane* m. fl. Wadman.)

Hon lefde högt den unga, vackra frun
såg i sin villa badsäsongens *grädde*
Fallström, I: 287.

34. Adjektiver i attributiv ställning stå någon gång oböjda i likhet med hvad som är fallet i t. d. folkvisor. Särskilt har detta kommit att äga rum med orden ung, skön ock det direkt lånade stolts. Det torde vara nog med ett par exempel på denna allmänna företeelse.

bringar bud, att *ung* dottern väntar
Karlfeldt, D. I: 38.

Ung Scipio vill frukostera
Snoilsky, D. I: 290.

kär sonen min
Geijer, Den lille kolargossen.

Farväl. *skön* yngling!
Nicander, I: 45.

God afton, *skön* måne!
Nicander, II: 291.

Jag hör hur orkanerna ryta
Förtvilladt och fresta att bryta
Grön' tallen med frost i sitt hår
Sommelius, a. a. 328.

I stället för liten l. lilla nyttjas i attributiv ställning ofta *lill*.
Till exempel:

du siska *lill*!
Öman, D. II: 83.

Kersti *kll*

Snoilsky, D. III: 36.

Inga lilla, Inga *lill*, sjung visan för mig

Fröding, Saml. dikt, I: 166.

I stället för hela nyttjas i attr. ställning *all*, som även kan stå oböjt i pluralis.

all land; din skönhet *all* (Atterbom); tärnor *all* (Bäckström); *all* djur (Dahlgren).

hur mörk, hur meningslös blir dagen *all*!

Atterbom.

all vintern

Adlerbeth.

mång, likaledes ärf från äldre diktning ock ursprungligen blott hemma i plur. n., står för såväl mången som många; någongång även för mångt, ehuru detta merändels synkoperas till mångt, som finns i prosa i frasen »mångt och mycket» samt understundom i tal.

därför *mång* gyllene vårskyar flyga

Ling, A. 24.

Det räknar *mång* dagar

Livijn, Berggubben.

vi lekte där i ljufva veckor *mång*

Fahlerantz, II: 229.

mång ljuf hyacint

Scholander, II: 248.

timrat upp *mång* boning

Nybom, II: 107.

mång lustig lek

Malmström, 324.

till jorden tumlar *mång* riddersman

Gyllander, D. 12.

ur mödor *mång*; *mång* gyllene sträng; jag ser *mång* ungersven; så rann *mång* gyllne ungdomsdröm i sär; *mång* mustigt ord; Snoilsky.

Formen finns vidare hos Levertin, Bååth, Böttiger m. fl.
Oböjd superlativ i attributsställning finnes ett par gånger hos Levertin.

den som en gång
jag nämnt med *ljufvast* namn ett språk besitter.
D. I: 82.

Starkast svärd en gång begravet
blir —
D. III: 75.

Lifvets hela kamp du finna
kan i *stillast* spiselvrå,
D. III: 153.

Gammal neutral pluralform utan ändelse användes någon gång,
dels i arkaisk stil, dels som nödfallsutväg. Exempel:

slå *sin* ögon ned
Tekla Knös, D. II.

och på *min* ögon lade mörkret handen
Fröding, Saul och David.

så lät jag *min* ögon rundt omkring gå
Öman, a. a. II: 69.

Släck först i *vår* bröst de helvetiska lågor
A. Blanche, Sara Videbeck 90.

Han tänkte uppå fader, på mor och syskon *kär*
Malmström, 35.

Try ting voro för honom *klar*; med söner *sin'* i sitt tjäll;
Geijer, Invigningen, Odalbonden.

Dina tankars matta reflex, *din* händers
Bräckliga spelverk
Kullberg, Morgonhymn.

Såväl i värn som prosa träffas någon gång pluralformer utan -a
ar rå. Jfr. Rydqvist II: 462.

(I prosa t. eks. Livijn, Saml. Skr. I: 192, i best. sing., Almqvist, Törnrosens bok XII: 145, 149; Strindberg, I hafsbandet, andra kap., ändrat till råa i S. R. o. B. III: 435; Leopold II: 245, 246, 262, 265, 283, 288; Geijer i Sv. Akad. Handl. III: 153, 154, 169.)

Vi värpa med ögonen hjärpagg små.
Så kallas tårarne ännu *rd*.

Vitalis a. a. 262.

lösligt sprängt
i flisor blott och stycken *rd*
var ett och annat

Orvar Odd, Br. o. r. 168.

där finns ej öken, finns ej bortglömd vrå,
där människor bo, hur vilda och hur *rd*,
Tegnér, II: 250.

Sydmannen må
ljuga sig säll;
kalla oss *rd*,
som bygga på fjäll.

Ling, Agne 61.

likt den *rd* demanten
Stagnelius I: 350.

Gammal nominativ mask. på -er nyttjas ibland utan att vare sig arkaisk eller bygdemålston åsyftas. Exempel:

Silenus, så stolt och *glader*
Strindberg, S. 22.

lita ej på att hon är *blyger*
s. a. 61.

med röst så *gäller*
s. a. 30.

med en *svarter* kula
Strindberg, D. 61.

dock står *unger* viking så modig och trygg
 mig gör ert möte ej *glader*

Ling, A. 85, 202.

snäller fästmö; *kvafver*, *förryckter* m. fl. Sehlstedt.
 af *kärnfaster* ek Scholander, Fjolners saga.
 hans pung är mera *feter*; om morgonen är hela tröskeln *vdter*; Dahlgren.
 och vardt aldrig *sedder* mera; Jag är ej *radder* på liten grön stig; Geijer.
själfver (= själf) Dahlgren, a. a. II: 120.

Ofta användas arkaiska former i kasus och ställningar, som synas ge vid handen, att de tillgripits endast i stavelsebehov. Exempel:

Jag är blott *en lösan sand*

Gellerstedt, D. I: 53.

Är det på *slikan sätt* man lagen ger gehör?

— — — — —
 uti flärd och lättja *allan slag*

Dahlgren¹, a. a. III: 21.

Se! rank hon är som *ungan lind*

Ling, Agne 13.

Sök med *vekan* ynglingskraft

Ling, V. S. 62.

I *vildan hålskog*

Ling, I. 70.

                  en stege
 af *hårdan* järnek

Ling, S. S. 21.

så ryter han *med högans stämma*

Ling, S. S. 21.

Famna hvarandra med *svanhvitan* arm

Euphrosyne, a. a. II: 14.

¹ här är Dahlgren möjligen parodisk i stilen och gör avsiktligt oriktiga arkaismer.

den tröst
som flyter ur *kyligan* bäck
Dahlgren, I: 185.

Men när *stjärneklaran* natt
sig svingar
den blanka månen på sin sommarsky
Carl i Poet. Cal. 1818 s. 125.

då hasta de med *sorgeligan* låt
-der i Poet. Cal. 1818, s. 95.

36. Väkslingen -e ock -a i ändelser har naturligtvis begagnats i rimsyfte, så att -e insatts, där det inte förekommer ock tvärtom. Det synnerligen osäkra bruket i prosan gör likväl, att ett sken af berättigande faller över detta tillvägagångssätt. Några fall, där det emellertid synes mig oemotsägligt, att prosan inte skulle tillåtit utbytet, anför jag här nedan; de stå givetvis alla som rimord.

med händren *sträckte*
Nybom, a. a. II: 98.

I lundens sköte gången är den *gamla*
(om en man) Öman, a. a. II: 98.

I tryckta tankar, ack hur *matte*
Snoilsky, D. II: 215.

vingar *snälle*
s. a. 286.

Fälten tråna tomma och *förödde*
Nicander, a. a. I: 79.

har haren rätt att springa
med harben, höga och *snare*,
men kalla sig annat än hare
har haren ingen rätt till.
Fröding, Harens rätt.

En annars oböjligt adjektiv förekommer böjt ock som bestämning till subst. med bestämda artikeln hos Wirsén (N. D. 73):

fästet, som af *luttra* guldet var.

Ett annat oböjligt adj. förekommer som abvärb med -t-suffix hos Carlén (a. a. 231)

dricka sig rusig och yr *idelt* af vällukt och ljus.

37. Komparation. Adjektiven erbjuda föga avvikelser i komparativ. Begagnande sig av dubbelformerna närmare ock närmre, analogibildar man någon gång även *fjärmre* till fjärmare. Jag har antecknat det hos: Ling, Stagnelius, Malmström.

Avsiktlig arkaism är *fägre* (= *fagrare*) i Atterboms översättning av Valas kväde.

Gamla komparativformer på -er nyttjas ännu in på 1800-talet inte så sällan. Jag har antecknat:

minder hos Leopold, Wadman, Braun, Tegnér.

bätter hos Leopold ock Braun.

länger adv. hos Atterbom, Braun, Franzén, Sehlstedt, Tegnér.

Däremot erbjuder superlativen mer av nyheter, i det att en hel del adj. som i prosan bilda sup. på -ast(e) i poesin även hava superlativformer på -st(a). Den allmännaste av dessa är skönst(a), som finnes hos snart sagt alla svenska skaldar, men i trots härav inte tas upp i akad. ordlista. Tegnér (Om poesiens språk) anser att den utan tvivel mäst härstammar från tyska förebilder. Detta är också högst antagligt, om också en inhemsk synkope av e i former som skönesta (finns i fsv.) kunde förklara uppkomsten av formen på svensk botten. Dess flitiga användning gör troligt att den stött sig på den tyska släktingen under den tid tysk poesi var förebildsgivande för den svenska, varefter den kvarstått tack vare sin lätthanterlighet. Det är ett ganska litet antal adjektiver, som analogiserats till att följa denna böjning ock av dem är det endast några få, som numera åtnjuta någon egentlig användning, nämligen djupsta, finsta och sensta.

Jag har antecknat följande former ock författare:

skönsta Atterbom, Beskow, Bjursten, Blanche, Braun, Bäckström, Börjesson, Böttiger, Dahlgren, Euphrosyne, Franzén, Grafström, Geijer, Per Hallström, Hedborn, Ingelgren, Ingelman, Knös, Malmström, G. H. Mellin, Nicander, Nyblom, Nybom, Rydberg, Sehlstedt,

Snoilsky, Sommelius, Stagnelius, Säterberg, Tegnér, Wadman,
Wallin, Wennerberg, Wirsén, Vitalis, Öman, Östergren.
djupsta Atterbom, Bäckström, Dahlgren, Jacobson, Rydberg, Sjöberg,
Wirsén.
sensta Adlerberh, Atterbom, Dahlgren, Hammarsköld, Snoilsky, Stagne-
lius, Wallin.
finsta Atterbom, Dahlgren, Euphrosyne, Nicander, Rydberg. Sehlstedt.
rensta Atterbom, Dahlgren, Stagnelius.
gensta Gumælius, Sjöberg.
blidsta Dahlgren.
drygsta Sjöberg.
grönsta Atterbom.
modigste Ling.
mörksta Dahlgren.
(allra) kärsta Orvar Odd, Fahlcrantz.
ljufsta Atterbom, Dahlgren, Lenngren, Nicander, Sommelius.
ömsta Lenngren.

Naturligtvis finnas ibland superlativer av talspråksfasonering
sådana som *tungaste*, *högaste* (Dahlgren), *ldgaste* (Stagnelius I: 376).

38. I fråga om avledda adjektiver är det framför allt de på
-lig, som ådraga sig uppmärksamheten därigenom att de nästan samt-
liga kunna få ett inskott av -e framför -ig, (naturligtvis är detta även
fallet med advärber, som bildats på lig-adjektiv). Hos äldre författare
äro former med e mycket vanliga även i prosa ock ännu finner man,
i synnerhet i predikostil ock då en arkaisk ton eftersträvas, växel-
former. (Jfr Tamm, Om avledningsändelser hos svenska adjektiv s.
40; Rydqvist V: 61, 62, 82). Tvärtom kan e synkoperas i adjekti-
ver, som i prosa alltid hava -e.

Bland mängden eks. har jag antecknat hos följande författare:
Adlerbeth: högtideligt, oryggelig, dödelig, majestäteligt, förskräckelig,
oundvikelig, vådelig, outtröttelig, böjelig, fiendtelig, ofantelig,
dagelig, gudomelig, omätelig, oryggelig, försummelig, föraktelig,
sorgelig, prydlig, outsläckelig, ohyggelig, ärftelig, förderfvelig,
tydelig.

Atterbom: oemotståndelig, oöfverskådelig, majestäteligt, ofantelig,
nattelig, oändelig, outsägelig, ovanskeligt, älskeligt, outransakelig,
otröttelig, evärdelig, omistelig, egenteligen, obytelig, bedrägelig,
tillåtelig, önskelig, olideligt, åbäkelig; men näppligen.

Bjursten: fredelig.

Björck: ståtelig, hjärteligt, redelig, ovanskeligt.

Braun: förgängelig, försmädelig, ynkelig, hiskelig, oändelig, lyckelig, faselig.

Bäcksträm: ändteligen.

Böttiger: sorgelig, evärdeligt.

Choræus: odödelig, oändelig, vådelig, outsläckelig, ändteligen.

Dahlgren: dödelig, förskräckeligt, klageligt, skräckeligt, lyckelig, osägelig, oändeligt, grundeligt, förskräckelig, omätelig, gräseligt; men lättligen.

Euphrosyne: sorgelig, andelig.

Fahlcrantz: samtelig, rikeligt, högtidelig, vanskeligt, slutelig, utplånelig, förnimmelig, ogenomskådelig, obetvingelig, ohinneligt, orubbelig, bestickelig, osläckeligt, oläkeligt, furstelig, omotståndeligt, oryggeligt.

Franzén: olyckelig, oryggeligt, otröttelig, osläckeligt, behageligt, oersättelig, ömkelig, otillgängelig, stundeligt, gräselig, sorgelig, högtideligen, dagelig, dödelig, men näpligen.

Geijer: ovanskelig, dödelig, förderfvelig, verkelig, omäteligt.

Grafström: orubbelig.

Hammaršköld: oupplöselig, obehageligt.

Fr. Hedberg: ljufvelig.

Hedborn: omätelig, oändelig.

Ingelman: odödelig, oförvanskelig, omutelig, oförgätelig.

Knös: oändelig.

Lenngren: olyckelig, obotelig, dråpelig, orubbelig, skyndesammeligen, beskådelig, älskelig, grufvelig, bedrägelig, odrägelig, gräseligt, andeligen, vådeligt.

Leopold: föraktelig, egentelig, dråpelig, omutelig, ofantelig, friherrelig; men oblidklig, näpplig.

Ling: hjärtelig, gudomelig, oenomträngeligt, omärkelig, omätelig, dödelig, gräselig, högtidelig, orubbelig, måttelig, rikeligt, ungdomeligt, redeligt, sorgeligt, ogenomskådeligt, fiendteligt, verkelig, olyckelig, skändeligt, förskräckelig, oböjelig, fredelig, påfvelig.

Livijn: dödelig, faselig.

Nicander: märkeligt, sorgelig, ofantelig, oändelig, högtideligt, tydeligen, ljufvelig.

Nyblom: sorgeligt.

Nybom: omätelig, oförgängelig, odödelig.

Orvar Odd: korteligt, omuteligt.

- Rydberg: oändelig, orubbelig.
 Scholander: kristelig, temmeligen.
 Sehlstedt: faseligt, ljufveligt, grufvelig, önskelig, ohyggelig, ofantelig, omöjeligt, oändeligt, ovanskeligt, hyggeligt, gudomelig.
 Silverstolpe: ovanskeligt, mannelig.
 Snoilsky: omätelig.
 Sommelius: näppligen.
 Stagnelius: vanskelig, sorgelig, oändelig, älskelig, ovanskelig, temmeligen, skriftelig, otadelig.
 Strandberg: skändelig, oläselig, outplånelig, grundeligen, dödelig, ovekelig, andelig.
 Sjöberg: lyckelig, löjelig, vådelig.
 Tegnér: lyckelig, fredelig, orubbelig, ofantelig, hjärtelig, kristelig, bevekligt, evärdelig, oändelig, älskelig, offentligt, gudomelig, verkligt, förgängelig, stätelig, otröstelig, grundeligt, ohjälpe-
 ligit, oupplöseligt, obetydligt, fördärfveligt.
 Wadman: odödelig, otillgängelig, drägelig, kungelig, måttelig, fryntelig, otillräckelig.
 Wallin: oryggelig, redelig, dödelig, omätelig, hjärteligt, dagligdags, måttelig.
 Wennerberg: rimeligt, fryntelig, påfvelig, gladeligt, gräselig, kristelig, outtömlig, oemotståndeligt, evärdelig, måtteligt.
 Wirsén: osägeligt, älskelig, furstelig.
 Vitalis: oändelig, omätelig, osläckelig, hjärteligt, skrifteligt, märkelig, verkeligen, lyckelig.
 Östergren: sorgeligt, outsägelig, älskeligt, okufvelig.
 Ensamstående är *menniskligt* för menskligt (Franzén a. a. II: 104)¹.
 -er näst före lig bortfaller stundom i poesi. Exempel:
borglig Franzén, Sehlstedt; *medborglig* Sommelius; *medborglighet* Atterbom, Carlén, Franzén, Wallin; *världsborglig* Franzén; *prästlig* Kullberg, Tegnér. — Jfr Rydqvist, II: 458.
 e-inskott finns undantagsvis även vid -sam: *skyndesam* (Lenngren).
 39. Sinne har trenne possessivändelser: -ad, -ig ock -t. Dessa växla i poesi med varann, även där prosan endast har en.
frisint, Wirsén; *djupsint* Lenngren; *lättisint* Adlerbeth, Bäckström, Choræus, Franzén, Wirsén; *lättisint* Tegnér; *ursint* Adlerbeth; *vansint* Adlerbeth; *ädelsint* Atterbom.

¹ högst sällsynt även i prosa, t. eks. Engeström i Vitt. Akad. Handl. VI: 136: *människliga* svagheter.

En stundom förekommande dubbelform är -värdig i stället för -värd. Exempel:

*afundsvärdig, afskyvärdig, beundransvärdig, Leopold, undransvärdig, älskansvärdig, klandervärdig*¹ Atterbom; *ömkansvärdig* Adlerbeth; *fruktansvärdig* Elgström.

Stundom bytas de vanliga avledningsändelserna ut mot andra, som ej användas till den stammen, åtminstone i den avsedda betydelsen. Exempel: *böjsam* (= böjlig) Atterbom, *ofrälst* (= ofrälse) Scholander, *pinlig* (= pinsam) Snoilsky, *begiflig* (= begifven) Scholander. Det redan anförda *sjelfsk* skulle kunna föras hit, liksom *rebellsk* ock det på 1700-talet vanliga, av Leopold ock Lenngren använda, *greksk(a)*; *frygska* (Adlerth) hör till samma kategori.

40. Advärberna erbjuda väkselformer på -en ock -t, av vilka poesin givetvis begagnar sig. Tamm, Om ändelser hos adverb, omnämner båda slagen, men anmärker inte i vad mån de kunna användas i stället för varann eller betydelsedifferenser emellan dem, då de äro avledningar av samma ord. Bland de rikliga exemplen anför jag följande, där det synes mig obestridligt, att prosan skulle förete den andra formen.

Att ett så skönt nymphæum rätt möblera
man *tydligt* icke gjort sig stort besvär.

Scholander, II: 10.

det är ju *skäligt* bra.

Gellerstedt, D. II: 58.

Slutligt de färdades hem,

Wirsén, V. 272.

Och börjar rymden mulna,
som än är *tämligt* blå,

Wirsén, V. 120.

då hasta
de öfriga fram och sig *modigen* kasta
emellan dem.

ensamstående, se Tamm a. a. 12.

Ling, A 125.

¹ Finns i Oxenstiernas prosa.

Ifrigen sysslosatt

ensamstående

Atterbom D. S. I: 169.

Och *väldigen* lågade nu mitt blod

ensamstående

Ling a. a. 341 632.

han *listigen* koxade

ensamstående

Ling, a. a. 646.

förtäljande *lifligen* sägn efter sägn

sen Asarne *vestligen* tågat

a. a. 263.

barnsligen, sorgligen, fredligen, förfärligen; Ling.

härligen stärkta

Gellerstedt.

de sälle Gudar, *temligt* bleka

Leopold, a. a. III: 205.

dotterligen ömt

Franzén, a. a. I: 98.

Ett *barnsligen* förhastadt lopp

a. a. II: 93.

herr patron

helt *säkerligt* dig aldrig kände

Lenngren, Lycksaligheten.

underbarligt, underbarligen, Strandberg, D 70, 163.

¹ Franzén hade även förskaffat sig en ekstra stavelse genom att låta daglig i förbindelsen dagligdags få ändelsen -en:

Hvad är svårare lif: att aldrig se den man älskar,
eller att dagligendags lefva med den man ej tål?

a. a. III: 263.

En underlig kompromissform skapade Sommelius i sin rimnöd:

— kriget.

I riddarsalen fruar gå upp och ner;
Man hoppas, man anar, man lyssnar, man ser
Åt landsvägen ut *ideliget*.

a. a. 85.

Samma form hos Sehlstedt:

Allt är så nyttert, kullrigt och gediget —
Och middagssupen smakte *innerliget*
V: 105.

Även Wadman bjuder på samma bildning:

Men, bröder, var det ej *förunderliget*!
Vår vän blef frukten af inbillningskriget!
Saml. skrifter² (1884) s. 215.

ty jag vågar inte antaga att man i dessa ord skulle se en fortsättning av den gamla neutrala formen *-iget*, ehuru väl minnet av denna torde påverkat. Den träffas i arkaisk stil t. d. hos Fröding (Saml. Dikt. I: 162).

Från äldre poesi kvarlever ett stycke in på 1800-talet apokope i advärberna på *-ligen*, som förkortas till *-lig*.

Sade *ändtlig* djurens kung.

Lenngren, Björndansen.

Vår värde poet jag *nylig* såg

Lenngren, Den mödosamma världen.

Och om jag ej är starkt bedragen
Fins *näpplig* någon större vän
Af nyaste upplysningen.

Leopold, a. a. III: 212.

Dock *ändtlig*, trött af vägens möda,
du sjunker ned ifrån din höjd.

Tegnér, a. a. I: 34.

vantrons graf man *ändtlig* öppnad såg
Tegnér, a. a. I: 284.

när dagens oro *ändtlig* somnad var
Tegnér, a. a. II: 224.

Men *ändtlig* hoppet sina löften fyller
Euphrosyne, a. a. II: 106.

En med vårdslöst uttal mera överensstämmande förkortad form
har försökts särskilt av Dahlgren:

I sömn vi *sannerli'n* föllo alla.
Dahlgren, II: 98.

För dekateradt kläde
Går *ärlin* på ett bräde
Mer, än en årslön hann.
a. a. 102.

Och när det *ändtlin'* blifver sommar,
a. a. 105.

Nå, *ändtli'n* har jag er i fällan
Ingelman, a. a. 191.

41. Sammansatta advärber kunna upplösas, antingen så, att de få formen 2 + 1 eller så att andra ord stå emellan sammansättningsdelarna. Som samma företeelse upprepas vid prepositioner, uppför jag här exemplen även på dem.

Dock bodde *där* ett uttryck *inne*
Strandberg, Giaurn 45.

Hans namn! Din stolthet skall det bli
din sorg *tör* också *hända*
Fallström, a. a. II: 229.

Kanske skall du se en hägring
uppe där i solig glans
Fallström, a. a. II: 188.

Han klättrar ren
för fallrepstrappan *opp*.

Rydberg, D. I:

Sommarn *dit* har flyktat *opp*

Dahlgren, a. a. I: 202.

man ser
Åt landsvägen *ut*

Sommelius, a. a. 35.

Uppe där bland himlarne

Leopold, a. a. II: 82.

holmar tyckas gunga
ute där på fjärden

Snoilsky, D. II: 216.

42. Vid sammansättning med här-, där- ock var- användes prepositionerna från, mot ock genom undantagslöst ifrån, igenom och emot l. imot i prosa. I våra finner man likväl ej sällan de kortare formerna använda i ock för stavelsebesparing. Jag har antecknat följande former ock författare:

därfrån Atterbom, Bjursten, Bäckström, Böttiger, Fröding¹, Fr. Hedberg, Ingelman, Orvar Odd, Tegnér, Vitalis, Wirsén.

därmot Tegnér; *därkring*, Oscar Fredrik.

därgenom Ingelman.

härfrån Hagberg (Shakspere), Sjöberg, Tegnér.

varfrån Adlerbeth, Bäckström, Böttiger, Carl XV, Fahlerantz, Hallström, Hagberg (Shakspere), Heidenstam, Ingelman, Leopold, Malmström, Nicander, Sehlstedt, Sjöberg, Strandberg, Tegnér Wennerberg.

värmot Bäckström; *varkring* Tegnér.

Även sammansättningen *ofvanfrån* (Atterbom, Fahlerantz, Stagnelius, Tegnér, Wennerberg, Wirsén) torde väsentligen vara inskränkt till poesin.

Adlerbeth har *bakfrån*, Wadman *in'mot*.

43. Prepositionerna ur, över, i, av ock på äga även de längre formerna *utur*, *utöfver*, *uti*, *utaf* ock *uppå*, som i poesi stundom träda

¹ I »Predikaren» med arkaiserande stil.

i stället för de vanliga kortare utan att vara påkallade av sammanhanget¹. Som detta inträffar ytterst ofta torde ett par exempel vara nog.

Allting fins: — rapporter af spioner,
Kapar Lamberts luftiga millioner.
Munckens papper, Stedingks mémoires,
Utur Gustafs sår en bit af skrotet, —
Snoilsky, D. II: 282.

doft af lilja och doft *utaf* lind.
Levertin, D. I: 58.

Aldrig vardt hon mer funnen
uti gråt på Emmas graf.
Carlén, 106.

se, *utöfver* grafvarna han svingar
a. a. 63.

akta grant *uppd* hvad tiden lider
a. a. 62.

ned *uppd* min bänk.
Snoilsky, D. III: 72.

i ditt djup trifves friden kanske, men hon trifves ej *ofvanuppd*
Tegnér, I: 102.

44. Robert von Krämer säger (Om trestafviga ords användning i vers s. 191): »märklig, såsom innehållande invuxet objektpronomen, en bildning, som än i dag med fullt lif och framtid tillhör vårt tal-språk, är följande vers hos Creutz.

Minerva var tillreds att *röra'n* med sin staf.
Epigramme r. 9.»

---

¹ I Sv. Litt. Tidn. sp. 922 för 1813 anmärks om B. J. Törneblads översättning av »Jungfrun af Orleans». Kanske alltför ofta har öfvers. betjent sig af de poetiska kryckorna: *utur*, *uti*, *emot*, *ifrån*.

Jag är inte säker på, om det var Kræmers mening, att denna Creutz vers skulle stå skäligen ensam, ehuru det nästan förefaller så. Emellertid är företeelsen ganska vanlig i vår värs. Såväl -en l. 'n, 'na ock 't l. -et suffigeras ock visserligen alldeles utan något hänsyn till, huruvida övriga ordformer avse att ge intryck av samtal eller stämningen medger denna avvikelse från vanliga skriftspråksuttryck. Något mindre ofta än de andra förekommer fem. -na, som väl förefallit att ha den vulgäraste prägeln. Som företeelsen synes vara tämligen jämt utbredd över hela den tid, som min undersökning omfattar, ger jag endast några belysande exempel på densamma.

Vi *välja'n* till Ephor!

Atterbom, L. Ö.

Och bär en krans af Glöm-mig-ej i handen,

Och hvisskar: »Vid din liljefot jag *band'en*

Dahlgren, a. a. I: 70.

knuten,

Och hon bara ser

En tråd så fin från taket hängde ner

Hon stiger på en stol och stryker *ut'en*.

Franzén, a. a., II: 261

syrtulen;

Drömde ständigt om kvaatern,

Men fick aldrig *ut'en*

Lenngren, Mårten Holk.

Det är väl som det kan, att mer ej vara till;

Likväl det gifs ett fall, som sämre synas vill,

Det är att *vara't* undertiden.

Leopold, a. a. II: 16 9

Hvad? ser jag Sofi som kommer med Grefvinnan?

Fort — versen måste fram hvar fan jag ock skall *finnan*.

Leopold a. a. III: 124.

— — — skrotet —

Skynda, Collett, tag *emo'tet*

Snoilsky, D. II: 282.

Han skall *göra't*

Snoilsky, D. III: 121.

Vår sak skall segra — du skall *fullkomna't...*

Men mot hans axel re'n gossen somnat.

Snoilsky, D. IV: 58.

de som i helvete ville *svafla'n*

rim på taflan

Strindberg, 7.

Men nu, slipare kunde du *drömmat?*

Nu är du befunnen vara ideal.

Och fast bevisningen är mycket skral,

Så har man den ändå tillhopasömmat.

Strindberg, a. a. 25.

Och denne, lysten till ett namn,

ser spöka för sitt hopp dess hamn

och öfvergifver allt att *hinna'n*:

den viker undan för hans famn,

som för Ixions molngudinnan

Tegnér a. a. I: 298.

45. Av de starka värberna förekomma några ovanliga former,
som framkallats av rimnöd. Sålunda har Geijer i »Vikingen»:

på fjället jag *språng*

Den hämd som våld och tvedräkt *svoro*,

Till högre dygder blott Hans ädla hjärta dref:

Hans vapen däremot välgärningarna voro,

Leopold, a. a. II: 65.

då helgonbilden i gatan *sank*

Heidenstam, V. o. V. 138.

En broder af Christus du vore,

Om herdarnas flöjt du ej *bore*.

Stagnelius, a. a. II: 197.

Ulysses, Menelaus och Nestor med mig voro.
Vi uppå altaret ett hemligt offer *boro*.

Adlerbeth¹, P. A. I: 11.

Om jag vågens dotter vore,
Om jag Vetterns spira bar,
Och jag evig tro dig *svore*.
Livijn, I: 106.

moln ej *sammanlöpo*
Ingelgren.

och hela församlingen *sang*
Fallström, a. a. I: 319.

I luften lärkan *sang*²
Dahlgren, a. a. III: 185.

när vårens första lärkor *sjungo*,
Geijer, a. a. 18.

fri den (själ) sig ur kroppens bojar *svang*.
a. a. 38.

då skulle bildningslågan, föga *spriden*,
ha smugit, likt en tjuf, igenom tiden
Scholander, a. a. II: 124.

46. Vanligen svagtböjda värb kunna någon gång böjas starkt
vare sig man tillgriper en död eller nästan död äldre form eller ana-
logiserar fram en ny.

Domen är till ända *läsen*³
Snoilsky, D. III: 128.

¹ P. A. I: 317 står konj. *bore* = *bure* med följande not: »Det torde anmärkas att man lättare säger *bure* än *bore*. Men den poetiska frihet jag brukat synes ej vara öfverdrifven, då både *boro* och *buro* nyttjas såsom plurala imperfekter af bära, äfven som till participer, boren och buren. Så säger man ock både *svoro* och *svuro*.» Enligt Sv. Litt.-Tidn. 1813 har G. A. Silverstolpe *furo* i st. f. *foro*.

² *sang* även hos Euphrosyne, Fredin, Knös, Nyblom, Sehlstedt, Tegnér, Vitalis.

³ även: en högt *beläsen* kvinna: Strindberg D. 201.

Wennérberg: *vroks*; Franzén: *las*¹; Nyblom: *vrok*; Heidenstam: *hang*; Hedborn: *förklang*, *hang*; Östergren: *svang*; Sehlstedt: *rack* (= räckte; skämt), *vog*, *gop* (= gapade; skämt); Valerius: *las*; Dahlgren: *skop*; Franzén: *let*; Braun: *gallt* (= gälde, a. a. 290); Fröding: *söndermol*, *rös*.

47. Presensformer av värber på -sa ock -na finnas sporadiskt under 1800-talets förra hälft utan ändelse, d. v. s. fornformer.

Stormen, då dess anda *blås*,
Ingelman, a. a. 134.

Hon förgår! hon förgås!
Hör den vind som *blås*
Ropar ut det.
Atterbom², L. Ö. II: 395.

När det *blås* från alla kanter;
Hedborn, I: 231.

Doktorshatten
far för katten;
grip den, lärdomen *blås* bort.
Tegnér, a. a. II: 32.

När en höstvind *blås*
Vitalis 9.

tills dagen *lys*
Wadman.

den som *frys*
Wadman.

Det suckar, så länge den glimmande sol,
Den bleknade måne *skin'* ned på min stol.
Wadman, Saml. Skr.² 31.

¹ som bekant ännu i finl.

² även Dikter III: 121.

48. Presensformer av värber på -ra få ofta i poesi den längre, äldre formen: -rer. De äro rätt vanliga, varför jag endast anför några från senare tider. Sporadiskt anträffas de även i prosa. Rydberg: hörer, Malmström: hörer, Levertin: bärer, tärer, hörer, förer, Heidenstam: lärer, Wennerberg: förer, störer.

Vidare förkortas ofta pres. spörjer till *spör*, som finns hos Öman, Wirsén, Franzén, Geijer, snärjer till *snär*, Stagnelius.

49. Vid rimnöd få ofta presensformer i 1:sta pers plur. -e som ändelse. Detta torde väl vara en kvarleva av den genom danskt inflytande från ock med 1500-talet vanliga ändelsen. Jfr Rydqvist II: 314. Exempel:

Så vidt vi *vete*

Wirsén, V. 102.

Sirenen tycks en vanlig mö,

Om vi till midjan *blicke*

Snoilsky, D. I: 68.

Det finns ett ljud- och teckenspråk,

Som trotsar allt förklaringsbråk,

Men vi med syn och hörsel *känne*.

Strandberg, Mazeppa 17.

Han lockar, som vi *vete*,

Strandberg, Beppo 27.

50. Som bekant (se Brate, a. a. 138) är det en hel del värber, som kunna böjas dels efter första konjugationen (alltså med -ade, -at, -ad) ock dels efter den andras första (alltså med -de, -d, -t) eller andra klass, (alltså med -te, -t, -t). Detta anmärkes för vissa värber i ordböckerna ock språklärorna, men långt ifrån för alla. Former efter andra konj. äro under hela 1800-talet mycket vanliga i poesi, men avtaga i antal mot slutet av denna tid, något som naturligtvis beror därpå att preteritiformer på -a (d. v. s. med bortkastat -de) likaväl kunna göra tjänst som sådana på -te, då det behöfs tvåstaviga ord. Jag anför här nedan ett antal antecknade former. Likväl tar jag ehvast i ovanligare fall med participier, som i adjektivställning bildas efter andra konj. kanske ännu oftare än efter första.

Samlingen kompletterar i någon mån Rydqvists uppräknings II 291 ff.

Adlerbeth: vis!, brukt, delt, förent, öker, störtes, unt, tjust, lånt, tillvit!
 Atterbom: ment, skapte, ropte, ökte, låntes, feltes, förentes, förnekts,
 nekte, förunt, sopte, hänvist, fiker, fikte, löner, viste, smakt,
 stönte, slöste.

Braun: missunde, förnektes, frågte.

Bäckström: spelt, spart, förvist, delte, ropte, lånts, talte, smakt, left.

Böttiger: försvarte, frågt, svarte, skapt, ropte.

Carl XV: mante.

Choræus: hvässt, försmädes, viste, rynkte, ropte, tjust, vis!, beviser.

Euphrosyne: lofte, låntes, roptes, deldt, rynkt, förent.

Fahlcrantz: vis!, häder, skapt, kvädt.

Franzén: belöner, belönte, förtjuste, ropte, svarte, förente(s), förvärf, skapt(e), spelt, talte, viste, sparde, spart, pekte, ökt, delte, försonst, lånt, smäder, (för)smädde, frågte, belönte, nekte, unde, förunn!, brukte, lofte, fiker, fikte, skonte, mante, förärde, vålde, gränste, förlänte, bergde, råkte, värf, litte, *studerle, regerte, tyranniserle*¹, anlitt.

Geijer: vålde, delte, spelte, störde, öfverleft, svarte, ropte, entes.

Grafström: unde, ropte, svarte, delte, spelte, synte.

Gumælius: förslöste, bruktes, vålde.

Per Hallström: brukte.

Hedborn: delte, fikte, viste, löner, lönte.

Heidenstam: frågte.

Ingelman: left, skapte.

Knös: ropte, frågte.

Lenngren: ropte, meddelte, talte, beviste, förentes, bette, feltes, förtjante, lönte, spelte, fiker, odeld, mente(s), lånt, våller, spardt, ökte(s), mante, (fört)just(e).

Leopold: mante, skapt, ökes, ökte, delte, felte, svartes, slöste, ropte, råktes, försonste, förente, bevist, förund(e).

Levertin: spjält.

Ling: lönte(s), förökes, förökte, talte, skapt, delte, viste, ropte, belöner, spart, synte, flyttes.

Livijn: ropte, belönt.

Malmström: förtjuser, bruste, förent, delte, belönte, bidde, spelte, lånte, ment(e).

¹ Dylåka former av vårber på -era träffas ännu stundom hos finl. författare. Jfr mina uppsatser »Runebergs språkbruk» ock »Språkliga iakttagelser i K. A. Tavaststjernas arbeten». Tyskt eller danskt inflytande torde få antagas.

G. H. Mellin: svarte, ropte.

Nicander: ropte, förunde, viste, ökes, lånte, svarte.

Nyblom: skipt, böker.

Orvar Odd: häfter.

Sehlstedt: svarte, skapt(e), brukte, unde, sopt(e), ment, soft, förklente, delt, spelt, *förbandt*.¹

Sjöberg: lofte,

Snoilsky: förent(e), vist(e) sig, feltes, ökte.

Sommelius: smakt(e), unde, svarte, spelte.

Stagnelius: skapte, ökte, ropte, förvist, svarte, sammanlänkt, slipt(e), rynkt, flödde, förärt, ljudde, belönte, flöder, tynde af, närnde sig, slutes.

Strandberg: unde, svartes, skapt(e), fördeltes, feltes.

Sätherberg: sparde, skapt, lånte, pekte.

Tegnér: lette, bette, försont, undt, synte, öfverskyggd, pekte, skapt(e), delte, nedstörte, ropte, let!, forsk!, nekt, lönte, vist, svarte, för-ente.

Wadman: slöste, *förtjusd*, *risde*, (*ut*)*hvild*, brukte, skapt(e).

Valerius: deld, delt, vist, förslöst, fikt, skapt(e), försont, ropte, svarte.

Wallin: löner, ökte, sparde.

Wennerberg: tjänte, viste, taltes, ropte, förtjuste, spelte, mente, delte.

Wirsén: svarte, lefdt, öker, ent, skont, lånte, brukte.

Vitalis: förnekte, nekt, belönte, öfverskyggde, svarte, skapt.

Omvänt kunna värber efter andra konjugationen ibland böjas efter första:

Geijer: begärrar, mängar, Euphrosyne: mängar, Sommelius: suga!, Lenngren: skärpade, Sehlstedt: söfvat, Sjöberg: sugat.

Dölja förekommer ofta regelbundet efter andra konj. i pret. ock framförallt particip.

döljd(t) finnes hos Dahlgren, Atterbom, Stagnelius, Tegnér.

döljde hos Euphrosyne, Franzén, Ingelman, Lenngren, Sjöberg, Sommelius, Valerius.

spörjde finns hos Stagnelius.

väljde finns hos Sehlstedt.

51. Vanligen starkt böjda värber kunna någon gång erhålla svag böjning. Särskilt anmärkningsvärt är att *dödde* nu likväl

¹ = förbannat.

skjutits ut ur skriftspråket. Det är den pret. form, som man (kanske oftast) möter hos: Franzén, Geijer, Hammarsköld, Hedborn, Lenngren, (Lidner,) Ling, Livijn, Nicander, Stagnelius, Vitalis. Av nutida förf. har Gellerstedt den. Kléen använde den en gång i en dikt — icke som rimord — men böt ut den mot ett helt annat ord, då han tryckte om dikten i bok.

Ett haf af ljus sig för vår blick utbredde;
vårt öga drack; vår själ i ljus *tillbedde*.
Geijer, Vid Esaias Tegnér's död.

ljugde Sommelius, Leopold.

sjungt Rydberg.

stingade Atterbom.

smogt Adlerbeth, Atterbom, Elgström, Euphrosyne, Franzén, G. H. Mellin.

insmygd Franzén.

52. Den gamla formen *het* (hette) kvarstår ännu stundom i poesi. Jag har antecknat den från: Bååth, Nicander, Tegnér, Braun, Valerius (stavad *hett'*, varför den även kan anses som apokopering av hette), Vitalis.

53. Värber efter första konjugationen bortkasta i talspråk oftast -de i preteritum. Denna apokoperade form finnes inte så sällan i vär.

Jag vädrade hans spår, och *lunka'* med;
Atterbom, D. II: 69.

Nu *hoppa'* jag in genom gallrade porten:
Nicander, II: 300.

Han *sväfva'* så frusen mot mulnade skyn;
Och *titta'* så hungrig på ladan i byn.
Euphrosyne, I: 130.

54. Arkaiska former ock ändelser nyttjas ofta utan att språkbuket i det hela arkaiserats eller en fornstämning avsetts.

Jag sammanför här några isolerade fall ock vill samtidigt ha framhållit, att dessa arkaismer stundom rätt godtyckligt förändrats, trots det att de ju ha sin givna form, varigenom underliga hybrid-former kunna uppstå.

För *hvar och enom*
Sehlstedt II: 48.

Ty krig var Svenskens lärdom,
Med lyftad lejonram
Han blodigt högg *med svärdom*.
Ingelman, 212.

Med handling dock, ej blott *med ordom*,
Man gör sig rum i ärans sal,
På dygdens vinge, nu som fordom.
Ingelman, 84.

Jag tröttar ingen *utöfver höfva*.
Snoilsky D. I: 1.

Fastän re'n din lefnad har ett fordom,
Blommar all din första kärlek kvar;
Och i gerning, icke blott *i ordom*
Älskar du, hvad evig skönhet har.
Atterbom, D. III: 262.

Stundom nyttjas (*i*)*frå* i stället för *ifrån*: jag har sett det hos
Atterbom (även *hemifrå*, *ofvanfrå*), Sjöberg (*derifrå*), Braun (*härifrå*),
Kullberg, Stagnelius, Strandberg (*falla frå*).

Som hon, en *löndom* för de visa
Atterbom D. I: 72.

Vräk hela din kammar- och förmaks-verld,
Den ömkligt förnäma, *å sida*.
Atterbom D. II: 77, även II: 281.

Klart att vända! — Nu i tempo
alla parasoller ner!
allmän bugning dock *med lämpo*.
Orvar Odd, S. A. 137.

nid (= ned) Nicander a. a. II: 101.
där nedre (rim; även i rim: *där nere*) Tegnér.
bredevid Vitalis, Dahlgren.
fenster Böttiger, Dahlgren, Sehlstedt.

till råda (= tillråds) Wadman, S. S. 308.

taga till ordes Wennerberg, Smärre Dikter 33.

numereras Scholander, a. a. II: 200.

55. Att talspråksformer gärna användas i poesi, även där språkformerna i sin helhet äro normalprosans, har jag redan flera gånger framhållit. Godtyckligheten i deras upptagande anger dem som poetiska friheter, och visar att de ej begagnas för sitt stämningsvärdes skull. Jag anför här nedan exempel på dylika friheter.

Hans lärdom var ej stor. Han visste lida
och lefva som en man. Hvad *vel'* vi mer?
Geijer, Manhem.

En bland dem var *denna här*,
Ingelman 160.

D' ä ju klart!
Atterbom, L. Ö.

Tror du, jag henne tordes ta i *fam'en*?
Nej aldrig, om ock *priesten* sade amen.
Franzén, IV: 265.

Men hvem *sofver* här? Låt *si*!
Ack, vår halfbror, litet Bi.
Euphrosyne, II: 233.

Ni *kan* emellertid på bänken där *er* sätta:
I *ä* väl trötta, stackars små.
Stagnelius, II: 81.

Särskilt gynnade äro några av talspråkets former. Så träffar man ofta *gdln* i stället för *går'n* i gården (Snoilsky, som rim mot Småln, Wirsén, Lenngren m. fl.) Mig, sig ock dig få i rim ofta uttalet mej, dej ock sej (eller mäj o. s. v.)

Här ock där utelämnas -t i neutrum av substantiver med artikel ock adjektiver i obest. form; t. ex. *mycke'* (Malmström, a. a. 68), *svärde'*, *borde'*, *mycke'* (Dahlgren), *mycke'* (Sommelius), *lite'*, *mycke'*, *lefnadsloppe'*, (Braun), *lite'*, *svalge'*, (Wennerberg).

Ordet själv böjes ibland i neutrum, men lämnas ibland oböjt. Begagnande sig av detta rimmar Tegnér (a. a. I: 275), »kaos *själf*», men (a. a. II: 101) »ödet *själf*».

Värberna på -ga ock -da finnas i de förkortade formerna. Lever-tin: klä (D. I: 103), Franzén: plä, klä, Stagnelius: klä, Hedborn: klä, Tegnér: klä, dra, Wadman: bjur.

Substantiver ock adjektiver på '-d mista detta d: på sne' (Braun, Carlén), gla' (Karlfeldt).

Prepositionen av finnes formen d, d. v. s. vardagsspråkets, (Dahlgren, t. eks. II: 187). Borte i stället för borta träffas hos Sommelius. Galit för gålet finns hos Fahlcrantz (a. a. II: 67).

Det är givetvis inte möjligt att skilja talspråksformer ock dialektformer åt, ock alla våra skalder röra sig med sådana, varför ett upptagande av dem skulle bli liktydigt med en ordbok ock en språklära för all deras produktion.

Någon för all vårs gemensam talspråksform, som ej normalprosan tillåter, finnes inte utöver de i det föregående omnämnda.

56. Egennamn, vare sig på ställen ock föremål eller personer, underkastas i poesi förändringar lika ogenerat som andra ord, ehuru de kunna synas mindre än andra ord lämpade för godtyckliga, tillfälliga omdaningar. Jag anför som exempel:

Apokope: Gardarik (Geijer), Auror¹ (Dahlgren), Stålhandsk (Franzén), Upsals (Nicander), Kolmord (Stagnelius), Mälare (Wallin), Terpsichor (Scholander), Apoll, Themis, Afrodite (Wadman), Mnemosyn' (Tegnér), Frankrik (Tegnér, Knös).

Synkope: Carlvagnen (Geijer, Atterbom, Euphrosyne, Stagnelius), Helgonbacken (Böttiger), Magdaburg (Ingelman), Beth'lems (Ingelman, Tegnér), Gens'rik (Wennerberg), Ven'dig (Sommelius), Sah'ra (Atterbom), Ingborg (Tegnér, Carl XV, Bjursten, Knös, Säterberg, Sehlstedt), Ehrnsvärd (Tegnér, Nicander, Braun, Oscar Fredrik), Napel (Nicander, Tegnér), Ginungsgapet (Stagnelius), Muh'med (Wadman), Nin've (Braun), Marifred (Braun).

Artikelböjning:

»Vid Öresundet stämdes upp en sång».
Malmström.

¹ Uttalas Auror.

e-inskott: Grekland (Leopold, Franzén, Nicander, Wallin, Wirsén, Dahlgren, Tegnér).

Dannemark (Atterbom, Sjöberg, Snoilsky, Sommelius).

Ekesjö (Fahlcrantz).

Dubbelformer.

57. Jag har ofta haft anledning nämna, att poesin begagnar sig av väkselformer av orden, då sådana finnas att tillgå, vare sig dessa tillhöra olika stilarter ock stämningsvärden eller inte. Härefter ligger en principiell olikhet med prosan, som, vanligen ock då den är väl stilerad, endast nyttjar en ock samma form för samma ord i samma stilart. Det är av betydelse att uppmärksamma denna olikhet mellan värns ock prosa härutinnan. Dels därför att det visar, att man inte får lägga alltför stark vikt vid påståendet, att ord- ock formvalet alltid är känsligare ock mer innehållsbestämt i värns. Dels därför att det visar en analogi för bedömandet av språkbruket i äldre diktning, som inte bör förbises.

Den tekstkritik, som kommit forntidspoesin till del har enligt min mening just i detta avseende skjutit högst betydligt över målet ock gått principiellt oriktigt till väga. Då det visar sig, att modärna författare kunna ha olika former av samma ord ock en olika behandling av samma ändelse, artikel o. d., olika böjningar av ord som vanligen böjas lika i samma eller omedelbart följande rader — olika böjning av samma ord i olika dikter är snart sagt regel — då kan man inte tro, att normalisering till en enda form för vart ord i den äldre poesin har berättigande i skaldens verkliga språkbruk. Tekniken torde inte ha undergått någon förändring i det avseendet, att man nu som fordom begagnat sig av alla upptänkliga ock kända arkaiska, dialektala ock analogiskt nybildade former. Kommer då därtill sannolikheten för, att äldre rimmare levat ock värkat efter samma grundsatser som Andreas Arvidi talar för i sin poetik, är svårigheten av en normalisering ock svårigheten att dra språkliga slutsatser ur vår äldre diktning överväldigande.

För att styrka dessa åsikter anför jag här ett antal exempel på tvärt på varann följande, sins emellan olika former av samma ord.

(Nå skrik ej strax! — — — det där kan låta som jag *ljugde*;

Men *lög* jag än så uppenbart.

Leopold, a. a. II: 203.

Med *fler* behof, man *flera* motstånd fann.
Leopold, a. a. II: 210.

Omistelig, som lärd, som snille, — än
Omistlig mer, som människa, som vän!
Atterbom, D. II: 204.

Jag *glädes*, att kransa den källans bild,
Och *gläds*, att hon himmelen speglar.
Atterbom, D. I: 79.

fjäll mot *fjällar* knalla.
Atterbom, D. II: 266.

Jag *vådrade* hans spår, och *lunka* med.
Atterbom, D. II: 69.

Glömmom ej, *huru* besvärjaren led, — *hur* inom sin trollring.
Atterbom, D. II: 126.

I *brudstoln*, ja, i *predikstolen*
Franzén, a. a. III: 187.

Det kära landet *mer* och *mera* fram
Med *mer* och *mer* förtrolig uppsyn trädde.
Franzén, a. a. IV: 89.

Ju *mer* från sitt föremål *fjärran* han står,
Ju *mera* förskönas den *skärmande* färgen.
Ling, A. 164.

Till glada *Valhalla* och jorden och åter
till *Valhöll*.
Ling, A. 416.

Den (sången) Vaktelns var, i enslig skog.
Som *hörs* af få, men *höres* nog.
Nicander, I: 8.

ät *utur* korgen och drick *ur* min kruka.
Nicander, II: 297.

Han söker *flera* och han finner *fler*.
Nicander, II: 298.

Gör dig från världen *mer* och *mera* skild.
Nicander, II: 216.

Vet du, *hur* stor hon är och *huru* mild?
Nicander, II: 215.

Människokärlek och *mänskoförakt* och låga för frihet.
Nicander, II: 85

Jag jämför mig *som* ung och *såsom* grånad.
Böttiger, I: 52.

Skdlen höjes utan hinder,
Skdln för August och Sofi.
Böttiger, III: 200.

Han *stridde*, som Rolf Krake *stred*.
Tegnér, I: 360.

Känner *huru* djupt, *hur* ömt jag älskad är.
Tegnér, I: 360.

Hufvudet lärer af hjärtat ibland, ej hjärtat af *hufvet*.
Tegnér II: 240.

du, mer att *blifva* nyttig än *bli* stor,
Tegnér II: 390.

Som stjärna se *ner*, se *neder* därifrån
Tegnér, II: 468.

Minns du — du *minnes* det visst
Tegnér, II: 484.

Fallet *oändligt* är, *oändlig* försoningen äfven
Tegnér, I: 198.

men *mera* skön, *mer* oskuldsfull än hundra
Tegnér, a. a. I: 237.

Så skildes *mer* och *mera* våra banor
Tegnér, I: 237.

Det flyger en fågel från *öster* till *väst*
från *väster* till *öst*
Karlfeldt, D. I: 78.

och *en ann* är så god som *en annan*
Strindberg, S.²: 90.

O, *huru* djup, *hur* härlig är den stämman.
Fahlcrantz I: 76.

ler och strå, hvars fall var utan våda;
och strå och *lera* höll ihop för resten
Heidenstam, D. I: 24.

Och luften mulnar *mer* och *mera* till
Sehlstedt, IV: 12.

En blomknopp
Som liljan ren och *såsom* rosen skön.
Nybom, I: 103.

Anden,
Om *hvilkens* nåd den svenska häfden talar,
Och om *hvars* kärlek hviska våra fjäll.
Nybom, I: 78.

Hur tredje Gustaf *dömes* och *fördöms*
Nybom, I: 43.

doft af lilja och doft *utaf* lind
Levertin, D. I: 56.

Mer prydligt, *mera* ansadt
Wirsén, V. R. o. B. 16.

O, mitt slutna hjärta, ej *mer*, ej *mera*
 Stundens sällskapssorl kan din rymd regera
 Wirsén, a. a. 227.

Hon *stred* — och *stridde* som i forna dagar
 Malmström, 198.

Hur trolös glädjen, *huru* trofast smärtan.
 Wirsén, B. o. S. 227.

Hvad eder växlas mellan *bror* och *broder*
 Malmström, a. a. 219.

halft vördnadsfullt, *hälften* fräckt
 Per Hallström, L o. F. 144.

O, det mörknar nu där, svartnar allt *mera* och *mer*.
 Carlén, a. a. 222.

Det *närmre* och *närmare* bär
 Gyllander, Dikter 45.

Dubbelformer, som ej stå så nära varann som dessa, men förtjäna att påpekas just ur synpunkten av bevis för att en författare sällan kan anses nyttja ett av två eller flera alternativ äro:

genombåra — *genomborra* (Ingelman), *skräfva* — *skrefva* (Heidenstam) *slösade* — *slöste* (Wadman; till flertalet av de i § 50 om nämnda finnas dubbelformer efter 1:sta konjug. hos de citerade författarna), *hörer* — *hör* (Tegnér, Vitalis; likaledes en ytterst vanlig dubbelformstyp), *båga* — *båge* (Böttiger; d:o d:o), *hufvut* — *hufvet* (Fahlcrantz), *förråd* — *förråder* (Gumælius), *närmre* — *närmare*, *närmsta* — *närmaste* (Braun, Fjalar, Levertin, Nyblom, Säterberg, Tegnér) *skolan* — *skolen* (Knös, Sehlstedt, Tegnér), *snöga* — *snöa* (Sehlstedt, Tegnér), *smul* — *smula* (Sehlstedt), *sockenboar* — *sockenboar* (Sehlstedt), *medja* — *midja* (Karlfeldt), *strömkarlaslag* — *strömkarlsjud* (Atterbom), *spöt* — *spöet* (Atterbom, Tegnér; vanlig dubbelform), *evärdlig* — *evärdelig* (Atterbom; d:o d:o), *pelgrim* — *pelegrim* (Franzén), *doge* — *dödde* (Franzén), *envig* — *envige* (Ling), *åbor* — *åboar* (Ling), *smidde* — *smed* (Nicander), *fenster* — *fönster* (Braun, Tegnér).

58. De i det föregående omnämnda avvikelserna från prosans ordformer kunna sammanfattas i tre stora grupper: former som tillhöra den muntliga framställningen, föråldrade former ock ensamt i poesi förefintliga former. Poesin har i ock för sig ingen bestämd språkform; Cederschiöld visar med en strof ur »Sandahls kanon» hur blandade uttrycken äro ur olika stilarter ock stämningsvärden. Där emot har den ett särskilt språk så till vida, att man där godtager former, som var som hälst annorstädes skulle ändras till likhet med vanliga språkvanor. För vår tid ock vårt land — jag saknar anledning att här utsträcka mitt resonemang till vidare omfattning — gäller i fråga om poetiskt språkbruk med mycket stark makt traditionen. En så fullkomligt arkaisk form som mantelen kan opåtaladt nyttjas av en så sentida författare som Forsslund därför att vid analoga former bindes traditionellt ett stämningsvärde av visst slag. Ock vid sidan av en dylik fornform kan ställas en alldeles ny, endast sällan hörd talspraksform eller en sådan, som fullt medvetet av skalden hämtas ur ett lågt språklager. Naturligtvis beror detta därpå, att formerna lika väl som ordvalet inte ha värdet av den stilart, som de tillhöra, utan värdet av en viss känsla. Detta gäller inte endast om den bundna formen, utan även om den vittra prosau, ehuru inte i samma grad ock omfattning. Det är kanske inte obehövt att nämna, att så verkningfull ock således berättigad, som denna användning av olika sprakelement kan vara, lika misslyckad ock således oberättigad kan den vara. Den är ett medel, som kan missbrukas, den är en frihet, som kan bli ett tvång.

Det är från tvänne synpunkter som anmärkningar kunna göras mot de poetiska formfriheterna, nämligen välljudets ock distraheringens.

Välljudet är ju av grundläggande betydelse för värden, det är den oersättliga egenskap, varpå större delen av dess värkan vilar. En formändring som i stället för en vanlig form sätter en ovanlig, som erbjuder större svårigheter att frambringe, måste därför inge stora betänkligheter. Den i § 21 omnämnda synkopen hör till dessa. Det finns inget innehållsskäl, som kunde tjäna som motvikt mot förlusten i välljud. Detsamma är förhållandet med en hel del av de i §§ 27 ock 28 nämnda sammansättningarna, där man också har att göra med formändringar af enbart metriska skäl, där den minskade uttalslättningen inte motsvaras av någon vinst på andra områden.

Distraheringen — den uppmärksamhet, som går åt för att göra sig förtrogen med en ny form, utan att denna form har självständig

innebörd — motvärkar naturligtvis i hög grad poesins uppgift att göra intryck. Ötvungenheten är kanske av lika stor betydelse som välljudet för värser ur teknisk synpunkt. Förändringar av egennamn torde sålunda givet avleda ock störa den uppmärksamhet, med vilken man följer en framställning.

59. Det faller av sig själv, att olika författare i högst olika grad begagna sig av dessa formändringar, liksom att de frekventera olika sådana. Här har jag endast genom den olika eksempelmängden i någon mån kunnat ange de särskilda författarnas vanor. En undersökning av deras språkbruk i detalj skall däremot ge vid handen, hur personligt bestämt detta är i trots av att så mycket är gemensamt för dem alla eller för vissa grupper bland dem. Ingen kan undgå att märka, hurusom t. d. Dahlgren, Sehlstedt, Braun och Wadman ha en del licenser i rikt mått, som endast mera sällan träffas hos andra, så skilda de än äro i tid ock ämnesval.

Det förtjänade även att särskilt undersökas, hur pass mycket av dessa förändringar, som alldeles påtagligt kan skrivas på det metriska skemats räkning. Jag har endast kunnat göra några grova iakttagelser, då materialets överväldigande storhet omöjliggjort noggranna undersökningar. Men även vid en ytlig översikt finner man, att formändringar träffas rikligast i långa dikter — förutsatt att de inte äro på heksameter, som synes friast från dylika av alla våra värserformer. Översättningar äro i allmänhet mera fulla av »poetiskt språk» än original av samma författare.

KAP. III.

Förändringar i ordens konstruktion.

60. Med undantag av några få spridda notiser äro de förändringar, som man finner i ordens konstruktion i bunden stil, inte omnämnda i den grammatiska litteraturen. De flesta påpekningar av hithörande företeelser, som jag har uppmärksammat, äro gjorda i granskningar av övervägande litterär beskaffenhet, i vilka själva den formella sidan av diktvärken blivit behandlad.

Denna grammatiska kritik — som även sträckt sig till de uti det föregående kapitlet behandlade företeelserna — är isynnerhet rik ock upplysande för de första årtiondena av 1800-talet, ock de s. k. nyromantikerna ha genom sin litterära granskningsverksamhet lämnat många ock värdefulla upplysningar rörande dåtidens språkbruk ock språkuppfattning. Det är inte endast det poetiska språkbruket, som underkastas kritik ock noga diskuteras i deras publikationer, utan även prosan (särskilt översättningssvenskan) blir omsorgsfullt nagelfaren.

Utom de olika arter av avvikelser från prosans språkvanor, som jag här sammanfört, är det åtskilliga fall, rörande vilka jag stannat i tvekan, om de borde tagas med eller ej. Jag har sålunda varit osäker om, huruvida följande värts av Dahlgren innehåller en poetisk licens eller ej:

Har ni nånsin hört om Bellman ordas?

Var aldrig ni bland *antalet af smordas*?

Naturligtvis är det rimnöden, som föranlett genitiven, men en sammanblandning av två konstruktioner, sådan som detta eks. visar, är ju en möjlighet även utan denna anledning.

det där som skiljer *åt mahogny ifrån* furu

Orvar Odd, II, a, 31.

visar en liknande kontamination, som jag förmodar att man kan finna motstycken till även i prosa.

61. Inte så sällan förekomma i poesi reflexiva värber (sigvärber), där språkbruket annars använder deponentier — såväl reciproka som reflexiva dep. — ock passiver. Någon gång kan man tänka, att ett främmande inflytande medvärvat härtill, men i flertalet fall torde ändringen vara framkallad av metrisk skäl.

Exempel:

För dig ej gullet, sköljdt af tårar,
ej kronan, stänkt af blod, *fördunklar sig*.
Adlerbeth, P. A. II: 111.

Där såg jag nyss två ljufva
törnrosor *kyssa sig*.
Atterbom, D. I: 171.

Där *vaggar sig* ljuft en flämtande barm.
Björck, 181.

Djupt jag *mig* *harmade*.
Braun, 271.

när *sig* solen sent i kvällen *släcker*.
Böttiger, I: 1.

när evighetens dag *sig* *randar*.
Böttiger, I: 157.

hennes kropp *sig* *isar*.
Böttiger, II: 22.

där dagen *sig* *kvällar*.
Dahlgren, II: 35.

De sjuke friskna, som dess rot *sig* *nalka*¹
Franzén, III: 45.

¹ Detta *värbe* analogiseras naturligtvis lätt efter närma *sig*, som å sin sida användes deponentiellt såsom *nalkas* (se § 60). Det anföres av Ljungberg, Svenska Språkets Redighet (s. 155) bland värber som »hafva två ändelser i samma böjelse... *nalkar mig*, *nalkas* (appropinquo)». Däremot anmärks i Svensk Litteraturtidning för 1820, spalt 76, bland språk- och rimfel i Poetisk Calender för 1820, att på sidan 35 i denna poetiska avdelning står: *Dagens ljus sig mot öster nalkar*.

Hon hemsk och rådvill såg sig om,
af skuggan *sig förskräckte*.

Lenngren, Den lilla tiggarflickan.

Du rike utan mänsklighet,
du borde *dig bedröfva*.

Lenngren, a. a.

Nu får den frågan rum
och skall *sig* helt naturligt *väcka*.

Lenngren, Döden och jag.

en själ,
för hvilken ej en Ctesiphon,
en Klinias, en Neoklis son
som ättelägg *sig* skulle *skämma*.

Leopold,² I: 451.

Min sista skymt af hopp försvann och *släckte sig*.

Leopold,² I: 473.

Så stridslågan börjar därnere *sig svalka*.

Ling, A. 450.

en källa,
vid hvilken *sig famna* två älskande sälla.

Ling, A. 44.

Helga diars tropp
i gudaparets helga fjät *sig nalkar*.

Stagnelius, I: 149.

Säg, i ditt bröst
isar ej glömskan *sig*?

Tegnér, I: 369.

62. Ett reflexivt *sig* tillägges stundom intransitiva värber. Exempel:

Hon vidgar *sig*, hon *klarnar sig*.

Atterbom, D. II: 50.

Må kvalets frukt *sig mogna*.

Atterbom, D. II: 292.

det fördolda *sig klarnar*.

Atterbom, D. III: 40.

Dock, den lott, jag fick ur ödets urna
nattligt färgad, vill ej *klarna sig*.

Hedborn, I: 75.

du skulle lätt *dig* där helt vilse *vanka*¹

Orvar Odd, II: b, 17.

som hjälmen *passar sig*² för pannan

Tegnér, I: 5.

63. Refleksivt värb har även någon gång bytt ut motsvarande
aktivt värb, styrande pron. varandra. Exempel:

mången enslig *stig*

bar älskande, som *återfunno sig*.

Atterbom, D. III: 80.

Och medan blommorna i nordisk lund
hans namn *sig hviska*.

Orvar Odd, III: 218.

64. Refleksiver ersättas i enstaka fall av deponentialkonstruktioner. Exempel:

Och till honom då du *närmas*³

Dahlgren, II: 174.

De *närmas* hvarandra.

Franzén, III: 369.

En man bör vredgas, icke *öfverilas*.

Nicander, III: 178.

¹ Kanske analogiserat efter det arkaiska: gå sig.

² Möjligen sammanblandning av fraserna: det *passar sig* inte, ock: *passa* för något.

³ Finnes även i prosa, eks. »hon *närmades* åter ytan», Almqvist, Palatset; »hon *närmades*», Almqvist, Guldfågel i Paradis.

på bugande gräs
guldvingade fjärilar *paras*.
Stagnelius, I: 257.

65. Icke så sällan finner man i värds det reflexiva pronomi-
net utelämnat, varigenom ett aktivt värb synes ha trätt i stället
för ett refl. Exempel:

Du *underlägga* vill en fiende i sänder.
Adlerbeth, P. A. I: 157.

Hvarthän hans ögon *vända*,
sig tusen, tusen fröjder tända.
Dahlgren, I: 213.

Jag sjunger ej om stadens slott och fäste.
som *torna* högt i fjärrans dunkla blå.
Euphrosyne, I: 225.

Far du och sök i havvets töcken,
och, *vill* det väl, i vildens öcken,
det rike, som i ord blott finns.
Franzén, V: 54.

Han *ämnat*¹ hit, men sjuk på vägen blifvit.
Franzén, IV: 285.

yppa, hvar han är och hvart han *ämnat*
Franzén, IV: 283.

Låtom strax oss bort *begifva*!²
Hagberg, Galeotto 66.

Med utsträckta armar han skuggan vill *närma*
Lenngren, Styfmodern.

¹ Finnes i nutida talspråk: vart *ämnar* du? med ellips av värb. Refl.
likväl vanligast.

² Kan även ha förorsakats av önskan att undgå två »oss» bredvid varann.

Svitiods kung,
bøj för den visa!
 Ling, Agne 66.

men af Birgittas helgonståt
*erinar*¹ jag hans trogna målning
 Ling, B. 122.

Hans fåle *stegrade* därvid
 Giaurn 18.

De (hästarna) gjorde halt och pustade
 och *stegrade* och frustade.
 Mazeppa 38.

Man åldrats och har gödt sig blott och *latat*
 Don Juan, II: 143.

*Tornande*² sig resa böljor ur de dunkla djupens famn
 Wirsén, T. S. 194.

66. I stället för deponentier förekomma på några håll aktiva värbformer. Särskilt märks pret. *torde* i betydelsen av *tordes* hos ett par författare³. Som samtliga beläggställen äro rimord, vågar jag inte anta någon förväksling mellan de närstående värberna eller inflytande från någon dialekt, utan förmodar, att rimnöden varit den enda orsaken. De eksemplar jag funnit äro följande:

den vishet, som ej *torde*
 halka mellan detta val
 Elgström, 78.

Tänk en dag, min son, hur skönt,
 om du säga *torde*:
 Leopold, II: 218.

som på de sinas mod sig icke lita *torde*
 Stagnelius, I: 88.

---

¹ Strindberg, Saml. Rom. och Ber. III: 565 »han . . . *erinarde* en mörk historia». Jämför: »ett kväde, som ännu i hans tid *erinarades*», Geijer, Svenska folkets hist. I: 38.

² Möjligen för att undgå två »sig».

³ även hos Kellgren, Drottning Christina.

Hvi satt du stilla vid ditt herdetält,
o Ruben, och ej följa *torde*
på farornas och ärans fält.

Stagnelius, II: 408.

Olaus Petri, skulle så vi *möta*?

Strindberg, M. O. 90.

Säkert beroende på dialekt är följande:

Och däri på Erik läspe de *brå*

Vitalis, 160.

Nybildning av rimnöd föreligger uti:

jaspisblomman, som i bärget *knoppar*

Arvidsson, Post. Cal. 1818, sid. 92.

67. "Intransitiva förekomma icke i passivum annat än personligt med indef. pron. det som subjekt" säger Brate i sin språklära. Här bör först påpekas att part. perf. användes allmänt av många intransitiver, ett bruk som ytterligare utsträcker i poesi. Exempel:

med ostördt lugn och aldrig *rodnad* panna

Adlerbeth, P. A. I: 353.

Dock, när naturen ur sin dunkla gömma
drar gröna slöjan fram till vänsäll vår,
och, *tröttnad* själf att längta blott och drömma.
sin rosenkrona sätter på sitt hår

Atterbom, D. III: 250.

Med örat mätt till berusning
och kinden *rodnad* af smek

Hallström, L. 142.

Är det sanning, är det ej en dikt,
ej en drömbild, *hägrad* af poeten?

Nyblom, D. II: 30.

ty *fasad* är min arm i stridens då
Stagnelius, I: 137.

Res korset, det *fasade*, opp!
Stagnelius, II: 197.

En del af dessa participier ha aktiv betydelse, liksom även en del sammansatta värhaladjektiver (jmf. Linder, Regler och råd § 127, Hj. Lindroth i Språk och Stil II: 87). Ur poesin har jag att anföra:

Hoppet låter honom smaka
lyckan af en *stundad* tid
Choræus, 104.

Min värs kan sparkas, när med klumpigt tjuder
en *välment* stallknekthand vill hindra stegen.
Fröding, D. II: 116.

Jag vet ett folk, vid hafvets bröst uppammadt,
i dalens vagga uti järnets land,
af hjältefäders gudasläkt *härstämmdt*
Geijer 125.

den sortens liaison må väl förfära
en *rätt-tänkt*¹ dam, som har en yngling kär.
Don Juan II: 264.

Jämväl av deponentier kan man finna ett part. perf. Exempel:

Vinrankan — — —
bär här en drufva, *knoppad* nyss,
Atterbom, D. II: 268.

ett rosenstånd, som *knoppadt* växte vid hans fot.
Heidenstam, D. II: 161.

Men även andra passivformer av intransitiver kunna påträffas i poesi. Exempel:

¹ Jämför korttänkt, trögtänkt m. fl.

allt,

— — — — —
plockadt, *smakadt på* och kastat bort.

Orvar Odd, II, a, 224.

en stam, hvars blod också
lätt jäser upp och, *trampadt på*,
är som en skallerorm

Mazeppa, 31.

Är det ej nog, att detta kval skall lidas,
men bo i allt, som ses och *lyssnas till?*

Fröding, I: 295.

ingen skräddare mer ljuger,
och intet tyg är *stulit af*.

Leopold, III: 215.

Jag kan *räknas på*

Leopold I: 358.

Min sommars korta lif af ingen *visstes af*

Leopold,² II: 490.

De två, som måste *hållas med*.

Leopold, III: 219.

Det moln af små besvär, som andras himmel skymmer,
det flyr från bördens folk, det *vets ej af*¹ i slott.

Leopold, I: 149.

Våren

han *tynas!*²

Ling, Kärleken 22.

¹ Brates språklära s. 112, § 138: »Han ville ej veta af något hinder (Passivum omöjligt, alltså veta af intransitivt)». Dessa passivkonstruktioner äro numera ganska vanliga i tal och börja sticka sig fram i skrift. Jag anför som eks. »något tålte hon *skrattas åt*» Runeberg, Lotta Svärd; »han var för gammal att *blifva skrattad åt* i smyg», A. Ch. Edgren-Leffler, Gusten får pastoratet; ur talspråk: »... när man blir så där *hackad på*»; »Då blir då *botat på*, när di säger ifrån»; di ska' inte *läggas någe bann på*»; »att den i sig själf ej var nog intressant och därför måste *målas på*»; Strindberg, S. R. o. B. I: 40.

² Även hos Oxenstierna (Ode af Horatius II: 10).

palats, som *klarnas* af kristaller
Elgström, 20.

bistra ännen *klarnades* af löjet.
Stagnelius, I: 138.

Af hetta *rodnades* kinden.
Hallström, Markisinnans maskerad.

Tålomod, du hjärta, som *svälls*¹ af anande längtan.
Atterbom, D. II: 81.

Stammen *svälls* af vattensot.
Dahlgren, I: 281.

Men när Gyl förbleknad *tynas*,
Franzén, I: 116.

68. Någon enstaka gång byts en passivform ut mot en aktiv.
De fall jag uppmärksammat tyckas närmast ha framkallats av
rimnöd. Eksempel:

Kom, ödets hjälte! Mer må ej *förhala*
det välbegynta värf, som fram vill skrida.
Atterbom, D. II: 275.

Och den hellén, hvars lif befanns
en själfvisk kamp att vinna
odödlighetens lagerkrans,
var fåfäng som en kvinna
var barnslig som en pilt.
Vi byta, om det *kräfter*,
hans krans mot första hatt af filt.
Heidenstam, D. I: 168.

69. I poetiskt språkbruk nyttjas ofta intransitiver med
objekt. Det är påpekat av Mjöberg (a. u. 198 f.), som visar
analogier från tyskan. Jag tar här de olika grupperna för sig.

De s. k. inkoativa värberna på -na bilda en avdelning. Om
deras transitiva användning hos Heidenstam säger N. Linder

---

¹ Används transitivt av Atterbom.

(Svenska språket i mod. diktn., 16): "Inkoativa verber på -na ha aldrig annat än undantags- och nödfallsvis eller af okunnighet nyttjats transitivt och det av en mycket naturlig och förnuftig orsak." "Äldre tidens försök med att använda ett och annat dylikt verb transitivt: ledsna, göra ledsen, vilsna, göra vilsen, och kanske några till, ha ej nämnvärd efterföljd". Detta är inte riktigt, vilket framgår av följande exempel på dylik användning av dessa värber. Jag anför här även exempel på värber, som äro bildade av adjektiver på -en, men som funktionellt äro likställda med inkoativerna på -na. Exempel:

Himlastrålen från det höga
klarnar aningen och plikten.

E. D'Albedyhll i Poet. Cal. 1815, s. 59.

I luftiga baden
han *klarnat* sin sorg.

Atterbom i Poet. Cal. 1813, s. 42.

Utsikt till förlossning *klarnar* bägarns bädd.

Atterbom, D. I: 70.

Det hopp som *klarnen* skall den dunkla jordens grus.

Atterbom, D. III: 3.

Ljus som *klarnar* alla öden

Atterbom, D. III: 245, L. Ö. II: 224.

ur purpurtöcknet skriden
och *klarnen* än den natteliga tiden!

Atterbom, D. II: 244.

Med tröst som *ljusnar* än den sista nöden

Atterbom, D. II: 267.

den storm
som till is *förstelnar* hans pulsar.

Atterbom, L. Ö. II: 182.

hösten *gulnar* björkarna i nord

Böttiger, I: 63.

Så kärleken kan lifva
och *stelna* samma blod.

Böttiger, II: 23.

Kölden *stelnade* oss

Dahlgren, III: 171.

Dock må ej fruktans färg, som endast lasten känner
*förblekna*¹ eder hy

Dahlgren, III, 30.

En azurhimmel, silfverströdd och eldad
tycks liksom badas för att *kallna* glöden
Elgström, 19.

Den hastiga glans, som *ljusnar* de sörjande blommor }
Elgström, 19.

strålarnes fall
som från den evige går och *klarnar* den trängtande Psyche.
Elgström, 38.

Än ser jag blomstren.
Den sol, som parar oss, ej *bleknar* dem.
Elgström, 18.

Har då lifvets smärta
redan nått ditt hjärta,
kvalets gift *förbleknat* rosenhyn?
Euphrosyne, I: 126.

En annan sol, då jordens bilder rymma,
inom dig *klarnar* mörka aftonskyn
Grafström, I: 241.

Till is han *förstelnar* ögonens haf
Hallström, L. 27.

---

¹ för nyttjas stundom som transitivgörande prefix.

Svafvelångans täta
 skyar *gulnat* kåpans väf
 Heidenstam, D. II: 125.

elden som *falnar* mitt sinne
 Heidenstam, D. II: 152.

runor af ditt hjärteblod
 som ännu ingen tid *förbleknat*
 Ingelman, 239.

stelna till pärlor de fallande tårar!
 Ingelman, 110.

Genom molnen en stjärna blänker,
 hennes stråle den sorgsne når,
ljusnar pannan, glans åt svärdet skänker
 Knös, II: 28.

Krämpan *bleknade* dess kind
 Lenngren, Buketten.

När tiden *bleknat* äfven dessa hår
 Leopold,² II: 299

Om sorg och saknad kunna skörden *mogna*
 Levertin, D. II: 40.

den tystnad som dricker timmar och år,
 som förtorkar hjärtan och *grånar* hår.
 Levertin, D. III: 65.

den gnista bränner i blodet,
 som tärer minnet och modet
 och *falnar* till aska din vilja
 Levertin D. III: 47.

Klippan, den ej solen *reknar*
 Ling, Agne, 6.

det *stelnar* min läpp!
a. a. 102.

Klarna dess blick!
a. a. 81.

döden *stelnar* mina läppar.
a. a. 106.

med runor Agnes kärlek döfva,
med trolldomsörter den *förkolna*!
a. a. 124.

Den luft jag här andas, fast dimfri och ren,
förstelnar min sena
Ling, A. 641.

Mätte ditt sus och din glimring
klarna de älskandes himmel!
Ling, A. 406.

när vintern har *förstelnat* fjärdens vågor
Ling, R. 174.

så kvinnan *förveknar* vårt bröst
Ling, R. 35.

vintern den kalla *förstelnar* min tunga
Nicander, III: 307.

är du den sol, som med ett högre ljus
uppvärmer ålderns köld, *uppklarnar* sorgen
Nicander, III: 91.

morgondag kan
mogna kviekt
den sak af vikt
Orvar Odd, II, a, 123

Fritt *mogne* din ljufva,
 nektariska drufva,
 af solen beflammad
 sin fuktiga skatt!

Stagnelius, II: 176.

de bästa smultron
 sommarsoln på veten *mognat*
 Säterberg, I: 86.

då kylan *bleknat* liljornas behag
 Tegnér, II: 320.

Fader, hvars allmaktsvink världsödet formar
 hör ock de bedjande stoftbarnens röst:
 kväf kring dess hjässa de växande stormar,
mogna den lofvande skörd till dess höst!
 Tegnér, I: 365.

Kölden *stelnar* hvarje åder
 Östergren, II: 15.

Anm. Även i prosa finner man en ock annan gång dessa na-värber transitiva. Jag anför exempelvis följande: "epileptiskt förstenande anfall . . . skola snart *stelna* hans hjärta", Palmblad, Suppl. till Poet. Cal. 1813; "mitt i hans luft-slott kunde så direktören plumsa ned på inspektionsresa och i ett ögonblick *förstelna* all hans verksamhet", Hallström, Vilsna fåglar 72; "en nyhet som kan *klarna upp* äfven den trumpnaste min", Dagens Nyheter 1900 17/s A. s. 2; ur otvunget talspråk har jag antecknat: "tågreser *slappnar* en mer än någe annat"; "vi får allt *slakna* den här linan"; "ett medusahufvud, *förstelnde* den stackars Adam med sin hemska åsyn", G. Steffen, Från det moderna England, 357.

Intransitiver, som styra prepositions kasus, ock sådana, som sakna all rektion, åtminstone i förhandenvarande betydelse ock användning, kunna i poesi taga direkt objekt. Exempel;

de sälla dagar
 hvars minne ömsom mig *förtvilar* och behagar
 Adlerbeth, P. A. I: 148.

längten ej en bättre vår
 Hans Vik, 165.

Törnet . . . . därmed jag kroppen ristar,
nyponen äter att ej förhungra, blommorna *luktar*
Almqvist, Vargens dotter.

Låt än en suck få *svälla* gudabarmen
Atterbom, L. Ö. I: 270.

Jungfrubarmen *svälde* högt sitt flor.
Atterbom, D. II: 252.

Påminna klockans slag dem Ödets röst?
Atterbom, D. II: 308.

Hon *lystrar* ej främmande kullans låt
Bååth, M. V. 25.

Ej blommor *ber* jag, skänk mig tankar stora!
Böttiger, II: 67.

en nippertippa,
som *snörper* mun,
Choræus, 211.

Han *beder* vännens broderliga hjälp
Fahlerantz, I: 181.

sen *tog* han flykten själf
Franzén, IV: 339; 329.

Andra *pocka* mjöd och öl tillhopa
Franzén, IV 209.

sol, som *snuddar* vesterns rand
Fredin, D. I: 127.

Mig tyckes, hur det *tvinar* märe och ben
då tomma ögonhålorna gapa stora
Fredin, D. II: 118.

den makt, som älskar att *förtvina*
 hvad den själf till sol och lycka bragt
 Fröding, D. II: 94.

och böcker och mal
 och fraser och tal
förtvifla mig, som vore jag fången.
 Geijer, 159.

Du utan dröjsmål må henne *gilja*
 Gumælius, 79.

jag *längtar* marken,
 jag *längtar* stenarne, där barn jag lekt
 Heidenstam, D. I: 129.

jag *ber* dom i en tvistig fråga
 Heidenstam, D. I: 174.

pekande sitt svärd
 Heidenstam, D. I: 87.

anakoreten
faller knä
 Heidenstam, D. I: 34.

den bardens, som färdig och snar
 sporrar sin vingade fåle till Pinden,
 osar och *riftar* sitt rökelsekar
 Lenngren, Invokation.

ett steg mot hennes heder
förlorar edra lif.
 Leopold, III: 100.

Allt annat *irrar*¹ dina fjät
 Leopold, II: 85.

¹ så även i Gustavianernas prosa, t. ex.: "den mörka målning, som *irrar* tanken", Armfeldt i Sv. Akad. Handl. I: 187.

Och liksom Rom skall du
 kanhända gråta den, som du *förtviplar* nu.
 Leopold, III: 39.

Den halfgud icke syns, som ryktet honom *gjort*
 Leopold, I: 19.

sen jag hört min dörr
 för evigt gå i lås om allt jag *trånat*
 Levertin, D. II: 137.

Än mer, du vill hans själ *förlora*
 Ling, B. 141.

Hvaren af de vaner som flykten ej *tog*
 Ling, A. 452.

Förgäfves har jag *spejät* Domar
 Ling, V. 94;
 så detta verb ofta hos Ling.

Dock, mitt hjärta ej ödet *klagar*
 Nyblom, D. 7.

Må tiden fritt *snöga* min hjässa
 Sehlstedt, I: 4.

Din brud är ock vår kärlek, hon är skön.
 Men vägrar hon i ljuset skörden *skrida*
 och kläder hon om vårn sig icke grön
 då

Vitalis, 61.

i en blink hon flykten *tog*
 Snoilsky, D. I: 185.

Vänner, låt oss flykten *taga*
 Stagnelius, II: 41; I: 21.

Den stolta blodtörst, som ditt hjärta *svällt*
Stagnelius, I: 361.

Hans sol, hans månar, hans blåa fält
med namnlös trånad mitt hjärta *svällt*
Stagnelius, II: 510.

Den blodiga sanktionen af hans ära
har *rostat* kedjorna
Strandberg, Ön. 32.

där är svaret, du icke *bad*
Strindberg, S. 57.

Ock hans gömma *räcka* kvalen
Tegnér, I: 262.

Förskräckelsen *trampar*
de flyendes häl.
Tegnér, II: 102.

min själ i ångeststormen rifs
och *treftar* stöd, där intet gifs
Wallengren.

Icke jag *klagar* min lott
Wirsén, V. 247.

jag låter mig ej *huttla*
Hamlet, 90.

Anm. En så pass påfallande konstruktionsförändring som denna har givetvis ej undgått uppmärksamheten. Utom av N. Linder har den sålunda ogillats av B. E. Malmström (Svenska Vitterhetens Historia, III: 155), som angriper Leopolds ovan anförda användning av förtvivla, förlora. I Polyfem, andra samlingen. n:o 32. anmärkes på Atterboms uttryck: »Likt toner hennes foster kaos *svälla*» (Prolog till Phosphoros) i följande ordalag: Utom det att denna bild kanhända icke är nog tydlig, är uttrycket -- *svälla* kaos -- icke svenska. Verbet *svälla* har aldrig i vårt språk varit något *reciprocum*. Det nyttjas emellertid transitivt även i dåtidens prosa: Vinden *svälde* mellertid de hvita seglen», Palmblad i Vådel-den s. 6. Poet. Cal. 1812.

70. Av analog art är den en enda gång iakttagna företeelsen att ett reflexivt värb förvandlats till transitivt. Eks.

Kanske med dikters flärd *man öfverilat mig*
Adlerbeth, P. A. I: 382.

71. Den företeelse, som benämnts innehållsackusativ l. innehållsobjekt (Brate a. a. 173), är i poesi långt vanligare än i prosa. I synnerhet förekommer den vid värber, som betyda judlig frambringelse, varseblivning ock tro eller tanke. Ofta stödes övergången av till innehållet besläktade värber, som använda dylik konstruktion. Prosan nyttjar stundom advärb i st. f. poesius objekt, då detta är ett abstrakt ord; så skulle t. eks. "kuttra dufvans ömhet" förmodligen återgivits med "kuttra ömt som dufvan" i prosa. För övrigt måste den nyttja omskrivningar. Exempel:

Kom låt mig *blicka*
din svallande barm!
Atterbom, D. III: 88.

Finge vi dock i vårt syskonförbund
henne vid källan emellan oss *blicka*!
Atterbom, L. Ö. I: 119.

Är det ej friheten själf, ej viljandets själ som i henne
blickar sin bild med behag?
Atterbom, D. II: 21.

Hvad ofvan är skrifvet
ej fråga, ej *blicka*
Atterbom, L. Ö. I: 239

Mig du *tänker* och i tårar ler
Atterbom, D. II: 253

Ty han den sköna *tänkte*
Atterbom, D. III: 135.

Och trohet *ljuda* luft och flod och ängar
Atterbom, D. II: 97.

Än *sväfrar* hon de första rosenspåren
Atterbom, D. II: 107.

Lärkan, ett jollrande barn, *krittrar* sin morgon och dör.
Atterbom, D. II: 114.

blott rosen jag *tänkte*, blott rosen jag såg
Böttiger, II: 57.

Och jag blir glad, när jag blott *tänker* dig
Böttiger, III: 236.

Skaldens harpa eldigt *klingar*
kärlek, mod och hopp
Dahlgren, I: 98.

Gläds! du *blickar* sångens tempel
Euphrosyne, I: 142.

Ren med våld och ränker väpnad,
stämplar han den högstes fall
Fahlerantz, III: 73.

Men när från stunden friad dig jag *tänker*
Fahlerantz, I: 137.

Blott den som älskar *tror* en dygd, en Gud
Fahlerantz, III: 139.

Lifvets vårfröjd *kultrar* dufva,
krittrar gråsparf, *hvislar* svala,
gungar björkens krona mjuk.
Fröding, I: 230.

Vid blotta namnet verkligheten skrämdes
och *tänkte* rodnande sin egen blygd
Geijer, 3.

Då jag dig, fader, *tänker*
Geijer, 40.

Kärlek *jublade* den lilla
fjädersångarn
Gottlund, i Poet. Cal. 1817 sid. 137.

Ett bättre lif efter detta
törs ingen längre *tro*¹
Heidenstam, D.I: 142.

Och lustan *smilar* ej försåt
Ingelman, 114.

arla ungdom *talat* din gestalt
Karlfeldt, D. I: 99.

Jag skyr att *tro* ett brott
Leopold, I: 11.

Dina röda strålar *flamma*
deras guld kring fältens vidd
Leopold, II: 131.

Fridsamt på min lefnadskväll,
mina sorgers slut jag *tänker*,
tänker hvilan och är säll.
Lenngren, Kyrkogården

när du tänker
på lifvets fröjd, du *tänker* mig
Malmström, 83.

fråga blonnan skaldens mening
Nybom. I: 176.

Snillels lekar *växla* nattens fester
Nybom, I: 45.

---

¹ anmärkt av Linder, a. a. sid. 15.

genom domen dolda röster *brusu*
i brutna toner sina gudasvar
Nyboni, II: 154.

blickande ljungeld och delande order ut
Orvar Odd, II: 25.

svärmande ånyo sin barndoms poesi
Orvar Odd, II, a, 36.

Plutons flod, som *strömmar* gull
Palmblad, Den fj. Prometheus s. 236.

det namn,
som Mälarns stränder skola *ljuda*
Sjöberg 38.

En stjärna, *strålande* hopp och fröjd
Snoilsky, D. III. 57.

mörkblå hafvet *brusar* Danmarks ära
Snoilsky, D. I: 230.

Men Ludvigs namn dess strängar *ljödo*
Stagnelius, II: 311.

harporna, som Lammets ära *tona*
Stagnelius, II: 179.

Hur festligt de *klंगा*
sin njutning, sitt hopp!
Stagnelius, II: 175.

Ej svanen
bevekas kan att *kuttra* dufvans ömhet
Stagnelius, I: 268.

solen *strålade* i själen frid
Stagnelius, II: 235.

Hans öga *blickat* räddande försoning
Stagnelius, II: 298.

i dårens bröst,
som *tror* en sällhet, gjord för sig allena.
Stagnelius, II: 452.

Frithiof satt å sanden
och *talte* kraft och mod
Tegnér, I: 70.

han *läspe* tidnes lof¹
Tegnér, II: 110.

Vi vågade knappast att nämna ditt namn,
att *hoppas* ditt vänliga möte
Wadman, II: 144.

därför *tror* jag min odödlighet
Valerius, I: 4.

Om tornen *hota* fall, du hvilar
Valerius, I: 49.

Ingen *sucke* känsla
och ingen *rodne* ånger!
Valerius, I: 239.

Kungaögat *blickar* idel nåd
Wirsén, T. S. 260.

hans öga *blickar* natt
Wirsén, V. 197.

Med skolans pilt jag pladdrar
med gummor skvaller *sladdrar*
Wirsén, T. S. 94.

Men *frågar* du vårt hem
Vitalis 147.

---

¹ Flera Tegnér-eksempel hos Mjöberg. a. u.

72. Ofta finner man i poesi ett med en proposition sammansatt transitivt värb, där prosan vanligen nyttjar intransitivt enkelt värb, styrande denna prep. Flertalet av dessa värber förekomma endast i bunden form, möjligen någon gång letande sig väg fram till den vittra prosan. Exempel:

Och vinden *genomhriner*
de glesa hår
Atterbom, D. II: 289.

En rosengård
som morgonstrålar börjat *genomglimma*.
Wirsén, V. 150.

Som stängeln syns i alabastervasen
så *genomskimra* djupa minnen hyn.
Wirsén, V. 54.

Fröjden skall, utaf din ankomst väckt,
uti hymner *genomljuda* hyddan
Vitalis 365.

Skythiens stammar, hvilka
jordens yttersta gräns vid Ma
otiska träsket *kringbo*
Palmblad, Den fj. Prom. 290.

Hur skönt, när bågens svalor
kringflyga hären
Tegnér, II: 61.

Plinlimmons berg det vill jag i kväll *omjaga*
Almqvist, Arturs jakt.

sanningens ensliga klippa,
vildt *omstormad*
Atterbom, D. II: 219.

min själ, i bättre zoner,
omjublas gällt af Serafsharpans toner
Hammar-sköld, 71.

Kung Christian där står vid sin knakande mast,
omfladdrad af blodiga segel

Malmström 45.

Och folk i strömmar strida
omböljar tågets svall

Ossian-Nilsson, II: 21.

rundt *omtonad* af de friska
 källors sorl och fågelsånger
 är en liten öken åter

Silverstolpe, I: 90.

en flyktig doft
omsväfvar än den låga kullen
 Snoilsky, D II: 190.

din *omsorlade* strand
 Snoilsky, D I: 60.

raska svenner i en korad trupp
 med blanka glafvar Suttungs vagn *omlåga*
 Stagnelius, I: 7.

Omkuttrade af ömma turturdufvor 15
 Stagnelius I: 231.

omböljar (II: 274), *omdånar* (II: 315), *omglimmad* (II: 352),
omgyckla (II: 207), *omnickad* (II: 236), *omvimla* (II: 207),
omgrönskad II: 562), *omskimra* (II: 338) Stagnelius.

Ty Edens luft *omsväfvar* dig
 Wirsén, S. B. 45.

Af fria vågor stolt *omsköljda* Nord
 Wirsén, S. B. 90.

O, skär så blekt,
 af vindar smekt,
 af vågor rundt *omsjunget*
 Wirsén, V. R. 29.

luften återljuder kra-kra-ropen
Carl i Poet. Cal. 1821, s. 95.

hon återglimmar
anletet i vågors mörkblå natt
Dahlgren, I: 263.

eftersomniarnatten
månklar öfverslöjar skog och vatten.
Atterbom, D. II: 255.

det är natt och en stjärnflock
öfverstrålar det mörka hår
Franzén, I: 181.

Med samma hvalf dig himlen öfverhänger,
hvarhålst du far
Franzén, V. 11.

min själ hvart hinder öfversvingar
Fredin, D. II: 157.

(I) som med stormens våld och stormens flykt
öfversväfvat jordens forna släkte
Leopold², VI: 352.

Dina tårar öfverskimra
Sigvarths hy,
Elgström, 40.

till den lund, som hyddan öfverhänger
Snoilsky, D. II: 283.

Raketen himlen öfverstänker
med ett förgängligt stjärneregner
Snoilsky, D. I: 83.

en blixst af hjältevrede hans anlet öfverflög
Tegnér, I: 111.

kronan vänligt öfverhänger
mitt hufvud
Wirsén, D. II: 11.

73. Prefikset *be-* användes ock har i ännu högre grad fördom använts för att transitivera värber. En del av dessa tillhöra företrädesvis eller uteslutande det poetiska språkbruket, där man även finner ett till synes fullkomligt obehörigt betillagt isynnerhet participier¹. Exempel:

Snart är häcken fullt *belöfvad*
Atterbom, D. I: 9.

Lyfter jag *bcängslad*
armarna till bön
Atterbom, D. I: 20.

det *himmelbestormande* själftrots
Atterbom, D. II: 126.

skimrande kanalen
ett oförgångligt löfhvalf snart *behöljer*
Atterbom, D. II: 261.

detta guld, som under dagens öga
besmyckar lundens topp och fjällets höjd.
Dahlgren, II: 130.

Solen — — — —
grönbekläder markens tufva
Dahlgren, I: 35.

salighet
hvars gloria än dess anlete *beskimrar*
Elgström, 31.

Af mannakraft *bevärnad*
med järnets malm i mod och glaf
drog Alrik ut i härnad
Euphrosyne, I: 93.

¹ Mjöberg anser, liksom Böttiger, att Stagnellius framför andra begagnat sig av denna utväg. Likväl torde den allmänna förekomsten av dessa bildningar få anses intygad genom denna eksempelsamling. — Ännu bildas dylika värber, även utan motsvarande enkla, t. e. *berika*, Levertin.

Asa-Tor vardt
af fadern *beskickad* att åtfölja hären
Ling, A. 140.

befejdar, befrågade, rosenbeknogade händer, *rosenbeknoppad* skog, *beskymfad, besvimmad, beverkade*, Ling,

kämparna
af stoft och svett *behöljda*
Silverstolpe, I: 149.

den äldres namn, af börden ej *beglänst*
Snoilsky, D. II: 43.

ingen
honom mätta och *besälla* kan
Stagnelius II: 123; I: 328.

Ej kransar hennes port *behänga*
Stagnelius, II: 388.

ångande rosen
i himmelens trädgård
beduggad af känslans
olympiska tårar
Stagnelius, II: 136.

Fritt mogne din ljufva,
nektariska drufva -
af solen *beflammad*,
sin fuktiga skatt!
Stagnelius, II: 176.

beglänsste, belyssna I: 444., *beskimrad, hvitbeklädd*, I: 481. Stagnelius.

Äfven bättre herrn i frack
begläfsade han ärligt
Wadman, 189.

Förgäfves smeket dem *belurar*
Wallin, 109.

Nu genom mina råd *behöljer* Tartaros
i natten af sitt svalg den gamle Kronos re'n
Palmblad, Den fj. Prom. 211.

Bespörj om andra ting!
Palmblad a. a. 224.

Hvar ett samvete *beängslas*
Strandberg, D. 116.

Även *för-* har nyttjats som transitiverande prefiks under äldre tider ock förekommer så ännu någon enstaka gång. Poesin begagnar sig stundom av denna utväg. Exempel:

I blomstrande tärnor, som tjusen vårt öga
och huldrikt *försällen* hvart hjärta i Nord,
Dahlgren, II: 125.

vid en flickas barm *försucka* lifvets dar.
Stagnelius II: 442.

Ingeborg i Baldershagen
sitter och *förgråter* dagen.
Tegnér, 1: 32.

När I
hardt nära landets själfbestånd *förspelat*.
Wirsén, T. S. 291.

74. I stället för fast sammansatta värber nyttjas i poesi synnerligen ofta de enkla värber, som ingå i dessa. Analogiskt nybildas också enkla värber därigenom att prefiksen bortkastas. En del av de värber, som jag uppför här, kunde naturligtvis även betraktas som hörande under § 69 ock § 71, t. eks.: gråta (= begråta) någon, som ju även kan vara = gråta över någon.

Jag anför endast ett inskränkt antal exempel, då företeelsen hör till de allra vanligaste i vår värs, om än dess förekomst möter en mindre ofta nu än tidigare.

Det utelämnade prefikset är:

an-

afbidar din prakts *nalkande*¹ fullaste bild

Atterbom, D. I: 175. II: 321, 324.

hindrad af dem, som han *roples* att hämna och rädda

Franzén, V: 269.

de *nalkande* åren för gubben du döljer.

Hammar-sköld, 43.

rop ifrån *nalkande* jotunahopen

Ling, A. 249.

och *ropa* himmelen om hämd

Sjöberg, 5.

be-

Du *sjunger* den försyn, som tröst och hugnad gjuter

Adlerbeth, P. A. II: 207.

Men detta *klämda* bröst i tysthet suckar drog

Adlerbeth, P. A. I: 160.

Stor, Konung! är din makt: nog stor att länder *tinga*

Adlerbeth, P. A. I: 178.

svarad kärleks ro

Atterbom, D. I: 207.

Hans röst, som där en jordad höfding *klagar*.

Atterbom, D. III: 121.

Najaden *grät*² en balsampoppels fall

Atterbom, D. I: 27, 49.

Han *gråter* sin vackra dröm

Bååth, U. 192.

ej mera skalden *gråter*

sångens slafveri.

J. Börjesson i Poet. Cal. 1815 sid. 100.

¹ I prosa hos Per Hallström, Reseboken, 132: »de *nalkande* försvinna».² Vårbet vanligt i denna betydelse i gustavianernas prosa, t. eks. »*gråtande* Sveriges arfförste» Oxenstierna, Arbeten III: 263: »Öfverallt ser man egen-nyttan *gråta* sin enskildt lidna förlust.» Kellgren, Saml. Skr. III: 140.

ljufligt böljornas musik
 mig *gråter* i den klara vik.
 Dahlgren, I: 183.

Och när skymningen
 i magiskt dunkel *slöjar* land och flod
 Euphrosyne, II: 69.

(sällskap) som skall *vittna* vår lycksalighet
 Franzén, I: 173.

“Icke är det bilden“
 tog Armand åter, “utan hvad den *tyder*,
 Franzén, II: 26.

utur hans *klämda* bröst
 Hammarsköld, 50.

se dig *vingas* som till flykt.
 Karlfeldt, D. I: 99.

Och liksom Rom skall du
 kanhända *gråta* den, som du förtviflar nu.
 Leopold, III: 39.

Ditt öga *gråter* ej det minne, som jag väcker?
 Leopold, I: 26.

det *klämda* bröstet
 Ling, Agne 28.

modrens *klämda* hjärta
 G. H. Mellin, 249.

ej upphör han
 förrn han mättat sitt hjärta, eller någon med
 ränker det vådliga väldet *röfvat*.
 Palmblad, Den fj. Prom. 209.

gråt ej mer din vän!
 Tegnér, D. I: 295.

Tiden *röfvar* glädjen dess behag.
 Valerius, I: 9.

en *slöjad* hemlighet hans väsen är.

Wirsén, V. 144.

skogens sångarskaror alla
på grön kvist det sköna bröllop *sjunga*

Vitalis 33.

efter

Sitt ej *sinnande*¹ och dyster.

E. D'Albedyll i Poet. Cal. 1815 s. 57.

På *länglad* strand²

Atterbom, D. II: 258.

Vi *apa* åskan

Geijer, 2.

Varma landtmän, som redligt
fyllt sina sysslor, vända
sorglöst mot *längtade* hem.

Heidenstam, D. II: 203.

det *längtade* rofvet

Ling, A. 89.

I mörkret *sann* han och tänkte

Scholander, I: 16.

Du gök, den *längtade* tillbaka gal!

Tegnér, II: 276.

en *länglad* ättling

Wallin, 19.

den *längtade* friden

Wallin, 68.

för-

han *täljas* hör om söderns blida stjärna.

Arvidson i Poet. Cal. 1818 s. 96.

¹ Naturligtvis direkt lån av tyskans *sinnen*.

² Kunde även betraktas som intransitiver i passivum.

I *dubblad* kyssning dufvans par försonar
sin tvist

Atterbom, D. II: 269.

Din barndoms dalar *dunklas* re'n af bergen

Atterbom, D. III: 310.

De spridda dock *enar* ett himmelskt förbund

Atterbom, D. II: 72.

Månan i flyktiga glimt *silfrar* dess vredgade skum.

Atterbom, D. II: 124.

plötsligt *vridas* hennes anletsdrag

Böttiger, II: 102.

all den prakt, som *trollade* ditt sinne

Choræus, 17.

Det *lamar*¹ själfva dödens makt

Dahlgren, II: 293.

Värfva oss åter

hvad Eva förspillde

Fahlerantz, III: 152.

En man

hvars åsyn re'n hos Sachsens män — och mest

hos de beväpnade — förvåning väckt

och *lamar* mången hand

Fahlerantz, I: 82.

När tidens tänder brons och marmor *tära*

Franzén, VII: 331.

(när menskan) *spillde* sin saliga lott

Franzén, III: 120.

---

¹ Någon gång även i vitter prosa, eks. »såret i skullran . . . *lamade* min styrka», Palmblad i Supplem. till Poet. Cal. 1813.

Mig ren är den rätt, som man *värft* med sin svett
Geijer, 15.

med *lamad* hand
Heidenstam, D. II: 136.

Nu vinkar naturen
i *yngrad* försköning;
Ingelgren, 280.

en profetiskt (!) röst
den *dröjda* dagens gryning bådar.
Ingelman, 89.

den hvila mödan andra ger
skall från er bädd för evigt *skräckas*
Leopold, II: 54.

Jag *nekar* ej hans brott.
Leopold, I: 62.

se den prins, du älskat och förrådt,
kanhända denna stund för romarns bilar *blöda*
Leopold, I: 75.

de skynfens timmar, som *lama* vår arm
Levertin, D. I: 136.

I hyllans timglas *rann* all sand
Levertin, D. II: 120.

I likhvit sorgnatts belysning
satt månskenet berg och dal.
Levertin, D. I: 131.

Men hästars gnäggande ej *skräcker*
den som i kampens gny är invigd.
Ling, Agne 12.

de *trycktas* klagan
Nicander, II: 279.

armen *lomas*

Nicander III: 125.

af den sista dagen må man *snilla*
ej blott timmarna, men hvar minut
Orvar Odd, II, a, 161.

hur det vida bättre är *värfva* sig
en jämlik gemål
Palmblad, Den fj. Prom. 234.

omkring hvars topp ett moln af ljusgul färg
sig *länger* till en ändlös, ojämn rulle.
Scholander, II: 91.

Det spänstiga hjärtat,
slappadt, *slöadt*.
Silverstolpe, I: 133.

I kedjor, o himmel, jag *smäktar*,
bland fiender här på en främmande strand.
Stagnelius, II: 655.

O ljufva tid, af brister och besvär
ej *dunklad* än!
Stagnelius, II: 651.

när tidens skugga *länger* sig allt mera
Don Juan I: 170.

flykten öfver *dunklad* våg.
Wirsén, D. 62.

(den) *enar* mörk passion med etikett
Wirsén S. B. 240.

hon *dubblade* min börda
Vitalis, 382.

hop-

Med munnen *knipen* som i själaångst.
Heidenstam, I: 167.

ett kraftigt ord,
som, tungt af *trängda* tankar, skar som stålet
Malmström, 126.

in-

Hvar *slumrad* kraft i djupet af mitt sinne
Euphrosyne I: 11.

På *slumrad* knopp
Grafström II: 101.

öfver *slumrad* by
Kleen, Helg och söcken 20.

ett dödt och *slumrandt* världshaf.
Silverstolpe, I 90.

Låt mig ej all din godhet *skränka*
inom den krets,
Sjöberg 150.

allt se'n han *vigde* dess tempel
Tegnér, I: 241.

ditt *kräktade* land
Wallin 196.

oni-

Du i en enda famn dem *huldar* alla
Atterbom, D. II: 185.

Ren staden begynte att stimma,
där *gärdad* af master han låg
Snoilsky, D. III: 42.

på-

därför som bäcken jag *skyndar* mitt lopp.
Dahlgren, II: 29.

Sin förvandling
hon *skyndar*

Tegnér, I: 172.

Min föresats är god och hotet *skyndar* den
Leopold, III: 52.

Den liflighet han kände
var själens blott och *skyndade* hans död.
Franzén VI: 106.

till-

(Det namn) som *frisknat* under skygd af lagrar,
Leopold, I: 96.

kallbrand, som ej *frisknar* mer
Valerius, I: 56.

De sjuke *friskna*
Franzén, III: 45.

det andliga fröt *kvecknar* i själen.
Franzén, III: 131.

under-

för att *lätta* kungens flykt
Mazeppa, 8.

upp-

ert lummiga skygds *friskande* svalka
Atterbom, D. I: 175.

Hvem *fann* den nya dikten?
Franzén, IV: 106.

Hvad *tinat* en klippa?
Ling, A. 188.

svarade barnen med brydd och stapplande stämma men gubbens
vänliga blickar dem *muntrade* snart

Tegnér I: 189.

af och an han for, *muntrande* till strid

Wirsén, T. S. 283.

ut-

värja sofverskan med *bredda* vingar

Atterbom, D. II: 308.

Hvem *spejar* nidingens fördolda hand?

Atterbom, D. II: 57.

Först med försiktighet *forska* terrängen

Dahlgren, II: 214.

de *härda* ej din blick.

Geijer, 42.

Af elden *plånas* målade bedrifter

Jensen, P. 60.

att *rusta* en här

Ling, A. 12.

Jag går att *forska* menigheten

Ling, V. 6.

världslig klokskap
med tankens fjärrglas ämnar *speja* Gud

Nybom, I: 76.

att *forska* gudarnes behag

Palmblad, Den fj. Prom. 230.

Då bland ruiner i hessa rop den jämrande ugglan *brister*,

Stagnelius, II: 355.

plåna ej färgerna

Tegnér, I: 421.

å-

Men om det gifs en rätt,
beropar han sig den
 Leopold, III: 16.

öfver-

hvert bröst som älskar och tiger
 blir *svämmande* fullt af sång.
 Karlfeldt, D. II: 60.

Jag svär att Frithiof *vinna*
 Tegnér, I: 111.

En bågare bräddad af styrkans mjöd
 som *svämmande* gjutit sitt öfverflöd
 Snoilsky, III: 11.

Fisken, som *vintrat* i djupaste dyn
 Sehlstedt, III: 30.

Anm. Denna företeelse är flera gånger anmärkt. Så läses i Svensk Litteraturtidning för 1815 sp. 221 vid granskningen av vårsen: »våra själar som sig *viga* till dyrkan af ditt helga namn. Man viger sig med någon, men till någonting inviger man sig», och sp. 262 anmärkes på »Är dagen het och bördan svår, skall Herren dock som allt förmår Mig kraft och svalka *dela* — verbet dela är oriktigt använt. I denna betydelse heter det tilldela». — sp. 263 anmärkes att »låna oriktigt nyttjas i st. f. förlåna».

174. Sammansatta värber av typen tycka om, rida bort, spöka ut sig (Brate: lös sammansättning) utelämnas i poesi oftå den andra sammansättningsdelen. Då prosan vacklar i sin behandling av dylika bildningar, trots talspråkets så gott som enhälliga vittnesbörd, är det en del av de exempel, som jag för hit, vilka även av denna orsak kunde hänförts till föregående §. Exempel:

af

Re'n Europas folk och furstar kände,
 att det var tid att *skaka* herskarns band,
 Nicander, II: 185.

bort Under det han (Napoleon) *skänkte* jordens troner
Nicander, II: 154.

blid i håg
han vände sin häst och *red*.
E. Beckman, 44.

vill våldsamt *agnarna skofla*
Wirsén, V. 252.

emot fåfängt är att *spjärna*
G. H. Mellin, 49.

igen öfver såret har ärret *grott*
Wirsén, T. S. 18.

fram dess darrning *trollar* Thebes sfinxalléer
för själens syn en stilla aftonstund,
den *trollar fram* Mnesikles' propyléer
Wirsén, S. B. 20.

konsten,
som med en blick af dig *trollar* på skifvan en stad.
Franzén, I: 327.

ihop en hemlig tanke, en bitter,
hans läppar *pressar* allt mer och mer.
Orvar Odd, III: a, 93.

kvar talte så tyst, att på fönsterträt
satt sparfven i lugn och pickade vingen.
Heidenstam, D. II: 43.

ned vätt af snön, som äppelträden *skakat*.
Heidenstam, H. A. I: 9.

En kaka *föll* och sprang på tegelgolvet
Heidenstam, D. I: 20.

till jorden *tynger* dagens vinst vårt inre.
Strandberg, D. 309.

- om*   Köld och snöglopp *tura*
                  Sehlstedt, III: 196.
- sedan harm och grogg hos britten *turat*
                  Scholander, II: 237.
- till*   Vid talet *ryckte* han lik en nervös
                  Scholander, II: 224.
- begrinner att *krickna*
                  Wallin, 145.
- upp*   låter han blott vännen *leta*
              törnens gångstig till hans dal.
                  Choræus, 102.
- Det ölet blodet *friskar*
                  Dahlgren, I: 103.
- en fristat jag åt mig har *letat*
                  Ling, A. 62.
- Det ligger något Gud vet hvad som *kryar*
              i detta skimmer
                  Don Juan I: 48.
- Jag världens bröd, förgiftadt och svart, måste äta
och *mjuka* det och hjärtat med tårarnas väta.
                  Jensen, P. 29.
- därför ung och glad
              båd' i land och stad
              stämmer jag min lilla visa
                  Nybom, I: 129.
- i Hans frid ditt väktartjäll
              på Zions murar *slå*
                  Nybom, 138.
- Där skall du åt mig *leta*
              en målare
                  Scholander, II: 110.
- ut*   Att *dela* åt manskapet bränvin och bröd
                  Dahlgren, I: 151.

Hugger så i stycken ringen,
konstfullt utaf dvärgar gjord
delar dem

Tegnér, I: 199.

fyllde nu kalk och patén och *delle* de mystiska gåfvor
Tegnér, I: 199.

Bore visar barska miner,
är ej god att *råka* för
Sehlstedt, I: 221.

Min hand jag *breder*
Wirsén, D. 131.

En har ju löshår, tjockt med smink en ann,
en tredje — hvad den *spökar* sig förskräckligt
Sommelius 31.

hur hastigt rosorna *spricka*!¹
Heidenstam, D. II: 35.

Minnets blommor kring dig *spricka* åter
Franzén, II: 109.

Längese'n vi sett de nakna Jungfrur *spricka*
Wadman, I: 125.

Än knoppar en lilja, än *spricker* en ros.
Wadman, II: 171.

I dalen mina rosor *spricka*
Sätherberg, II: 86.

Ser du rosorna där *spricka*?
Franzén, I: 110.

Himlens rosor *spricka* ur sin knopp.
Tegnér, II: 13.

---

¹ Anmärkt av Linder, a. a. 13. Förekommer jämte 'spricka ut' i nutida talspråk.

76. Det är svårt att avgöra, huruvida poesin brutit mot det vanliga språkbruket, då den nyttjat fast sammansättning i de fall, där nutida språkkänsla skulle kräva lös. Ty ännu i dag är det blott alltför vanligt att finna fast ss. i skrift, där talet inte kan begagna sådan, ända ifrån den vanliga maningen i spårvagnarna: "*afstig* (= stig af) spårvagnen framåt" ock till vittra arbeten av god stil. De få exempel jag anför må därför endast tjäna till att visa att poesin i detta fall inte har underlåtit att i valet mellan prosans ock talets konstruktioner vid behov följa de förstnämnda. Exempel:

bland dem, till hvilka jag vördande *uppser*
Atterbom, II: 113.

Så *nedsåg* ock din själ tryggt på sin bonings förfall.
Atterbom, D. II: 324.

din brännande stråles eld *bortskar*
allt ljus, som var medfödt mitt.
Fröding, D. II: 40.

Paret *uppsåg*
Hedborn, I: 123, 225.

att få *itubita*,
sammantugga, sönderrifva
hvad i lifvets högsta stund jag
fann att af mitt väsen gifva.
Ola Hansson, Dikter 103.

hvars blod
ditt dubbla tyranni förrädligt *efterstod*.
Leopold, III: 61.

När Italiens standar *utrullar*
sina färger tre
Snoilsky, D. I: 54.

Sången kan ej *utdö* i
Tivoli
Snoilsky, I: 47.

gladt
utspänna snäckor sina hvita vingar
Snoilsky, I: 80.

välgör ej — välgärningen förgår.

Valerius, I: 41.

Läkarens gigg *framkörde* på gården.

Wirsén, V. 249.

Hvar kyss, hvar blick af tjusning mången gång
omlejver skalden uti dröm och sång.

Vitalis, 84.

77. Synnerligen ofta finner man undantag från regeln att "lösa sammansättningsars delar äro alltid sammanskrifna i part. pret.". (Brate, a. a. 115.) Exempel:

bilder,

födda och *blommade upp*

Atterbom, III: 112.

nyss *trädd ut* ur min fädernehydda

Atterbom, D. II: 47.

ur skuggan *dragen fram*

Choræus, 6.

Nu är till fjärl *om* du *danad*

Fallström, D. I 37.

en tiger, *sluppen ut* ur buren

Fallström I: 229.

Bland vapen *fostrad opp*

en söderns son

Franzén, II: 79.

biblar, *skrifna ned* af skilda folk och tider

Fredin, S. 8.

med rörelser, fintligt *stakade ut*

Gyllander 41.

den ludna halsen, *huggen* halft *igenom*
Hallström, L. 178.

liksom en låga, *sugen upp* ur mörkret
Hallström, L. 176.

nätet,
lyst upp utaf gnistor
Hallström, L. 41.

Du har en mantel, *sirad ut*
så skönt
Hallström, L. 115.

som *timrad upp* af drömmen
låg staden
Levertin, D. I: 111.

fostrad upp till mord
Nicander, III: 27.

huset,
som öde stod och *bommadt till* för ljuset
Scholander, II: 185.

därför blef du *korad ut* att vaka
Silverstolpe, I: 6.

hålkad ut af hafvet
Snoilsky, D. I: 278.

hoppet om en egen härd
var *slocknad ut* för dem
Snoilsky, III: 39.

Hungrad halft *ihjäl*
Snoilsky, D. I: 91.

Ett trollslott sken bland sykomor och lager,
besvuret fram af naktergalens ton.

Snoilsky, D. I: 79.

Så *rustad ut* besteg hon Frejus karm
 Stagnelius I: 170.

är skenet *slocknadt ut*
 Tegnér, III: 9.

Skapelsens insegel
 var ej *brutet opp*
 Tegnér, II: 12.

Jag älskar rosen, *sprucken ut*
 Valerius, II: 71.

bruten ut ur ädelt marmorbrott
 stod då den sägenlika pelarskogen
 Wirsén, V. R. 129.

Och snart är draken vorden
 i sunden *rustad ut*
 Wirsén, T. S. 208.

den unge svensken med sitt fina väsen
 tycks *korad ut* att allas gunstling bli
 Wirsén, F. C. 3.

Denna sång, en nordens tärna,
fostrad är bland granar *opp*
 Wirsén, D. 69.

Fostrad upp bland blommorna och gräsen
 Wirsén, F. C. 99.

Ferdinand, af Jesu orden *fostrad upp* i Ingolstadt
 Wirsén, V. 197.

Nu var han gammal och kal i topp
 med roten till hälften ur mullen *ryckt opp*
 Östergren, II: 67.

78. Värber, som i prosan alltid eller åtminstone i förhandenvarande förbindelse ha fast sammansättning, uppträda i poesi ofta såsom löst sammansatta.

åt dessa fredsförslag, som Ingiald *slagit af*
 Adlerbeth, P. A. I: 146, 173.

Och tärnor med damspel *vakta mig opp*
 Atterbom, I: 31.

manade dem upp att Fadren prisa
 Atterbom, I: 105.

Där *rymma de in sig*
 Atterbom, D. II: 78.

(jag) *tecknat an* hvad minnets fåglar tala
 Atterbom, D. II: 156.

Hvi klaga då att skönheten och styrkan
 ej *smycka ut* din lefnads offergärd?
 Atterbom, II: 186.

namnen, hvilka nu däruppe
 af choren *repas upp*
 Fahlerantz, I: 29.

Han svor att *gifva* den häxan *an*
 Fallström, I: 253.

barbaren, som betagen
tryckte känslan ut med raseri.
 Franzén, I: 51.

»Icke är det bilden»,
log Armand åter,
 Franzén, VI: 26.

Rent han *speglar af*, den lilla,
 solens klara guld i kvällen.
 Gellerstedt, D. I: 17.

men att *härda fram*
i envis klagan

Hamlet 9.

som en konung
han säkert *fört sig upp*.

Hamlet 122.

kanhända kungen *värjdes*
af fiender *kring*

Hallström, A. 19.

Man *klagade* mig *an*

Hallström, A. 32.

Budet får ej *skridas öfver*

Knös, I: 11.

till råds du samle furstarne och *minne*
de tröga *på*

Kullberg.

Jag har — jag tillstår det — haft motgång att fördraga
Och ser väl *in*, hur högt min lott är att beklaga.

Leopold², I: 263.

(ett litet landtligt hem) för öfrigt *famnadt om* af ängsfält
och af gården

Leopold, I: 151.

Men om jag *offras opp* att fästas vid hans flykt

Leopold, III: 72.

och *klaga* dig *an*

Levertin, I: 60.

tankar som stridit och värkt,
tills de *left öfver* sig själfva.

Levertin D. III: 103.

Hon blef *planterad om* i svenska marken

Wirsén D. 247.

Af bragdlystne Skjold *bröts* nu tystnaden *af*
Ling, A. 354.

den bilden *fattade* du *upp* — hur troget!
Malmström, 256.

öfverallt
hvarest konstnärn sökt att *fatta*
uppå duken *upp* hans drag
Malmström, 346.

Men om han, retad under stridens yra
från skilda håll af fiende och vän,
förgripit sig på minnen, verkligt dyra,
han har dem manligt *rättat upp* igen
Malmström, 152.

Romagnas sköna land du *kräktat in*
Nicander, III: 27.

sedan Cesar i en neslig fred
trädt af Ferraras sköna hertigdöme
Nicander, III: 15.

Han domens hemligheter *slöjar af*
Nybom, I: 50.

lifvets gudstjänst *slöt* du *af* med bön
Nybom, II: 203.

de oerfarna,
som tanklöst *satte* sig för faror *ut*
Scholander, II: 100.

har du *härdat* mina blickar
ut
Silverstolpe, I: 97.

gölar,
där hafvets sälta *sättes af*
Snoilsky, D. II: 204.

Då fienderna *seglat af*
Snoilsky D. II: 92.

(Hon) *ter fram* behag

Snoilsky I: 87.

(barnaflock) *gärdar fången kring*

Snoilsky, I: 270.

att *fånga upp* ett tonfall af hans röst

Snoilsky, II: 183.

(där) alprosen själf *hör opp*

Snoilsky, II: 252.

att vilja *forska* dess mysterer *ut*

Stagnelius, I: 296.

Då *mälte* vakten tvenne gäster *an*

Stagnelius I: 135.

muntrude den rädda *opp*

Tegnér, I: 437.

I drifvet arbet alla den *konstnär bragt* dem *an*

Tegnér, I: 111.

. . . att värnlöst *kräktas in*

Valerius, I: 45.

Och fälten *repa upp* och bergen återsvara

Wallin, 80.

Det gäller nu ej *falla an*,

Wirsén, D. 206.

Se, ur lefnadsbokens rulle

årets sida *recklats opp*

Wirsén, V. 84.

ofta *litad an* ånyo

Wirsén, V. 209.

Än *väcker* turturdufvans sång, som går
ur lundens snår

i hjärtat *upp* fördolda kärleksminnen

Wirsén, V. R. 234.

Analogiskt har hit ryckts inspirerad, som från svensk språksynpunkt ej är ett sammansatt ord, hos Wadman: (II: 74):

Ändock satt ugglan kvar och bet,
spirerad in af satan.

79. De i närmast föregående §§ omnämnda förändringarna ock avvikelserna från prosans uttryckssätt äro i allmänhet inte betingade av formella behov. De allra flesta ock viktigaste äro framkallade av skaldens strävan att finna nya, inte allt för slitna former, att nå fram till målet på den kortaste ginväg, som kan letas opp.

Begagnandet av intransitiver med objekt är sålunda ingen nödfallsutväg, som tillgripits i versifikatoriska svårigheter, utan tydligen en fullt medveten nyhet. Vad särskilt inkoativerna angår, finner man ju sporadiska exempel på deras transitivering i prosa också, något som ju är mycket förklarligt. Dels bilda nämligen likna, fullkomna, ordna m. fl. en visserligen språkhistoriskt falsk, men för vanliga språkanvändare fullt tillfredsställande analogi, efter vilken de utan tvekan konstruera en del värber på -na. Dels sakna dessa na-värber ofta värber på -a av samma stam, som skulle kunna nyttjas vid behov, varför man nästan är nödsakad att tillgripa inkoativen, även om man känner att den då används utanför sitt egentliga funktionsområde. Som transitiv till adj. jus passar lysa (opp) inte alltid, likaså äro klara till klar, kola till kol, bleka till blek stundom oanvändbara, emedan de föra med sig idéassociationer, som vore olämpliga ock störande. I poesi är ju känslan för ordens associativa riktighet skarpare än i annan språklig verksamhet ock måste ju även vara det. I valet mellan ett associativt riktigare, till sin grammatiska konstruktion däremot oriktigare ord ock ett associativt oriktigare, men grammatiskt riktigare väljer skalden naturligtvis hellre det förra. En omskrivning finnes ju nästan alltid till hands, men då längre uttryck givet förefalla vattnigare än kortare, är det fördelaktigare att skriva t. eks. "hösten gulnar björkarna" än: hösten kommer björkarna att gulna. Vinsten blir inte bara den av ett kortare uttryck utan även den, att genom konstruktionens mindre vanlighet får innehållet av frasen en ökad pregnans ock påtaglighet.

Exemplen i §§ 69—71 synas hava flera olika orsaker till sitt uppträdande. En del äro säkerligen framkallade av rent metrisk hänsyn såsom det rätt vanliga "taga flykten", där jag inte kan märka någon skiftning i innehållet från prosans vanliga "taga till flykten", som kan förklara prepositionsellipsen. En del åter bero väl på inflytanden från någon mindre utbredd språkkrets, som endast föga gjort sig gällande i litteraturspråket, eller från främmande språk.

Däremot är innehållsobjektet en företeelse, vars gynnande i poesin har alldeles samma inre skäl som den nyss framhållna transitivering av de intransitiva värberna. Den finnes ju redan i ett antal fall i vardagsspråket ock prototypen har varit lätt att hitta. Där är ju den pregnanta kortheten driven så långt som möjligt är, ock värdet av denna uttrycksstyrka är inte att överskatta, då det gäller ett sådant värb som t. eks. tro. "Därför tror jag min odödlighet" inger en helt annan övertygelsefasthet än "tro på" skulle göra. Ett sådant uttryck som "lustan smilar försåt" är så ojämförligt mycket starkare än t. eks. "det ligger försåt i lustans smil" att ett utbyte vore en bestämd förlust. Härmed är inte sagt att alla dessa innehållsobjekter äro framkallade i pregnanssyfte. Åtskilliga torde nog vara imitationer efter tyskan, såsom blicka, tänka med objekter. Förmodligen gäller detta även sådana eks. som "solen strålade i själen frid", vars präktiga, koncisa formulering väl har till upprinnelse sådana tyska fraser som: Friede in einer Seele blicken.

De i § 72 anförda värberna höra till en klass, som synes befinna sig på återtåg. Visserligen finner man en del nyare exempel, men så pass talrikt som de förut uppträtt, torde de inte hädanefter vara att möta. Men en rest skall sannolikt inte dö ut, uppehållen av den tradition, som håller kvar några typiska representanter för arkaiserande poetiskt språkbruk. De med be- och för- sammansatta orden torde även i dylik användning bli allt sällsyntare.

Av de i § 74 exemplifierade värbförkortningarna visa en hel del moderna citat, att detta är en lifskraftig typ. Andra exempel äro visserligen helt tydliga bevis på respektive författares oförmåga att komma till rätta med det givna ordstoffet i en viss metrisk form, men t. eks. *lama* i stället för för-

lama, *slöat* i st. f. förslöat, *svämmande* i st. f. översvämmande äro starkare ock delvis till någon olikhet med resp. ordinarier nyanserade bildningar, dem det synes mig vara en given vinst att erhålla. Det visar sig också, att de ursprungliga, prefiks-begåvade orden stundom äro absolut oanvändbara på respektive ställen. Som exempel väljer jag Böljebyvals hos Karfeldt (D. III: 63):

Stolt under ekarna
prunkar en *senad* skara än.

Här bleve det en helt annan innebörd i uttrycket, om man satte 'försenad' i stället. Naturligtvis har ingen stympning av värbet ägt rum, utan ett ordbyte, en nybildning, men efter analogi med de fall, där en stympning av prefikset försiggått.

Borttagandet av den betonade andra sammansättningsleden vid lös ss. (§ 75) förefaller åter merendels att vara företaget av stavelsebehov ock sällan lyckligt. Samtliga exempel i § 76 visa en i döende stadd typ, som i poesi torde gå sin förintelse till mötes snabbare än i annan litteratur.

Några få av de i § 77 citerade upplösta participierna förefalla värkningskraftigare än normalformerna, ock jag har hört liknande bildningar även i tal. Majoriteten gör intryck av tvång, isynnerhet då förändringen drabbat sådana ord, som ofta använts ock använts som adjektiver. Ännu starkare är intrycket av formberoende i de flesta fall under § 78.

80. I likhet med talspråket nyttjar poesin ofta preteritum indikativ i stället för pret. konjunktiv i de starkböjda värb, som äga skillnad mellan dessa båda tempora, då konj. kan förekomma.

Jag skulle önska, att jag *blef* befriad
Euphrosyne, II: 89.

en flygande Merkur man skickar,
som eljest ginge sysslolös och *dref*
Sommelius, 11.

regnet faller på min kind,
som om det tunga tårar *var*
Fallström, II: 137.

Om det *var* så, om nu den armen vore
omkring mig,

Hallström, A. 23.

Om han *bröt* opp och fore

Leopold², I: 354.

En sjukdom lätt kurerad *blef*,
om läkarn sjukdomen förstode.

Lenngren, Medicinskt rön.

Om Appius *var* tyrann han lefde icke mer

Leopold, III: 33.

det är som *bundo*
de stenar vid hans hals, hvar vers.

Molander, Cyrano²: 30.

Var detta på Sicilien — ah, men här.

Orvar Odd, II: a, 110.

Det gick som om vi *flögo*

Sehlstedt, III: 178.

Om brottsligt, Nikon, du en dag försköte
mitt trogna bröst och *lät* mig ensam gråta

Stagnelius II: 728.

Hur gärna *tog* jag kampens svärd!

Stagnelius, II: 319.

O, att maktens purpurkläder,
kungars diadem jag *bar*;

Stagnelius II: 26.

var det Freja, hon sveke sig dock

Tegnér, I: 101.

Var du blott min, din blanka skifva
till sköld jag ville Frithiof gifva.

Tegnér, I: 7.

Anm. Ett påfallande eks. på pret. konj. i en av en önskesats beroende relativsats finnes hos Leopold, III: 39.

Ack vore detta, Drott, den föresats Ni bure!

81. I stället för: skulle + infinitiv finner man i poesi någon gång preteritum iadikativ för att uttrycka framtid eller i konsessiv sats.

En spetsig kula sände mig snart
från denna öfver till andra världen.
Fallström, I: 281.

Fanns något skepp, som snart till Visby sam?
Scholander, II: 183.

Hvem tänkte då, att hon blef kungens brud?
Franzén, IV: 18.

Trofast förblif, om ditt stöd ock skal!
Gellerstedt, II: 3.

I utropssats har jag en gång funnit pret. konj. i st. f. skulle ock inf.

"Jag", utropte han, jag, en spanjor, mig gäffe så skamligt!
Franzén, VI: 276.

82. Omskriven konjunktiv ersättes i poesi inte så sällan av enkel. Särskilt påfallande blir detta i pres. konj. av tredje konjugationen, där omskrivning med må annars är regel (Brate säger visserligen, att detta tempus "sällan" bildas, men måtte mena, att det blott finnes av något enstaka värb såsom t. eks. av ske). Eks.:

Till dig, som tyst och tålig
till äfventyrs läst ut
min lilla bok, jag säge
ett par, tre ord till slut.
Gellerstedt D. II: 164.

Glad åt dess sena rätt, med mod
försmå han här sin rätt att skydda!

Tegnér I: 298.

Därför vågen blomme
 och solen *strö* sitt gull och vinden sucke där!

Tegnér II: 468.

om jag viker därifrån,
slå han mig ned!

Tegnér I: 131.

då *störte* blixten mot min panna,
 då *öppnes* afgrunden för mig!

Tegnér 1: 361.

en stund allenast
 alla armar *släppe* tag!

Wirsén, N. D. 204.

Dock *vistes* de i skilda kor!

Wirsén, V. R. 155.

83. Futurum i stället för presens i temporal bisats har jag funnit en gång:

När tidens storm *skall* våra bygder hota,
 om vi då låga af gemensamt nit,
 från våra fjällar af granit
 skall våldet falla oss till fota.

Malmström, 225.

84. I fråga om infinitivens användning saknas undersökningar rörande bruket av *att* i olika lägen. Då jag inte har tillräckligt utförliga samlingar för att kunna ge några regler, anför jag här exempel, som synas mig strida mot det allmänna bruket eller i alla händelser ej klinga tillräckligt ledigt för att motivera uteslutningen av *att*.

Infinitiven är subjekt.¹

den lilla skygga gula hand,
hvars glädje vore *tömma* pipans aska.
Heidenstam, H. A. II: 26.

Alriks ära
är *hafva tändt* en stjärna på er stråt.
Nicander, III: 289.

Men det är ju mänskans vana
lägga näsan uti allt
Sehlstedt, I: 68.

det gäller *möta* den objudne gästen
Snoilsky, D. V: 37.

det tjänar ej längre *streta*
Strindberg D. 146.
försonas är att vända renad dit igen
Tegnér I: 143.

Länge tvistades nu hvem först af de tvenne det tillkom
pröfva den vådliga färd
Tegnér, I: 19.

Infinitiven beroende av jälpvärb:
Och fick jag Luna *vikariera*
Braun, 10.

Initiativen som objekt ock advärb till värh²:
förnekom ej fåviskt
Söderns förklarade prakt *smycka* dess mäktiga hvalf.
Atterbom, D. II: 115.

¹ Brate a. a. sid 134: (Infinitiven användes) »som subjekt, vanligen inf. med att, någon gång utan att, då inf. själf har inga eller korta bestämningar». Jag följer här Brates indelning av användningssätten (likväl med sammanslagning av c ock d,¹) trots dess brister.

² Kræmer (Om Predikativet, s. 86—89) uppräknar intransitiva, passiva, deponentiella ock aktiva värber, som kunna ha »modalt predikativ» ock diskuterar s. 95 antalet av de värber, som kunna styra infinitiv utan att. Han tycks själf vara av den åsigten, att han på sina listor medtagit flera dylika, än det vanliga språkbruket medger. Ock jag är för min del benägen att ytterligare inskränka antalet, ehuru jag förmodar att Kræmer stöder sig på ekserpter. Men dessa äro kanske hämtade ur poesi? För övrigt torde även här olika stilarter stå emot varann.

Tvingade massornas tyngd *härma* sin blommande själ
Atterbom, D. II: 178.

floden, från sin faders rike stängd,
begär åtminstone sin moders *famna*
Atterbom, D. III: 22.

Hvi räds du *stanna*?
Atterbom, D. II: 277.

Jag räds ingen bäfvan *förnimma*
Carlén, 104.

Allting oss manar *tömma* vårt glas
Dahlgren, I: 301.

Den tredje
— — hjälper vid en ryktbar badort *spika*
en björkguirland
Heidenstam, D. I: 200.

Knappt mindes de *vattna*
Ling, A. 676.

Då han *gilja* går
Livijn 52.

Döm ej hvarje brott,
lär *försona't* blott
Sehlstedt, I: 171.

Duger du blott *mata* härdens flamma
Snoilsky, D. II: 232.

Ve, att sångarsläktet äflas *störta sig*
Strandberg, D. 319.

det höll på *ta* lifvet af Don Juan
Don Juan I: 59.

Yfs, krönt af lyckans hand, *bli* en förgudad bof
Tegnér, I: 327.

Upphör han *gräla* och *skrika*
Valerius II: 21.

De tvingas
trifvas som det är.
Wirsén, S. B. 13.

Infinitiven styrs av adjektiver ock advärber:
Ordet, som vår själ
har svårast *säga*
Böttiger, III: 239.

Kärlek dock blott mäktig är
läsa hvad den innebär.
Dahlgren, I: 25.

en vilja redobogen
bryta samvetstvängets band
Fallström, I: 212.

allt hvad jag kallar *minnas* värdt
Fallström, I: 179.

Jag var trött hans glosor *läsa*
Lenngren, Dygden och Visheten.

blodet var i svallning
och alls ej villigt *tappas* på befallning.
Don Juan. I: 64.

Infinitiven står som prepositionsadvärbial:
att han redan börjar på
bli gammal
Böttiger, I: 148.

Kvinnan föds, det är ju klart,
kyssar *få* och kyssar *gifva*
Fallström, I: 102.

Jag väljer en till vän
och drömmer återfinna
din ljufva blick i den

Fallström, II: 170.

Infinitiven står som attribut¹:

Nalkas till den döda
gafs mig vink

Atterbom, II: 222.

Förlåt att jag tager
mig frihet förära
en blomsterbukett

Dahlgren, II: 44.

Hvad lönte mödan färdas öfver hafven,
Nicander, I: 52.

Afrikanska jorden,
värmd af solens flamma,
ensam har förmåga
slika frukter amma

Snoilsky, II, 186.

Infinitiven står som predikativ:

Att blunda för orden, att tveksam stanna
i en kodex, en gammal fridens psalm,
är härma den galne

Heidenstam, 185.

85. I äldre svenska var det vanligare än nu att infinitiver styrdes av 'till att', där ett motsvarande substantiv (eller substantivform av verbet) styrdes av till. Poesin har bibehållit vanan längre ock även något utsträckt dess område.

Efter värber finnes till överflödigt hos t. eks.

Ej med järnväg vill jag ha att sköta

---

¹ Brate: »alltid inf. med att».

ty man hinner ej på den att fria,
ännu mindre *till* att säga ja.

Braun, 430.

Hade blott Adam sig lärt *till* att snusa,
dito förstått *till* att röka cigarr

Dahlgren, I: 85.

läste den skrift, som i stjärnornas natt
ödet höll på *till* att teckna

Dahlgren, III: 270.

De som bort lära andra *till* att lyda

Ling, R. 165.

väl i mörkret jag ser
ändå *till* att dikta och sjunga.

Nybom, I: 96.

Jag ej älskar *till* segla
gråtögd öfver tidens haf

Sehlstedt, I: 200.

Försök, o Gorgias, *till* att tyda den!

Stagnelius, I: 252.

Efter substantiver:

Jag med tanken mig förliker
till att taga — inspektorn.

Braun, 283.

Efter adjektiver:

är han aldrig mäktig *till* att röna
stormens majestät och lugnets röst.

Carlén 70.

Sträng i sin räfst, omöjlig *till* att rubba

Orvar Odd, III: 206.

Svår är vägen *till* att leta

Sehlstedt, I: 236.

För tung var vägen *till* att ensam vandra

Östergren, I: 103.

Hos en förf. har jag även funnit 'till' överflödigt efter utan:

hon himmelskt ler

utan till att klaga.

Braun, 454.

Nu, utan *till* att svikta

Braun, 295.

förutan *till* att bida.

Braun, 329.

Slutligen finns även infinitiv som subjekt styrd av till:

Det enda medlet att se'n bli klok

är *till* att trycka en liten bok.

Braun, 79.

Men i hafvet *till* att ho på öar,

det hör fan och icke människor till.

Sehlstedt, III: 13.

det är fåfängt *till* att hoppas

Tegnér, I: 39.

det är farligt *till* att jaga

i den djupa lejonskog

Tegnér, II: 106.

Numera torde *i stället för* att ytterst sällan¹ sakna för, vilket däremot ofta var fallet ännu mot mitten av 1800-talet. Sahlstedts ordbok har eksemplar på såväl det ena som det andra: "han sitter,

¹ eks. »i stället att blifva ett organ för människans oändlighetsträngtan», Schück. Ur en resandes anteckningar s. 171.

i ställe at en annan skulle sitta" ock: "Jag kunde göra annat, i ställe för at skrifwa detta" s. 567 f.

I poesin finner man ofta ock ännu 'i stället att':

Då lät han blåsa till reträtt, i stället
att ej en gång en katt bort komma undan.
Atterbom, L. Ö. II: 276.

i stället att bli präst
Björck, 111.

i stället
att alltid schasas bort
Heidenstam, D. I: 17.

i stället att uträtta
Scholander, II: 248.

Om du, i stället att förstöra.
Sehlstedt, IV: 112.

86. Prepositionen framför infinitivmärket att kan utelämnas i både prosa och talespråk, då den tillhör det styrande ordets konstruktion. I poesi sker detta ännu oftare ock i större utsträckning. (Mjöberg i S. o. S. I: 119).

Yfs gerna att hälsas för ypperst i Nord
Tegnér, I: 26.

Angurvadel vill ej ha skuld
att ha fält din like
Tegnér, I: 88.

Hvad vinner du att dig förtära?
Leopold, II: 88.

ack, att ödet måtte
förskona oss att sakna någon vän!
Heidenstam, H. A. I: 15.

Det mål han jagar slutar *att* bli
en skenande häst för hans vagn.¹

Heidenstam, D. I: 10.

Förnuft och snille fore knappast illa
att stiga ned ur pressens omnibus.

Heidenstam, H. A. I: 280.

En liten flod sig roar
att bilda vattenfall.

Wirsén, T. S. 69.

nöjs lärkan *att* prisas barnen i by.

Dahlgren, I: 271.

Därjämte torde poesin ensam nyttja 'att' istället för 'för att'.
framför infinitiver, som innehålla avsikten med det styrande värbet,

Exempel:

Då kom från Götas bygder ung och varm
en man vid Fyris vishetsbrunn *att* stanna²

Malmström, a. a. 150.

Om härradömen *att* hans nycker tjäna
med gröda böljat

Snoilsky, D. II: 184.

Stiger du från bordet upp *att* gå

Snoilsky, D. II: 251.

---

¹ Märk Mjöberg's analys av detta exempel: »från prosakonstruktionens synpunkt är det ett uppenbart fel, ty sluta *att* bli kan inte betyda något annat än upphöra *att* bli, ej längre bli, hvaremot skaldens ifrågavarande tanke skulle uttryckas med slutar med *att* bli, blir till slut. Prosan, som är mer pedantisk, skulle icke kunna tåla den ifrågavarande vändningen, som dock i poesi blir kraftigare och därför bättre än den språklogiskt riktiga».

² i prosa skulle »kom *att* stanna» nödvändigt betyda »stannade händelsevis».

Att visa för sekler hvar stormannen stått
där står nu på kullen — — — — —
hans härlige David

Snoilsky, D. III: 71.

Kring tämpelfasader, att skydda mot skott,
han skapade bröstvärn

Snoilsky, D. III: 70.

Välsignad den mö, som, att hålla sin tro,
vill våga sitt lif

Wirsén, T. S. 84

Hell Dionysos, yrans gud,
som aldrig flydde dansens ljud
att grubbla och att svalna!¹

Heidenstam, D. II: 175.

Jag grälar litet smått — att låta tiden gå.

Bäckström, III: 73.

87. Förmodligen genom invärkan från franskan står infinitiv (med eller utan att) som subjektivt prejudikat efter värbet tro, där prosan kräver ett reflexivpronomen ock att-lös infinitiv.

Hos gustavianerna ock i tiden närmast efter dem finner man enstaka exempel på denna konstruktion: "en dyrkan, den hvar för sig trodde ensam *förtjäna*", Kellgren Saml. Skr. III: 172; "Jag trodde *att* icke här *träffa* Amantina", Palmblad i Supplem. till Poet. Cal. 1813 sid. 108; "den konstlade musik, som genom hård-dragne ledningar och svåra handgrepp *tror ersätta* bristen af smak" Kellgren a. a. III: 179 f. — Ren tillfällighet är väl följande modärna citat: "en annan depå, hvilken man trott *kunna återfinna* i oskadadt skick". Aftonbladet 1902, ²⁵/₉ n:o 220 b.

Ett eks., där reflexivet finnes utsatt, men infinitivmärket icke dess mindre också är med, hittas i Poet. Cal. för 1818, s. 71 i "Gif mig tid. Från fransyskan:"

Jag tror mig åter — ljufva villa! —
att trycka dig intill mitt bröst.

¹ anført (ock ogillat) av N. Linder, a. a. s. 25.

Exempel:

Ett folk, som trott i dig en Gudars like *dyrka*
Adlerbeth, P. A. I: 48.

den stund du *segra* tror
Adlerbeth, P. A. I: 162.

rummet, där du trodde *bo*
från mig *aflägsnast*
Atterbom, L. Ö. II: 138.

Du tror
Att blott ett lustspel af naturen *finna*
Atterbom, D. II: 267.

Dåre! du som tror oss *mana* med trolldom fram,
Atterbom, a. a. I: 91.

Jag trodde *lugna* honom med ett Nej
Atterbom, L. Ö. II: 317.

Tror han med bok
att ryssen *piska*
Braun, 335.

Tror du Psyche därvid *vinna*?
Franzén, I: 281.

I hvar nymf, som åt mig myste,
trodde jag den enda *se*.
Franzén, I: 152;
även III: 220; IV: 353; I: 114.

På fältet, där blodströmmar rinna,
tror krigarn sin lycka *att finna*.
Lenngren, Min lefnads mål.

I fall du tror med hot *att göra* det försagilt
Leopold, I. 80.

mången, som den *äga* tror
Leopold, III: 202.

Druiden tror dess uttryck *höra*

Leopold, II. 41.

Du kan ej vara den mitt hjärta *finna* tror

Leopold, I: 55.

Om Olof trott *att* mig med fagra ord *förföra*

Ling, E. 27.

jag trodde

dock aldrig än *att blifva* hit försatt

Nicander, I: 297.

Hvad vill den finna och hvad tror den *finna*?

Nybom, II: 196.

Tror du med lekarne, blomstrande helsan och friden

evigt *få* jula i lyckans förtrollande borg?

Stagnelius, II: 440.

Flården studsade därvid och trodde

se sin tomhet röjd

Tegnér, I: 397.

Rätt ofta tror jag eder stämma *höra*

Tegnér, II: 121.

hvar ren och skön gestalt

jag trott *se* i dödligheten

Tegnér, I: 438.

88. Imperativen står utan subjekt, utom då särskilt eftertryck vilar på detta, då det sättes efter värbet (Brate § 156, Anm.) i prosan; i poesi kan det ibland sättas ut ock då såväl före som efter värbet.

Exempel:

Du gråt inte så,

Afzelius, Den öfvergifna.

I, med det mod en sann förtröstan äger,

gå'n dit, när nästa sol ur sjön ses mysa!

Atterbom, D. II: 258.

Du dina öden för mig ej förtälj:

Livijn, 118.

Fingret *du* stick i den jord, där du står

Livijn, 94.

Glöm *du* icke

G. H. Mellin, 35.

Blif *du* min

Snoilsky, D. I: 275.

89. Brate anmärker "att i poesi brukas supinum äfven i hufvudsatser för perf. och pluskvamperf. ind. och konj". Utelämnandet av olika former av jälpvärket ha(va) är i poesi synnerligen allmänt ock sträcker sig även till perf. inf. Det är kanske mest påfallande i direkta frågesatser ock i den senare av två koordinerade satser, där tempus är ett annat än i den första.

Exempel:

I hvilken olycksstund Mycen vi *öfvergifvut*?

Adlerbeth, P. A. I: 30.

Hon ej *besvarat*

med bifall ditt förslag ännu?

Adlerbeth, P. A. I: 158.

Hon med sin tystnad *skont* en afskyvärd barbar?

Adlerbeth, P. A. I: 360.

Där ute på fjärdens vågor

de ångaren ofta *sett*

Fallström, I: 16.

Himlabarn, hvem gaf er smärtans stämma

och er sörja *lärt*?

Geijer, Brages harpa.

Hvem utom Appius blott min tillflykt *kunnat* vara

Leopold, III: 21.

Icke ert blod med den fallnes I *blandat*?

Ling, A. 381.

Ha vi ej hört, hur dessa vågor svalla?

Ej vi *förnummit* dessa striders gny?

Malinström, 195.

Ack, mina värs ej tycktes

de högas bifall *väckt*.

Snoilsky, D. V: 50

En gång ock jag *varit* stark och ung

Snoilsky, D. I: 283.

De redan *börjat* spela

Snoilsky, D. V: 49.

Han lämnade sin tron i Gauthiods bygder

och, förd på snäckor öfver Eistrasalt,

fördjupat sig i Gardarikets skogar.

Stagnelius, I: 553.

Trötta foten tar steg på slint.

Irrar djupare in i snåren

utaf kappor och paraplyn

och af droskor *förlorat* spåren.

Strindberg, S. 31.

Anm. Samma uteslutningar finnas även tidigare; eks:

Hvad lön är i min makt, som uti värde väger,
mot den att, segrande mot trenne kronors makt,
på Roms förmättna örn en evig boja *lagt?*

Kellgren, S. S. I: 148.

90. Sådana jälpvärber som få ock kunna utelämnas inte så sällan i värs.

Exempel:

Till hvad för nytta kunnat vara

att en sekter blef född, min vän

(kunna) jag ofta önskat att *förklara*

Tegnér, I: 386.

(få) hågen brann att *komma* dit på nytt

Snoilsky, D. II: 108.

91. Tempusföljden är i poesi *synerligen* fri, ock man träffar avvikelser även från de strängaste lagar, som gälla för den prosaiska. Alltför slående ändringar ha emellertid anmärkts av granskare. Så yttrades i Svensk Litteraturtidning 1813 (sp. 451) med anledning av en värs i Geijers översättning av Macbeth:

“stå fram och gör hvad dig *ålåg*

der det hvad Imperativet åsyftar, hvad således nu, i detta ögonblick, skall göras, står i Imperfectum. Detta är en grammatikalisk incorrekthet, som alltid är och blir obehaglig.” Ock i samma tidning för 1818 (sp. 669) säges: “Denna omkastning af tempora i en omedelbart följande betraktelse är icke tillåten.

Kinder, läppar purpurglöda,
salighet i ögat brann”.

Emellertid äro dylika omkastningar vanliga. Jag har funnit följande olika grupper.

Presens ock preteritum väksla i skildringar av förlopp, som i prosa skulle kräft samma tempus. Exempel:

Dess mamma kloka ord ej *spar*,
men ingen bättring dock *förspordes*.
Braun, 83.

Jag emot dem min famn *utbreder*
och *rille* gripa dem.

Börjesson i Poet. Cal. 1815, sid. 104.

Ynglingens öga i flammor sig *målar*,
blixtrande lifvets omätliga lust,
lockarna *flöto* kring skullran, som *strålar*
kring om en bländande marmorkust.
Dahlgren, I: 21.

I halfskumt likrum *tycktes* mig jag *står*
Fredin, I: 112.

Han *tände an* allt helgadt och kring branden,
tills trött han sjönk, de vilda dansar *leder*.
Geijer, 113.

Det *skal*f genom skog, det *sjöng* öfver vik
och tjusta böljorna *gunga*

Hallström, L. 174.

Ju mer han *såg* på dessa herrar
och damer, lynnet sig *förvärrar*

Jensen, E. O. 125.

De ord, som dessa människor *tala*,
de *voro* fadda, triviala

Jensen, E. O. 177.

Det *var* en solnedgångsstad i glans
bland berg af aftonrodnaden brända,
med solväf bland blommande häckars krans
och fönsterrutor som *blixtra* och *blända*

Levertin, D. I. 38.

dock *kunde* ej någon af väktarne höra
de samtal, som diar och öfverdrott *föra*.

Ling, A. 96.

Det icke länge *dröjde*,
förrn kejsarn *hvilat* ut från sina krig.

Nicander, II: 199.

Jag *följde* skaran, som allvarsam
och tigande kosan *länkar*

Rydberg, D. I: 16.

Kom en lax och mig i kragen *skakar*

Sehlstedt, V: 86.

Ty se, re'n *smög* kring stadens murar
en fiende af fruktadt namn,
i kläder, böcker dold han *lurar*

Snoilsky, D. II: 145.

Strax kinden *skiftade* af glada flammors lek,
strax i hans blick sig fröjdens strålar *tända*.

Stagnelius, I: 106.

- Och sedan vete Gud det sällan *klickar*,
 att ej en enlevering slutet *blef*
 Sommeliu8, 11.

— — sänkte;
 han *bräcker* bojan som fången fäst
 och friheten henne *skänkte*.
 Strindberg, D. 83.

Så *kom* han genom tusen faror,
 emellan fiendernas skaror,
 till Mälarns kungastad, där allt
 med undran *hör* den djärfves frälsning.
 Tegnér, I: 170.

Och vid Wittstock *rasar* striden med förtviflans hjältemod,
 när Banér med svärd i handen midt i värsta vimlet *stod*.
 Wirsén, T. S. 204.

Då *ser* hon, när månen allt klarare *blef*
 Wirsén, T. S. 83.

När Demosthen steg ned, Athenaren skar tänder
 och *ropte* med en harm, som ej *vet* styra sig
 Journal för Litt. o. Teat. 30/10 1809.

Supinum och preteritum väksla med varann, där prosan skulle
 haft samma tempus. Eks.

I jaktdräkt eller stål
fick ingen frukta skråmor än,
 när det *gällt* höga mål.
 Snoilsky, D II: 128.

Jasminer *strödde* ut den rusande aromen
 ur mången trädgårdshäck, när, lutad i min vrå,
 jag på en ensam bänk i Linköping vid domen
 med andakt mången natt *hört* midnattsklockan slå.
 Wirsén, F. C. 89.

En stilla krets idag, du vördnadsvärde.
 vill fira hjärtligt dina åttio år
 med tack för hvad du *verkat*, hvad du *lärde*.
 Wirsén, F. C. 297.

I stället för supinum eller därmed sammansatt tempus användes för att beteckna en handling i förfluten tid stundom presens eller preteritum i bisatser, styrda av huvudsats med presens l. pret., ock i huvudsatser, som styra en bisats, som innehåller en inträddande handling. Eks.

Otålig att ej kungen redan *kom*, (= kommit)
fast timman var förbi, ej fröken heller,
den välska damen hundra frågor *ställer*
med hundra åtbörder till dem bakom.

Franzén, IV: 54.

Och han *återfann* de ljufva
kärleksnamnen, som han *glömde* (= glömt)

Heidenstam, D II: 90.

Och knapt en tjäder in man *bär*, (= burit)
förr'n den af Olof sluka'd är

Stagnelius, I: 59.

Jag slöjan knapt i fjorton dagar *bar*, (= burit)
förr'n mig en ängel *böd*

Stagnelius, I: 97.

Ibland på någon kullens topp
såg man ett torn, ett tusenåra,
som mot tartarer *bygdes* opp (= bygts)
vid ofred fordomdags

Mazeppa 27.

Jag skulle tråka ut er, om
jag ville tälja allt som *hände*,
sen till kosackerna jag *lände* (= ländt)

Mazeppa 45.

Där *stod* hon kall som döden med en fin
blodskåra, som *tillkännagaf* hur nära
hon *var* att krossas i sin stams ruin (= varit)

Don Juan, II: 68.

Holgaland, hvilket de nå,
förr'n solen två gånger ur östern *hann* gå (= hunnit)

Ling, A. 186.

I vissa fall skulle prosan nyttjat omskrivning.

O fräckhet, saknande exempel,
se'n stjärnor *brinna*, dagar *gry*
Stagnelius, II: 9.

Detta hade väl återgivits med: så länge stjärnor brunnit, dagar grytt, eller möjligen: alltsedan stjärnor började brinna, dagar gry.

vårens väckarur se'n dess har *stannat*
Snoilsky, I: 145.

Prosaiskt = vårens väckarur stannade då ock har stått se'n dess.

Prosan nyttjar skulle för att ange framtid i förfluten tid; i poesi finns någongång skall i samma funktion:

Af Erik *tog* han oron ej men *lutan*.
All söndrings split, allt aggets bittra svall
hans öppna kungasjäl försona *skall*,
och ättens rika krafter *sammansmälte*
i adlad form hos sjuttonårig hjälte.
Wirsén, F. C. 283.

På främmande inflytande beror, att presens l. pret. användes för att beteckna att predikatsinnehållet både gällt i det förflutna ock ännu äger rum. Dylika konstruktioner träffas även sporadiskt i prosan. Vanligen använder prosan supinum: + jälpvärket hava. Eks.

Hon är kommen, hon är här,
hon som I så länge *saknen*
Franzén, III: 345.

Men den där komedin för länge redan *varar*
Leopold², I: 271. ;

Att Carl ej ens gaf tack till svar,
för honom det begripligt var. —
ty kungen *sof* en timme redan.
Mazeppa 46.

Sist till England såld den underbara
smidd i järn, men oförfärad står:

"anderöster länge mig *förklara*:
som martyr till paradiset jag far".

Wirsén, F. C. 101.

Re'n länge jag kring rymden *svärfar*
Stagnelius, II: 508.

re'n
en timme såg jag henne stå allen,
Heidenstam, H. A. I: 32.

Anm. 1. Stundom skulle man kunna anse, att presens i st. f. pret., då det är fråga om samtidighet, står tidlöst (»lejonet är ett rosvjur»), ehuru prosan nog skulle använt pret. och låtit tidsförhållandet råda. Eks.

icke oss brydde den dagen som *stundar* (= den stundande d., morgondagen)
Malmström, 74.

Men i dalarna vida omkring, där *belte* i grönskan
hjordar med glänsande hull och med ljufver, som *längta* till stäfvän. (= längtade).
Tegnér, I: 15.

Anm. 2. Jag vill inte påstå, att de attraktioner af supinum, som jag här nedan anför, nödvändigtvis måste orsakats av den bundna formen. Men då de inte förekomma oftare än fallet är, citerar jag dem som exempel på företeelsens befintlighet även i bunden stil:

Han krigets växlingar *bordt kännit*
Sommelius, 29.

Europa, som tyrannförbundet tryckte,
ni *kunnat frigjort*
Strandberg, Don Juan II: 88.

sedan först han klifvit ur
sina gula tofflor och *fått ställt* dem
riktigt höger-venster-rätt vid hvalfvets mur.
Heidenstam, D. I: 82.

Jag *bort haft* medömkan för de svaga
Braun, Mitt konterfej.

Ack, jag *kunnat* längesedan
fått en flicka skön och ung.
Sohlstedt, I: 196.

»Min vän», blef tuppens svar. »du aldrig *kunnat*
en mera fröjdfull nyhet mig *förunnat*».
Oscar Fredrik, S. S. III: 182.

92. I stället för sammansatta tidsformer med hava ock supinum passivum använder poesin ofta vara ock perfektum particip; (Se Mjöberg a. u. 200 ff.) som även ofta ersätter passivums enkla former. Eks.

Jag såg, min Kung, din son som *släpad var* (= släpades)
utaf de raska djur.

Adlerbeth, P. A. I: 384.

Och medan de i pannan sjödo
och stugans låga vägg af brasan *var förgylld* (= förgylldes)

Adlerbeth, P. A. II: 308.

den harpa, hvarvid han för stallbröder kvad,
är hängd, fastän stum, bland de hviskande blad. (= hänger)

Atterbom, D. III: 25.

När från ett arbete Ni dit *är återvänd* (= har återvänt)

Bäckström, III: 147.

och bekymrets delning *är ej dröjd* (= fördröjs)

Euphrosyne, I: 125

Gärningar för grymma *äro skedda* (= hava skett)

Fahlerantz, III: 219.

Men saken *var händ* (= hade hänt)

Fallström, I: 273.

Detta bord för två var dukadt —

hvarje julkväll så *var brukadt* (= brukades)

Fallström, I: 265.

Därför af Gustaf *är ju spiran buren*, (= bärs)

att han för inhemskt öfvervåld så väl

som frän:mande förtryck skall oss försvara.

Franzén, IV: 94.

Mer vig och lätt kom Birger fram förut,

i det björninnan *var på marken sprungen*. (= sprang ned)

Franzén, IV: 396.

utöfver likens hög *är foten hastad* (= hastar)

Geijer, Gjukungarnes fall.

Sen, stridsmän, denna glaf, af Brage fordom buren
och hvarvid trolös ed *var* aldrig strafflöst *svuren!* (= svors)

Leopold, I: 10.

Det var till ert förbud, min far, den enda grunden,
att han *var trodd* förut af andra löften bunden (= troddes)

Leopold², II: 402.

På slätten än bar och än öfveryrd,
en vandrares ensliga gång *är styrd.* (= styres)

Snoilsky, D. II: 83.

Längese'n man bort mig bar,
längese'n jag *bäddad var* (= bäddades)
i den svarta mullen.

Stagnelius, II: 285.

Och en fråga knappt *är hunnen* (= har hunnit)
som en tanklös fjärl fly

Wirsén, S. B. 8.

Snart man afskedsbägarn rågar,
snart *är* handen *räckt.* (= räckes).

Zeipel i Poet Cal. 1818, sid. 56.

93. I stället för enkla aktiva l. passiva värbformer användes ofta
bliva (varda) ock ptep.

Den ocean, som af vår fart *blir plöjd* (= plöjs)

Atterbom, D. II: 60.

I arma hjärtat sen jag ofta sjuk *är vorden*

Börjesson i Poet. Cal. 1818 s. 101.

Van Diem var flyttad in
på allvar, sen Giovannis spel *blef runnet* (= vunnits)

Scholander, II: 235.

Innan harpan här *blef brusten* (= brast)

Snoilsky, D I: 74.

Förrn böljan mot stranden *vardt bruten* (= bröts)

Snoilsky, D III: 46.

på sädesåkern knarrn *blir hörd* (= höres)

Wirsén, F. C. 24.

94. Oftare än i prosa nyttjas i poesi rummets ock tidens advärbial
av substantiver utan prepositioner. Eks.

Morgondagen kanske du läggs i din kista
Dahlgren, I: 222.

(herrn) en högtid utsirar,
som *freda'n* jag firar
vid Mälarens sjö

Dahlgren, II: 45.

när mot höjden stiga
näktergalens toner *krällens stund*;
Dahlgren, II: 164.

Om på mitt bord ej kinabålar blänka
och dofta vin, som *vandrat* mången *sjö*
Franzén, I: 187.

Jämväl dess dalar skall du sköna finna,
när Du *dem vandrar* vid din Oscars arm.
Grafström, I: 13.

O, jag mins hur Amor uti barmen
namnlös dvaldes *livets morgonfläkt*.¹
Hedborn, I: 75.

Hon *smyger gången*
Heidenstam, D I: 30.

menar ni
jag *stryker landet* som en toka?
Leopold, III: 197.

Öfvermorgon är hon här
Malmström, 325.

af Hero nu betryckt
framströfvar hon *omäteliga vägars längd*.
Palmblad,
Den fj. Prom. 226.

---

¹ en sällsynt användning av ett konkret subst. som tidsbeteckning. Analogt
eks. hos Levertin, Magistrarne i Österås s. 10: »Nu tänkte Hilarius på den fjärran
aftonrodnad, då han ensam skulle gå grässtigen öfver kullarne i Kent».

Trygg

färdas han öknar

Stagnelius, II: 441.

Allena skall jag *öknen tåga*

Stagnelius, II: 654.

Våra skördar komma de att *ströfva*

Tegnér, II: 100.

Här en stormig sjö de *foro*¹

Tegnér.

Hvem bryter rosor *juletid*

Oman, II: 164.

95. I poesi förekommer dubbelt objekt långt oftare än i normalprosa, likaså s. k. possesivt objekt ock grundformsobjekt till värber, som vanligen utbildas med åt, till, för, mot m. fl.

Exempel på possesivt objekt:

Då vidgas *dem* bröstet

Braun 249.

Mång syn från ungdomstider

oss blänkte fram i sinnet

Bååth, G. S. 5.

Skäggets hår

dem grått på bröstet svallar.

J. Börjesson,

Poet. Cal. 1815 sid. 101.

Då svälde *mig* bröstet

Geijer, Vikingen.

Du riktigt ordet

ur mun *mig* tog

Gellerstedt, D. II: 32.

Ordet *mig* på läppen dog

Gottlund;

Poet. Cal. 1817 s. 156.

¹ Anmärkt i Svensk Litteraturtidning 1819 sp. 341: »man säger icke fara en sjö, utan fara öfver en sjö, på svenska».

Hvi öppnades *dig* ögonen?
Leopold, II: 38.

andarnes eld genom hjärtat *dem* gick
Ling, A. 40.

att hjärtat *dig* blöder för ättlingen Svade
Ling, A. 95.

En örn öfver hufvud *mig* flyger
Ling, A. 436.

dem svärdet vill falla ur hand
Ling A. 450.

Darrande svikta *mig* knäna
Ling, A. 490, 641.

mig krossades armpipor tre
Ling, A. 253.

hvem tryckte *dig* ej handen?
Tegnér, II: 466.

Knöt ej Asa-Thor
dig armens senor fasta?
Tegnér, I: 145.

Sade och tryckte
Ingeborg handen,
handen på son och på gråtande vän.
Tegnér. I: 124.

Eksempel på dubbelt objekt:

Beskrif *mig* denna strid och hela dess förlopp!
Adlerbeth, P. A. I: 188.

Jag *dig* tillkännagaf mitt uppsåt i ett bref,
Adlerbeth, a. a. I: 193.

Du yttrar *mig* förakt?
Adlerbeth, a. a. II: 122.

Du deras bön *dem* afslår ned förakt?
Adlerbeth, a. a. II: 176.

Den vördiga asken vid fönstret *den* nickar
sitt bifall

Atterbom, I: 41.

Nu ledsagarn *henne* räcker
enkla strängaspelet opp
Atterbom, D. I: 195.

Mig öppnar änglars ljusa värld sin slöja
Atterbom, D. III: 139.

Han lindrat *dem* lifvets lott!
Bååth, M. V. 64.

Räkna ej hvad den *dig* röfvar
Böttiger, II: 51.

Är det mig, man lämnar kvar hos henne
mig, man smyger hennes vigselring?
Franzén, I: 172.

Skola främlingar befalla
och *våra bygder* stifta lag?
Fredin, D. II: 153.

Samtycken I att yppa *honom* detta?
Hamlet 6.

då du himlen lät *mig* opp.
Hedborn, I: 127.

allt hvad ni blygdes att yppa *hvarann*
Heidenstam, D. II: 59.

Gå, sök *mig* upp en flicka
Karlfeldt, D. I: 53.

Den förste med vänliga miner
hon öppnar den sorlande sal,
Karlfeldt, D. I: 40.

All ängens hädiska blomsterbehag
 skall jag lägga *din skönhet* till fot
 Karlfeldt, D. I: 7.

Bär *Yngre* denna dolk!
 Leopold I: 106.

Alla sträcka *dig* sin famn
 Leopold, II: 128.

reser *honom* där ett tält
 Leopold, III: 140.

Beskrif *oss* litet den patronen
 Leopold, III: 195.

En enka, så ädel, gudfruktig och god,
 den värlösa upplät sin hydda.
 Lenngren, Varningen.

(innan jag) *honom* mitt ärende frambära hunnit
 Ling, A. 363.

O, Rom, som fordom stiftat *världen* lagar
 Nicander II: 72.

när du öppnar *mig* din famn
 Nicander I: 24.

ingen stjärnestrinna
 rann upp och vinkade *mitt hjärta* tröst
 Nicander, I: 145.

denna natt
 har *oss* en härlig seger i förvar.
 Nicander II: 222.

min ålders vishet *dig* jag öfverlåt
 Nicander, III: 135.

lös *mig* den svordom, som så hårdt mig trycker
 Nicander, III: 205.

Far och mor och syskon kära
 sträcka *dig* sin arm
 Nyblom, D. I: 143.

hviska dig mitt hjärtas ljufva nöd
 och *dig* kasta tusen kyssars glöd.
 Orvar Odd, III, a, 24.

usla kosten
 som vaktknekten *honom* bar
 Scholander I: 16

Sträck *mig* din famn!
 Stagnelius, I: 229.

En stråle hon *sig* beder
 Stagnelius, II: 203.

Gustaf Vasa så har återställt
Svrihiods himmel gyllne frihetssolen:
 Stagnelius, II 429.

Svagt är det motstånd tjuserskan *mig* gör
 Stagnelius, II: 316.

Här sträcka oss träden sin gifmilda arm
 Stagnelius, II: 213.

Om Venus öppnar än den dör,(!)
 som *dig* så länge varit sluten
 Sjöberg, 148.

Själ meddelte sig *själ*
 Tegnér, II: 484.

(jag) kan ej läsa *dig* välsignelsen
 Tegnér, II: 352)

och bryte *uslingen* det sparda aftonbrödet
 Wallin, 27.

dig vi krigartämplet viga,
 oss din fröjd i faran sträck!
 Wirsén, T. S. 232.

Hon ordnar vårens häfvor på sitt knä
 och, lekande, *mig* till en krans dem binder.
 Vitalis 105.

Hon efterbildar *dig* min blick
Vitalis 80.

Då ur friarskaran väljer
jag den skönaste *mig* ut
Östergren, II: 83.

Eksempel på objekt i stället för åt-, för-, till-, mot-, från-, med-
utbildning:

Soldaten i dess led den kunskap fruktlös är,
som hos anföraren nödvändigt man begär
Adlerbeth, P. A. II: 189.

Ej jag darra skall att nedåt stupa,
när ditt öga *mig* till afsked glimmar
Atterbom, D. I: 51.

Helga spillror från förr äro *dig* kvar
Atterbom, I: 97.

Dig endast törs jag yppa, hur svag jag är
Atterbom, II: 184.

i hennes öga
det Heliga, det Höga
mig återspegladt och förklaradt blänkte
Atterbom, II: 291.

min ring, *mig* stulen af Saturnus
Fahlerantz, II: 137.

lär att hoppas och lefva,
Thilda, att *dig* en dag blomstrar ock minnenas fröjd
Geijer, 168.

Publik,
för hvem vi laga till attrapper
och taga *dem* betaldt i gull
Geijerstam, 133.

det måste vara *alla* lätt att lefva
Hallström, A. 65.

dig åtrår jag, hos dig är allt *mig* lycka.
Hedberg, Dr. 32.

Nu skrifver *mig* patronen:
Karlfeldt D. I: 31.

Oss kärleksguden alltid målas
i barnslig hamn
Lenngren,
Öfver kärleken i Orphée.

fält, som slagit *skördarn* felt
Leopold, III: 158.

I Gudar! Yngves brud *hans fiende* bestämd?
Leopold, I: 15.

man hviskade *hvarann*
Orvar Odd, II, a, 39.

det stod *hustrun* klart
Snoilsky, D. V: 94.

Väl jag unnade en kula
den, som först kom upp med dem.
Snoilsky, D. II: 103.

I skuggornas rike
dig rökelser brinna
Stagnelius II: 37.

Honom lyftes min fromma blick
Stagnelius, II: 460.

Henne är stormens tjut och dundrets mäktiga stämma
Kärlekens himmelska röst;
Stagnelius, II: 336.

Frithiof själf kan ej *sig* dölja
att han döden har ombord
Tegnér, I: 64.

Det sjunker oss undan det slutande år.
Tegnér, I: 357.

füll *honom* hornet, drottning
Tegnér, I: 112.

Och barnet, hellre än att duka under *tvång*
må
Wallin, 26.

96. Subjektivt ock objektivt predikativ utan biord är i poesi synnerligen vanligt. Det är ett av poesins bästa medel att åstadkomma det knappa, men kraftiga intryck, som inte lätt förflyktigar. Exempel på subjektivt predikativ:

Granmar nu sig känner först *rival*
Adlerbeth, P. A. I: 181.

trälinna
går hon nu i obekanta länder.
Almqvist, Schems el Nihar II.

hoppet svajar *flagga* på dess mast
Böttiger, II: 51.

hon lyfte dig att närmst vid tronen
stå *dess prydnad* och *dess stöd*;
Franzén, I: 61.

Vårt lif låg fordom *en dyster hed*
Heidenstam, D. I: 185.

Och skylarne stå lurfvig *tapp* vid *tapp*
Heidenstam, D. I: 201.

han skall dö *emir*
Heidenstam, D. I: 32.

Bevisen er i dag en *lemning* af det blod.
som

Leopold, I: 1.

(Den som) dör *främling* i sitt eget tjäll
Leopold, II: 90.

du skall svenska diktens färger bära
och sitta *konung* i dess sångarslott.
Nybom, I: 200.

En diktens *Gustaf Adolf* ses han brinna
Nybom, I: 48.

En blodig *sarkofag* ses jorden hvila
Nybom, I: 11.

då han sig *hungrig* sade
Snoilsky, D. I: 321.

bittert sig själf han sade
en olycklig *man*.
Snoilsky, D. II: 1.

Aftonfjärilar vi fladdra ute
Snoilsky, D. I: 277.

Det land, hvars *barn* du kände dig
Snoilsky, D. III: 155.

Ett *åskmoln*, laddadt med blix och brak,
han står på den svenska stranden
Snoilsky, D. III: 23.

kungadottern grånar ej *slafvinna*
Stagnelius, I: 319.

Han bland oss stod en *patriark*
Orvar Odd, VI: 199.

allt det ädlaste hos människan
föds en *mystär*
Tegnér, III: 66.

Du föddes tidens *barn*
Tegnér, I: 302.

Ett *slagfält* jorden för oss låg.
Tegnér, II: 127.

En *ros* i öknarna rann all vår sällhet opp

Tegnér, I: 291.

En evig *ruin* skall din kyrka stå

Tegnér, I: 207.

förtjänsten utan ytans ståt

vandrar okänd *främling* här på jorden

Tegnér, I: 396.

Exempel på objektivt:

Dig himlen gaf hvad *högsta tröst* jag skattar

Geijer, Till Atterbom.

(hafvets gud) förbjuder djupets svall att öfver gränsen sväfva
och håller böljan *slaf*.

Sjöberg, 35.

den tanken gör mig gudars *like*

Stagnelius, II: 33.

Du dem gjorde *brud* och *brudgum*

Wirsén, N. D. 277.

97. Några av de förändringar, som äga rum i värs med attributsförbindelser, äro påpekade av Esaias Tegnér d. y. (Om poesien språk) ock Mjöberg (a. u. 224). Deras omfattning är emellertid betydligt vidare än vad som framgår av dessa båda ställen. En del av dem höra egentligast till kapitlet om ordföljden, mera för sammanhangets ock överskådlighetens skull hopför jag här alla mig bekanta förändringar i attributiva förbindelsers konstruktion jämte de med dem nära förbundna avvikelserna från prosans bruk av de olika artiklarna.

98. Då attributsbestämningen är ett s. k. genitivattribut, står huvudordet utan både bestämd ock slut-artikel. Tegnér har däremot flera gånger bestämd artikel framför huvudordet, ock detta har vunnit någon, om också sparsam efterföljd. I sin anmälan av tidskriften Idunas åttonde häfte i Svensk Litteraturtidning för 1820 förklarade Atterbom, att han gillade denna nyhet, i det han här som annorstädes gick ut ifrån sin önskan att öka ock rikta uttryckssätten så långt möjligt. Hans ord lyda som följer: "Såsom ett par danska drag ("i herr Tegnér's behandling af svenska språket") skulle man väl t. ex. kunna utmärka dessa ställen:

"Norges de fasta, de älskade fjällar" —
 "Se vill jag åter de lockarna gula,
 höra dess stämmas de älskade ljud".

Men rec. ser ej något ondt häri, och lyckönskar modersmålet
 till vinsten af en ny, ledig ordsättning".

kommer du
 från Indiens *de* fjärran berg i dag
 En midsommarnattsdröm, 14.

vintrarne strö
 alltren sin snö
 i kungens *de* glesnade lockar.
 Tegnér, I: 29.

Nordens *de* fasta, de älskade fjällar
 Tegnér, I: 105.

höra dess stämmas *de* älskade ljud
 Tegnér, I: 106.

Lifvets *de* mörka, *de* kvalmiga dalar
 öppna sig
 Tegnér, I: 422.

Hoppets *det* sista, *det* trofasta ankar
 kasta vi
 Tegnér, I: 422.

Noregs *de* solklädda berg
 Ling, 668.

Till kärlekens *det* helga landet
 med dig, med dig min färd jag styr
 Malmström, 83.

De på jordene uttömma
 vredens *de* sju skålarna
 Sommelius, 284.

Tröttade seglarn, som hunnit sin hamn
 från hafvets *den* vådliga färd
 Sätherberg, II: 120.

Hur länge skall stormvinden hvirfla
din ~~hjässa~~ *den* lockiga snö?

Sätherberg, I: 227.

njut af din lefnads *de* flyktande timmar

Orvar Odd, II: a, 91.

Där voro de uti de främsta led,
som det var fädernas *den* goda sed,

Orvar Odd, III, a, 197.

99. Endast en ordföljdsföreteelse är att någon gång i förbindelsen
obest. art. + genitivt huvudord de båda bestämningarna byta plats. .

Exempel:

andens en ålderdomskrämpa är det.

Orvar Odd, III, a, 157.

.100. Genitivattribut nyttjas i poesi ofta där prosan vanligen
eller städse använder en prepositionsbestämning (Mjöberg a. u. 195 f.)

Exempel:

Då jag begärde *ett par* fartygs lån

Franzén, V: 15.

Då man i en lummig hydda
friska gräsets kransar knöt.

Gottlund i Poet. Cal. 1817, A. 136.

Han i dunklet stod blek under *stolparnas* tak

Heidenstam, D. II: 85.

kringhvärfd af den flodens vågor,
hvars återfart förnekad är.

Leopold, II: 42.

Förhindrar af hans folk att hvem det vara må

hans bojas vittne blir

Leopold, I: 90.

blikt betraktar hon sin skatt,
som ler vid *barmens* linning.

Levertin, D. I: 21.

Här blir naturen *starka själars* mor

Snoilsky, D. I: 89.

du *främmande länders* lån

Wirsén, V. 62.

Stundom torde *prosan* ännu hällre haft en av preposition styrd infinitiv i stället för det genitivattribut, som *värsen* använder:

På kullen satt i hopp *om Salgars möte*
den hvita Colma

Atterbom, D. III: 116.

Du kände *sångens* vaknande begär

Wirsén, D. 297.

101. Gustavianerna använde synnerligen ofta av-prepositionalis, där språkbruket annars är genitivkonstruktion. Detta berodde på efterbildning av franskan (de-régime). Som exempel kunna anföras:

Skall *brottet af en mor* dem djupt i stoftet trycka

Adlerbeth, P. A. I: 353.

"Öfverheten (var *saret af Horn*) är af Gud"

Franzén, V: 268.

Men upprättelse blott, ej förstöring, är *hånden af Gustaf*

Franzén, V: 272.

han hade namn af guld,
och med ett sken af guld på blanka skifvan lyste,
om *dygden af sig själf* de högsta tankar hyste

Franzén, I: 292.

Dylika gallicismer förekomma ännu sporadiskt i vår poesi; de ha ingen förbindelse med talspråkets utbyte av genitivuttryck mot prepositionalis, som väsentligen gäller påtagliga ting. Exempel:

Vakta ryssar tenen,
re'n *af Ehrensvärd?*

Atterbom D. II: 222.

Han vill blott rösten, blicken *af sin brud*.

Fahlerantz, III: 79.

han blomstergördeln *af sin sköna*
vecklar opp med trängande begär.

Hedborn, I: 77.

På vingarna *af sången*

Snoilsky D. II: 176.

hos systemen af Alf
 blott Ragnar genkärlek väckte
 Stagnelius, I: 297.

lifvets gåta, gåtan utaf döden
 Tegnér, II: 65.

Stig tryggadt opp idag bland palmerna af friden
 Tegnér, I: 259.

Din lefnads ängel, dottern af Tegner
 Wirsén, N. D. 149.

Höglands-Mary, älskling af hans själ
 Wirsén, F. C. 42.

102. Någon enstaka gång finner man ett genitivattribut ställt efter sitt huvudord, som då erhåller slutartikel. Denna konstruktion finnes i nutida talspråk. Exempel:

Goda drängar lyfta
 drorna Ellidas
 Tegnér, I: 63.

solbrynta bussarna Södermanlands
 Silverstolpe, I: 24.

103. Substantiv med bestämd artikel, men utan slutartikel förekommer i regeln endast som korrelat till relativ. Visserligen finner man undantag härifrån i vad jag vill kalla avhandlingsstil, men dessa hålla sig där inom ett rätt inskränkt område. Oftast är det med långa ock många epiteter försedda substantiver (följda av prepositionsattributer) som förekomma där utan slutartikel. Eks. "det enda frisinnade och med vetenskapens framsteg förtrogna kyrkliga organ i dåtidens Sverige", Elof Tegnér, Från farfarsfars och farfars tid, sid. 170. "Det gäller ej blott om de till själfva språket romaniserade nationer", Geijer, Svenska folkets historia I: 2; "Genom de mot södern utvandrande germaner får det okända Skandinavien . . . .", Geijer, a. a. I: 14. "O lefver hon ännu, såsom de guldfjädrade aningar hviska mig", Almqvist, Murnis.

Av helt annat slag äro de undantag, som poesin företer. Där finner man nämligen — ock det är väl det mest påfallande — bestämmningslösa substantiver med best. art., men utan slutartikel. Prosan skulle i stället för denna konstruktion begagnat antingen subst.

med slutartikel ("när de stormar kring oss röto" = stormarna) eller determinativpronomen ("det lif är *smidigt*" = detta lif, det lifvet). Esaias Tegnér d. y. (Poesiens språk) säger härom: "Det nu ur poesien nästan försvunna uttryckssättet *de kämpar, det skepp för kämparne, skeppet* är en ursprunglig germanism, som under nyromantikens period upptogs ur folkvisestilen, i viss mån kanske genom inflytelser från Danmark (Oehlenschläger)." I viss mån torde detta behöva förtydligas ock modifieras. Ursprunget är alldeles påtagligen dansk poesi, ock de tidigaste eks. finner man hos gustavianerna, framförallt fru Lenngren (se eks. nedan!). Hos Kellgren, från vilken jag anför följande:

Om Aeschyls röst *de grekers* öra
med sådan styrka kunnat röra
att (II: 69)

Må Asien än en gång *de grekers* styrka se!
(III: 14)

torde dessa båda exempel väl härröra från bibelstilens: de galater o. s. v. eller sådana uttryck i den äldre (kansli?) svenskan som: de lappars ock kajaners konung. Jfr. Rydqvist, II: 502,

Nyromantikens skalter ha för övrigt begagnat sig av denna konstruktion i mycket olika grad. Tegnér ock Ling äro de som oftast anlita den, ock den förres övermått av denna ock snarlika artikel-användningar har flera gånger ock utförligt påpekats, t. eks. av Palmær i "Bref till Svenska Minerva". Atterbom, Stagnelius, Nicander m. fl. ha antingen alls inga eller ytterligt få eks.; den förstnämdes

De lindar stå under borgatorn

förekommer i Astolfsqvädet, en folkvisa, som imiterar dennas uttryckssätt, varför man inte kan anse den höra till hans stil.

Exempel:

Robronden från *de gallers* rike
Lenngren, Tékonseljen.

Han fäste *det glitter* på lockar och arm
Lenngren, Varningen.

Jag honom hört *den sats* predika:
Lenngren, Min salig man.

Tungt föllo *de tårar* på moderligt hjärta
de hundar de tjuta så rundt om *det slott*
 Lenngren, Styfmodern.¹

Så hörde jag *de tallar* tala
 J. Börjesson i Poet. Cal. 1815, s. 103.

den konung står redo till fjärran färd
 Dahlgren i Poet. Cal. 1815, s. 83.

Hur djupblå *de ögon* lyste!
 Fallström, I: 47.

Man andas ej fängelseluft i *det land*:
 Geijer, Invigningen.

Vilhelm och Adhemar, *de furstar* skrida
 Kullberg, Tasso II: 4.

Oden, *de gudars* och människors far,
 Ling, A. 227.

och han slog i *det bord*
 och ropade

Ling, A. 33.

(brodren) nu stod vid *den fränka*²
 Ling, A. 24.

när *de stormar* kring oss tjöto
 Ling, Agne, 9.

och spridda fragment af *den strängalek*
 till hvart människoläger tränger
 Levertin, D. I: 125.

Då vaggas *de skuggor* af vindarnes sus
 Malmström, 47.

han kan ej frälsa sig,
 där *de kulor* snöga
 Nicander, I: 21.

han glömmmer aldrig *det ögonkast*
 Orvar Odd, II, b, 126.

¹ Översättning från Rahbeck.

² Vidare eks. hos Ling, a. a. 107, 194; Eyllif 51, 59; Gylfe 6, 7, 8 o. s. v.

Det mått du fyllt;

Sätherberg, II: 131.

Hvad ville söderns fjärl här
bland *de norrskenkvällar?*

Sätherberg, I: 28.

Inför mitt öga mörkna *de mänskoöden*
Tegnér, I: 9.

Akta dig, *det lif* är smidigt, akta dig, *den barm* är full!
Tegnér, I: 116.

Se, hur skön, hur sval *den lund!*¹
Tegnér, I: 117.

Trots de nyss omtalade analogierna från avhandlingsprosan förefalla även de med bestämningar utrustade substantiverna utan slutartikel som en av uteslutande metriska skäl framsprungna förändring. Den är emellertid ytterligt vanlig ock jag anför därför endast ett fåtal exempel från olika författare.

De skäggiga *gråberg* öppna sig då:
Atterbom, D. I: 37.

Minns du den sista *gång?*
Fallström, II: 104.

De vissnade *drag*, de slocknade *ögon*
buro dock stämpeln än af Spaniens fruktade Philip.
Franzén, V: 270.

Hvi glädjas de helige *gudar*, hvi . . .
Fröding, D. II: 54.

Jag ej förstår den *konst* att försaka
Geijerstam, 70.

Nu ligger och sofver den lilla *stad*
Gellerstedt, D. III: 13.

långt hort, där blott tanken kan ana
de tveksamma *färgers* prakt.
Hallström, L. 30.

---

¹ Vidare eks. hos Tegnér, I: 6, 7, 8, 13, 14 o. s. v.

Den *lärdom* sist dock hvar här hem
att Kains barn ej akta

Heidenstam, D. II: 196.

Snart är den lustiga *vdrtid* förgången

Karlfeldt, D. I: 87.

gripit till det tvungna *råd*
att sig i ensligheten sänka.

Lenngren, Andarne.

Om hon är konstig, tjock och kort
med näsan af den hvassa *sort*
och sjunger gällt och heter Stina.

Lenngren, Biografi.

Fastän de flyende *minuter*
allt närmre bringa köld och höst

Snoilsky, D. III: 73.

De mörke *afrikaner* skyllra

Snoilsky, D. II: 190.

klänningsärmen
dolde ej den hvita *arm*.

Wirsén, N. D. 19.

Till den yttersta *rand*
af klippan han kommit

Wirsén, T. S. 83.

104. I stället för konstruktionen: best. artikel + böjt adjektiv-epitet + subst. med slutartikel kan poesin använda ett flertal andra konstruktioner. I närmast föregående § har jag redan omnämnt en. Väljer jag som typeksempel: *den gröna lunden*, får jag följande olika fasoneringar av de tre orden ock deras inbördes förhållanden: 1) *den gröna lund*; 2) *gröna lunden*; 3) *grön lund*; 4) *den lunden gröna*; 5) *lunden grön*; 6) *lund grön*; 7) *den lunden grön*; 8) *den lund grön*; 9) *lunden gröna*; 10) *lunden den gröna*; 11) *gröna lund*; 12) *lund(en) så grön*;

2.) typ: *gröna lunden*.

Det är ytterligt svårt att avgöra, huruvida man rätteligen bör föra hit en del af de fall, där best. artikeln bortkastats. Det

förhåller sig nämligen så, att den i språklärorna givna regeln för bestämda artikeln användning är bestämt oriktig. Sundén formulerar den så här: best. artikel "nyttjas som bestämningsord till substantiver, då dessa tillika äro bestämda af ett föregående adjektiv." Detta är ett alldeles för vittomfattande påstående, men jag har inte hunnit anställa tillräckligt jupgående undersökningar för att våga föreslå de inskränkningar i den, som äro behöfliga. Cederschiöld (Svenskan som skriftspråk² s. 241) anför endast några uttryck ur samtalsspråket med artikeln kastad, ock säger att normalprosan inte gärna följer efter samtalsspråket i denna dess "yngre utveckling". Uttrycken ock exemplen äro för litet bestämda för att jag skulle våga opponera mig mot dem. Men det är ett obestriddigt faktum, att såväl avhandlingsstil som prosaberättelser allt från mitten av 1700-talet ock tills nu överflödar av denna typ 2. Jag anför bara ett par prov: "Barbariet lyktades icke med *helniska Läran*" s. 21, "det, som gjorde *bästa värkan*" s. 31. "at efterse, icke allenast *gamla sättet* at kriga", s. 132 i Kongl. Svenska Vitterhetsacademiens Handlingar (1755). "Svalorna qvittrade från *stora byggningstaket*" s. 9, "*lilla mopsen*, som haltade på *venstra bakbenet*, sprang förut", s. 9, "Uno . . . knöt *nya skärpet* omkring pappas vargskinspäls", s. 13, Ungdoms tidsfördrif I, af Fr. Cederborgh (1834); "*Rätta ståndpunkten* vid bedömandet", Rydberg, Skrifter XIII: 128, "I *öfversta byråldan*" I: 83, "Då han *följande nätterna* sökte hvila" I: 153; "Vid *trettionde året* — sade han" II: 131 Heidenstam, Hans Alienus; "Hufvudsakeliga skilnaden mellan *enkla Tragedien* och *lyriska Dramen* är således", Kellgren, S. S. III: 167. "*Gemena folket* utvisar arten, det bättre uppodlingen", Ehrensvärd, Resa till Italien; "Om *Fria Konsterna*", Ehrensvärd; "Det var efter *förra planen*, som . . .", Leopold, S. S. I: anmärkning till Oden.³

Emellertid synes det mig otvivelaktigt, att en hel del exempel äro att förklara ur metriskänsyn ock jag anför här nedan några av dessa.

I ett af *högsta fönstren* viste sig

Atterbom, D. III: 176.

I *blida strimman* af hans ljusa flykt

Atterbom, D. III: 162.

Jag väntat *långt åren*

Börjesson i Poet. Cal. 1817, s. 118

Lär att fläta de *sju skilda sätten*

Böttiger, I: 20.

Julstjärnan lyser i *heliga natten*

Fallström, II: 61.

Hvad *sista tio åren*

af fröjd och sorg mig bragt

Gellerstedt, D. II: 164.

Jag älskad är af *sköna Hermia*.

En midsommarnattsdröm, 4.

Stora gåfva,

hur blef af *trötta människan* du glömd!

Heidenstam, D. I: 186.

på *höga palatsens* balkonger

de stryka *skiftande ringarne* af

Heidenstam, D. II: 77.

den blef *lata antikens* minne

Heidenstam, D. II: 6.

Ute där *sista skären* höja

sin rygg

Kléen, Jasminer 39.

sällan furstliga gemaket

belägges med en matta mera rik.

Scholander, II: 9.

Från skuldran till *väpnade höften*

det blågula skärpet flöt

Snoilsky, D. V: 15.

Han vet

hvad *härpa ryktet* förkunnar

Snoilsky, D. III: 24.

Här i fantasiens trolland

le i friska färgers glans

gamle mästare från Holland

Snoilsky, D. I: 308.

Visan slumrat *långa åren*

Wirsén, D. 136.

3.) typ: grön lund.

Även denna konstruktion är synnerligen vanlig i vär. Den synes vid århundradets början ha väckt uppmärksamhet såsom en nyhet, åtminstone då den nyttjades i något större utsträckning, ty i Svensk. Litteraturtidning (1819) anmärkes om Tegnér: "I afseende på språket använder förf. nästan öfverallt orden definitivt, utan den definitiva artikeln, t. ex. yppig hvilas i st. f. den yppiga hvilans o. s. v." Exempel:

hvarmed *sluga Mediceer*
folket böjt

Snoilsky, D. III: 112.

Kastar sig
af och an på *klippig bädd*

Snoilsky, D. III. 47.

I juni den ljusaste natten
försvunnit från *nordiska land*

Snoilsky, D. III: 42.

För dessa täta gröna blad
i *äldrig lindallé*

Snoilsky, II: 91.

Endast *ensam ungkarl* tiger

Strindberg, D. 120.

jag känner ögon; mot de båda
är *ljusblå vårdag* mörk att skåda.

Tegnér, I: 6.

4.) typ: den lunden gröna.

Af hela svärmen *den fången arme*
blir stungen

Braun, 153.

och din vändas sällsamt ljufliga lott
du skänkte *de jungfrurna blyga*.

Levertin, D. I: 17.

5.) typ: lunden grön.

Är en mycket vanlig konstruktion. Någon gång kommer den att närma sig den s. k. appositionen, som emellertid ogärna ock väl endast i avhandlingsstil sätter enstaka epiteter i denna ställning. Den är i alla händelser rätt sällsynt, t. eks. "*Ivar vred* ropar, att Hordr vore själf det värsta troll," Geijer, Sv. folkets historia I: 37.

När gatans kvinna läskas
af *drycken sval*

Bååth, G. S. 44.

I *våren fager*
bär hvar blomma där den flammas dager
Euphrosyne, I: 47.

en visa,
som stiger upp mot *stjärnan silfverblek*.
Fallström, II. 131.

Husmanskosten må de täna,
dela *bädden trång*
Gellerstedt, D. I: 42.

stämde in bland fåglars kör
i *sommarkvällen sval*.
Karlfeldt, D. I: 84.

Regnbågen skön
är ram omkring ön
Snoilsky D. I: 18.

lik gården i *lunden grön*
Snoilsky D. I: 284.

stirrar ut i *natten stjärneklar*
Snoilsky, D. I: 105.

Död är befrielse blott, är *förbarmandet stumt*
Tegnér, I: 196.

Hit och dit
han flyger uppå *gångarn hvit*
Tegnér, I: 175.

6.) typ: lund grön.

Från *kämpe tjugårig*¹
hon vände ohörd om.
Tegnér, II: 146.

Idunas barm är rik och skönt
han hoppar under *silke grönt*;
Tegnér, I: 6.

7.) typ: den lunden grön.
Hur skön är dock *den frestarn led*
Tegnér, I: 160.

8.) typ: den lund grön.
hon är mitt val
den lilja smal
Tegnér, I: 28.

9.) typ: lunden gröna.
Förekommer ganska ofta, isynnerhet på grund av att epitetet
behöfts som rimord.

Mot skuldran sjunker *hufvet grå*
Beckman, 58.
Törsten är släckt, o, Philippos son,
blekta *färgerna bjärta*.
Levertin, D. III: 37.

en ungskog vid foten af *klipporna gamla*
Ling, A. 70.
och *mjödkaret stora* därinne blef stäldt
Ling, A. 190.

vår släkt som tror på *korset röda*
Nicander, III: 148.

---

¹ Ursprungligen (i »Iduna» 1820) stod: kämpen tjugårig. I sin granskning av tidskriften anmärkte Atterbom att »tjugårig lika väl kan höra till Aurora som till Carl XII» och att »i alla fall konsekvensen af hr T—rs grammatik hade fordrat *kämpe tjugårig*». Tegnér ändrade efter denna anmärkning då han tog in »Carl XII» i »Smärre Dikter» — Citatupplagans: *tjugårig*, som jag anmärker för olikheten med ursprungsteksten, är en utgivareändring av det slag, som så beklagligt uniformerat en hel del svenska vittra arbeten till en grammatisk form, som varit resp. utgivares idealnämnamnare för olika språkliga tekster, ock som gjort att vi i närvarande stund inte äga en enda i bokhandeln tillgänglig till sin språkform tillförlitlig upplaga av någon svensk förf. efter 1700-talets mitt.

Det lyste så gåtfullt ur *ögonen bruna*
Snoilsky, D. IV: 235.

halft i knopp lik *rosen slutna*.
Orvar Odd, III, a. 10.

Då rämnar *klippan höga*
Wirsén, T. S. 75.

lyssna på *bruset dofva*
från böljan
Wirsén, S. B. 67.

Anm. Konstruktionen påpekades ock ogillades av teoretiker långt före den tid, som min undersökning omfattar. I den avhandling »Inledning til Skaldekonsten», som Brunjeansson låter föregå sina »Verser i blandade ämnen» (1768) säger han s. 10 bland »Stycken», som skola »iakttagas»: 3 § Måste orden stå i lika ordning, i Verser, som i annan Svenska, och passar det sig icke, at skriva tiden *dyra, flickan sköna*. — Vissa av dessa eks. kunde lika väl föras till typ 8.

10.) typ: lunden den gröna.

Här har epitetet blivit utbytt mot apposition. Detta visar sig även däri att bestämningen kan skiljas från sitt huvudord av andra satsdelar. Mjöberg (a. u. 223) omnämner detta som ett medel att starkare framhäva adjektivattributet, men erkänner också att »Denna frihet i ordplaceringen har nog mycket missbrukats för att fylla metriskas behov». Jag instämmer i båda dessa yttranden ock vill endast tillfoga, att just därför att detta är ett verksamt medel att ge attributet tonvikt, är det än mer olämpligt än det annars skulle vara, ifall det nyttjas av stavelsebehov eller rinnöd.

Exempel:

Natten jag tillbrakt, *den stjärniga*, ensam
Atterbom, L. Ö. I: 112.

Helt säkert kapitlet, *det femte*, för dessa
konstnärer var aldrig rätt tydligt bekant
Braun, 100.

Ej kommen ännu dagen var, *den siste*,
Böttiger, I: 248.

små händer, *de marmorhvita*,
ej vilja släppa sitt tag
Fallström, I: 209.

lärkans silfvertunga
 som kan väcka vårn *den unga*
 Gellerstedt, D. II: 118.

far kring stugan, *den fjäde*,
 Heidenstam, D. II: 9.

Man suger saften, *den ljuftva*
 Levertin, D. II: 129.

låg död som korset *det döda*
 Levertin, D. I: 132.

(du har) kalken tömt med Edens safter,
 rankans, *den på korset fästa*,
 Rydberg, D. I: 54.

Vid viken *den vinblå*
 Snoilsky, D. IV: 202.
 Europa, gamla frun, *den rika*,
 Snoilsky, D. I: 337.

I vassen, *den bugande*, hörde
 de tvänne
 Snoilsky, D. III: 46.

Men midt i bringan, *den raggigt gula*,
 Snoilsky, D. II: 194.

Sinnenas, *de gras*, lekar
 Strandberg, D. III.

Först foten *den renstra* från marken de höjde
 Vitalis, 217.

11.) typ: gröna lund. Eks.
Skendöde man sin svepning afdrog
 Almqvist, Vargens dotter.

Om ut den flöge
 då låge höge
kungnsiding fäld.
 Tegnér, I: 96.

Anm. 2. Finnes även tidigare. Eks.
 Gån, bjuden *hela afgrunds* här
 att i tyrannens hjärta rasa.

Kellgren, I: 25.

12.) typ: lund(en) så grön.

Det torde vara otvivelaktigt, att en stor del av det överflöd på adjektiver med 'så' framför, som poesin erbjuder, har framkallats av metrisk hänsyn. Eller också måste man säga att varje i poesi förefintligt adjektiv kan särskilt framhållas på detta sätt.

Exempel:

Då komma hitupp genom gången så grön
de flitiga bi från sitt bo

Atterbom, D. I: 58.

Bland narcissorna så blyga
syns hon som en vestan smyga

Gottlund i Poet. Cal. 1817, s. 137.

äktaste pärlor på sammet så grön

Nicander II: 292.

Siskan kvittrar i högtidsstund
för sin sköna så trogen

Nyblom, D. 98.

på din panna så ren
är en dager, en underlig dager röjd

Rydberg, D. I: 105.

Så vandrar jag om natten hit bort
att söka sällskap en stund så kort.

Strindberg, S. 63.

Nyss slog jag skogens kung så luden

Tegnér, I: 8.

105. Då ett subst. i best. form har flera bestämningar, tillåter sig poesin en del förändringar i deras konstruktion ock placering. Isolerade exempel på att det ena adj.-epitetet ställes efter substantivet oböjt föreligga i följande efterbildningar av fornstil:

Skön Ingrid hon rider sin gångare god

Silverstolpe, I: 62.

I sitt gemak hon sitter
den gamla drottning god

Snoilsky, D. II: 62.

Äro bestämningarna två adjektiver, kunna de placeras, det ena före, det andra efter huvudordet.

Eks.

de bedjande jungfrurna sälla

Levertin, D. I: 17.

Se de vackra fröknar två

Snoilsky, D. II: 99.

Mitt lif i de fria böljorna blå.

C. von Zeipel i Poet. Cal. 1816, s. 169.

Är den ena bestämningen ett genitivattribut — eller därmed konstruktivt öfverensstämmande possessivpronomen — ock den andra ett adj.-epitet, finner man i poesi ganska ofta den från prosasynpunkt oerhörda förbindelsen: genitiv + huvudord + adj. i obest. form.

Eks.

Der lofvet öke dina äror andra¹

Atterbom, D. II: 279.

Ur hennes händer båda¹

Fallström, II: 93.

Hvad rör mig slottets pärla klar?

Gellerstedt, D. I: 47.

svept i mina minnens mantel blå¹

Heidenstam, D. II: 188.

*de växte ej för andra,
blott för sin vårdarinna kär.*

Knös, II: 96.

under trädets skugga sval

Knös, I: 154.

Ej dammar byggas mot hans bölja vred

Malmström, 195.

¹ kan även vara best. f.

min lilja skär

K. A. Melin, 55,

Hälsa våra hjällar store¹!

Nicander, II: 313.

ur månens strimma klar

Snoileky, D. III: 66.

flod, som ofta burit
den djärfve simmarn på *din bölja klar*.

Tegnér, I: 133.

i kvällens timme sen

Wirsén, D. 155.

under lindens skugga sval

Wirsén, N. D. 8.

trasten, gömd i trädens skugga sval.

Wirsén, V. 162.

Icke stort mindre onaturlig förefaller ordföljden: *possesiv + huvudord + epitet i best. form.*

Picka på ditt granris friska!

Knös, I: 55.

far i randig tröja
med *sitt förskinn nötta*

Bååth, M. V. 36.

Då subst. är bestämt av epitetet hel (= "som innehåller alla sina delar"), saknar det i prosa best. artikel. I poesi tillsättes ofta best. art.

Eks.

---

¹ kan även vara best. form.

Den hela natt jag stod där

Atterbom, D. III: 128.

Han måste dansa efter trummans takt
i stället för fioln *den hela sommarn*.

A. Fryxell i Poet. Cal. 1822, s. 49.

bar
med trofast nit *det hela husets* välfärd

G. H. Mellin, 247.

Då försmälte
den hela slätten i ett haf af eld

Nicander, III, 59.

Den hela stad
tar ett bad

Rydberg, I· 15.

Jag som lett *den hela dag*

Silverstolpe, I: 116.

Den hela lefvande naturen

Stagnelius, II: 33.

Ensam står däremot detta eks.

Ej en spik, en knapp, en trasa
gåfve jag för *flickan hel*

Fröding, II: 164.

106. Alldeles mot språkbruket äro även följande konstruktioner
med best. art. utan motsvarighet i prosan:

endast för *de egna mina* (= mina egna)
skall jag hädanefter lefva

G. H. Mellin, 268.

deras ålderman firar
af gägnelig lefnad, som samhället sirar,
den sjuttiondefemte sin födelsedag.

Wadman, II· 174.

och fram ur kalkarna *de blommor alla*
så sköna blicka

Börjesson i Poet. Cal. 1818, s. 104.

107. Substantiv i utrop konstrueras med epitet i bestämd form före huvudordet. I poesi finner man undantagsvis adjektivet före i obest. form eller efterställt.

Eks.

O, *lycklig timme*, igenkom!

Polyfem, Första saml. 1809, n:o 11.

Jag spelar fiolen, du *bytinge lede*!

Nicander, II: 275.

Tack för din dryck, o *konung from*!

Nicander, I: 29.

O *stund allt för korta*!

Snoilsky, D. II: 203.

108. Normalprosans enda konstruktionsätt av pron. poss. som epitet är ju obest. form av pron. + subst. i obest. form. Vid sidan av denna finnes det i talspråk såväl konstruktionen: subst. i best. form + pron. som subst. i obest. form + pron. (Eks. vännen min: far min). I poesi finner man analogier härtill, även där denna förändring inte konvergerar med stilens allmänna hållning. Jag anför här eks. på den förra konstr.; eks. på den senare ses § 121.

Blir dock *hjässan min* en drifva

Fredin, D. II: 45.

vid barmen, där nyss
man njöt *sällheten sin*

Fr. Hedberg, 12.

En rö blott var *kräcklan hans*

H. Jacobson, Sång 31.

De själfva få som *räkningarna deras*
... lugna sig därvid.

Don Juan, II: 220.

199. Vissa epiteter stå i regel med huvudordet i bestämd form. Då man träffar obest. form i poesi, torde man oftast ha orsak att förutsätta att metriska skäl spelat in.

Eks.

Och likväl gifs en formgemensamhet
för *bägge världar*

Fahlerantz, I: 62.

För *sista gång* i världen
jag tömmer det kanske

Geijer, 119.

Det fanns ej en katt på benen
på *någondera strand*

Gellerstedt, D. III: 15.

Han blef i *sista korståg* fången

Ling, B. 167.

Nog af! *för sista gång* dig Olof handen bjuder

Ling, E. 71.

På *hvardera sida*
af denna

Ling, A. 111.

för första gång uti din lefnadstid

Lenngren, Epigrammer 2.

begravvit
*båda*¹ *stackars små förnumstigheter.*

Silverstolpe, I: 95.

För första gång på länge

Snoileky, D. II: 60; IV: 167.

När höjden stormades *tredje gång.*

Wirsén, V. 25.

---

¹ likväl: »samma Person spelar ömsom *båda roller*». Kellgren S. S. III: 212.

110. Revision behöves även av den vanliga regeln om substantivets konstruktion, då det står såsom korrelat till en relativsats. Enligt den allmänna åsikten måste substantivet då ha determinativpronomen. men inte slutartikel; se t. eks. Cederschiöld-Olander, "Vinkar och råd", s. 111. Men redan en rätt inskränkt litteraturläsning skall visa, att detta inte är förhållandet, utan att korrelaten ofta stå med slutartikel.

Jag nöjer mig med följande eks. ur olika prosaförfattares verk: "mjukt sammetssvarta vingar som på ett vemodigt sätt stucko af mot den smärta och lysande *kroppen* de buro". Per Hallström, *Thanatos*, s. 8; "talade — — — om *solvägen*, som dallrade i vattnet mellan de lübska köpmanskeppen", Heidenstam, *S:t Göran och draken*, s. 30; "denna forntid daterar dock sin början från endast femtio år tillbaka och den lilla ljuslockiga *mannen*, hvilken vållade allt detta virrvarr, dog först i går", Orvar Odd, *Grupper och personer*, s. 4. "se din blick rikta sig åt den *sidan*, där jag drömt mig stå", Törneros, *I*: 113.

I värs finner man såväl slutartikel som artikellöst subst.

Kring *borg*, där minnet drömmer

Snoilsky, D. V: 61.

minnet

lefver upp i *dagarne*, som flytt

Scholander, II: 1.

gack hän med *samma friden*,

som du mig skänkt

Atterbom, D. II: 282.

det blod, som Latiens söner göto,

de folk de krossade, *de tronerna* de bröto

Sjöberg, 39.

(se'n) fördes han till *kammarn*, som var bäst.

Snoilsky, G. 58.

111. Obestämd form utan artikel användes av substantivet, då det har som bestämning vissa pronomina ock adjektiver (se Brate a. a.

sid. 74). Men även här saknas tillfyllestgörande undersökningar i litteraturen, varför jag inte kan lita på de lämnade uppgifterna. De exempel jag här nedan anför synas mig emellertid avvika från gängse språkbruk, då de visa subst. med slutartikel, där jag väntat obest. form utan art.

Eks.

Du sparsam är med *lägsta slavens*¹ blod.
Adlerbeth, P. A. II: 123.

Snart rullar *nästa aktens* förlåt opp
Atterbom, D. III: 166.

Så ropar *samma rösten* mild
Böttiger, I: 179.

Af lifvets tröstarinna *dessa dragen*²
hvem känner om ej vi?
Böttiger, III: 126.

Den jakten var så rik på *alla visen*
Böttiger, I: 49.

Det var som efter nu *trehundra åren*
han vinkats
Böttiger, I: 58.

Jag såg i *nästa minuten*
Fallström, I: 91.

Fannys mamma,
som nu ur *nästa rummet* kom
Franzén, I: 16.

¹ har för mig betydelsen av att nämna en viss person, medan *lägsta slav* blir = en den lägsta slav.

² *denne* har obestriddigen best. form så ofta, att man kan förutsätta två konstruktionssätt. Se Södervall, Ordbok II: 744; hos Kelgren är det nästan regel att subst. har slutart., t. eks. III: 167: »när hörde man *denna hjälten* tala ett språk»; »dermed slutades *detta kriget*», Fryxell, Berättelser ur sv. h⁵. II: 74; »i *dessa vägarna* är det omöjligt att hinna fram», Tegnér (i brev);

tills jag drunknade i *denna dranken*
Fröding, D. I: 130.

Det bor i *detta slottet*
Leopold, III: 75.

Månn *denna friheten*, månn denna frid oss gläder?
Ling, E. 28.

vaggad af vestan till *skönare landen*
Nicander, I: 106.

Nästa minuten
hafvet kan brusa
Silverstolpe, I: 121.

de höra alla dock till *samma hjorden*
Stagnelius, I: 175.

112. I en hel del fraser står ett epitetlöst substantiv i obest. form (falla offer, tala sanning), men erhåller i poesi stundom slutartikel. Här kunna munartliga talesätt vara medverkande orsak, ty *samma* fras, som är vanligast i litteraturspråket, kan i en eller annan landsända få en olik fasonering, t. eks. få slag eller få slaget.

Om höns och dufvor tar jag *vården*
Böttiger, I: 80.

(prinsen) ilade att om sin vän taga *handen*
Scholander, II: 259.

Det var sublimt, när
gardet tog *afskedet*¹
Sommelius, 154.

fågeln till sitt näste var på *vägen*
Ön, 37.

Där de fagra träden hålla *vården*
Wirsén, V. 31.

---

¹ likväl: »när den gamle hade välsignat henne dertill och tagit *afskedet* af henne», Almqvist, Murnis.

Tänk er att ni för *synens* skull ger efter
Hallström, A. 81.

113. En del attributsord kräva före sig bestämda artikeln, varemot bruket vacklar i fråga om slutartikeln, som särskilt vid en del superlativer tycks utelämnas. I poesi utelämnas artikeln ofta. Eks.

Hans dygd till Ryktets pris ett älskadt ämne gifver
i *sista åldrars*¹ famn.

Adlerbeth, P. A. II: 141.

Största krafter verka
där du minst kan märka
Atterbom, D. I: 54.

varelser,
som delat med oss *första fröjd och smärta*
Atterbom, F. B. 93

långt in till *minsta myrar*
Bååth, M. V. 30.

Dock slagan muntert hörs i *närmsta byar*
Carlén, 50.

ännu katafalken står
en minnesvård af *sista hemska högtid*, kvar
Fahlerantz, III: 300.

Två *mest fatala ting* af tingens hela skara
Leopold, III: 115.

till jordens gräns, bland *vildaste nationer*,
hvar hälst förtryckarn fanns, jag flög
Leopold, I: 50.

arfked, bindande släkt vid släkt
ända mot *bortesta tider*.
Levertin, D. III: 4.

---

¹ jämför likväl: »Jag hoppas att *sista politiska händelser* gifvit dig goda upplysningar». Es. Tegné, brev till J. Adlerbeth 5/5 1814.

Chikaner,
äfven om de komma från
allra gröfsta grobianer.
Sehlstedt, II: 94.

(det afgrundsdjup) som *förra påfvar* slök
Wirsén, V. R. 131.

Han måste sprida ned i *lägsta dalar.*
Stagnelius, I: 307.

114. Substantiver, som stå i korresponderande ställning till varann, eller äro koordinerade, erhålla naturligtvis samma artikelbestämning. I poesi finner man ofta, att meterhänsyn eller rimskäl förorsakat, att de fått olika konstruktion — en undantagslöst beklaglig avvikelse från gängse språkbruk.

Eks.: För att lindra lifvets smärta
skapades *Musik* och *Dikten*.
E. D'Albedhyll i Poet. Cal. 1815, s. 59.

Solen och stjärnor
famna de vänligt
Arvidsson i Poet. Cal. 1818, sid. 113.

Din bild har segrat öfver *hat och döden*
Atterbom, D. III: 63.

De hade lämnat både *slott och gården*
Jensen, P. 42.

Ett ord om *fästmö, fosterlandet, plikt*
— — — — —
i glädjebägarn malörtsdroppen hälde
Jensen, P. 39.

Vid *bakstam* och *förn*
Ling, A. 408.

När *pilt* ej springa vill, vill *mannen* ej marschera
Malmström, 275.

Bacchus, glade gossen,
tillika chef för *proviand* och *trossen*
Scholander, II: 18.

Där njuta båd' *män*skor och *nöten*
fritt vivre i ljufvaste ro
Sehlstedt, III: 24.

där *forsar* och *hamrarna* bulta
Sehlstedt, III: 79.

Där *njugghet* förliktes med *trångheten* godt
Snoilsky, D. III: 69.

Se, *timmar*, *dagarne* och *åren*
fly, o Zemire, i vingad dans.
Stagnelius, II: 595.

Glömma, hvar *sorgen* är och hvar *ve*
Strindberg, s. 32.

(skopan) gick ur *hand* i *handen*
Orvar Odd, II, b, 80.

Partiet
betydde mer än *fosterland*.
Wirsén, T. S. 258.

115. I en del fraser står epitetlöst substantiv med slutartikel — enligt allena rådande eller i alla händelser vanligaste språkbruk. Poesin utesluter stundom slutartikeln — huruvida munartliga eller individuella språkvanor medvärkat härtill, har jag ej kunnat utröna. Men då fraserna stundom återfinnas så förändrade, står ju möjligheten öppen. Jfr: "falla i golfvet" ock "lät dockan med hufvudet nedåt falla i *golf*", Per Hallström, Vilsna fåglar s. 129.

Eks.: Hvert tog hon *väg*?
Atterbom, F. B. 132.

slog *arm*
omkring hans lif
Heidenstam, D. I: 93.

strax, när han vändt *rygg*
Heidenstam, D. I: 17.

ryckte upp med *rot*
ett rosenstånd
Heidenstam, D. II: 161.

Granitbelagd ända från *fot*
Snoilsky, D I: 289.

Herdinnorna nere på slätten
— — — — —
ur ögat än gnuggade *blund*.
Snoilsky, D. IV: 43.

Allt mattare skenet sig göt från *spis*
Snoilsky, D. II: 88.

En ås
därborta blånar öfver *våg*
Snoilsky, D. II: 205.

116. Poesin har även substantiv utan slutartikel, där denna i prosa alltid användes, såsom då det bestämmes av prep.-attribut, då det är gen.-attr. o. s. v. (Brate a. a. s. 75 f.)

Eks. Med *Himmel* och med *värld* hans band du sönderrifver
Adlerbeth, P. A. II: 112.

fram en liflig glans på väggen
trefva *höstqvälls* trötta dagar
Gellerstedt, D. II: 65.

Förgäfves *afgrund* sågs mot honom ljunga
Kullberg, Tasso I: 3.

Nu *tid* är mogen för vårt företag
Kullberg, Tasso I: 10.

Grymma lära,
som från *afgrund* gått
Lenngren, Bordvisa.

er största fiende i *här* och i *senat*
Leopold, III: 2.

Ej mer, vid *aftons* svala fläkt
-----
skall synas
Leopold, II: 56.

När *juniaftons* ljusa skymning föll
Levertin, D. III: 86.

(Ginevra) vid *kavaljerers* nobla svada kvaldes
Snoilsky, D. IV: 117.

Natten stilla syner sila
närvers svala läkedrick
Snoilsky, D. V: 56.

Han vittnade att *skönhets* skimmerslöja
är blott kring stoftet en förgänglig skrud.
Snoilsky, D. III: 96.

Enslings blickar molnen följa
Strindberg, D. 120.

Då trädde de i salen som *kung* befallt.
Ej mjödet vill mig smaka och *hjälm* känns tun
Tegnér, I: 9.

Minns du *midnatts* lugna timma

Sophie i Poet. Cal. 1815, s. 93.

Anm. Bland Svenska Akademiens anmärkningar till »Svea» var även mot värs 270: »*I norrskensnatt. Bör oföregripligt heta norrsakensnatten eller norrskenets natt.*» Tegnér bibehöll sitt uttryck.

117. Samma konstruktion — d. v. s. subst. utan någon som hälst artikel — finner man ofta i poesi, då prosan skulle haft obest. art. I vissa fall kan det vara svårt att avgöra, huruvida man har att tänka sig ett subst. med slutart. eller ett med obest. art. såsom här:

De vackraste (sägner) försvunnit 'ur mitt fång
som bakom kullens pinjer *solnedgång*.

Snoilsky, D. IV: 116.

Eks.

Han henne om *ögonblicks* dröjsmål besvär.

Atterbom, D. II: 314.

Det rösten var af *gammal vän*

Börjesson i Poet. Cal. 1815, s. 103.

dunsta bort i *solglimts* sköt

Gellerstedt, D. I: 7.

just som *gammal tjänstekvinna*

får — — — ens tår att rinna

Heidenstam, D. II: 202.

Nu är det jämt *halft* år i natt,

se'n

Lenngren, Min salig man.

att fånga

flyktig glimt af silfverkärl

Snoilsky, D. III: 102.

Framför trapporna till tronen

rad af hvita hjässor sänkes

Snoilsky, D. II: 22.

i någon vrå
af gammalt bokskåp

Wirsén, V. R. 245.

han till *afgrundsdjup* kan nederfara
mer djupt än det, som förra påfvar slök,

Wirsén, V. R. 131.

Blott Fantina under gnat
kommer, *skrumpen tjänarinna*,
hvarje dag dit upp med mat.

Wirsén, N. D. 258.

Särskilt märkes utelämnandet av obest. artikeln framför
par, som ej brukas enbart (i rikssvenskan, men väl i finländsk sv.;
se min uppsats Runebergs språkbruk, 77.)

Eks. *Par* af hjortar man drivit opp.

Böttiger, II: 17.

Vid *par* och trettio graders frost

Heidenstam, D. I: 193.

Men ungdomen skuttar
par dansar ännu.

Sehlstedt, III: 44.

118. Obest. art. begagnas utan motsvarighet i prosan efter
adj. *mången* samt i enstaka fall efter pron. varje ock hur! + adj.

Nu hviska de tu så *månget* ett ord

Björck, 99.

du liksom *mången en ann*

Carlén 39.

ur *månget* ett fenster

Dahlgren, I: 241.

mången en nymf

Dahlgren, III: 109.

mången en borgaredotter

Fallström, II: 12.

månget ett bröst

Fredin, D. I: 56.

fick lyss till *mången en kärleksbön*

Rydberg, D. I: 99.

månget ett färdeminne

Rydberg, D. I: 143.

Små silfer vrida locket då

af *mången en* blomsterskål

Strandberg, D. 14.

trotsat *månget ett* dåligt skämt

Orvar Odd, II, b, 93.

så *mången en* insjö

Orvar Odd, VI: 163.

månget ett bref

Wirsén, V. 40.

mången en remna

Wirsén, V. R. 300.

Hvem räknar *hur mången en* smärta,
hur månget ett tärande, undertryckt kval
klär sig i färger

Orvar Odd, II: a, 50.

Hur härlig en lott

har skalden i kungasalar

Östergren, D. I: 68.

*Hvarje en*¹ kväll

Braun, 277.

---

¹ Torde väl ha sitt ursprung i den ovanligare sammanställningen varen', som av stavelsebehov ändrats till: varje en

Jag, säll utan måtta,
blef fjäsad af honom som *hvarje en* brud
Braun, 244.

119. Icke så sällan finner man i poesi att obest. art. ställes emellan epitetet ock huvudordet. I fråga om "sådan en, slik en", kunna förebilder ha hämtats från tyskans *solch' ein*, danskans ock norskans *saadan en*, *slig en*, men jag vet inga bindande bevis för utländsk påvärkan.

Eks.: Det skulle smaka för *så'n en* slarf
som jag

Gellerstedt, D. II: 74.

Begär till *sådan en* lek
Fredin, D. I: 88.

För *sådan en* gyllne tingest
Snoilsky, D. IV: 148.

det bar af
i *sådant ett* traf
Sätherberg, D. I: 297.

I *slik en* täflan ingen plats är låg
Atterbom, D. II: 103.

Slik en oförlåtlig villa
Ingelman, 160.

Dess hvälfning restes ej för *slikt ett* joller
Strandberg, D. 40.

Dylik en pojke med min af kastrat
Orvar Odd, II, a, 76.

---

* I Polyfem, tredje samlingen, n:o 36 finnes en samling anmärkningar mot den svenska översättningen av Tiecks Riddar Blåskägg. Där anmärktes bl. a. att å denna boks tjuguförsta sida står: *en sådan en man*. som rättas till *en sådan man*. Då granskaren hela tiden gör anmärkningar såväl på tyskheter som tal-språksuttryck, kan man inte dra någon bestämd slutsats av detta ställe, men troligast är väl att det härrör från tyskans: *solch' ein*.

Hvarje morgon *ny en fåra*
 letar jag på pannan opp
 Braun, 281.

lockar *mjölkhvit en saf*
 utur hängbjörken fram
 Dahlgren, I: 250.

Länge skild från dig, hur ofta
vild en längtan jag förnam
 Fallström, I: 9.

mot *mjuk en arm*
 han lutade sakta den brännande pannan
 Fredin, D. I: 9.

Ett påtagligt eksempel på stavelsebehovet erbjuder följande
 hithörande eks.:

Kanhända i fjärran en liten *en vän*
 med glädje de tonerna hör
 Björck, 228.

120. I stället för ordföljden obest. art. + epitetet + huvudord
 finner man i poesi stundom epitetet efter huvudordet.

Eks. *En gärning god* bär frukter efter döden
 Braun, 292.

Hafvet är höljdt i *en skymning grå*
 Ola Hansson, Dikter 126.

Kärlek är ej befrielsens sång,
 men *ett svårmod gemensamt*
 Levertin, D. III: 10.

Dö och mista färgen
 på *en drifva hvit*.
 Snoilsky, D. II: 210.

Härinne ett samhälle söndradt och smått
Snoilsky, D. III: 69.

tillgif en dotter ångerfull
Orvar Odd, II, a, 44.

Anm. Sällsynt och språkvidrig finnes denna ordställning även i prosa, t. eks.:
«Det är ett folk förtryckt, som strider mot ett folk af förtryckare». Geijer, Åre-
minne öfver Sten Sture.

121. Stundom tillåter sig poesin att ställa epitetet till ett subst.
i obest. form efter detta. Särskilt märkas i denna ställning grund-
talen och possessiverna.

Eks. För vapen slika
Atterbom, D. II: 259.

Rosen sitt lif har förglödt,
sol ingen mera det ges.
Böttiger, II: 170.

Fast läppar dina
vällustigt röda
pressas emot mina.
Fallström, II: 168.

ty plötsligt läppar sina
hon våldsamt i ett nu
ömt pressade mot mina.
Fallström, I: 152.

fanor med färger tre
Hallström, L. 144.

Där ditt fyllda ljusklot kring du svänger
gångar tolf i sfärisk himladans.
Ingelman, 66.

För vapen världsliga du väl tycks sörja
Kullberg, Tasso II: 3.

Oden likväl *går* tre
trängande ju vände om
Ling, Agne 60.

Nu kom *kaffe mitt* in uti zinkadt porslin
Sehlstedt, IV: 80.

En . . . . flock
i *dräkter skära*
Snoilsky, D. IV: 61.

Och leder mot isen ett hotfullt tåg
af *bussar väl tjugotusen*
Snoilsky, D. III: 23.

En på bål och två i fält
tron beseglat, där det gällt,
dogo liksom *fader deras*
Fången 12.

Jag svär att skydda *rike hans*
Tegnér, I: 131.

då öppnar rosen *läppar röda*
Tegnér, I: 3.

Mitt "inspektorat" jag lämnat såsom *uppdrag många fler*
Wirsén, V. 141.

122. Subst. i obest. form med mer än ett epitet kunna, liksom
huvudord i best. form, ha dessa dels före, dels efter.

Eks.: skorna,
som kring *bara fötter små*
kändes som en börda
Heidenstam, D. II: 23.

bland balens *alla färger bjärta*
Levertin, D. I: 69.

Mången minne-sång du hörde
uti *sydlig tonart vek*
Malmström, 324

En enda valplats stor är Europa
Malmström, 199.

Om *några stunder korta*
Snoilsky, D. II: 198.

Välkommen, *käre herre min*
Snoilsky, D. II: 89.

Bak *fjärran skogar dunkelblå*
Snoilsky, D. III: 39.

vederkvicka *någon blomma späd*
Orvar Odd, VI: 15.

Vilda blommor bleka
stå nu där i rad.
Wirsén, S. B. 13.

123. Liksom epitetet till ett subst. i best. form kunde ställas som en apposition efter detta med best. art., kan epitetet till ett obest. subst. sättas efter detsamma med obest. art.

Eks.: Och han har grundlagt nyss *en stiftelse, en from*.
Bäckström, III: 138.

jag ser ett anlete, *ett plöjdt af år*,
Fredin, D. I: 112.

skogens susande vind
en doft, *en smekande* sprider
Fredin, D. I: 109.

En pil, *en stackars gammal*,
Han föll en dag, *en stormig*
Gellerstedt, II: 158.

en hand, *en osynlig*
 undan drager
 det gråa täckelset

Ola Hansson, Dikter 40.

ur en klyft, *en hålig*

Belägringen, 31; även i Bruden 9, 16.

Hvad har en äfventyrarsjäl, *en tom*
 med Chilis strand att göra
 Ön, 27.

skingras för ett ord, *ett frött*
 Ön 33.

ett folk, *ett frött*, bor

Tegnér, III: 8.

låt svensken känna, att han har en man,
en fast, framför sig.

Tegnér, III: 8.

Anm. Sällsynt är att ett genitivattribut ställs efter på samma sätt:
 där man snarare
ett kraftord väntade, ett Alexanders.

Strandberg, D. 277.

124. På samma sätt tillfogas adjektivepitet appositionellt med upprepning av det ord, som styr huvudordet, samt, då två adjektiv bestämma ett subst., genom inskjutande av ock (adj. + huvudord + ock + adj.)

Eks.: Ty ryktet talar *om sår, om röda*,
 Belägringen 29.

hvad skola de mina tro,
 som väntat *i dagar, i tre*,

Strandberg, D. 190.

Men då du sjöng *i dar, i unga*,
 för oss

Strandberg a. a. 275.

Hon kastade på mig ur täcka,
fast vilda ögon och fast käck,
 en blick

Mazeppa 44.

I Chillons *djupa hvalf och grå*
 Fången 12.

Mycket lättare går en kamel
 igenom synålsögon, *genom tusen.*
 Don Juan, I; 225.

Scherbetten immade på kärl, *på brända.*
 Don Juan, I: 161.

när hans tunga ryttarvärja
svenska hugg och skarpa gett
 Fallström I: 247.

125. Bestämd artikel saknas, mot bruket i prosa, framför följande som apposition stående uttryck:

Åt Astolf Konung, *sjätte* af det namnet
 Atterbom, L. Ö. II: 232.

Magnus Brahe, *främste riddersman,*
 här i Gud sin sista hvila fann.
 Böttiger, II: 185.

Hvar finns han, *ny Napoleon,*
 Böttiger, I: 24.

Anm. •Ett egendomligt ock enastående fall av ett adj. i obest. form, där språkbruket kräver best. form föreligger i följande eks.

När första *höstlig* storm med sköfling hotat har.

Hedborn, I: 95.

126. *Det* såsom formellt subjekt vid s. k. subjektlösa satser (se Cederschiöld, Nord. Tidskr. 1895) utelämnas i poesi ofta. Även som subjektivt-predikativ-korrelat till relativpronomen ock infinitiver underförstås detsamma.

Eks.: Var ej nog att ge åt Nordens troner
prydnader

Adlerbeth, P. A. II: 168.

Är möjligt
att du ej anar det förskräckliga?

Atterbom, L. Ö. II: 123.

Hvad är som nalkas bortom bergen?

Dahlgren, I: 162.

Ack hör! hvem är som spelar?

Franzén, I: 35.

Och Sönda'n sad': nu gäller mig!

Franzén, I: 160.

Hvad var jag ville då?

Gyllander, D. 134.

Jag tror du tar din styl och låter gå som går.

Leopold, III: 204.

du låter ske!

Leopold, I: 75.

Lugnt blef i hans känslors boning

Malmström, D. 329.

Svensken så förstod hvad säga ville
att vara fri

Nybom, I: 58.

Men hvem är som uppmärksamt hjälper vår grefvinna?

Orvar Odd, II, a, 92.

hvad är som drifver dem om icke kvalet

Scholander, II: 39.

dygnets larm
det ej bedöfvat har musiken i din barm.
 Atterbom, D. II: 139.

Och om ditt ulfvahjärta *det* rädes
 Ling, 225.

Men blotmannen Thorre *han* däraf ej stördes
 Ling, A. 256.

Hvad hjälten *han* vill, *det* hjälten ock kan.
 Ling, A. 632.

Som om de gamla såren
 ej ännu till slut *de* blödt.
 Strindberg, D. 71.

Det lilla enhvar *han* vet
 Strindberg, S. 39.

och fågel på kvist *han* slår
 Strandberg, D. 14.

Hvart ord *det* studsade tillbaka
 Säterberg, II: 31.

128. Ett par egendomliga användningar av varandra, som föreligga i följande exempel, torde ha förorsakats av metriska hänsyn.

Ingen dock klandrar *hvarann* för näbbens och vingarnas mångfald.
 Atterbom, D. II: 114.

Prosan hade väl haft: den ena klandrar icke den andra.
 trötta på år af betryck
 räckte de mellan *hvarandra*
 skålen . . . .

Heidenstam, D. II: 198.

Här hade prosan givet haft: sinsemellan.

skall jag mycket noga råda,
 så tror jag nästan vore skäl
 att förr'n man dör man biktar väl.
 Wirsén, 217.

Är ej nog att ensam lefva?
 Wirsén, F. C. 129.

Särskilt märkes det interrogativa "hvad är det för . . ., som,
 där *det* ofta utelämnas i poesi, men aldrig i prosa eller tal.

Eks.: Hvad är för sång du kväder nu?
 Ling, S. 3.

Hvad är för tecken där på handen står?
 Nicander, I: 41.

Hvad är jag hör?
 Sjöberg, 81.

Hvad är för konst att smakfullt dö?
 Strindberg, D. 79.

Hvad är för ed som honom band?
 Tegnér, I: 170.

Hvad är för larm där nere?
 Tegnér, I: 110.

Hvad är för ljud, som grefvens öra smeka?
 Wirsén, F. C., 10.

Hvad är för rosig dager som skimrar?
 Wirsén, V. R. 37.

127. Upprepning av subjektet genom pronomen i *samma sats* förekommer stundom i prosa ock tal. I poesi ses det även till följd av stavelsebehov, en mycket allmän, men föga lycklig frihet, då knapphet i formordens användning i allmänhet är till fördel för effekten.

129. En företeelse, som uppenbarar sig i såväl prosa som poesi, är den, att en appositionsbestämning fogas till ett possessivpronomen istället för till ett personligt pronomen. Detta av språklärorna som fel utdömda konstruktionssätt hör till de lättnader, av vilka skalderna någon gång begagna sig.

Eks.: *kringränd af alla, förnyas hans strid.*
Ling, A. 608.

En sagodrottning vorden,
blef kyssens rike ditt.
Fallström, D. II: 171.

Hon leder oss, och långt i fjärran komna
den strimman lyser våra sista steg.
Heidenstam, D. 148.

Tröttad utaf världens vimmel
står till dig mitt enda hopp.
Dahlgren, II: 150.

Fast på den vida jorden oförstådde,
dock deras mening fattas utaf Gud.
Vitalis, 37.

Skild från min barndoms stöd, för evigt ryckt från dig,
skall ingen glädje mer mitt sjuka hjärta lifva.
Stagnelius, I: 78.

Af Mimers hufvud underrättad om
den vilda yra — — — — —
en sällsam åtrå uppstod i mitt bröst.
Stagnelius, I: 140.

Nej, jag skall dö utaf min smärta,
och sliten från ert ömma hjärta
skall sorgen sluta mina dar.
Leopold², I: 430.

130. Possesiva pronomina brukas stundom vid koordinerade substantiver så, att de sättas i singularis vid det första ock underförstås vid det senare, även om detta skulle ha ett annat genus eller numerus. Man möter stundom dylika exempel även i prosa, ehuru vanligen inte i så stor utsträckning.

Eks. *Min* heder eller lif uppå mitt val berodde.
Adlerbeth, P. A. I: 352.

Din dygd och last mist sina romardrag
Fallström, I: 108.

Så vidt
som han i kraft utaf *sitt* stånd och börd
kan hålla ord
Hamlet, 15.

han bjöd dem *sin* största safir och opal
Heidenstam, D. II: 80.

De hungriga rofdjuren säflige tego
och dolde *sin* blodiga ram och tand.
Ling, A. 677.

strax förrycktes *mina* sinnen och gestalt
Palmlblad, Den fj. Prom. 230.

Min kropp och själ jag velat honom gifva
Wirsén, F. C. 212.

Anm. Cederschiöld—Olander, a. a. sid. 55 anmärka på uttryck, sådana som det ovan anförda från Adlerbeth. De finnas även hos äldre förf., t. eks. Kellgren. S. S. II: 170:

Allt hvad du tänker, allt hvad du säger
Din svaga dygd och täcka brott.
Allt är så läckert . . .

131. Det förefaller, som om skalderna skulle begagnat sig av den vacklan, som rätt ock råder i användningen av possesivpronomina för 3:dje person, allt efter meterns krav. Men då bruket även i

prosa så fullkomligt saknar stadga ock bestämdhet, anser jag mig inte med säkerhet kunna påstå att metriska hänsyn varit avgörande. Jag anför emellertid såsom exempel följande värser:

Väl missunnar jag ej den snattrande gåsen *sin* stämma
Atterbom D. II: 79.

Dina röda strålar flamma
deras guld kring fältens vidd.
Leopold, II: 131.

De vänta *deras* dom.
Leopold, III: 26.

när lurande rofdjur där slå *deras* ring.
Ling, A. 131.

Samma uppfattning som jag har Sv. Akad:s språklära (sid. 279), där det uttryckligen anmärkts att: "I poesi sättes stundom för meterns skull *Hans, Hennes, dess, deras* i st. f. *Sin, Sitt, Sina* och tvertom", varpå citater anföras.

Jag anför ur prosa följande exempel, då de författare, som hittills yttrat sig härom, icke synas mig tillräckligt framhålla bristen på enhet i språkbruket ock N. Linder (Sv. Spr. sidan 20 f.) sökt anmärkning i otid på detta konto: "Alla hafva redan blifvit betalade för *deras* tjänster", Almquist Palatset; "de romerska poeterna hvilka alla mer eller mindre falla in i detta slags beröm af *deras* beskyddare", Leopold a. a. I: 281; "de förnämsta ädlingar i Stockholm nyttja ingen stelhet i *deras* sätt att vara", Cederbergh, Ungdoms tidsfördrif I: 126;

132. Possesiva pronomina stå som epitet i vissa fall i prosa såsom då man nämner delar av något, vars helhet utgör huvudordet i ordgruppen, vid anförande av släktskapsord, samt i vissa fixa uttryck. I poesi utelämnas possessiverna ofta.

Eks. När detta matta bröst *de sista* suckar drog
Adlerbeth, P. A. I: 349.

Och lockarna som fritt *de dunkla vågor*
mot varma marmorhöjders rundning slå
Atterbom, D. I: 266.

Till hafs, till hafs från *brud* han far
Böttiger, D. I: 132.

ner i djupet dykarfåglar,
svårt förskräckta *tillflykt*¹ taga
Gellerstedt, D. III: 43.

Jag var ej vid *sinnen*
Hallström, A. 87.

Liksom ett barn, som soffer,
af *moder* kysst,
Ola Hansson, Dikter 14.

Ett bud vi dig föra
från *fader*
Ling, A. 398.

mot *fader* den menlöse utsträcker armen
Ling, A. 435.

där lycklig han sitter vid *älskade Nanna*
Ling, A. 686.

Skall hon eller *fader* min hämd få röna?
Ling, A. 237.

Högt från muren *moder*
ser banéret blå
Snoilsky, D. III: 143.

Från lunden bredvid *faders* stuga
Snoilsky, D. I: 156.

Vibyholm
sträcker emot dem *de tvenne flyglar*
Snoilsky, D. IV: 43.

¹ Av Widholm, Fransk språklära,² s. 126 anføres »taga *sin* tillflykt» som ett av de fall, där svenskan i olikhet med franskan ej kan undvara possessiv.

simmande ejdrars flock,
 där hanne svartbrun, gulgrå hona
 höja ur vågor *de kloka hufvud*
 Wirsén, F. C. 52.

133. Om de relativa pronominas utelämnande i den nutida svenskan föreligga endast mycket sparsamma notiser. Brate tycks alldeles inte omnämna det ock Sundén säger endast: "Relativt pronomen kan i svenskan utelämnas, i synnerhet när det står i dativ eller ackusativ (jfr Tyskan och Latinet)". I likhet med Mjöberg vill jag framhålla att relativerna kunna utelämnas i poesi, även i fall, då bruket i prosa (ock talspråk) kräver deras utsättande. De kunna utelämnas i alla kasus — även de prepositionella.

Eks. I den hviskning, *genom kvällen bäfvar*,
 stämma björkar in,
 Atterbom, D. II: 214.

Den, likt mig, *fått tidigt röna*
 hur förgängligt är det sköna.
 Böttiger, I: 100.

Hon löser guldstickad gördel,
slafvinnor klädt henne i,
 Fallström, II: 230.

Tack vare honom *på korset dog*
 Fallström, II: 61.

Öfver bäckarnas kaskader,
 öfver bråddjup, *vägen stängde*,
 Fallström, I: 48.

mot relingen på skeppet, *henne förde*,
 Fallström, I: 261.

Finns den frid *från jorden skildes*
 ej i himmelen igen?
 Franzén, I: 46

Af Jakob namnet ledde
det folk, hvars väg i öknen Gud beredde
och lärde sina bud.

Geijer, 40.

Jag vet hvem betar
på skogens vretar.

Karlfeldt, D. II: 33.

I kännen ej det kval, en älskarinna sårar,
som grym och brottslig gjord mot hvad hon kärast har,
med afsky går att ses af den *hon älskad var*¹ !

Leopold, I: 94.

Segle hvem vill!

Nicander, I: 153.

(hon) hälsade med helig frid
den pilgrim, *kom ur storm och strid.*

Nybom, II: 188.

De diktens blommor, *mornas i mitt sinne,*
först vattnades utaf din kärleks våg.

Nybom, I: 135.

Föräldrahjärta, undergifvet sörj
den ängel *sofver ljuft uppå sitt läger!*

Nybom, I: 133.

Vi alla ha syndat på nåden hos Gud: —
Hvar syster, *sig smyckar i glädje till brud,*
hvar broder, som skördas af döden.

Nybom, I: 100.

¹ Bredvid varann stående upprepningar av samma konstruktion undgås stundom genom den enas utelämnande, såsom möjligen här: av den, av vilken.

Hvad händt, du känner;
 Palmblad, Den fj. Prom. 231.

emellan bröst, *naturen närmat till hvarann*
 V. Rydberg, D. I: 220.

en stämma, *du höll kär,*
 Snoilsky, D. II: 296.

Den så *förmått förtjusa och förfära*
 Snoilsky, D. III: 95.

skalden öfvergaf
 den känsla, *födom anat farans möte.*
 Stagnelius, I: 154.

Hvem mäter den förlust *de dina drabbat*
 Strandberg, D. 202.

Men ve öfver tiden som ej lämnar kvar
 mer af hvad *är* än allt hvad som var.
 Belägringen, 30.

Kom, älskade, och låt mig trycka
 dig till mitt hjärta, *du är kär!*
 Tegnér, I: 35.

onda andar fly för dagens
 dolda kraft från helgadt rum,
nämns för abacturium.
 Tegnér, I: 233.

Anm. Fullt så påfallande utelämnanden kunna ske även i mycket akademisk prosa, t. eks.: »d. 28 Mars ber Geijer Adlerbeth skaffa honom detta tal, hvilket han »som hastigast» sett hos erkebiskopen och funnit, att han deri blifvit nämnd», Ljunggren, Sv. Vitt. Häfd. V: 8.

Särskilt märks utelämnandet av relativadvärbet där efter dit.

Eks. Jag går dit, *vännerna sin frihet fira.*
 Atterbom, D. II: 215.

Så vi roddes fram på vågen
dit, *de höga pinjer dofta,*

Atterbom, D. I: 205.

Med nöje se vi dit
de vissna blad om hösten blanda
sin pittoreska kolorit.

Franzén, II: 365.

I ödemarken, dit al och björk
ej våga in och *sjön står mörk*¹

Heidenstam, D. II: 10.

När du har sundet genomgått — — länder du
dit solens eldsblick uppgår.

Palmblad, Den fj. Prom. 236.

(Zephyr) svingar
Dit han återväntad är.

Sophie i Poet. Cal. 1805, sid. 94.

134. Relativ nyttjas någon gång i poesi efter advärbet så,
där prosan skulle haft en därav beroende att-sats.

Eks. Det fanns ej fågelbo så högt,
som han för henne ej besökt.

Tegnér, I: 4.

Var viss, vi möta ej så grym barbar,
som hellre sårar mig än dig förskonar.

Atterbom, L. Ö. II: 124.

Jfr. likväl Kellgren, S. S. III: 201. "och ännu aldrig var et
Folk så förnedradt, *som ej kunde hjälpas*".

135. En egendomlig hopsmältning av korrelat ock relativ-
pron. föreligger i följande eks.

Dem svärdet skonar drifvas kedjade
att ödemarker under gisseln plöja.

Stagnelius, I: 144.

dem är givetvis = de som.

¹ Anmärkt av N. Linder, Sv. spr. i mod. d., s. 24.

136. Som representerar ensamt ett av prep. styrt relativ
(kanske för att undvika en upprepning):

med den stelnande blick, *som* i sagan
ett djur ser en död.

Heidenstam, D. 34.

Anm. Liknande eks. även i prosa, t. eks.: I alla fältslag och äfventyr, *som*
Konungarne Carl X och XI voro, fans alltid», C. G. Nordin i Sv. Akad. Handl. I: 318.

137. Poesin nyttjar där i ofta vidsträcktare omfattning än pro-
san, åtminstone normalprosan.

Eks. det finns ej något brott, *där* straffet löd
Levertin, D. I: 94.

Ned i en graf, *där* intet öga gret
Snoilsky, D. II: 184.

I Parnes dæld, *där* ingen än
kom hem med tidender igen.
Giaurn, 30.

Det är *där*, som hjälpen sändes ner.
Björck, 202.

138. Numera torde man i prosa inte gärna låta *som* följa på
där, ock då det råkas i poesi gör det ett intryck av fullkomlig över-
flödighet.

Eks. *Där som* norrskensfågeln sitter.
Rydberg, D. I: 53.

Där som tätast sig skogen hvälfver
Snoilsky, D. II: 225.

Sagolandet, där den kära
kväll förklingar,
där som ingenting är svårt.
Hallström, A. 9.

139. *Själ* kan som epitet ställas både före ock efter sitt huvud-
ord. I förra fallet nyttjar talspråket bestämd form: själva, i se-

nare obestämd. I poesi finner man ordet ofta stält före i obest.
form. Efterställningen torde tillhöra det s. k. högre språkbruket.

Eks. *Själ*f daggens tår, som ses i hafvet falla,
af musslan göms

Atterbom, D. II: 185.

hvert lög kan tala, *själ*f klippan hör.

Dahlgren, II: 17.

*själ*f sången låg i vinningslystnans band.

Geijer, Den siste skalden.

*Själ*f gamla färjan låg där

Gellerstedt, D. III: 22.

*Själ*f Sokrates, som stred och vann,

Heidenstam, D. I: 169.

*Själ*f eremiten valde den,

Leopold, III: 179.

*Själ*f fienden jag skyldig är hans rätt

Levertin, D. I: 84.

*Själ*f gudsmoderbilden i kyrkans arkad
fick kvällens ljusa och lyckliga prägel.

Levertin, D. I: 38.

*Själ*f himlens bleka stjärnor vackla

Levertin, D. III: 150.

*Själ*f vinden hörde upp med bladen smussla

Levertin, D. III: 91.

*själ*f Zevs, om han hört dem, en skrattåska lett.

Ossian-Nilsson, II: 8.

*Själ*f Nikias häpnade —

Ossian-Nilsson II: 26.

(Mannen) för hvars sak *själf* himlen strider
Snoilsky, D. III: 179.

Själf den fina sprätten
gör som en åtbörd
Snoilsky, D. III: 75.

Själf solvisarn som stod på en kulle
Tegnér, I: 187.

Själf språket smälter bort.
Tegnér, II: 111.

Sjäf örnen, som i molnen gungar,
Tegnér, I: 4.

Själf soln ju tröttnat i sitt lopp
Vitalis, 31.

Böjt står själv i poesi någon gång efter andra epiteter, vilket
likaledes är emot bruket i prosan:

en känsla, hvars flamma
skärare brinner och trognare närs än *den sonliga själfva*.
Atterbom, D. III: 185.

Yngling re'n, jag ville finna
ej blott blomman hvardagslik,
men *min själfva* älskarinna
på behag allt mindre rik.
Franzén, I: 272.

hans själfva griller älskvärda hon funnit.
Franzén, IV: 398.

Är ej *dess själfva* tid bestämd med skrifna ord?
Franzén, VI: 256.

Ytterligt sällsynta torde dylika exempel vara i prosa: så

likväl: "Herren Gud, *det oändliga själ/va*", är den som... Alm-qvist, Murnis (Imp. Oct. III: 113).

140. *En ock annan, den ena ock den andra* bli i poesi ofta i viss mån förändrade allt efter omständigheterna. Dels låter man det första falla bort

där vi från *graf till annan* skredo fram.

Geijerstam, 19.

där prosan skulle nyttjat: en till annan, eller ännu hellre: den ena till den andra.¹ Dels uteslutes artikeln, ock dels utbyts det senare mot det förra:

kastad oförtänkt från *en till annan* sida

Adlerbeth, P. A. II: 204.

Som myror *en om annan* famlar

Nicander, II: 118.

Knapt *en åt annan* nickar

Öman, II: 42.

Jag har irrat länge
från *en till annan* herre bort vid gränsen.

Hallström, A. 61.

Den ena och andra i hemlighet sade

Ling, A. 569.

Gif mig *din ena hand, i andra* stafven
med ödmjukt och med tacksamt hjärta bär!

Nybom, I: 136.

En den andra vägen hindrar.

Dahlgren, II: 38.

Från *den ena*
till andra galenskapen raglar du

Silverstolpe, II: 12.

---

¹ Jag vet inte mer än en enda fras, där uteslutning av en finnes, nämligen: gång (dag, tid) efter annan.

Ena ordet lätt *det andra* föder
Snoilsky, D. III: 78.

Kring *ena* trappan, skön som klar kristall
en flod af ljusblå vågor mäktig bryter,
den andra sköljs i soligt etersvall
Wirsén, T. S. 127.

Det *ena* står i best., *det andra* i obest. form:
en till den andra sig närmare smög.
Ling, A. 113.

Den ene ersättes av *var* (*ock en*):
Snömoln
hvert efter det andra man framila ser.
Ling, A. 106.

141. Under den gustavianska tiden var pron. neutr. *vad* det i fråge- och utropssatser allmännast nyttjade pronominet, alldeles oavsett korrelatets kön och numerus, där vi nyttja: vilken, vilket (l. *vad* för ett) och vilka. Eks. "*Hvad* föremål förenar åter...!" Oxenstierna, Arbeten III: 267; "*hvad* fägnad hade prins Carl Gustaf ej en gång....! s. a. III: 271; "*hvad* stora värf hade han ej utfört!" s. a. s. s.

I Svensk Språklära, utg. av Sv. Akad. 1836, anmärkes detta bruk av *vad* såsom vanligt.

Övergivet i prosa — utom möjligen den gammalretoriska — har detta bruk av *vad* kvarlevat i poesin.

Eks.: *Hvad* hjärta kan älska så ömt,
som det
Atterbom D. I: 330.

Hvad däjeligt solljus!
Bååth, U. 153.

Med *hvad* många ögon ser
Gud på Fanny ner.
Franzén, I: 17.

Hvad brottslig blindhet kan ha drifvit honom?

Hallström, A. 29.

Jag minns ej på *hvad* fläck vid polens krets det var,
ej bland *hvad* sällsamt folk det hände,
ej i *hvad* kungs regeringsdar

Leopold, II: 162.

Hvad ändlös rad

Snoilsky, D. III: 11.

Framför refvorna i hermelinen
med *hvad* tillfredsstäld moral i minen
skröt man nu

Snoilsky, D. III: 195.

I *hvad* öfverjordiskt ljus du stälde
religions och vishetens förbund,

Tegnér, I: 395.

Det är på kinden *hvad* morgonrodnads skatter,
det är *hvad* glans af snö under mörkbrun lock!

Orvar Odd, II, a, 27.

vilken nyttjas även, då det lämpar sig bättre för metern:

Hvad har jag hört! Hvad folk! hvad konung! *hvilken* far!

Leopold, I: 21.

142. *Varje* nyttjas någon gång substantivt. Eks.

Rymd för oss alla det har, det härliga Skandien; annat
kräfver det än att i köld *hvarje* sig söndrar för sig.

Atterbom, D. II: 114.

de

som statens stora ändamål
med *hvarjes* väl förena

Wallin, 62.

Knyt vid en rakas skaft, som *hvarje*¹ ser

Heidenstam D. 179.

---

¹ I andra upplagan är *hvarje* ändrat till *enhvar*.

I stället för substantiverat adjektiv med totalitetsbetydelse finns varje + adj. Eks.:

Lef uti det goda du kan bilda —
hvarje ädel lefver hälst däri.
 Tegnér, II: 299.

143. *Var* nyttjas ibland där prosan skulle haft *envar*, *var* ock *en* eller *en* ock *var*. Eks.

Med den hvita tempeljungfruns strålar
hvar sin tänkta huldgudinna målar.
 Atterbom, D. I: 83.

långsamt *hvar* sig till sin plats begifver
 Fahlerantz, I: 101.

Hvar af dem vill leda dig
 Heidenstam, D. II: 124.

Den lärdom sist dock *hvar* bär hem
 Heidenstam D. II: 196.

Snart *hvar* af oss på spridda vägar går
 Heidenstam, H. A. I: 13.

må *hvar* utaf oss deras hämnare vara
 Ling, A. 12.

och *hvar* satte ut i det glittrande haf
 sin vingade snäcka.
 Ling a. a. 45.

men *hvar* har nu sitt tycke.
 Orvar Odd, Gr. Gr. 109.

Är det — ropar *hvar* — en villa
 Tegnér, II: 53.

144. Substantiviskt nyttjas även *varenda* ibland:

Af sten och stål *hvarenda* tycktes gjord
Atterbom, D. III: 175.

där blicken hvass hos *hvarenda* bränner
Fredin, D. II: 180.

145. *Densamma* får stundom sina sammansättningsdelar
skilda åt.

Glöda ej *de rosor samma?*
Böttiger, III: 178.

söker
samma det målet som I.
Tegnér, II: 215.

146. Utelämnande av subjektet, då detta är ett personligt (eller relativt) pronomen, äger rum i poesi i samma utsträckning som i talspråk, d. v. s. då det är ett tämligen närstående ord, som avses. Emellertid utsträcks denna ellips även till fall, där talet skulle ha svårt att utelämna pronominet, nämligen då det underförstådda subjektets kvarstående motsvarighet innehar en helt annan ställning i sin sats.

Eks. Men lyckan har en syster, heter ära
Nybom, II: 20.

Vifell hade en son, het Viking.
Tegnér, I: 17.

gudar bygde kölen,
bär oss än en stund.
Tegnér, I: 63.

Då från armen Fritiof drager
lödig guldring, tre mark tung,
blank som sol i morgondager,
var en skänk af Bele kung.
Tegnér, I: 64.

Lifvet blott en längtan är,
 slockna bör med sitt begär.
 Atterbom, D. I: 269.

147. Omöjlig i prosa är en ellips av pronomen, som syftar på föregående ord i olika satsfunktioner, som sammanfattas:

Och på hvita gångarn flög
 hon med mig i fält;
 följde vigda fanans lopp,
slogo under lagrar opp
 våra silkestält.

Atterbom D. III: 84.

Likaså, då det utelämnade subjektet skulle tagits ur ett singulart negativpronomen:

Men när hösten kom, än ingendera
 hade sagt hvad de så gärna ville,
växlat rosor blott och några körsbär.
 Böttiger, II: 133.

148. Poesin gör ett utsträckt bruk av objektskasus i st. f. prepositionskasus, då pers. pron. styrs av adjektiv.

Eks. *honom* de outgrundliga voro
 Ling, 342.

Det finns ej någon tår, som *henne* okänd rinner
 Choræus, 18.

I tidens rörelser går anden först,
 och inga massor äro *honom* tunga
 Malmström, 241.

149. I stället för komparativformer med ändelse, nyttjas i poesi stundom komparation med mer, mest.

Eks. Nog såg jag händer kanske *mer små*
 Gellerstedt, D. I: 11.

Mer lätt det är att hennes vägar klandra,
än bättre läkemedel finna opp.

Wirsén, V. 108.

Sin plats *mer nära* mor den yngste väljer

Wirsén, V. 104.

Ett epos, det *mest sköna*, det *mest rika*,

Franzén, II: 281.

Af alla världens länder *det mest rika*

Franzén, V: 33.

150. Mjöberg anför (a. u. sid. 208 f.) en del exempel, där enligt hans åsikt predikativ står i stället för advärbial. Jag medger, att i de citerade fallen hade kanske en prosaskildring nyttjat advärb men jag anser det långt ifrån säkert, då adjektivens användning ingestädes synes mig påfallande. Jag har endast påträffat ett par fullt säkra exempel, där prosan ovillkorligen skulle ha haft advärb, nämligen:

Se, hvilken hängbjörk i gungande rågen
susar för vinden och bugar sig *djup*.

Sehlstedt, III: 97.

Då blicka de andra *seda*.

Hallström, L. 160.

151. I poesi finner man en sorts singular sammanfattning av två eller flera föremål, vilken stundom — liksom i prosa — har en idéinnehåll, men ofta synes framkallad av metriska eller rimkrav. I "Svenska Vitterhetens häfder" har prof. G. Ljunggren anmärkt en dylik singularform hos en svensk skald, nämligen nyromantikern Elgström. Han anför några strofer av dennes dikt "Den unga Kärleken", där det heter om skalden ock hans älskade:

Varm och lik en Cherubs saliga andedräkt,
ren lik den, som utur himmelens liljor föds,
välde kring oss en eter,
mot *vårt anlete* sakta förd.

Vid de av mig här kursiverade orden finnes följande not av hr Ljunggren: "Man har här ett prof på af Atterbom anmärkta "grammatiska inkorrektheter"; ty det kan väl icke vara meningen, att de båda älskande så innerligt sammansmält, att de hafva ett enda gemensamt ansikte".

Här föreligger givetvis ett av de fall, där avogheten mot nyromantikerna fört pennan, ty den ytterst vanliga företeelsen är varken mera påfallande eller mera oriktig för språklogiken hos Elgström än annars. Jag anför här nedan dels exempel på en sammanfattning av just detta slag, dels på värbal sådan; jämför för övrigt § 130!

Hur ofta sutto vi ej lyssnande
till kämpens tal om bragder i ett fjärran,
knappt anadt än af våra unga sinnen!
Af mäktig längtan strax *vårt hjärta* slog.
Stagnelius, I: 301.

Likt skuggor som hämnarn väckt opp vi här vandra,
vår fot uti frändernas blod har ju stått?
Och öfver *vår hjässa* ju eldpilar gått?
Ling, A. 440.

Vårt skämt är dödt, dödt skrattet på *vår läpp*.
Levertin, II: 156.

I *en stad och slott*¹
förbytas nu de lätta vandringstälten
Stagnelius, I: 129.

Orrarna spela
och lefva som sju.
Tallstrunten dela
de ömt med *sin fru*
Sehlstedt, V: 54.

Tvänne världars skalder slå *sin lyra*
Björck, 187.

¹ ett liknande eks. anføres i Cederschiöld-Olanders Vinkar och råd s. 55 som »brist på motsvarighet».

Minns du hur bergen med *sin hrita topp*
mot himlen stego

Böttiger, III: 249.

Och åter *grönklädd står* äng och park
Dahlgren, II: 27.

När du bland bröder från din ungdoms år
vill sitta ned och deras händer skaka,
din *stämma* dem en främlings synas skall
och i din hand *skall* deras hvila *kall*.

Heidenstam, H. A. I: 36.

så länge detta bröst och denna hand är *varm*
Ling, E. 72.

En örn och en ulf bredvid guldporten *låg*
Ling, A. 673.

vid hemmets vägg
stod blommande skön
syren och hägg.

Rydberg, D. I: 15.

Där rankorna skälfva
i almarnas *topp*

Stagnelius, II: 183.

Ser jag molnen ila
öfver lundens *topp*

Franzén, I: 167.

152. Istället för grundtal såsom första ledet i ett sammansatt ordningstal finns ordningstal;

min ättelägg i *tredjehundra*¹ led

Fahlerantz, II: 246.

---

¹ = tredjehundrade.

den *sjuttiondefemte* sin födelsedag
Wadman, II: 174.

Anm. Jag har anmärkt dessa exempel trots språklärorna. Sundén känner *endast* typen »femtionde tredje», Brate, säger att sammanställda ordningstal bildas av sammanställda grundtal genom att utbyta deras sista led mot ordningstal ock att endast »sällan utbytas alla lederna mot ordningstal». Sv. Akademiens gram säger att »ändelsen i sammansatta ordningstal under hundra kan utmärkas vid hälle eller blott vid det sista talet». Broocman anför bara åttioförsta o. s. v, Moberg har både tjugondeförste ock tjugeförste; icke desto mindre äro här anförda exempel de enda jag funnit i hela den poetiska litteratur jag ekserperat, varav jag sluter att språklärorna även här saknat vederbörligt underlag av litteraturundersökning.

153. I stället för korresponderande ju — desto, som är det vanligaste, förekommer även ju-ju, samt någon enstaka gång desto-desto:

Men *desto* längre bort det gled,
dess mera blef det svart.
Fallström, D. I: 180.

Sällsynt är även desto — så mycket, istället för ju—desto:
desto högre du i kärlek stod,
så mycket djupare i hat du fallit.
Malmström D. 170.

Jfr följande prosacitat, där likväl ju användes ock ej desto:
"ju kraftigare hans typiska klangfärg vibrerar, *så mycket* klarare äfven hans individuella" Rydberg, Skrifter XIII: 128.

154. Av uttrycken för jämförelse har poesin förkärlek för de kortare. Sålunda föredras ofta *så-som* för *lika-som*. Eks.

ett sätt
att hjälpa eder sak *så* ofelbart som lätt
Wallin, 24.

en måltid *så* tarflig som kort
Ling, A. 136.

Är han i korade bröst alltid *så* hörd som förstådd
Atterbom D. II: 18.

Den hand som bläckspår aldrig nalkas fått
så litet som en musch af sot från köket.

Snoilsky, D. IV: 72.

en *så* vis och huld som vacker lärarinna.

Franzén, I: 72.

Hvem fanns att täfla med, då valet var
 att lämna riket i *så* trogen hand
 som kraftig?

Hallström, A. 16.

Även uteslutes 'lika':

en älskad moder,
 som var stolt som hon var arm.

Fallström, D. I: 198.

eller 'som' ock 'lika' byts ut mot *så*:

men *så* gåtfull du kom skall du glida din kos.

Karlfeldt, D. I: 110.

Men det finns även exempel på följden *så-såsom*, där det
 andra *så* naturligtvis innebär en fullkomligt onödig abundans.

Men min var *så* svår *såsom* tusende andra

Braun, 149.

Så tom *såsom* jorden i början.

Braun, 59.

Af egen hand *så* ritad *såsom* bygd

Choræus, 54.

O att jag blefve *såsom* du *så* ren!

Sehlstedt, I: 232.

Vad ordningen mellan jämförelselederna beträffar, se Kap. IV.

I stället för *liksom* nyttjas ofta *likt*.

Eks. *Likt* trött i nattens köld med skägget fruset
 en hungrig vandringsman kan lyssna stilla

Heidenstam, H. A. I: 10.

De kändes tunga *likt* den klyfta,
hvaröfver karlavagnen går.

Hedborn i Poet. Cal. 1820 s. 18.

Nu fyra sekel svunnit
likt snön, som smälts hvar vår
Wirsén, V. 118.

någon moderlig, begråten vålnad
likt ur evighetens gullport skymtar.
Atterbom, D. I: 83.

155. I stället för (lik)som om nyttjar poesin (ock talspråket)
ofta endast *som* eller *liksom*, vilket även någon gång får ersätta
de sammansatta konj. i prosan:¹

så fint och fejad
liksom det gällt en lusttur
Fallström, I: 23.

blickar han *liksom* han äger
Snoilsky, D. III: 169.

Liksom han i vatten ritats,
Cæsars örn försvann på stund
Snoilsky D. I: 304.

Men lugnt var i grönskande dalar,
som aldrig ett gräs varit böjdt
Snoilsky D. III: 43.

de smyga kring ditt äne, *liksom* de smälta tänkt
Snoilsky D. II: 179.

sången doftar i natten,
som man kostelig rökelse bränt.
Levertin, D. I: 14.

---

¹ eks. »sitta och se nyt ut på allehanda ställen, *liksom* ingenting vederfäres mig», Törneros, I: 19;

Han gned sina ögon, *som* sömnen satt kvar
och skymde den härliga världen

Levertin, D. III: 55.

Liksom de skulle påsen lyfta,
så kavaljererna ta i

Braun, 95.

Anm. Ett typiskt exempel på, hur lik(t) användes som adj. eller adv. allt efter metriska hänsyn, erbjuda Stagnelli rader:

Ack, dess bleka minnen,
likt kvällens töcken, *lika* vänners skuggor,
likt aftonrodnan af en flyktad dag,
besökte mig i saknans dunkla midnatt.

(I: 360)

156. *Länge* nyttjas i poesi ofta i stället för: *för länge sedan*,
som även ibland ersättes av *se'n länge*.

Eks.: Hon var då hunnen
se'n länge till Paris.

Scholander, II: 129.

Jag vet det väl,
hur han *länge* utsett mig till offer.

G. H. Mellin, 48.

Stum har han *se'n länge* blifvit

Atterbom, L. Ö. II: 99.

Länge re'n från lifvets bana
mången af de store bortgått.

Fahlcrantz, I: 172.

Doktorn och kyrkherrn slutat sitt spel *sedan länge*.

Wirsén, V. 245.

157. Prepositionerna stå i svenskan i allmänhet före de ord som de styra. Undantagen äro anförda hos Brate s. 154.¹ I poesi

¹ Märk bara, att Brate där riktigt anger, att som, vad, den, dem styras av prep., men att denna står ini satsen, varemot han § 134. a oriktigt förklarar att dessa pron. icke kunna styras av prep.

har man att märka, att framflyttning av prepositionsstyrt substantiv för eftertrycks skull är mycket vanligare än i prosa, så att man endast genom analogi från detta bruk kan förklara företeelsen.

Eks.: Nagasaki var det *i*
Snoilsky, D. V.: 91.

Rapphönan sitter
jag redan *på*
Sehlstedt, III: 188.

Tumlarn, som är fars klenod,
pärlan *i* hon håller
Sehlstedt, III: 152.

Äfven skuggornas dans och förgängelsens grinande bilder
lagrade dottern af Zevs skyr ej att dväljas *ibland*.
Stagnelius, II: 355.

stranden styrer hon *åt*
Livijn, 127.

Brate nämner prep. undantagandes, utefter, uppför, nedför, emellan ock emot som antingen föregående eller efterföljande det ord de styra samt igenom (i betydelsen ända igenom) som alltid efterföljande. Till dessa torde nog höra åtskilliga andra, jag nämner som exempel: oaktat, oberäknat, oavsett, förbi, om (i betyd. hela: året om), över (i samma betyd.: "natten över"), Poesin visar postposition, som ej hittas i prosan.

Eks.: när fordom kring sitt gula hår
ett rosenvirkadt band hon knöt högtidligt
och *mig emot* i myrtenlunden gick.
Stagnelius, I: 255.

tredubbel spira vinkar *dig emot*
Orvar Odd, VI: 88.

De rika grenar sträcker hon *skyn emot*
Nyblom, D. 64.

Det från bröstvärnets mur
sträckes *hafvet emot*.

Snoilsky, D. I: 71

Eld ur rämnorna fräser vandrarens *syn emot*
Wirsén, V. 19.

Poetisk frihet är även att *emot* ersättes av *mot* i postposition:

Eks.: jag . . . . .

flyger stormen *mot*

Fahlström, D. I: 70.

blickade förmörkad himmel *mot*

Fredin, D. I: 60.

Re'n blomstrens ljufva andar
mig komma *mot* från land

Sehlstedt, III: 116.

blixten bländande klart
flammar hyddorna *mot*.

Silverstolpe, I: 110.

Emellan torde sällan¹ (dialektalt?) ställas efter i lokal betydelse eller då det styr två av ock sammanbundna ord. Eks.:

Dig och ditt samvet mellan står jag här

Elgström, II.

ett litet gräl
oss och hans fogdar mellan

Franzén, IV: 95.

Säg mig den bästa harmoni,
är det ej *fyllda glas emellan*?

¹ likväl Cederborgh, Ungdomstidsfördrif III: 26: »vandrade flera timmar på ömma fötter *bondkojorna emellan*» samt de sammanvuksna *väggmellan* (t. eks. Törneros) ock *knutmellan*.

Även annars tillåter sig skalden en postposition, till vilken tal eller prosa ej torde ha några motstycken.

Eks.: matt dess minnen sucka mig *omkring*
Atterbom, D. III: 28.

därför i blinken jag ilar dig åter *ifrd*
Atterbom, D. III: 88.

Minns, hvilket hjärta du hvilar dig *hos*
Atterbom, D. III: 167.

Nej, I kommen icke,
hur än jag eder kallar *på*
Björck, 62.

Jag hade då ej stannat
det tysta hem *uti*
Braun, 452.

stolt som en kung jag dem trädde *ibland*
Braun, 64.

Åter läggs en annan börda
honom *på* af grufvans folk.
Gumælius, 48.

Fastän åren
rinna hän, likt floden till sitt haf,
sköter jag mitt lekverk än i våren,
och dess blommor bygger jag det *af*.
Hedborn, II: 133.

Jag försäkrar er andäktigt,
att jag är den tanken *af*
Sehlstedt, V: 219.

Så tuttar man cigarren *på*
Sehlstedt, V: 188.

Pegasen — — —

— — kan ej järnvägsrasslet sig vänja *vid*
Sehlstedt, IV: 130.

och låt oss verka
det kära landet *för* och för den kära sången.
Tegnér, I: 240.

tänkte därmed jaga töcknen
min bestämmelse *ifrån*.
Tegnér, II: 71.

Men oändlig köld
snöar skyn *utur*
Tegnér, I: 63.

Tankfull sitter hon och öser
evighetens källor *ur*
Tegnér, II: 49.

Jag ilar nu dig *till*
Wirsén, V. R. 98.

158. I poesi sätter man vidare ofta prepositionen efter det styrda ordet, då det gäller lokaliteter.

Dräcker sida
fladdra magra former *kring*.
Braun, 238.

man sökte staden *kring*.
Heidenstam, D. I: 11.

Svenner
sig ställt hela dryckessalen *omkring*.
Ling, 509; 111.

Spillror af en tron som flyga
alla världens hörn *omkring*.
Strandberg, D. 76.

För att speja rummet *kring*.
Strindberg, D. 190.

Vissna lög jag krattar
trappan *utanför*.
Sehlstedt, III: 59.

rusar
alla trapporna *utför*.
Nicander, I: 229.

Vi rodde sakta strand *längs åt*
Wirsén, T. S. 192.

Så, stranden *längs*, det tappra paret skrider
Atterbom D. II: 262.

hur lejonjakten drifver
lustigt slätterna *utåt*.
Strandberg, D. 75.

159. *För* kan i poesi ersätta prepositioner, som äro sammansatta med denna prep. Sålunda förekommer den = uppför:
hörde,
hur sångerskan *för* källartrappan steg.
Heidenstam, H. A. I: 31.

solen som nyfödd
börjar att klättra igen *för* himmelens branter vid julen.
Tegnér, I: 18.

framför:

För skaran tågade dyster sångarn
Tegnér, I: 85.

i stället för:

För rosor irrbloss dina kinder måla.
Stagnelius, I: 217.

I stilla gården
med ingen sten
tryck mina ben;
för minnesvården
sätt där pensén.

Valerius, I: 89.

För sitt högra ben han hade
nu ett träben blott.

Fjalar, I: 24.

För pärlor och *för* gull hon smyckar sina hår
med friska blommors enkla prydnad.

Adlerbeth a. a. II: 273.

Ett annat Rom jag bygger *för* det gamla
Fredin, S. 6.

Gläds i din sorg, att *för* en ängel tvenne
din ädla bana skola skydda nu.

Franzén, III: 336.

För rosengördeln, virkad af behagen,
jag omgaf lifvet med ett kyskhetsbälte.

Stagnelius, I: 362.

för . . . sedan:

för fyra månader

— — — — —
jag intet kände utom vapnens vilda
tumult

Fahlcrantz, III: 208.

Så är du född i dag, min vän,
för många Herrans år.

Sehlstedt, I: 77.

Du var dock ny *för* elfva år idag.

Sehlstedt, I: 99.

160. Prepositionen till styr i vissa fall ock förbindelser genitiv, i vissa åter grundform. Allt efter rimbehovet förändras i poesin denna rektion:

När länge man trampat i lera
och vadat i stoftet till *knäs*.

Dahlgren, II: 183.

ädla dåd, dem ryktets röst
dock aldrig fört *till torg*.

Fredin, D. I: 118.

Dock — vet: de mig tillhöra, men fästet är min kungs.
Förräderiets tolkning mig söfver ej *till lugns*.

A. Lindeblad, Nils Stjernsköld.

161. *Så* utelämnas i poesi mycket ofta framför konjunktionen att eller framför det adjektiv (advärb), som styr att-satsen.

Eks. Talar att tårar af fröjd glimma

Atterbom, D. III: 151.

Låt dundra kanonen, att ingen hör
Björck, 176.

Och den (porten) sprang upp, att i låset det knall
Dahlgren, II: 215.

Dessa horn du bär i pannan,
stora att ej någon annan
mer än L. dem bära kan

Dahlgren, I: 236.

skakar dem att själfva jorden bäfvar
Nicander, I: 174.

Dock frysa vi, att blodet måste stanna
Vitalis, 147.

yxan högg i granens märe,
att dånet klang från berg till berg.
Östergren, I: 151.

162. Stundom styres en att-sats av adjektiv i st. f. värberform:

Jag gråter, *hoppfull* dock, *att* skyn skall varda blå.
Fredin, D. II: 156.

163. Värber ock substantiver kunna styra en att-sats utan förmedling av den preposition, som står i prosa.

Eks. Tviflar du, att där i fjärran väntar ett förlofvadt land?
Rydberg, D. I: 10.

Att tiden var dålig, höll Adrian med.
Snoilsky, D. IV: 110.

Glömde sin harm att hans gåfva försmåtts
Wirsén, V. 245.

en ros han där ur blomsterhäcken bryter
som vänlig underpant att mången gång
ur sorg och tystnad spirar upp en sång.
Wirsén, S. B. 57.

då jag beträdd
den obeveklige att för en annan ömma.
Adlerbeth, P. A. I: 369.

164. Likaså styres indirekt frågesats ibland av värber, substantiver ock adjektiver med uteslutning av vederbörande prep.

Eks. Om Oden, som dig känt, blef kunnig, hvem du är.
Leopold, I: 42.

blygs, hur du for vill.
Leopold, III: 148.

tvista,
icke, hur det kallar sig.
Tegnér, II: 53.

Förundrade, hvem du väl vara kan.
Atterbom, D. II: 310.

tecken, hur hans tid förnötes
Atterbom D. II: 274.

Nu är på tid att orda,
hur hushållerskan såg ut.
Dahlgren, II: 181.

165. I likhet med talspråket ock den modärna prosa, som
söker att i någon mån likna detta, utelämnar poesin ofta att i
konj. *så att*. Eks.

kjolen isig i knäveck skär,
så genom strumpan det blöder.
Bååth, G. S. 99.

Se efter skälmarna, *så* vapnen fejas
Hallström, A. 105.

Vi trumma på krukor
och tunnor som pukor,
så ekon runga i hult och klef.
Heidenstam, D. II: 18

Fåfångt slår mot bord och vägg
Jofur själf, *så* tronen gungar
Leopold, II: 160.

Där roptes och roptes, *så* dvärgen blef rädd
Ling, A. 613.

spelman gnider sin silkessträng,
så den både grymtar och jamar
Orvar Odd, I, b, 143.

flyg dit och skvallra ,
så bärgen skallra
Tegnér, I: 91.

Att utelämnas i poesi ännu oftare än i talspråk, där det
likväl ofta umbäres. (Mjöberg a. u. 203.)

Eks. jag drömmer, inga gränser
det har som rymden fått.
Fallström, I: 72.

folken
glömma bort, det ges en morgondag.
Nybom, I: 11.

Han ej förstod, den världsbrand skulle komma.
Nybom, I: 42.

Då vet jag ingen ann reson
än, du får sitta, där du sitter.
Sehlstedt, I: 172.

En fjärde är så blek, hon svimma kan.
Sommelius, 31. 1

Kärlekslösa fariséer
tyckte allt, det gick för långt.
Snoilsky, D. IV: 263.

Han vet, det dödligt är.
Snoilsky, D. I: 44.

kung Ring skall röna,
vikingahämnden är föga blid.
Tegnér, I: 106.

Sist kommer det däraf, du är för led.
Wadman, I: 59.

Ett *att* för mycket har framkallats av stavelsebehov i följande eks.

tänkaren, som i sin ande sett
att Gud och *att* naturen äro ett.
Fredin, D. II: 113.

166. Asyndes användes utan fikserade regler i svenskan.

Mellan två syntaktiskt lika ställda substantiver torde den likväl inte förekomma i prosa eller talspråk. I poesi finns den, men förefaller tvungen:

Högt på *Löfstads, Stjärnarps* tinne
flagga gul och blå steg opp.
Snoilsky, D. II: 37.

Ett dussin kvinnor i *huckle, kjol*
så svarta som kråkor sig samla
Snoilsky, D. V: 22.

Så ha ej *prins, prinsessa*
i sina praktgemak.
Snoilsky, D. IV: 199.

Skolans alla *gossar, flickor*
kommit
Snoilsky, D. IV: 171.

Nyblom, Pelle Ödman bjuda
Snoilsky, D. IV: 260.

det afgrunds djup,
hvars mörker höljer deras *fötter, sidor*
Atterbom, L. Ö. I: 37.

Hvad *min inbillning, min känsla* då njöto
Dahlgren, II: 72.

bland *fiender, vänner*
min själ och mitt hjärta
Dahlgren, I: 219.

Fader, Moder sonens fröjder drömma
Hedborn, I: 257.

Kung Augias hvitögat vände *ut-in*
Sehlstedt, I: 239.

Vänder han *ut-in* på folk och på båt
 Sehlstedt, III: 219.

En i prosa omöjlig uteslutning av *ock* föreligger i följande exempel:

Äfven mellan björken, videt, pilen
 speglar du dig in i klarblå bölja
 Atterbom, D. I: 51.

Hans största konst det var att fast förlika
 det äkta fosterländska, det antika.
 Wirsén, 167.

Trodde dig det godas urbild möta mellan gnatet, kifven
 Gyllander i Vintergatan 6: 41.

167. Vid motsatsförhållanden av samma satsdelar, av vilka den första negeras, nyttjar prosan ock talspråket *konj. utan* framför andra ledet. Detta uteslutes någon gång i poesi:

Aldrig det klagar, bannar och gråter,
 ler och förlåter
 Gyllander, D. 117.

då skall världen, frigjord, åter se
 ej rädda dvärgar, manliga atleter.
 Wirsén, V. 148.

168. Likaledes stick i stäv mot bruket utelämnas *eller* efter 'antingen' ock 'vare sig':

antingen desse på
 Algidi kyliga toppar
 grönska, på Cragus, på Erymanth.
 Stagnelius, II: 700.

Ja! Sjunga, vare sig med ton, med färg
 Atterbom, L. Ö. II: 6.

169. En överflödig, tautologiskt värkande, preposition finnes tillagd till relativa adverbier hos Tegnér, förmodligen framkallad av rimmet.

O du himmelens son,
hvaran kommer du *från*?
 Tegnér, II: 7.

en evighetens vagga, *hvarest* I,
 I tidens hittebarn, *fån* växa till *uti*.
 Tegnér, II: 234.

Dubbel preposition kan även hittas, såsom i följande eks.
I menestrelens melodi
 det blåa hafvet stämmer *i*.
 Wirsén, V. R. 89.

170. Förmodligen av önskan att undgå upprepning har man däremot ett par gånger utelämnat nödvändiga ord:

Tre gånger tre midsommarens sol har stigit ur vågen
 (suppleras: gånger)
 Tegnér, II: 213.

Och väl *sinom tusen* meneder han gjort
 (suppleras: tusen)
 Sommelius, 20.

171. Det är naturligt, att då ett uttryck består av ett par leder, möter dess infogande i en viss rytm stundom större svårigheter än då det är enledat. Härav föranledas vissa konstruktiva rubbningar i det sedövlige uttryckssättet. Dels erhålla de båda korresponderande lederna inte samma plats i förhållande till övriga satsdelar ock som de äga i prosa, eller inskjutes emellan dem ett uttryck, som styr båda ock skulle stått före båda.

Eks: Och bättre ingen världens öden kände
 än han, som lefde utom samma värld
 och från hvars brott han bort sitt öga vände
 och *från hvars flärd*.
 Böttiger, II: 204.

Mälarns vidt utsträckta rymd,
i stiltje skön, i storm förfärlig,
än klädd i ljus, i natt än skymd.

Dahlgren, D. II: 13.

Ställ för mästarns händer
två block af sten och afgör: hvem af dem
skall bli en Moloch och *en Dagon hvem?*

Franzén, III: 152.

gårdarna af folk och knektar fyllas,
i frankisk *dels* och *dels* i cimbrisk dräkt.

Fahlerantz, I: 100.

skiften
som, *ömsom tystade, befalla ömsom tystnad.*

Leopold, III: 1.

Leopold som ständigt vinner länder
i både smakens och i snillets värld,

Nybom, I: 47.

att se klart igenom vinets ånga
är icke allom gifvet, ej så lätt.

Scholander, II: 29.

Och då lösas stormens vingar
och den vilde *doppar* dem
än i djupet, än han svingar
hvirflande mot gudars hem.

Tegnér, I: 61.

Då segrarn *hissas skall än* högst på blomsterstacken,
än dragas i triumf på kälken uppför backen,

Wallin, 27.

de små
ömsom utaf snö och *ömsom* rosor höljde.

Wallin, 27.

kring kolossen falla *än reflexer*
 af blod och än af morgonrodnads glöd.
 Wirsén, F. C. 287.

Dels utbytes det ena ledet mot en synonym¹:

Vi ha sett spåren af den starke anden,
 som töckenmantlad går kring haf och jord,
än knyter, *stundom* spränger samhällsbanden.
 Nybom, I: 85.

Dels uteslutes en nödvändig del av det ena ledet:

Jag vill *i toner* lefva, *toner* dö
 Nybom, II: 131.

Så satt hon *i sin enfald* vis,
sin ringhet mångbepröfvad
 Malmström, 284.

mitt blod *är ej af* järn, mitt kött *af* koppar
 Levertin, D. I: 84.

där dunklet faller vidt från lagerns krona
 bland dagar *halft af* gryning och *af* kväll
 Wirsén, D. 144.

172. En stundom i prosa, men långt oftare i värns använd förkortning, är den som består av ett substantiv i grundformen, bestämt av antingen adjektiv (såväl egentligt som participium) eller prepositionsattribut, där det vanliga uttryckssättet är: *med* . . .

Eks: Med silfverspjut i hand, *på harpan armen*,
 står där en sköldmö
 Atterbom, D. II: 102.

---

¹ Ett liknande eks. anföres af Cederschiöld-Olander, Vinkar och råd, s. 55 som fel under rubriken »Brist på motsvarighet».

Ofta ned ur borgen
 kom hon, tyngd af sorgen,
blixt i ögat, moln på Juno-pannan.
 Atterbom, D. II: 156.

Så kommer blondinen
 med smäktande minen,
i ögat en tår,
på barmen en vår,
 Atterbom, D. III: 90.

Högst där på fjället vår välkända sol
 roar sig midsommarstiden,
 klädd såsom lappska i purpurrod kjol,
halsen med gyllene smiden.
 Dahlgren, II: 253.

Riddaren vid fönstret dröjde
 grubblande ännu en stund,
blicken fäst på himlens rund.
 Malmström, 327.

I tvenne dagar har jag redlöst irrat,
 min möda spilld och *hufvudet förvirradt*
 Orvar Odd, II, b, 171.

Enzio med hängande tyglar,
i handen ett flammande svärd,
 förföljer
 Nicander, II: 17.

Satt hon så i nattens stormar,
blicken oafslåtligt fästad
 Silverstolpe, I: 96.

Den moskovitiska Fama stod
 helt yr, *trumpeten för munnen*
 Snoilsky, D. IV: 32.

Det är krymplingen jag ofta mötte —
fattigt klädd men *fint och hyfsadt skick*.

Snoilsky, D. III: 78.

Ej han märktes af den rike,
som i silkesväfd turban,
mantelfliken öfver skuldran,
skred förbi på saffian.

Snoilsky, D. II: 179.

Vördnadsvärd som Abraham han sitter,
sida dräkten hvit och skägget hvitt.

Snoilsky, D. II: 199.

Bindel vit kring venstra ärmen
plymer och kokard i hatt,
slåss den unge

Snoilsky, D. I: 306.

gråa barden (skall), *harpan florbeklädd*,
med ljufva tårar fukta era hållar.

Stagnelius, II: 421.

Fjärran från,
bok i hand och åbroddskvastar,
skymtar kyrkfolk

Strandberg, D. 129.

Lyran i handen,
står där en ängel så skön.

Tegnér, II: 10.

173. Satsförkortningar av flera slag florera i poesin, även om man stundom kan finna dem också i prosa.

Sålunda finner man ofta utropssatser inledda av *hur!* förkortade genom värbets ock stundom även subjektets uteslutande.

Eks. se! En sköldeborg af sångens män!
Hur ändrade! Hur dystra nu de glimma,
Atterbom, D. III: 116.

Allting fröjdas nu på jorden.
 Luftens folk, *hur fria, glada!*
 Dahlgren, I: 36.

En konung ej färdas ett skönare tåg,
hur yppigt den blommande äng!
 Dahlgren, II: 3.

Olyckliga, *hur säll*, om aldrig moder vorden!
 Franzén, VI: 255.

O hulda natt, *hur trösterik*,
 då
 Rydberg, D. I: 131.

hur skog och bygder uti solsken glimma
 och *Sällandskusten där hur purpurrod!*
 Orvar Odd, S. A. 58.

Men se, dess bok, hon förs nu mest i kladd,
hur tungläst den, hur andelös, hur fadd!
 Tegnér, II: 520.

hur skilda ej vi två, men låt ej det bedra oss!
 Tegnér, I: 240.

I öknens fria barn, *hur sällt*,
hur skönt ert lif på gröna fält!
 Tegnér, I: 167.

Hur lycklig han, om i hans strofer kom
 en mattad strimma blott af Edens dager,
 Wirsén, F. C. 136.

174. Likaledes förkortas av *hur* inledda koncessivsatser till endast av *hur* styrt adjektiv.

Eks: Tanken på din kyss den sista
 skall mitt blod, *hur utkyldt*, tända
 Fallström, II: 173.

Jag vet, att aldrig än Försynen svikit
 det folk, *hur litet*, som ej själf sig svek.
 Malmström, 232.

Hvart hopp, *hur kärt*, skall blekna och försvinna
 Malmström, 158.

O, hvem af oss, *hur än i tvifvel dränkt*,
hur än i skiftande bestyr försänkt,
 har icke känt

Wirsén, D. 288.

175. En önskesats har förkortats till endast de båda objekterna:

Anima, *dig en lång och ljuflig dröm!*
 Nybom, II: 29.

176. I en jämförelse, inledd med *vad*, har prosan värb, vilket likväl stundom utelämnas, i analogi med den vanliga värbalellipsen efter (samma .. l. så ...) *som*

Eks: För mig de voro, mur och boja,
hvad för en eremit hans koja
 Fången 28.

månget riksgeni med bång och brak
 ej skapade *hvad du*.
 Orvar Odd, I, b, 201.

177. Temporal, koncessiva, komparativa ock konditionala satser sammandras ibland i poesi genom värbets (ock stundom även subjektets) uteslutande.

Eks:
 så att af morgonens klara sken
 där dröjer länge en lämning
 halft vemodigt leende, klar och ren,
tills mattad i aftonstämning.
 Hallström, L. 26.

öl, när det är drucket och råd, *när följdt.*
Tegnér, I: 13.

Lika vindar i Ulysses säck
ge de skeppsbrott, *när ej stängda mera.*
Tegnér, I: 263.

Fast lång min väg och brant min stig,
jag lefver och jag dör för dig.
Malmström, 179.

Den starke vattendragarn lyfte flickan,
som om ett barn, och
Heidenstam, D. I: 22.

och med långa, torra knotor,
torra som om mumiegamla
Orvar Odd, I, b, 39.

Då vet, att lyfta ditt sinne öfver ödena högt,
att åter resa din nacke, *om ett ögonblick krökt.*
att åter lappa ditt segel, *om slitet i kras.*
Orvar Odd, VI: 233.

Ju mer tjust, dess mer befara
i förtrollerskan ett troll!
Franzén, I: 151.

Som i ditt bröst Allfadern är tillstädes,
blott dunkelt tänkt, *tills evigt uppenbar.*
Franzén, I: 192.

Godheten, *ju äldre,*
blir dess mera skön.
Franzén, I: 198.

Här sörj blott för glaset: *om fullt, så töm ut,*
om tomt, så försänd det att fyllas.
Franzén, I: 203.

178. Värbailellips förekommer vidare av anföringsvärb till yttranden. Denna uteslutning har sin förebild i den klassiska litteraturen och har väsentligen levat i den episka dikten, där den betecknat ett närmande till dramatikers personangivande framför replikerna. Med en något förändrad karaktär har den nyttjats av Heidenstam i "Hans Alienus".

Eks: *Vladimir detta; och då med rosiga läppar den fångna:*
Stagnelius, I: 24.

Det blotmannen Thorre. Det Thorre . Så samtalet.
Det Höfund. Det Alf. Det rösten. m. m.
Ling, A. 52, 120, 229, 256, 268, 294 m. m.

Då riddaren:
Karlfeldt, D. II: 73.

Mildt solguden till svar:
Atterbom, D. II: 35.

179. Olika former av värbet vara utelämnas understundom. Ibland finnes en kopula i närheten, varifrån den ellipserade kan tänkas till, men detta är långt ifrån alltid fallet, ock i alla händelser är uteslutningen inte stödd på något bruk i tal eller prosa.

Länge sedan gården brunnit,
sagoböckers tid förbi,
Fallström, II: 273.

Offer vill den dygd där bor,
lugn dess dotter, möda är dess mor.
Tegnér, I: 263.

Brustet ögat, kyld är barmen, härjad hoppets sköna vår
Nybom, II: 182.

Det lockar heller icke.
För trött mitt öra, matt min hand!
Hallström, A. 43.

Där tåget skrider,
 sjungen I sorgehymn öfver döda tider,
 eller är det mot drömmarnas hopp som sången klingar,
ty glada på en gång och sorgsna dess ord?

Fredlin, S. 85.

180. Såväl jålpvärber som hela predikater kunna utelämnas, om de i ungefär motsvarande form kunna suppleras ur närstående sats:

Eks. Orden från hans tunga *veko*,
 från hans tanke *sammanhang*

Malmström, 346.

Luftens sköna hägring,
 skall du helt förgå,
 af din regnbågsfägring
 intet återstå?

Snoilsky D. II: 210.

Af örnar luftens azur,
 och hafvet plöjdes af hvalar.

Stagnelius, II: 507.

Vi tacka gode gudar
 att — — — —
 att *natt de döde hölja*,
 att morgon ej skall följa

Fredin, S. 84.

181. I stället för två satser, inledda med *vare sig* — *eller* förekomma i poesi stundom satsförkortningar inledda av *om* — *eller*.

Eks. ordet gäller ej mer för det,
 om tryckt på papper *eller* pergament.

Strindberg, S. 45.

Och modren, ack, där hemma, för henne gifs ej tröst,
 om gammal *eller* ung.

Malmström, 271.

*Om — om nyttjas ofta i poesi i stället för (vare sig —) eller;
På henne jämt jag tänkte,
om sofvande, om vaken*

Gyllander, 112.

*När ingen ser, är vatten lika godt
om ur kristall, om ur en tegelkruka*

Heidenstam, H. A. I: 272.

*Dock lika mycket, hur man drömde förr,
om vårligt fint, om tyngdt af sommarns brånad*

Levertin, D. I: 107.

*tiden går, hur än vi mäta den,
om med förluster eller om med fester*

Orvar Odd, VI: 227.

*lynnet röjer mannens anor lätt
och hvad han brås på, om en fjällörns näste,
om sparfvens bo inunder takets fäste.*

Orvar Odd, VI: 222.

*Om sönderslitet, om berömdt
ditt namn här flyger vida*

Wirsén, V. R. 191.

om stort, om litet, brinner ljuset nog till pipan.

Hallström, A. 50.

*Och skall det vara öppet vatten,
så hälst ett rent och klart:
och framför allt, om stillt, om vågigt,
en smula glans och fart!*

Gellerstedt II: 122.

182. Dels på grund av främmande förebilder ock dels på grund av svenska analogier förekommer i litteraturen ett långt mer utsträckt bruk av "ackusativ med infinitiv" än talspråket vill kännas vid. Ock ehuru man i prosa finner eksempel på dylika

infinitivkonstruktioner i st. f. attsatser, torde de likväl ej kunna sägas tillhöra allmänspråket. Poesin begagnar sig naturligtvis av detta konstruktionssätt, som medger åtskilliga lättnader för rim- ock meterbehov.

Eks. Jag trodde *detta krig*
ej lämna honom tid

Adlerbeth, P. A. I: 13.

Du som
tror *himlen bo i slutet bröst*

Carlén, 72.

han drömde *Frankrike stå starkt och fritt*

Fallström, II: 313.

han drömmer då *sig skrida*
genom skogen

Heidenstam, D. II: 19.

skådar dagens gyllne *furste tåga*

Ingelman, 64.

En tjänare i nöd *dig kräver svara*

Levertin, D. ¹I: 80.

Skall aldrig jag skåda *dig mer*
förgylla de flygande blåa banér?

Silverstolpe, I: 28.

där han vid hamnen skådade förlägen
en stad af fartyg ligga stam vid stam.

Scholander, II: 183.

Han fåfängt önskar *blodet flyta*

Sjöberg, 157.

Här spörjes öfverallt *en kvinlig blick*
kring gränserna utaf sitt rike vandra

Snoilsky, D. V: 82.

Jag skådar himlen själf ur dina blickar brinna
Stagnelius, II: 44.

183. Ett av de vanligaste slagen av satsförkortning är den appositionella, bestående av ett participium eller någon gång ett adjektiv, där prosan skulle nyttjat en sats.

Eks. Ifrån de land, där inga bojor klämma,
du, *kallad*, nalkas med ett vänligt svar?
Atterbom, D. I: 188.

Ungdomens bågare, *tömd*, hvad kan han bjuda oss mer?
Atterbom, D. III: 101.

Och Eko, *väckt*, sjönk till ro igen
Hallström, L. 171.

drog dit in i bagarstugan flickan,
som, *skrämd*, ett slag med bagarspaden gaf.
Heidenstam, D. I: 17.

om locken, *glesnad*, grånar
Snoilsky, D. II: 284.

Vattenstänk likt hvita lågor
ifrån roddarns åra droppar,
höjd och sänkt i takt.
Snoilsky, D. 1: 9.

Jag är den röda blodstår jorden gret,
med bäfvan slagen inför himlens under.
Snoilsky, D. I: 102.

Då hälsade han nyvald kung,
på pannan kysst
Tegnér, I: 132.

Tack, att du outtröttlig var
de svaga krafterna att stöda
och, *en gång stölda*, hålla kvar!
Wirsén, D. 291.

Gossen sökte
gräs och blommor här, där berget krökte,
och han, *krossad*, föll från klippan ned.
Wirsén, T. S. 163.

det är saligheten.
den högsta, *unnad oss i dödligheten*.
Tegnér, II: 391.

Tro det goda, *straffadt*, lika godt.
Valerius, I: 10.

Såg du stenen uppå böljan flyta?
Han i fallet cirklar hennes yta,
men han, *sjunken*, lämnar intet spår.
Valerius, I: 41.

Men må ej kvinnans lof i forna åldrar sökas;
det gick att, *närmadt oss*, med friska skördar ökas.
Valerius, I: 18.

Ett tempel gifs, *ej bygdt med mänskohänder*.
Vitalis, 67.

i rymder, *ej hans*,
Tegnér, II: 214.

på fjärden, *hastigt mörk*,
Snoilsky, D. II: 216.

Är detta svearna, denna släkt,
så småsint, afundsam, glitterströdd.
Snoilsky, D. III: 52.

Du kom som vi ifrån den fagra stad,
romantiskt ljuft och lekande och glad.
Wirsén, D. 285.

184. Rätt ofta förekommer även en konstruktion som mot-

svarar latinets ablativus absolutus ock väl till stor del räknar sitt ursprung från denna, nämligen ett självständigt particip, vanligen som bestämning till substantiv. Om utsträckningen av dylika participalkonstruktioner för övrigt, se Cederschiöld, *Svenskan*² sid. 284 ff. I äldre prosa (gustavianernas, den antikhärmade Geijers) äro de inte sällsynta ock finnas väl ännu här ock var.

Eks. *Anrättningen omsider gjord,*
de gamla hulpos åt att sätta fram ett bord.
Adlerbeth, P. A. II: 308.

Så tänkt, och ett härrop han höjde mot sky.
Ling, 132; 154.

Och, *dådet skedt*, hvad se'n?
Orvar Odd, II, a, 59.

Endast några solhvarf farna
och för dig skall gåtan klarna
Rydberg, D. I: 118.

Så gjordt — de gå.
Geijer, 119.

De första stegen gjorda,
far fort och tvinga mig
Leopold, III: 78.

Virginus väntad re'n, ni har ej orsak mer
att skiljas från ett rum,
Leopold, III: 42.

185. En förkortad konstruktion, som ibland förekommer, grundar sig på en ovanlig användning av vissa prepositioner. Så nyttjas *från*, där man väl i prosa snarast har att tänka sig en temporal sats.

Ve den vansinnige, som, *från förtryckt tyrann*,
ej tror att någon finns
Valerius, I: 49.

*Från kung och make, vild och vred,
 åt nunnecellens djupa fred
 hon fann det ljuft att anförtros*
 Wirsén, V. R. 160.

en ö,
 där tusende skepp *från stormig sjö*
 i löndom kasta sitt ankar
 Heidenstam, D. II: 82.

Även synas vissa uttryck med prepositionen *ur* förkortade från vanligt språkbruk, men jag är inte fullt säker på, att inte liknande exempel skulle kunna anföras från vår prosavitterhet, varför jag endast reservationsvis anför dem som poetiska friheter.

En magisk mantel
 den vore icke fal *ur* mina händer
 för dräkters prakt, ej för en konungs skrud.
 Rydberg, Faust² 55.

Ett skott *ur* löfven i skymmande skog
 blir svenske konungens bane
 Snoilsky, D. II: 54.

Två vattenliljor *ur* svallet stå
 Snoilsky, D. II: 183.

Där månen blek *ur* skyar brinner
 Wirsén, D. 227.

Det (regnet) ängslar mer än det förljufvar,
ur molnets fållar hälst det rufvar.
 Wirsén, D. 55.

inget gift
 den blomsterkrönta bägarn gömmer,
 som, ledd af hjärtats fria drift,
 han *ur* naturens händer tömmer.
 Stagnelius, I: 458.

KAP. IV.

Förändringar i ordföljden.

186. De två sidor, som anmärkningen n:o 4 till § 39 i Mobergs grammatika fyller, är det utförligaste, som jag känner till över det ämne, jag i detta kapitel sökt att i någon mån utreda. Moberg anför där en del värser, som "må tjena nybegynnaren till öfning att utmärka den vanliga Konstruktionen, hvars ordning här är rubbad." Före dessa exempel säger han vidare: "För Metterns och välljudets skull nyttjar Skaldekonsten ofta — — — — starka Transpositioner, hvilka språkbruket i obunden skrift ej tillåter."

Läser man så prof. Wulffs fjortonde ock sista sats i "Om Värsbildning": "Den poetiska formen såsom sådan tillstodjer nu för tiden högst få inverteringar av ordföljden, och knappast andra än sådana, som även i motsvarande prosaisk stil skulle vara medgivna," så får man den föreställningen, att användningen av *licentia poetica* på detta område i ytterst väsentlig grad inskränkts under århundradets lopp ock att våra dagars svenska värser erbjuder nästan inga avvikelser från prosans vanliga ordföljd. Det enda tvivlet, som står kvar, uppväcks av hänvisningen till "motsvarande prosaisk stil". Ty det är inte så lätt att avgöra, vad denna i ock för sig tillåter. Så pass långvarig poetisk alstring, som vi nu ha att se tillbaka på, är det ingen under, om den vittra prosan tagit upp avvikelser från vanligt språkbruk ur den bundna stilens vittherhet. Ett sådant inflytande från värser på prosan torde i flera fall kunna konstateras med tämlig säkerhet, men "tillåtligheten" — eller bruket — av dessa avvikelser hämtar sitt stöd naturligtvis uteslutande från den poetiska traditionen.

Prof. Cederschiöld (Svenskan som skriftspråk, 313) anmärker rörande *licentia poetica* i ordföljden, att "dessa egenheter . . försvåra ej obetydligt uppfattningen af versens innehåll, och där-

för söka äfven våra nyare skalder att så mycket som möjligt undvika dem. . . . Men vanligen kvarstå ändock så pass många knagligheter i ordföljden, att de afskräcka personer af bekvämt och trögt lynne från att läsa vers“.

Den uppfattning, som jag kommit till under mina undersökningar, är avgjort den, att ännu i dag äro avvikelserna från den vanliga ordföljden täta ock påfallande. Snart sagt ingen enda strof av en svensk dikt presterar en ordföljd, som skulle användas — eller ens få passera — i vitter prosa. Jag tar godtyckligt några strofer ur nu levande ock diktande författares värk.

Som blomman kräfver dikten ljus,
hon trår till sol ur mull och grus,
till sol från himlens fadershus.
Hon lider men, hon tager skada,
om ej hon får i sol sig bada.

Wirsén, V. R. 41.

I vitter prosa skulle väl orden följa varann ungefär så här:
Som blomman kräver dikten jus; ur mull och grus trår hon till sol,
till sol från himlens fadershus. Hon lider men, hon tager skada, om
hon ej får bada sig i sol.

Nu en ungdomsflock
öfver sten och stock
åter spänstigt sin vandrareränsel bär,
och från Åres höjd
bröstet häfs af fröjd:
Ingenstädes i världen är skönt som här!

Snoilsky, D. V: 67.

I prosa: Nu bär åter en ungdomsflock sin vandrareränsel
spänstigt öfver stock och sten, och från Åres höjd häves bröstet av
fröjd: ingenstädes i världen är (det) (så) skönt som här!

Vår kärleks gamla visa
ur hjärtat ropar än.
Ej åren skänka lisa
åt oss, som lyss till den.

Det är ett brännsårs smärta
att känna ungt sitt hjärta,
när tiden allt förblekt.
Min blick om din blott tigger,
men kyligt armen ligger
om skuldra, som du smekt.

Heidenstam, D. II: 130.

I prosa: Vår kärleks gamla visa ropar än ur järtat. Ej skänka åren lisa åt oss, som lyss till den. Det är ett brännsårs smärta att känna sitt hjärta ungt, när tiden förblekt allt. Min blick tigger blott om din, men kyligt ligger din arm om (den) skuldra, som du smekt (förr).

Allt hon mig gaf, sin makes
gyllene konungaked,
medan hon smekte mitt hufvud,
mildt kring mitt hår hon vred,
gaf mig sin själ och för min skull
bröt hon sin heliga ed.

Fröding, D. II : 71.

I prosa: Allt gav hon mig; medan hon smekte mitt huvud, vred hon milt sin makes gyllene konungaked kring mitt hår, gav mig sin själ, ock för min skull bröt hon sin heliga ed.

Jag vill inte påstå, att dessa på-måfå-strofer ge någon uttömmande skildring av dagens poetiska ordföljdsgrundsatser. Men jag tror att de visa, att prof. Cederschiöld har rätt, då han framhåller att de avvikelser, som än finnas kvar, äro betydliga nog.

Det är för övrigt en mängd avvikelser, som inte kunna kategoriseras — åtminstone ser jag mig inte i stånd till det — emedan de visserligen kunna märkas ock kännas som avvikelser på den plats de stå, men ingalunda göra undantag från någon regel. Eller också stöter man på ändringar, som kunna förklaras som emfas, men sannolikt inte äro annat än licenser. Här kan den ene ogilla ock den andre gilla eller åtminstone urskulda. Jag vill taga ett exempel, som redan anmärkts av granskare. I Sv. Litt. Tidn. för 1813 (sp. 343) yttras om oriktiga konstruktioner: "Den mest stötande är dock följande vers:

Drabbade nu brösthalfven med slag, och vissnade spenar.

Huru går det till att drabba brösthwalfven med spenar, och helst med wissnade spenar?“ Jag vill inte åta mig att försvara den klandrade värsen, men hur många dylika omställningar av orden skulle man inte kunna leta opp? Det finns säkert många absolut likartade konstruktioner även i prosa.

Inget tvivel kan väl råda om att i Snoilskys värs

Det är, som hade vi själfva
sett honom ock känt

ordföljden förändrats från den vanliga på grund av rimhänsyn. Men är inte både i skrift ock framför allt i tal en dylik ordställning
• fullt gängse eller åtminstone akceptabel?

A. Bestämningar till det enskilda ordet.

187. *Bestämningar till substantiver.* Vid behandlingen av de förändringar i konstruktion, som artikel ock epitet undergå i poesi (föreg. kap. § 97 ff.) har jag även omnämmt några av de fall, som höra hit, i det att även ordens inbördes ordning förändras. Sålunda finner man någon gång, att ett genitivattribut står efter sitt huvudord, som då erhåller slutartikel, såsom i eksemplet:

Goda drängar lyfta
årorna *Ellidas*

Tegnér, I : 63.

Vidare har jag påpekat förändringar i epitetens placering som jag här i sammanfattning upprepar:

obestämd artikel sättes stundom emellan epitetet ock substantivet:

Dylik en pojke med min af kastrat
Orvar Odd, II, a, 76.

i stället för: “den trånga bädden“ finns i poesi: “den bädden trånga“:

Af hela svärmen *den fången arme*
blir stungen

Braun, 153.

eller "bädden trång":

Husmanskosten må de tära,
dela *bädden trång*

Gellerstedt, D. I: 42.

eller "bädd trång":

Idunas barm är rik, och skönt
han hoppar under *silke grönt*

Tegnér, I : 5.

eller "den bädd (-en) trång":

Hur skön är dock *den frestarn led*

Tegnér, I: 160.

hon är mitt val
den lilja smal

Tegnér, I : 28.

eller "bädden (den) trånga":

Då remnar *klippan höga*

Wirsén, T. S. 75.

Natten jag tillbragt, *den stjärniga*, ensam

Atterbom, L. Ö. I : 112.

I stället för epitet framför huvudordet, ställes det efter styrt
av så:

Nyss slog jag skogens kung *så luden*

Tegnér, I : 8.

I stället för konstruktionen: genitivattr. (l. possesiv) + adj.
i best. form + huvudord står stundom : gen. (l. poss.) + huvud-
ord + adj. i obest. form:

i *krällens timme sen*

Wirsén, D. 155.

Ej damnar byggas mot *hans bölja vred*

Malmström, 195.

stundom: poss. + huvudord + adj. i best. form.

Picka på ditt *granris friska!*

Knös, I : 55.

Huvudord i utrop få stundom epiteten efter huvudordet:

Tack för din dryck, o *konung from!*

Nicander, I : 29.

O stund *allt för korta!*

Snoilsky, D. II : 203.

I stället för: en l. någon + epit. + huvudord kan stå: en + huvudord + epit.

tillgif *en dotter ångerfull*

Orvar Odd, II, a, 44.

Om *några stunder korta*

Snoilsky, D. II : 198.

Obestämt huvudord + adj. står i stället för adj. + huvudord:

Oden likväl *gångar tre*

trängande ju vände om

Ling, Agne 60.

Jag svär att skydda *rike hans*

Tegnér, I : 131.

Huvudord med tvänne adj. epiteter få dessa ofta stälda kring huvudordet:

bland balens *alla färger bjärta*

Levertin, D. I. : 69.

188. Prepositionsattributer till ett substantiv stå i prosan nästan samtliga efter sitt huvudord. Brate nämner endast ett fall, då de stå framför, nämligen då de bestämma huvudordet till dess vikt (a. a. sid. 185). Tilläggas kan att de även i alla dessa fall

stå närmast sitt huvudord. I poesi förekommer icke sällan att de stå framför eller att de skiljas från huvudordet av andra ord¹.

tanken, som i minnet hvilar
af det forna paradisets vår,
Atterbom, D. I: 82.

Och kort af hoppets dag var aftonron.
Atterbom, D. II: 55.

På dessa kämpars, dessa skalders rund
Ett ögonkast förstummade min mund.
Atterbom, D. III: 181.

Till ett väsen
hon sjunkit har af ringare natur.
Braun, 453.

Af din vinge suset
ren jag hör
Böttiger, I: 173.

Förr tog hon lifvet tanklöst utan sans,
på rosor var det hela blott en dans.
Fallström, I: 292.

mens ekot tynar af mitt namn
Fredin, D. II: 161.

Skymta ej af Armfelt dragen
Fredin, D. II: 37.

I fjärran hördes af en vipa skriket
Geijerstam, 39.

---

¹ Bland "Transpositioner" som "Skaldekonsten nyttjar" anmärker Moberg (Försök o. s. v. sid. 56) även eksemplet:

Af tid och eftertid att denna dyrkan vinna,
är det i grafvens natt för evigt att försvinna?
J. R. Blom, "Skaldeprof till dem, som söka ett odödligt namn."

som står i myten med en krans af ax
 och med vid hvar sin tinning tu potäter
 Heidenstam, H. A. I: 272.

med luckorna för sömn till reds
 Heidenstam, D I: 85.

Med faran han en lekbror vuxit opp,
 Ingelman, 11.

Af järn de tärningar falla
 Ingelman, 13.

Såg han af Gud öfverallt ej en liknelse möta
 sin kärlek
 Atterbom, D. II: 321.

Låt oss med glada blickar stanna
 mot rymden af försvunna år;
 Choræus, 126.

Af lifvets tröstarinnor dessa dragen
 hvem känner, om ej vi?
 Böttiger, III: 126.

Med jordgubbar fram en korg hon bar,
 Lenngren, Den glada festen.

O du af skönheten och ljuset
 sublima vän
 Leopold², II: 255.

Men Hother af Skjold blott en synbild förföljer.
 Ling, A. 412.

När för packet jag betäckte
 af Désaix, den oförskräckte,
 liket
 Sommelius, 125.

På fältet ligger i skymning grå
af lik en omätelig ring
Strandberg, D 13.

den sista gnistan där af ömhet dör
Stagnelius, I. 378.

Grymt af forna njutningar och vänner
saknaden mig bränner.
Stagnelius, II: 658.

Ett dubbelt tjog förbi vår vall
af krigets örnar skred
Franzén, II: 53.

när jag honom bad i tårar stanna
Nybom, II: 55.

Man för hans dotter vet den eld Ni fordom bar,
Leopold, III: 5.

styrkan brutit opp med viljan sitt förbund,
Leopold, II: 85.

Jag vet för Odens tron de faror som du stiftat;
Leopold, I: 59.

Förhindrar af hans folk att hvem det vara må
hans bojas vittne blir,
Leopold, I: 90.

Min Gud, Annett, till barn hvad englatropp du har!
Leopold, I: 153.

En syndaflod går fram af glupska lågor
Nybom, II: 142.

från fjärran af forsens fall
höres helt sakta bruset.
Rydberg, D. I: 145.

ett haf i källarn gömdes
 utaf drufsajt hvit och röd.
 Scholander, I: 28.

ty han af enslighet ju skattar värdet
 Scholander, II: 31.

af Girandolans raketer prakten
 belyste såsom solsken hela trakten
 Scholander, II: 60.

Jag medger att besynnerligt det låter
 emot en fånge slikt behandlingssätt
 Scholander, II: 77.

Men ack! om misshandling hvad hjälpa bevisen!
 Sehlstedt, I: 141.

Ej en vanlig son af kyrkan,
 som med makten i förening
 skrämmar
 Snoilsky, D. III: 110.

Porten ödmjukt springer
 upp till Novgorod.
 Snoilsky, D. III: 143.

Något felats dem — och vet du hvad?
 Jo, för lifvet själfva grundvilkoret
 Snoilsky, D. III: 228.

De äro den röda tråden,
 af purpur en hemlig flod
 Snoilsky, D. III: 257.

blott af krut en flyktig doft
 Snoilsky, D. II: 190.

(Ibland) ge minnena till historier stoff
 Snoilsky, D. II: 193.

Med en svala måste vi oss nöja
i träsnideri

Snoilsky, D. II: 286.

en snöhvít vattenlilja,
om djupets hemlighet ett vittnesbörd.

Snoilsky, D. I: 103.

nyomvände,
hos hvilka minnen utan ro
af tusen oförrätter gro.

Belägringen 13.

Trötta foten tar steg på slint.
Irrar djupare in i snåren
utaf kappor och paraplyn
och af droskor förlorat spåren.

Strindberg, S. 31.

dyrkat till himlahusen upp läsen.

Strindberg, S. 63.

dvärgalåten tystnar
mot resen efter hand.

Tegnér, II: 146.

På nya året med kikarn står
den forskande människoanden

Wadman, II: 139.

oförgänglig klingar
om dig den ljufva sången i mitt bröst

Vitalis, 49.

Mot den som föraktande likarne sätter
vid borden sig ned med de staplade rätter.

Wirsén, V. R. 299.

Men han skakade ur sinnet
af det tomma gycklet minnet.

Wirsén, D. 152.

När nu en dallring hörs af slaget tona.
Wirsén, S. B. 103.

Så blef hans sång af seklets diktning spetsen
Wirsén, S. B. 241.

Ni till laglig kung är krönt och smord.
öfver edra fäders ädla jord
Wirsén, F. C. 101.

tvenne sekel bilden ej försvaga
af Gustaf Adolfs ljusa kungasaga.
Wirsén, F. C. 282.

Det är som porten sprunge
till himlen upp därvid.
Wirsén, A. S. 7.

Mot en död din orätt minns
Franzén, I: 46.

En persika så schön, en af de skönaste,
som ett orangeri kan ge,
satt i en silfverkorg, bland drufvorna en drottning.
Franzén, I: 285.

Dock en jordisk tjusarinna,
om allt skönt en vårdarinna,
sändt mig
Franzén, III: 390.

Om han med mig undvikande ett möte
sökt deras sällskap.
Franzén, IV: 279.

Af vindarne leken
i storm sig förbytt¹.
Stagnelius, II: 183.

---

¹ Detta eks. är anført av Cederschöld, »Svenskan som skriftspråk»² sid. 313 med anmärkningen: »en sådan ordföljd finna vi knappast hos en nutida skald.» Citaten här från Fallström, Geijerstam, Snoilsky, Strindberg ock Wirsén torde visa motsatsen.

Anm. I vitter prosa finner man stundom dylik ovanlig ordföljd, som just genom sin undantagsnatur är avsedd att göra ett fornt ock egendomligt intryck. Så t. eks. Almqvist, Murris (Imp. Oct. III: 93): *Minnena skola icke förgå om honom*;

190. Även advärbattributer och infinitivattributer till substantiver kunna i pocsi någon gång sättas före sina huvudord, ehuru de i prosa skulle stått efter, eller skiljas från dem av andra ord.¹

Jag kände att här borgarrätt
jag också fått

Snoilsky, D. II: 236.

Hvem däraf mödan flyr,
Leopold, I: 156.

När, att för Svea folk bli segersäll
till Gud gick tyst hans konungsliga bön.
Atterbom, D. III: 31.

Förr'n du den svåra konsten lärt att sätta
Strindberg, D. 39.

Här är en ö, ifrån det fasta land
af Asien mer än hundra mil belägen,
af alla störst, som dit försköna vägen.
Franzén, V: 32.

190. Genitivattributet skiljes någon gång från sitt huvudord genom andra satsdelar:

det var jag som skulle svara,
svara för ditt *lifs* en dag.
vara eller icke vara

Geijerstam i kalendern Svea 1901 sid. 57.

---

¹ Infinitivattributs flyttning från sitt huvudord i poesi anmärkes av Moberg a. a. sidan 57 med eksemplet:

Han ej åt Nero rätt och ej åt Christjern gaf
med bila och med ok att friheten förtrycka.
(Skaldebref till dem, som söka ett odödligt namn; af A. G. Silfverstolpe).

190. Epitetens inbördes ordning undergår i poesi stundom förändringar från bruket i prosa, av vilka några äro anmärkta i detta kapitels § 187. Ytterligare äro följande att beakta.

All föregår i prosa possessivpronomina. Däremot i poesi även:

Tillsamman sköta vi *dess alla* värf
Atterhom, D. III: 155.

Du mäktar ej *dess alla* vådor tälja
Strandberg, D. 22.

Sof lugnt vid hjärtat af *vår allas* moder.
Tegnér, II: 525.

Possessivpronomina föregå de egentliga adjektivena i prosa; däremot i poesi även:

Ohjälpligt fördärfvad i *första sin* knopp.
Braun, 471.

Undantag gör "hela" i betydelsen fullständig, som sättes före possessiverna. I poesi finner man det likväl ofta efter dessa.

Eks:

Och detta så *hans hela* själ upptager,
Kullberg, Tasso I: 5.

Några år, så är du gumma
och *din hela* glans förbi
Lenngren, Saga.

Ni har ej sett ännu *hans hela* konst
Leopold, I: 355.

Sitt hela äktenskap väl ingen molnfritt fann
Bäckström, III: 54.

se här *ditt hela* hopp!
Ling, E. 18.

Demonstrativa, determinativa, relativa ock interrogativa pron. gå före possessiverna ock de eg. adj. i prosa; däremot i poesi även:

anande Guds rikes sanna väsen,
med tjusning se *dess hvarje* skymt på jorden.

Fahlerantz, I: 113.

191. I stället för att epitetiskt föras till sitt substantiv kan adjektivet även förbindas med det genom värbet.

gudar åldras *alla*

Nicander, III: 189.

Canovas *gratier* sväfvade *tre*
kring hennes hvita nattduksbord.

Böttiger, I: 239.

Kolonner rycka
mot höjden *fem*

Braun, 336.

192. I stället för att all(t) i prosan står som biord till substantiv nyttjade *annan, denne, sådan* uppträder det i poesi stundom som huvudord med respektive pronomen som biord. Eks:

en öfverherskare af *detta allt*

Dahlgren, II: 138.

Är *detta allt* blott ett?

Franzén, II: 19.

det folk, som framför *andra alla*
af Gud benådad, t,

Franzén, II: 309.

Hans adelskap är eljest blott en glosa,
som *annat allt*, hvaraf han plär sig rosa.

Franzén, IV: 101.

Och hvad som gäller mer än *detta allt*
En midsommarnattsdröm 4.

Och detta så hans hela själ upptager,
att *annat allt* — så tycks — ej honom rör.
Kullberg, Tasso I: 5.

Hur jämmerligt du dig bedrar,
som tror att *detta allt* skall hjärtats lycka båda!
Lenngren, Sammetsrocken och örngottet.

Att neka mig en älskarinna,
fast *annat allt* du ville ge.
Lenngren, Det förhastade löftet.

det sker, att *sådant allt* vi verka
Vitalis, 146.

Annat allt begär
Stagnelius, I: 171.

Dock, *detta allt* är ju en annan genre
Orvar Odd, II: a, 11.

Du gaf oss *detta allt*
Wirsén,¹ D. 287.

Eljest ljus- och färglöst
annat allt sig ter.
Fjalar, D. I: 181.

193. Om adjektivernas bestämningar säger Brate (a. a. sid. 192): "Bestämningar till adjektiv stå framför ett adjektiv, som är epitet. Adjektiv, som står som apposition eller predikativ, föregås vanligen af sådant adverbial, som ej hör till konstruktionen, efterföljes af adverbial, som hör till konstruktionen."

Detta torde inte vara fullt riktigt ock i alla händelser inte uttömmande. Jag nödgas uppdelat fallen ytterligare.

¹ Likaså S. B. s. 31: »att *detta allt* jag är».

Adjektiver ock som adj. begagnade (pres. ock perf.) participier, som bestämmas av prepositionella uttryck ock stå som apposition eller predikativ, ha dessa prep.-uttr. omedelbart efterställda i prosa. I poesi finner man dem stundom ställda före ock ganska ofta skilda från adj. genom dess huvudord eller andra satsdelar.

Eks.: Mitt hjärta brottsligt var och det har straffadt blifvit,
af plågoandars hand jag bär det sönderrifvit.

Leopold, I: 78.

Af gyllne frukters tyngd hur träden böjda stå,

Leopold, II: 156.

då våren *af doft* stod full

Levertin, D. I: 36.

Kastar sig, i *stålblå brynja klädd*,

Snoilsky, D. III: 47.

Där lyst Birgitta stod af *morgonglöden*

Wirsén, V. R. 130.

på fält *af drifvor hvitt*

Wirsén, S. B. 94.

har han för faran ej en blick, en tanke,

till drabbning klar, då röda hanen ropar

Silverstolpe, I. 46.

Från de förra konster renad

hon naturlig blir och sann.

Snoilsky, G. B. 54.

och blef därvid *om hjärtat varm*

Strandberg, D. 3

han på ängen seglar

öfver sig förundrad själt

Franzén, II: 121.

På knarrande snöfält i skogarnes sköt
om dig han drömmande gick.

Stagnelius, II: 447.

du af sår blir stundom blek

Wirsén, V. R. 260.

dälden, lika
på björkar, källor, blommor rik som förr
Atterbom, D. II: 299.

Står adj. eller participiet åter som epitet, föregår prep.-uttr. adjektivt. I poesi finner man stundom ordföljden: adj. + huvudord + prep.-uttr. Eks:

Med riktad blick
på hafvet, som drömmer oändligt blått.
Snoilsky, D. I: 196.

Re'n staden begynte att stimma,
där gärdad af master han låg
med blänkande kyrktorn ur dimma
Snoilsky, D. III: 42.

Lokala advärber sättas i prosa efter appositionellt stående adj. o. part. Däremot i poesi även:

Det var hon, var tarantellan, här ej sedd på långa år.
Snoilsky, D. I: 244.

Negerande advärber, tids- ock myckenhetsadvärber samt s. k. advärber till sättet stå före i prosan. Däremot i poesi även:

hvar naturen liksom uti Norden
frikostig mindre uppyggt
Atterbom, D. III: 158.

Af en om värdig ej, dock sonligt tacksam hand.
Atterbom, D. II: 138.

- Han är *kry så lagom*
Orvar Odd, II, a 65
- nämna namn, det vore *orätt mycket*
Sommelius, 39.
- Gjord löjlig, *løjlig outplånligt*
Snoilsky, D. IV: 2S.
- en nyfödd släkt,
villad ej af gudafunder,
Strindberg, D. 28.
- vet, att du är *stor ej blott* men god.
Wirsén, V. 126.
- Konung Alle, *anande ej hjärtats makt*
Euphrosync, II: 159.
- lika*
i skönhet som i smärta *ojäm/örlig*
Atterbom, D. II: 277.
- Mer än den lager skön,* som du med tårar bar.
Franzén, II: 48.
- Nu få de *högre färg ännu*
ur skrinet.
Franzén, III: 217.
- går att sällheten, den *vunna re'n,* försuka
Franzén, VI: 244.
- Allt hvad för dig jag känt, du länge drömda,
för tidigt sökta, *funna alltför sent.*
Böttiger, II: 179.
- Mångfaldigt* konsten *svagare* än ödet är.
Palmbiad, Den fj. Proni. 223.

när nordan *mest* blåser *förfärligt*

Gottlund; Poet. Cal. 1817, s. 130.

Skilda från adjektiven stå i värs: infinitiver

att kämpa om än så benägen

Snoilsky, D. I: 226.

ångarn färdig strax att gå

Snoilsky, D. II: 204.

förser sin påse, *den att fylla van*

Franzén, V: 90 .

objekter till part. pres.

I fönstersmygen skymta sköna gäster,

sig badande i nådens kungaljus

Nybom, I: 45

Och lidelsernas djäflar hånfullt skratta,

sig vältrande i brott på lustans matta.

Nybom, Niagara.

objekter till adj.

och *ju himlen närmare* hans syfte,

desto tyngre fjät han måste gå.

Rydberg, D. I: 66.

Förstenad trollskog lika stå palatsen

Wirsén, F. C. 233.

Om konsten *din vördnad och kärlek* är värd,

den varder

Snoilsky. D. III: 71

Luta, *Johannes lik*, pannan vid mästarns bröst:

Wirsén, S. B. 4.

här finnes styrka än.

som skjuter, *tallen lik*, ur bergets skrefva.

Wirsén, S. B. 90

jämförelser inledda med som l. lik(t):

Nu kom hans hämd *som ett snöskred tung*
Snoilsky, D. IV: 10

lik gräset brun, som bränts uti solen
Levertin, D. I: 71.

Pronomina efterföljas av sina epiteter (Brate a. a. 192).
Men i poesi även:

Ha! desse herrars snille är ej stort:
jag vill nu tjäna *alla dem*, att sedan ..

Ling, R. 15.

Ja, *de själ/va*, som här mest förblända,
skulle säkert

Franzén, I: 201.

194. Advärbernas bestämningar ställas enligt Brate (a. a. 192) före advärberna, om de själva äro advärber eller sådana grundformsadvärbial, som ej höra till konstruktionen, men stå efter, om de äro prepositionsadvärbial eller sådana grundformsadvärbial, som höra till konstruktionen. Detta iakttages ej i värs. Eks.

Hulda Heber, *mindre* lätta *ej*,
Orvar Odd, II: a, 65.

och laddes *nu* de båda
först se

Atterbom, D. II: 263.

Som *mot fartygen* hvirflade *rakt* damskyar
Atterbom, D. II: 241.

Hur täflade vår sång de forna åren
vid Selmas fest, *de fläktar likt* om våren
som kullens gräs i växling böja lätt!
Atterbom, D. III: 116.

Min faders jaktslott låg visst *härifrån*
ej *fjärran*

Atterbom, L. Ö. II: 184.

I cirkel . . . , *ur* hvilken *ut*
trons radie blott kan föra oss,
Franzén, II: 261

Och lasset stannar *öfver* gatan *tvärs*
Franzén. VI: 134.

Vid skede först, då andra
ha form och färgspel fällt,
du obeskriflig fägring
ger helt och oförstäldt.
Gellerstedt D. III: 81.

En kvarn sig tecknar
i dunklet *inne*;
Ola Hansson, Dikter 36.

Hans trolöshet var stor.
Yngve: Hans dotters *mer ännu*
Leopold, I: 62.

Förtjusande som en gudinna,
hur *mycket* är du det ej *mer*,
då
Leopold II: 44.

Ej långt *ifrån härförartället bort*
Nicander, II: 228.

lugnt mot *passeggiatan* tog hon vägen,
vid hvilken villa Medicis fasad
sig majestätiskt höjer, *tätt* belägen
intill de klippta trädens långa rad.
Scholander II: 65.

Ung Scipio vill frukostera
ännu i Carthago i dag.
 Snoilsky, D. I: 290.

Då flärdens anspann *fjärran* kör
från dörr med murgrön ofvanför
 Snoilsky, D. III: 83.

Tusen söner . . .
 skulle *aldrig* under blågul flagga
 hälsas *mer* välkomna hem i hamn.
 Snoilsky, D. III: 245.

Från honom icke *långt* din älskling, Thora, fäktar
 Stagnelius I: 90.

ensam blifven,
 fast *hälften ej* så öfvergifven;
 Fången 23.

I harem trifs ej Hassan *inne*
 Beppo, 26.

En morgon från Donau kosan han tog
genom Ungern tvärs
 Orvar Odd, Stycken 73.

Den längtan trifs ännu *i hjärtan inne*
 Tegnér, II: 249.

Än i Skytteanum deras kväden
 ljuda, *eolsharpor likt*, bland träden.
 Wirsén, F. C. 59.

I min famn, *mitt hjärta nära*,
 bärs han till vårt hem igen,
 Wirsén, S. B. 11.

Det är, som *i hjärtat inne*
 en morgonrodnad grytt
 Fjalar, D. I: 10.

195. Är advärbets bestämning en sats, står i prosan advärbet närmast före denna. I poesi även:

De djupa känslornas orgelmusik
först spelar, *när* kärleken söfts i ditt hjärta.

Heidenstam, D. II: 39.

196. Mellan prepositionen och dess rektion sättes i prosan iugenting, men i poesi kunna ord inskjutas. Eks.:

som aldrig den lyssnat *till*
 i soluppgångarnas flöden
en kyss och en lärkas drill.

Fallström, D. II: 289.

197. Av metriska eller rimskäl få lederna i tvåledade kordinationer ofta byta plats.

Eks: hennes rykte *bredt och vidt*
 var kring Sicilien redan spridt.

Orvar Odd, Gr. Gr. 212.

Hos eder blodets lugna vågor
 fält domen öfver *en och hvar*,
 hvars lif går upp i sång och lågor
 i allt för korta somnardar,

Snoilsky, D. III: 74.

Och medan där på pärlsand *an och af*
 gullfiskar springa

Atterbom, D. II: 136.

B. Ordföljden i satsen.

198. *Vid imperativer.*

Står imperativens subjekt utsatt, får det i prosa sin plats närmast efter den finita värbformen. I poesi däremot även på annan plats.

var i din håg du glad!

Strindberg, S. 57.

Du dina öden för mig ej fördölj!
Livijn, 118.

I poesi finner man även någon gång att subjektet står mellan sammansättningsdelarna av ett löst sammansatt värb:

Gån alla ut!
Molander, Cyrano², 82.

I prosa står imperativ, som styr s. k. ackusativ med infinitiv närmast före ackusativen, som åter omedelbart följes av infinitiven. Eks: låt mig gå! bed henne stanna! I poesi låter man stundom infinitiven gå före ackusativen, ock även före imperativen:

Låt *dundra kanonen*
Björck, 176.

Låt *sitta mig*, syskon!
Nicander, I: 141.

Låt, Campagna, ljuft i dina linier
få förtona, liksom de, *hans kval*.
Wirsén, F. C. 265.

Den tynande kvisten
låt åter *bli* grön!
Wirsén, D. 90.

och låt så i flammor *ro oss få!*
Snoilsky, G. B². (Bruden i Korinth).

Låt cittran, som du sjunger vid *mig vara!*
Levertin, D. III: 89.

Refleksiver i imperativ få stundom pronominet ställt före värbet, tvärtemot bruket i prosa:

dig gläd åt den glänsande pärla
Gellerstedt, D. I: 28.

För att plocka
gyllne skatter, blott *dig borka!*
Snoilsky, D. II: 228.

Objektet till en av imperativen styrd infinitiv står i prosa omedelbart efter inf., men kan i poesi även sättas före imp. l. emellan den ock inf. Eks.:

vår ed låt ingen *höra!*
Bruden 22.

För konom låtom oss *rosor strö.*
Strandberg, D. 26.

Advärbial ock objekter stå i prosan efter imperativen, men kunna i poesi även sättas före den. Eks:

För hvad, *mig svara*, skall jag af vattnet röras?
Almqvist, Arturs jakt.

För skalden sjung!
Björck, 64.

Mig i handen tagen!
Braun, Mitt konterfej.

Det goda välj
trots onskans strid.
För jordisk ära och guld ej sälj
din samvetsfrid.
Dahlgren, I: 7.

stackars frusna hölja, tig,
ej om det som varit hviska!
Fallström, D. I: 87.

För Guds skull, *ej räcken* nu staden opp,
Gellerstedt, D. III: 13.

Kappan svep om dig tätare!
Levertin, D. III: 110.

Fingret du stick i den jord där du står
Livijn, 94.

Där dröj, o son
Snoilsky, D. III: 59.

På Chiajan gå en dag som denna
Snoilsky, D. I: 52.

Annat allt begär!
Stagnelius, I: 171.

Din viljas guld på folket spill
Strandberg, D. 33.

Håll ut, håll ut i tålamod
och *aldrig* svik din fana
Wirsén, F. C. 94.

konnetabeln räck din hand igen
Wirsén, F. C. 100.

Anm. I vitter prosa kan man ännu undantagsvis finna adv. före imperativen, t. eks. »*Här ldt* oss knåböja», Almqvist, Mella.

199. I självständiga fråge- och utropssatser, som inledas med interrogativa pronomina ock advärber, kunna i prosa endast prepositionerna sättas före pronomina. I poesi finner man pronomina ofta långt inne i satsen. Ibland skulle man kunna anse, att det är emfasen, som orsakar denna inversion. Den förekom rikligt i den gustavianska vitterhetens aleksandriner. Stundom användes den, väl av tradition, utan att vara framkallad av metrisk skäl, t. eks: "I ditt hjärta *hvilken* styrka!" Gyllander i Vintergatan VI: 44.

Med denna son *hvar* blefvo dina mått?
Adlerbeth, P. A. I: 105.

svara:

hvem skall Cardigan besitta,
Glamorgan *hvem* skall behärska?

Almqvist, Arturs jakt.

Om denna goda mö *hvad* var det jag fick höra?
Bäckström, III: 152.

Mot Medelhafvet *hvad* är Fyris våg?
Böttiger, III: 217.

Af lifvets tröstarinnor dessa dragen
hvem känner om ej vi?
Böttiger, III: 126.

Och till Messina *hvar* är deras rätt?
Fahlerantz, III: 187.

Förut *hvad* rådde i den vida världen?
Franzén, III: 152.

Om gudarne *hvar* är den röst som talar? .
Geijer, Idunas äpplen.

Hans hårda lott *ho* kan beklaga nog?
Geijer, Gjukungarnas fall.

Inför en rättvis far *hvad* har jag gjort att bäfva?
Leopold, III: 20.

se, mästare: i skorna *hvilket* skinn!
Scholander, II: 5.

Till rang bland stora män *hvem* vill hans anspråk klandra?
Sjöberg, 64.

I kunskaper och slöjd *hvad* stora framsteg gjorda!
Sjöberg, 23.

Framför refvorna i hermelinen
med *hvad* tillfredsstäld moral i minen
skröt man nu;

Snoilsky, D. III: 195.

Af ödet *hvilken* nyck att skänka dig åt bygder,
där . . . .

Stagnelius, I: 65.

I skurar af blod *hvem* följer sin furste?

Stagnelius, I: 20.

Med helgonens vitklädda skara
hvad sällhet däruppe att vandra!

Stagnelius, II: 665.

Med skickelsen *hvem* bad dig träta?

Stagnelius, I: 382.

Det är på kinden *hvad* morgonrodnads skatter,
det är *hvad* glans af snö under mörkbrun lock!

Orvar Odd, II, a, 27.

För Gertrud *hvem* träder i ringen
att bloda sin vapenskrud?

Hans Vik, 37.

200. Självständiga satser av detta slag, där värbet styres av
hur(u), måste i prosa inledas med detta ord. I poesi står hur även
efter. Eks.

Den svekfulles ränker *hur* kan du förglömma!

Sätherberg, II: 57.

Lidna oförrätter
hur hon mildt förlåter!

Malmström, 286.

Rännilens vatten *hur* bör jag bruka?

Almqvist, Vargens dotter.

Kring dina skär *hur* än åskorna bullra,
Nyblom, V. o. P. 28.

Vimlande *hur* folket stimmar
öfver gator, hamn och torg!
Euphrosyne, II: 239.

201. Styr *hur* ett adj. eller adverb ställes det likaledes först i prosa varefter det av hur bestämda ordet omedelbart följer; ordföljden är sedan rak d. v. s. subjektet går före predikatet. I poesi finner man ibland hur ställt inne i satsen:

O, fram mot all nyttig kunskaps tempel
vid din hand *hur* troget leddes jag!
Tegnér, I: 397.

öfverraskad i sitt värf hon tar
hur gärna ej en kyss
Öman, II: 93.

202. Är negationen utsatt i utropssatsen, måste den stå nära mast efter värbet ock ordföljden inverteras. I poesi kan neg även stå före. Eks.:

Hur fåfäng ej den omsorg är,
hvarmed man kärleken bevakar!
Stagnelius, II: 329.

Ibland skiljas hur ock bestämningsordet från varann:
det draget kring munnen, *hur* var det *hårdt*!
Snoilsky, D. III: 205.

Hur natten är *skön*
Heidenstam, D. 209.

O, *hur* lefde han *kort*!
Atterbom, D. II: 15.

Ack, *huru* var min längtan *het*
Lenngren, Lycksaligheten.

203. Inledes satsen av frågeord, är ordföljen i prosa följande: om frågeordet är vi, varför, står värbet närmast efter detta; i poesi däremot kan annan satsdel sättas före. Eks.:

hvi så syndig blef naturens röst
och hvi så hårda blefvo himlens lagar?
Tegnér, II: 38.

Hvi, när jag honom bad i tårar stanna,
hans halfva svar mig som ett svärdshugg slog?
Nybom, II: 55.

Hvarföre då, moder, de festliga smycken du bär?
Stagnelius, II: 473.

Om frågeordet är ett pronomen, står det närmast efterföljt av sina bestämningar, varefter det finita värbet sättes. I poesi låter man stundom objekter, predikativer och advärber stå emellan: eks:

Hvad plågoande mig i sina bojor drar?
Adlerbeth, P. A. I: 62.

Hvad dom icke mäktar han?
Almqvist, Arturs jakt.

Hvem ej öfvervinna
himlarnas behag?
Atterbom, D. I: 213.

Hvem ej känner Oddurs rykte?
Carl XV, 9.

Hvem efter hundraåra skiften
ännu ett folk till tårar rör?
Hedborn, I: 208.

Hvem af er om honom kunskap äger?
Leopold, I: 42.

Hvem, utom Appius blott, min tillflykt kunnat vara?
Leopold, III: 21.

Men hvem dess villkor bättre vet
än samma folk
Leopold, III: 155.

Hvem återge förmår
hans ögas strålblick
Snoilsky, D. II: 110.

O, gyllne Venus, hvilken tallös här
af sköna flickor i din sold ej är!
Stagnelius, II: 493.

Hvilken trollgestalt med hessa rop
famlande kring brådjupet mig söker?
Valerius, I: 7.

Du ljusa hår, för hvilket brott
dig drabbar grymt så snöplig lott?
Wirsén, V. R. 181.

Om frågeordet är ett inter. advärb, är ordföljden i prosa: adv. +
värb + subjekt. I poesi däremot även:

Hvart taga vägen min röst och mitt ord?
Nicander, I: 227.

När utan något moln stod himlens zon?
Dahlgren, II: 258.

204. I fråge- och utropssatser utan fråge- och utropsord är det i skriftspråket endast vissa advärber (som kanske), vilka kunna stå före värbet. Är värbet presens eller preteritum, är den vanliga ordföljden: värb + subj. + övriga satsdelar. Vid s. k. lös sammansättning står subj. före den andra ss.-delen. Är predikatet vara + part. står subjektet efter vara-formen, men före part. Negationen står närmast värbet, före subjektet. I värn kunna dessa regler upphävas. Eks.:

Hvad? På odödlighetens brunn
ett ishvalf nånsin låg?

Atterbom, D. I: 160.

Där frihet finnes, finnes där det tvång?
Wirsén, S. B. 225.

Är en främling ni i staden
Orvar Odd, III: a, 10.

Känner igen du de gamla tagen?
Orvar Odd, a. a. 104.

Vore spunna de i dag!
Wirsén, V. 8.

Är en främling jag vid fadershärden?
Snoilsky, G. B. 59.

Öfverflyttas ej till dig min glöd?
Snoilsky, G. B. 62.

Såg på jorden dig mig öga?
Böttiger, Fantasi.

Säg, i ditt bröst
isar ej glömskan sig?
Tegnér, I: 369.

Är värbet futurum, perfektum eller pluskvamperfektum, är den vanliga ordföljden: hjälpvärb + subjekt + predikatsvärb. I värs ändras den godtyckligt. Eks.:

Kanske Agrippinas skugga
segerbarnet blidka skall?
Wirsén, N. D. 236.

Skall drunkna så i mörker, skam och hån
den stolta, klingande Gustaviaden?
Snoilsky, D. V: 42.

Ha därför vi autodaféerna tändt
och helvetesbålen för själ och för kropp?
Ha därför vårt kristliga bränvin vi bränt
och vårt krut — som kinesen fann opp?

Ossian-Nilsson, II: 14.

205. Den i tal rätt ofta förekommande ordföljden: du kommer?, där tonfallet utgör det interrogativa elementet, träffas i skrift inte så ofta. Den råkas emellertid någon gång, och man får i värs även se, att den raka ordföljden så modifierats, att emellan subjekt och predikat inskjutits objekt. Eks.:

I hören dessa skarors röst?
I dessa blomsterbanor skåden?

Leopold, II: 10.

206. Ordföljden i självständiga påstående satser är i vissa fall rätt fri i prosa och tal. De regler som följas synas vara tämligen speciella, d. v. s. de gälla endast för snävt begränsade kategorier och de framställningar, som hittills varit synliga i våra språkläror äro absolut otillräckligt detaljerade. Det har förefallit mig, som om olika stilarter skulle vara mycket olika i dessa afseenden, och jag skall i det följande söka skilja emellan normalprosans och den vittra prosans plägseder i den mån det är mig möjligt. För säkra resultat innehar jag inte tillräckligt med litteraturekcerpter och vågar därför inte ge min framställning en kategorisk form.

Jag vänder mig först till huvudsatser, som stå utan bisatser eller föregå dylika. Ha dessa ett enkelt värb i osammansatt tempus, kan detta i prosa inte¹ inleda satsen. I poesi finner man ibland värbet i satsens början. Detta är till dels direkt efterbildning av isländsk ordföljd, såsom i följande exempel:

Satt Svegger drott uti sin sal om julen.

Geijer, Svegger.

¹ Undantag finnas i vitter prosa: »Styrde också gäddan allt röste ut»; »Tog väl riddaren nu några präktiga frukter», Almqvist, Guld fågel i Paradis.

Förflögo de ord liksom vinden på fjället;
Ling, A. 376.

Nu trädde den hyfagra närmare fram:
satt snöhvita linet kring rundade armen,
satt gullröda smycket på svällande barmen
Ling, A. 17.

Tog Storkvid den stolte från segrarens fot
hans rof
Ling, a. a. 77.

Satt vise kung Gevar på afstånd
Ling, a. a. 257; vidare 281, 576 m. m.

Men det torde i en mängd fall endast kunna förklaras genom metriska behov och är väl en av de järvaste poetiska friheterna av detta slag. Jag behöver väl ej anföra mer än några exempel:

Flyger flämtande genom skogen
sårad hjort på sin lätta klöf.
Snoilsky, D. II: 224.

Tog mig vid handen så en vacker dag
i ordning att gå ut min vårdarinna
Snoilsky, D. II: 105.

Ett solhvarf först förgick — förgingo två —
den vackra vattendragerskan blef borta;
Orvar Odd, VI: 30.

Lyser ju så mildt den gyllne sol
Wadman, I: 182.

Knöts ju mellan kung och land
tacksamhetens sköna band.
Wadman, II: 82.

Stod vid kungens sida
Torgny, lagman god.
Melin, 3.

Kom Unaviflickan i långsamma steg
Almqvist, Vargens dotter.

Gick hemåt mor att till graföl laga
Almqvist, a. a.

207. Det reflexiva pronominet *sig* får mot bruket i prosa, ofta inleda satsen i värs.

Eks. Sig jättarne redan förnärmade finna
Ling, A. 121.

Sig fägnade några åt hofskaldens lek
Ling, A. 563.

Sig förirrade kondoren
Sommelius, 109.

Sig krigets son en krona gjorde värd
Malmström, 205.

Sig de smala fingrarna sluta
i bön kring stake af guld
Levertin, D. I: 14.

Hästen heter Blanka,
sig bland lansar stegrar
Snoilsky, D. III: 143.

208. Står värbet i sammansatt tempus kan (vid emfas) part. inleda satsen, men inte jälpvärbet. I poesin däremot även:

Var Skyde nu räddad
Ling, A. 497.

209. En med en föregående huvudsats koordinerad dylik sats tar i prosa värbet, före advärber ock objekter, närmast konjunktionen.¹ Däremot kan värbet sättas efter i poesi:

¹Undantag härifrån förefalla mig stilistiskt olyckliga, t. eks.: »Men merendels sof hon och därunder drömde de saligaste ting». Almqvist, Guldfågel i Paradis.

Regnbågen skön
är ram omkring ön
och brokigt målar
springbrunnarnes strålar.

Snoilsky, D. I: 18.

“Fader vår“ de lärt och därför ej i farans stund bli bleka.

Wirsén, 206.

Ord som gömma dolkar under smek
gjort din panna fårad och din kind gjort blek.

Wirsén, V. R. 218.

210. Om subjektet inleder satsen eller ett ock, men, ty föregår detta, följer i prosa värbet närmast därefter. I poesi är det däremot ytterst vanligt att såväl advärber som objekter sättas före värbet. Jag anför här nedan först satser med värb i enkelt tempus.

Hvart ord uti min själ ett plågsamt minne väcker.

Adlerbeth, P. A. I: 107.

Ägirs döttrar honom sakteliga
gunga fram på den klara sjö.

Afzelius, Neckens polska.

Folken kungalöse fred nu slöto.

Almqvist, Schems-el-Nihar.

fåfängt daggens prakt bestänkte
dess af spindlar väfda tak;
hundrade stockrosor fåfängt det buro;

Atterbom, D. I: 280.

Det öppna skötet älskarn bar

Beskow, Drömmen.

Intet blad min gråa stängel kläder

Björck, 34.

Onda människor mig skylla
ständigt för koketteri.

Braun, 281.

Se, folket på gatan skyggt
sig smyger längs gafvelraden.

Bååth, U. 7,

Och denna kärlek icke sitt mål på jorden har
Bäckström, Farväl.

Och hon de hvita armars vingar —
hvad äro de väl annat? — slingar
kring dig

Börjesson, En dotter.

Aftonrodnan praktfullt purpur
öfver hals och skuldror strör

Böttiger, Främlingen i S:t Gallen.

Hebe dock ett hopp åt hjärtat lånar
Hedborn, I: 79.

Svagheten i dikter dig förkläder
Choræus, I: 39.

Bäcken sin fåra bland alarne plöjde
Dahlgren, II: 69.

styrkan veka tärnan öfvergaf
Euphrosyne, I: 46.

Hvar sjögast det noga känner
Fallström, II: 35.

Hon sin lilla hand dem ger
Franzén, I: 8.

Men ingen honom eggade till id
Fredin, D. I: 63.

Min trältjänst mig friheten spärrar
Fröding, D. II: 125.

Algernas fibrer
grönskande näten
kring kolonnaderna sno.
Fröding, D. I: 221.

En bergvägg honom slutligt stigen stänger
Geijer, Svegder.

Du ju tomt och virke
gratis af mig fick.
Gellerstedt, D. III: 75.

Du hans bild mig gaf.
Grafström, I: 38.

Offcern ur minnet läste sitt ord,
hans röst som i rädsla sig sänkte:
Hallström, L. 149.

Jag mången natt gaf till spillo.
Heidenstam, D. II: 99.

De djupa känslornas orgelmusik
först spelar, när kärleken söfts i ditt hjärta.
Heidenstam, D. II: 39.

Tallarnas barr och björkarnas blad
på ditt vissnade torftak dugga.
Karlfeldt, D. I: 73.

Men jag ej längre sjunga kan
Karlfeldt, D. I: 97.

Gubben ej förgäfves detta tyckte
Lenngren, Den glada festen.

Blodsugarn utan straff af lagar
hans tiggda penning sköflar än
Leopold, II: 25.

En gången värld så i min själ sig trängde
Levertin, D. I: 115.

Men denne, som kastat på mark
ett svärd, tvenne andra framför sig nu svängde
Ling, A. 121.

Den bästa skatten
sig gömmer städse i mörkrets famn.
Malmström, 85.

Dunstan bort i landsflykt jag dref
Nicander, 127:

Men strålarne ögat förblända
Nyblom, N. D. 51.

Ty jorden urnan än med friska blommor kröner
Nybom, I: 11.

Vår kapten med tuben honom spejar
Orvar Odd, III: b, 51.

En vindstöt väggens gyllenläder skakar
Rydberg, D. II: 35.

Det fyllda varfvet nya kölar famnar
Silverstolpe, I: 45.

Odödlig smärta
en odödlig vålnads ära var.
Vitalis, 58.

Halte tiggarn, näst i raden,
sig en skärf omsider fick
Snoilsky, D. II: 179.

Men jag icke längre gitter
fiska rim

Snoilsky, D. I: 64.

Man gudars gunst förråder ej

Snoilsky, D. V: 93.

Loke den stal

Stagnelius, I: 352.

En blodig vålnad in i rummet steg

Stagnelius, I: 354.

Rosenbuskar solskens vilja,

Strandberg, D. 113.

Jag striden öfverger.

Tegnér, I: 392.

Förlofningens Eden ej öppnas igen

Tegnér, I: 383.

Min sång med göken täflar ej och trasten

Wirsén, V. 127.

dess verk ej alltid yttre handling ge dig

Wirsén, F. C. 238.

Då värbet är sammansatt, är ordföljden i prosa: subjekt + jälpvärb + advärber + infinit värb + övriga satsdelar. Poesin kan negligera denna ordföljd ock antaga en fullkomligt godtycklig sådan. Detsamma är fallet, då supinum bytt ut det sammansatta tempus, som skulle stått i prosa.

Jag har ej styrka haft att fråga hur och hvar.

Adlerbeth, P. A. I: 105.

Jag sport det har.

Orvar Odd, II, a, 123.

vi stränga löften gjort för att undfå seger.
Almqvist, Arturs jakt.

Det italiska Athene
tröttnat har på frihetsskriken.
Snoilsky, D. III: 104.

Vi länge väntat dig hade
Snoilsky, D. I: 157.

det säkert hans lif skall förkorta.
Orvar Odd, II, a, 184.

Kung Richard österländska seder
fört hem från Palestina har
Wirsén, F. C. 225.

Består predikatet av värb och predikativ, är prosans vanliga ordföljd: subj. + värb + predikativ. I poesi kan predikativet sättas före. Se vidare § 221.

Eks.:

Söka göra världen bättre
lika lönlöst är som löjligt
Snoilsky, D. III: 104.

211. Även då prosan har omvänd ordföljd i självständiga satser, kan poesin sätta sig över detta ock i motsats till regeln använda rak ordföljd. Detta både då inversionen framkallats av att annan satsdel än subjektet inleder den, ock då en bisats föregår huvudsatsen samt då ett direkt anförande följes av en sats, som innehåller meddelande om vem som talat.¹

Advärb inleder satsen.

¹ I »Svensk språklära, utgifven af Svenska Akademien», Sthlm 1836, anmärkes sid. 305, anm. 2.: »Äfven i poesi ställes nominativen (= subjektet) stundom före verbet, ehuru ett adverb eller en preposition börjar meningen», ock därpå lämnas tre exempel. På följande sida läses: »Anm. I vers står, uti nämnda fall (d. v. s. då meningen börjas med medelbart eller omedelbart objekt) nominativen före verbet», varpå även ges exempel.

Där vi köpa skor.

Rydberg, D. II: 12.

ute stormens vilda gästar spöka

Rydberg, D. II: 32.

Här den vise vill ej bli narr

Strindberg, S. 15.

Dit mången lärd från boken flög

Wirsén, T. S. 87.

ej kunnat falla,

så syns dem, valet på en mera värd.

Kullberg, Tasso I: 11.

Nu vårt Leipzig och vårt Narwa skulle bli vår magra vret.

Snoilsky, D. I: 298.

Här ett dussin små patienter,

liknande en blomstergård,

som en vårlig frostnatt härjat,

goda människor ge vård.

Snoilsky, D. III: 85.

Ej kronan tar med svek och list från fattigman hans bröd.

Snoilsky, D. III: 36.

Redan dagens gyllne sken

jorden sina färgor lånar.

Leopold², VI: 351.

Ju varmare det är, dess mera,

hon stämmer upp sin friska sång.

Snoilsky, D. III: 72.

Ej från en åldrad värld skall flykta sången

Wirsén, V. 109.

Och därför bägge tacka honom vi.

Böttiger, III: 112

Objekt inleder satsen:

Din skuld jag känner ej
Nicander, III: 142.

Honom er fader
beskref ju
Ling, A. 353.

allt dylikt
världen ser ej och ej vet.
Orvar Odd, II, a, 205.

Den sortens pengar, som vi fått,
jag aldrig lika kan.
Snoilsky, D. III: 35.

Dig helga röster kalla.
Wirsén, T. S. 237.

I gyllne morgonstund, när fjärdens vatten
jungfruligt kyskt i stilla slummer låg
och drömde om den flydda sommarnatten —
då jag dig första, enda gången såg.
Fallström, D. I: 73.

Ditt namn — hvem du var — det ej tänker jag på.
Fallström, I: 157.

Din hulda, öppna nådeport
i lås kan ingen trycka.
Wirsén, V. 92.

Prepositionsadverbial inleder satsen:

Af ångest de späda hjärtan
knappt vågade slå
Snoilsky, D. II: 3.

För henne vintern är ej lek och skrott
Fallström, I: 14.

För naturens mor naturens
lille skald är säkert kär.

Wirsén, N. D. 224.

Omkring den smidiga, raka
gestalten sig kyllret göt

Snoilsky, D. V: 15.

Predikativ inleder satsen:

lugn bland fjäll och stalper
skall dö Rambaud Vaquières

Wirsén, F. C. 223.

En annan sats går före:

“Och jag har sexti“, Kersti sad,

Snoilsky, D. III: 34.

Såg du de två i dagens ljus,
du tänkte dig i Frejas hus

Tegnér, I: 4.

Var han ej konungason, likväl hans sinne var kungligt.

Tegnér, I: 21.

Så snart han kom ur staden,
han stälpte tunnan kring.

Heidenstam, D. I: 13.

Så ofta som solen ses leka därpå,
det är, som ur stoden det klingade så:

Snoilsky, D. III: 71.

Om han bar sår,
jag vet ej.

Hallström, A. 15.

Hvar han sätter lätta hofven, hvar med nåd min vinge rörs,
balsam doftar, naphta glimmar, sångens muntra täfling hörs.

Atterbom, D. I: 242.

Om bara adeln lade bort sitt kink
och lät mig hugga in, jag skulle stapla upp
en sådan hög

Coriolanus 7.

212. I värns kunna andra satsdelar än subjektet följa predikikatet vid omvänd ordföljd, vilket ej sker i prosa. Eks.:

Redan hann sin purpurslöja
öfver cederskogen höja
tidens sjette dag.

Franzén, I: 5.

213. I relativa bisatser råder i prosa och talspråk rak ordföljd¹. Poesin har stundom predikatet före subjektet. Eks.

gletscherängder, där i öfversvinligt ljus
från hvita pelargångar högst på alpens rand
se saligt blida anlet ned

Rydberg, D. I: 223.

eder vandel har försonat
hvad fordom bröt ert heta blod.

Wirsén, F. C. 107.

Evigt saknade tid! af hvilken (men ack! så förgängligt)
ljusnar igen ett hastande sken

Atterborn, D. III: 187.

jordens kärna, hvaromkring
satt sig hennes ring.

Tegnér, I: 213.

¹ Undantag från denna regel träffas tämligen ymnigt i Gustavianernas prosa på grund av efterbildning efter franskan. Även i våra dagars prosa finner man stundom undantag, som väl väsentligen äro av samma art och ha samma ursprung. T. eks. »en kam, i hvilken lysa några av hennes hår»; »färger, genom hvilkas harmoni darra som en halft förglömd musik minnena från Toscana»; O. Levertin, Diktare och drömmare, s. 44 och 114; »en större folkkomplex, ur hvilken så småningom afsöndrat sig de stammar, som . . .» H. Schück, Världslitt. hist. I: 2.

Där i blå arkipelagen
 simmar Delos' gröna ö,
 såg den sköne Aster dagen
 Wirsén, N. D. 220.

de höga idealens rena värld, från hvilken gick
 stundom ned en glimt
 Gyllander, Vintergatan VI: 44.

De lustiga ställen vi vandra förbi,
 där fordom sig fröjdade vårt kotteri.
 Dahlgren, I: 118.

Denna skönhet, hvaraf glödde
 hvarje tanke
 Franzén, I: 58.

Af fruktan änglarne för sina bröst sig slå,
 med suckan för hvar gång, som skälfva under striden
 de gamla himlens hvalf, på dem de rädde stå¹.
 Börjeson, Skapelsen s. 7.

Negerande ock vissa tids-advärber i relativsatser måste i
 prosan stå före värket, men sättas i poesin ofta efter².

Det nidska, som fanns ej där hemma,
 Bååth, G. S. 153.

Oscars milda välde,
 en grundval här, som remnar ej itu.
 Böttiger, I: 180.

¹ Anmärkt i Sv. Litt. Tidn. 1820, sp. 252: »Rec. anar, att meningen skall vara: med suckan för hvar gång som himlens hvalf skälfva under striden, men en sådan inversion är i svenska språket alldeles oriktig och leder till den högsta otydlighet.»

² Det förefaller, som om gustavianerna skulle haft en allmän böjelse att placera advärber på detta sätt. Ty ibland finns inget metriskt skäl för förflyttningen, som även finnes i deras prosastil, t. eks.: »den lenare, men svagare ljufligheten, hvars intryck blir snart gammalt för örat», Leopold, I: 175;

ett lopp.

hvars pris var ej dess mödor värdt.

Leopold, II: 28.

minnets stjärnor, som gå aldrig neder,
Böttiger, III: 111.

en finne,
som, envis och trogen, skiljs aldrig från dig.
Choræus, 137.

värld,
som lydde kärlekens välde
och vädjade ej till svärd.
Fallström, II: 180.

Sanningsfröt, som mognar ej i gruset,
Franzén, II: 5.

Sitt gamla vin, som domnar ej i ljuset
Franzén, VI: 15.

Till hvilka namn, som jag känner ej mer,
kallas mitt öga?
Leopold, I: 138.

I templet Wasa och Linné,
dem Nordens folk och häfd kan aldrig jäfva.
Nybom, I: 80.

Hvem är hon
som ville, men näns icke neka,
som ville, men kan ej bli sträng?
Snoilsky, D. I: 286.

Lif, som jag njutit ej, lif, som jag skall försaka.
Tegnér, I: 290.

hvad klagande ljud,
som tystas ej af fridens bud!
Wallin, 63.

Det är den sanningsälskande naturen,
som hyllning söker ej, men hyllning får.
Wirsén, V. 125.

människosläktets strid och hast,
som känner ej hvila, vet ej rast,
Wirsén, D. 223.

Bedragerska, som snart bedrar ej mer
Wirsén, V. R. 148.

En skatt, som vaktas ej,
Wirsén, V. R. 90.

Han i hennes helgonblick
om förklarad fågrings välde först den hulda aning fick,
som har sedan väckt de dikter, dem
Wirsén, S. B. 24.

215. I relativsatser, där relativet är utelämnat, ha prosan
ock talet samma ordföljd, som om relativet vore ut att. Poesin
tillåter sig att kasta om den godtyckligt.

Eks: hon, den enda kär jag hållit
Fredin, D. I: 82.

Mindre var den här åt Karl vi stälde
upp.
Snoilsky, D. III: 246.

Om denna elliptiska relativsats endast består av advärbial
ock värb, förefaller det mig som en nödvändighet att sätta advär-
bialet före. Någon analogi från prosa kan inte uppställas, ty i pro-
san kunna sådana satser inte förekomma. Men för språkbruket
i bunden form tycks denna regel vara otvivelaktig. Nyboms värs:

Föräldrahjärta, undergifvet sörj
den ängel, *sofver ljuft uppå sitt läger.*

synes mig stötande. Kräves inte följande ordföljd?

Föräldrahjärta, undergifvet sörj
den ängel, ljuft uppå sitt läger sofver.

Ock Atterboms:

I den hviskning, genom kvällen bäfvar,
kan inte ändras om till

I den hviskning, bäfvar genom kvällen.

Skälet är naturligtvis det, att genom att sätta värbet först, inger man föreställningen om att det är predikatet till det föregående substantivet. Nyboms konstruktion är också enstaka.

215. Det finns i poesi några få exempel på omvänd ordföljd i koncessiva satser.¹ Eks.:

Icke han bäfvar, fast slukade mörker opp solen
Stagnelius, II: 441.

Mod — fast remnar himlens rund!
Mod — fast sjunker jordens rund!
Ling, Agne 91.

Följeslagerska vardt du mig se'n,
hur sig än vände mitt roder.
Levertin, D. III. 2.

Man däraf dör,
fast gjorde man ej mer än drog ut kroken bara.
Leopold², VI: 380.

Och hoppas på räddning, på seger ännu
i stormens brak,
fast seglar du också, som vi göra nu,
på tidens vrak.

Tegnér, II. 91.

¹ Har konj. *fast* någon tid medfört inversion? Eks. i prosa: »Den, som bidrager til Skaldekonstens och Musikens ära, hvad gör han väl annat än bidrager till Ert bästa, fast vore han ock en främling i Ert samfund», Kellgren, S. S. III: 180.

Även i andra bisatser finnes stundom omvänd ordföljd av metriskä skäl.

Den värld, som sträfvar, kämpar, lider
den häjdas vid den hårdas fot,
liksom mot hennes eget Cypern
förstummas ohörddt hafvets kust.

Snoilsky, D. III: 90.

Hur blefven I så nära grannar,
I bilder två, jag fattar ej.

Snoilsky, D. III: 89.

Man gömde sin lycka i svartsjukt förvar
bak portikernas galler och parkernas grindar,
medan het från rabatternas välluktskar
steg rosornas doft på aftonens vindar.

Levertin, D. I: 39.

Du går,
obekymrad om för dina spår
öppnas Eden eller remnar jorden.

Tegnér, I: 263.

Jag väntar ensam morgonen i tårar:
när i dess skimmer rodna böljans fårar,
då må man öppna mig vår ättegraf.

Atterbom, D. III: 119.

såg
tillbaka ibland för att se hur lång
var vägen, som bakom låg.

Fröding, II: 132.

216. Då om är utelämnat i en vilkorssats, stå både denna ock huvudsatsen med omvänd ordföljd. I poesin finns även rak. Eks.

och ber man om en tjänst, man ej tillbaka stötes

Bäckström, III: 60.

217. Vissa ordföljder äro fixa i svensk prosa ock svenskt tal-språk. Sålunda kräves det där att tonlösa pronomina stå omedelbart efter värbet¹. Därifrån skiljas de endast av subjektet, om satsen har omvänd ordföljd (samt vissa advärber?). Samma är förhållandet med tonlösa pronomina i subjektställning, då satsen har omvänd ordföljd. I poesi upphävas dessa regler. Eks.:

Långt bak medvetenhetens tröskel döljer
i vanligt fall sig andelifvets våg.

Wirsén, V. R. 311.

och eko fick fatt det i skogen
och höll se'n för alltid det kvar.

Snoilsky, D. III: 46.

I kväll skall säkert ingen honom söka

Rydberg, D. II: 32.

Upp öfver fariseiska hopars vimmel
sig korset höjer.

Rydberg, D. II: 41.

Låt utan blygd och utan tal
sig slafveriets röster sprida.

Leopold, III: 161.

Var mig helsad, du

Atterbom, D. II: 191.

då sätt i skuggan dig

Atterbom, D. I: 30.

Och kyss till sömns mig

Atterbom, D. I: 16.

¹ Undantag finnas nog, men värka otrevligt ock tvunget. Eks. »likväl visade Birger, återkommen till hären, sig missnöjd», Geijer, Sv. Folk. Hist. I: 177; »Då de sågo Hans Alienus, som hade fritt tillräde, gåfvo de, beständigt lika tysta, honom ett tecken att fortsätta», Heidenstam, H. A. II: 129; »Och nu dref nyfikenheten att få klarhet öfver, huru hans saker stodo, honom hastigt bort», Strindberg, Saml. Rom. o. B. IV: 157.

— minnas
 skall det hvar hjärtlös —,
 Atterbom, D. II: 284.

se'n bergad sol sig döljt
 Tegnér¹, I: 13.

en gång släpa stumt
 de oss dit ned
 Heidenstam, H. A. I: 13.

Hvad vingade sångare, detta dig bryr?
 Knös, I: 42.

Sin bostad lämnar en minut hon ej
 Orvar Odd, VI: 21.

Båda blefvo röda vi som bär
 Braun, 429.

(du vågar) söka hvad dig plikten bjuder
 Rydberg, D. II: 10.

Jag vet blott att vemodsslöjan
 sig sänker kring furans skrud.
 Fröding, I: 192.

218. Fiks ordföljd ha löst sammansatta värber med tonvikt på andra sammansättningsleden. Av dem kräva vissa att objekt ock predikativ skall stå mellan värbdelarna, andra sätta dem efter båda. I värs iakttages ej detta.

Eks: Då sliter jag lös mig i vredesmod
 Atterbom, D. I: 58.

Man gifter henne bort!
 Bäckström, III: 129.

---

¹ Vidare eks. på pronominet före: I: 37, 45, 94, 95, 111 o. s. v.

Nu drabba Rantzaus flockar
med Smålands lejon ihop
Fallström, II: 242.

Näns du störa,
skilja åt dem, Edvard, du?
Franzén, I: 280.

Och ej Andalusiens flammande dager,
ej sus i cypresser och myrten och lager
vet vrån där Dolores är jordad af,
Fröding, II: 122.

Bryt lustigt in dig i det stängda huset
Heidenstam, H. A. I: 10.

Så snart han kom ur staden,
han stälpte tunnan kring.
Heidenstam, D. I: 13.

de hvila sig ut
Ling, A. 478.

de kläda sig på
Ling, A. 243.

den trösten henne togs ifrån
Malmström, D. 283.

Ödets makter med oss spela
utan att oss spörja till.
Sehlstedt, I: 68.

Och aldrig ser hon ut riktigt glad
Sehlstedt, II: 179.

att vilja forska dess mystärer ut
Stagnelius, I: 296.

Försof dig, dagens gyllne stjärna,,
och morna se'n dig långsamt till!
Tegnér, I: 30.

O hvila! Vi höllo så hjärtligt dig af!
Wirsén, D. 213.

Annars äter han oss opp
Wirsén, N. D. 264.

han, som tager an sig ömt de svaga
Wirsén, V. R. 146.

Flertalet av dessa värber måste i prosa ha den betonade sammansättningsdelen efter den obetonade. I poesi möter man ofta motsatt ordning:

Från holmen där i sjön nyss *ut jag lade*
Atterbom, D. III: 127.

att *upp* till nyfödt lif oss *väcka*.
Bååth, U. 126.

Intetdera *af* dock *blifver*.
Dahlgren, II: 143.

Så fick igen *om* talet *rå* den lilla
Franzén, IV: 27.

jag *till* nog hade *nickat*
Gellerstedt, D. III: 15.

jag därför *öfver* slika bilder *hoppas*
Scholander, II: 35.

Med i hjältens bergkampanj han var
Snoilsky, D. III: 79.

Karlavagnen *fram* ur skyar *bryter*
Snoilsky, D. III: 47.

Där skenor ut som närver *stråla*
Snoilsky, D. II: 212.

Mazeppa ut sin kappa *bredde*
Mazeppa, 10.

Vid detta minnes djupa frid
upp diktens flöde *porlar*.
Wirsén, V. R. 50.

den tomma stått, som fåfängt *upp* sig *styttat*
Wirsén, V. 124.

Palett och pensel, fordom kära,
de sista åren *bort* hon *lagt*
Wirsén, F. C. 327.

Jälpvärberna måste alltid stå före den infinita värbformen.
I värs ställas de ofta efter. Eks.

Fåfängt *söka* dig *skall* i sin park den kommande våren.
Atterbom, D. III: 189.

Så en siare nog *utlåta* sig *skulle*
Atterbom, D. II: 240.

dygnets larm,
det ej *bedöfrat* har musiken i din barm.
Atterbom, D. II: 139.

Blott hon som älska kan må *älskad* bli tillbaka
Bäckström, III: 182.

Vältra bort stenen från griften: ur mullen
spira ånyo *skall* lifsträdet opp,
Dahlgren, I: 134.

Hvem ann än han det *vågat* *skulle*?
Franzén, V: 96.

Bäfvande själ, som nu ej mer *förställa sig kunde*,
Franzén, V: 270.

snart hon *ledsna skall*.
Ling, E. 2.

till närmaste bergshåla *hunnit vi hade*.
Ling, A. 176.

Sent en afton *händt det har*,
att på dörrn jag bulta hörde.
Snoilsky, D. I: 320.

Vi mistat af vänner *ha mången*
Sommelius, 137.

Älska och mista sitt käraste är
bättre än *älskat ej hafva*.
Wirsén, F. C. 302.

kom och ärligt sade,
hvar guldet *hittats hade*.
Wirsén, T. S. 76.

De vise män af Österland
en stjärna *skådat hade*
Wirsén, F. C. 153.

220. Det s. k. medelbara objektet står alltid före det omedelbara, flyttar man om dem, måste det efterställda erhålla preposition. I poesin däremot även tvärtom. Eks.

Jag sagt farväl den nya människan
Heidenstam, H. A. I: 290.

221. Infinitiver ock adjektiver som predikatsfyllnader kunna ställas före värbet i poesi. Eks.

De må grubbla, lukta, borra, bråka,
blinda kika sig på solens ring.
Sehlstedt, III: 27.

Och hvad att besjunga står kvar?

Atterbom, D. I: 58.

ett bårdok blott,
som tomma fröjder, diktad smärta
att gömma och bevara fått.

Nybom, II: 12 s.

222. I det föregående har jag redan behandlat några av infinitivens bestämningar, nämligen då infinitiven styres av en imperativ. Prosans naturliga ordföljd är vid infinitiver, som styres av värber l. adjektiver denna: (att) + advärber + inf. + objekt ("dativobj. + "ackusativobj.") + prepositionsadvärbial. Brates typeksempel (a. a. sid. 191): Biträdet önskade med sin husbonde tala om sin framtid, anser jag synnerligen dåligt ock endast tillhörande den s. k. kanslistilen; i ledig framställning heter det naturligtvis: önskade tala med sin husbonde om. I poesi tillåter man sig ofta att sätta objekt ock advärbial eller predikativ till ock med före att. Eks.:

när Göta-Lejonet drog ut
mot Holmgårds-Örnen att sin Nord försvara.

Atterbom, D. II: 229.

Armor störtade i hafvet
att rädda Daura eller själf att dö.

Atterbom, D. III: 128.

bygdens tärna var mig rädd att möta
Böttiger, I: 49.

mig att möta du ägde mod.

Fallström, II: 303.

Jag nog sett världen, för att mer
dit längta från min Hanna.

Franzén, I: 138.

Förtjänt af er att gillad blifva

Leopold, III: 175.

Gån hellre åt hans makt att fredligt öfverlämna
hvad annars

Leopold, I: 6.

en famn, där Shylock kan i ro
få tyngden af sin skam och vanmakt glömma.

Levertin, D. I: 83.

förr splittras denna lars
än jag förrädiskt går en tro att Olof svärja.

Ling, E. 29.

en jätte dem skrämde
med sig att den dela.

Ling, A. 512.

Hvad är ert mod? Med lugn att kunna dö;
Malmström, 125.

tröttnar du, att hjälpa dig den bära,
skall framgent bli min högsta både plikt och ära.

Nybom, I: 136.

Då nalkas moskovitiskt öfvermod
för Katarinas tron att lägga Sverige bundet.

Snoilsky, D. V: 36.

Dvärgalisten dig besegra lärde

Snoilsky, D I: 270.

Dess börd att pröfva längtar jag

Snoilsky, D. II: 97

Han känner hur afund har skött sitt spel
hos hjälten den fångne att svärta

Snoilsky, D. III: 27.

I borgförstugan lät nådig frun
mig tak öfver natten skänka

Snoilsky, D. III: 206.

Det trampas kan, det mörda är förgäfvets.
Sommelius, 155.

Nu börjar sig månen höja
Wirsén, S. B. 68.

223. Advärb ock sådana prepositionsadvärbial, som prosan
skulle ställt mellan att ock inf., ställas i poesi stundom före att.
för här att tala riktigt europeiskt
Orvar Odd, II, a: 8.

Då blef det människan af himmelen förmenadt
i oskuld att bebo det lugna paradiset,
där
Wallin, 19.

Hans värf det är att spränga grund
för nya tidehvarf,
och fåligt, bland de många en,
att mura hvarf på hvarf.
Fredin, D. II: 101.

224. I prosa måste vid s. k. ackusativ med infinitiv infinitivens subjekt stå före inf. Ej så i vär. Eks.:

Men ständigt hör jag musicera
den lilla syrsan
Snoilsky, D. III: 72.

för stolt att låta längre blöda
min fot mot stigens kiselsten.
Levertin, D. I: 79.

Med bittert löje Per såg fly
sin fagra lyckodröm
Snoilsky, D. III: 39.

I poesi finner man även infinitivens subjekt före det styrande värbet, mot bruket i prosa.

Då är det ljuft att här i grönskan dröja,
i tyst begrundning sänkt på enslig bänk,
campagnan se stå fram ur azurslöja
Wirsen, F. C. 258.

225. Vissa konjunktioner måste i prosa inleda respektive
satser. I poesi finner man stundom att andra satsdelar föregå.

I rapporten *när* med ära
ock mitt namn till kungen hann,
fick jag segerns tecken bära
Euphrosyne, II: 155.

Kring dina läppar *när* nöjet leker,
o säg,
Malmström, 81.

Med rosig kind *när* dagen träder
ur skogens natt på himlens sky
Ingelman, 58.

Ät mänskornas brott *när* en tårarnes gärd
de saliga offra, vi falla . . .
Böttiger, II: 5.

På pannan *när* frostkransen hvilar
och pärlor i lockarna stå,
då fram till min flicka jag ilar
Gottlund i Poet. Cal. 1817, s. 131.

Till is *om* hennes yta fryser,
dess botten ingen vinter når.
Böttiger, II: 7.

226. *Också* ock *även* stå regelmässigt före resp. konjunk-
tion i koncessiv sats. I poesi flyttas de någon gång efter. Eks.:
att han somnar, att han vaknar
mindre glad än förr han var,
och rätt många skatter saknar,
fast han ock den äkta har.
Tegnér, II: 259.

Men *fast också* floder vandra
mellan oss, *fast* berg stå opp.
våra hjärtan nå hvarandra.

Tegnér, II: 263.

Du som, lik hoppet skön, förvillar och betager,
förtjusande som det, *när äfven* du bedrager

Valerius, I: 12.

Om också, om än sättas först i satsen, eller också sättes *än* närmst efter subjektet, som följer omedelbart på om. I poesi där-
emot även:

Dig din mor ej öfverger,
om hon dödde än af hunger

Franzén, I: 76.

227. Jämförelser, inledda med *så-som*, stå vanligen med de båda lederna i denna ordningsföljd, ock härifrån ges inga andra undantag än emfasens, då någon gång det senare ledet flyttas före, såsom:

Som bark så röd står pannans lugg

Heidenstam, D. II: 54.

där från metrisk synpunkt den andra ordningen naturligtvis varit lika förmånlig. Omflyttning träffas stundom i poesi, ehuru detta skäl ej föreligger:

Som fader och moder *så* högväxt och fager

Ling, A. 558.

med bågar *som* himlens *så* fasta

Tegnér, I: 205.

för tankens sak var ingen
som han *så* djärf, *så* skoningslös och stark

Malmström, 131.

Som blommans soldröm är vårt lif *så* kort

Nybom, II: 132.

Han hade *som* vi så granna seder.
Nybom, I: 57.

Ej är han *som* solen på långt när så het.
Dahlgren, II: 61.

228. *Ej, icke* ställas i självständiga satser med rak ordföljd närmast efter det finita värket. I värs skiljas de ofta därför. Eks.:

Du liknar solen ej
Gellerstedt, D. 41.

Han ej förstod
Nybom, I: 42.

Ack, mina värs ej tycktes
de högas bifall väckt
Snoilsky, D. V. 50.

jorden bär
vingar ej mer snara
Gellerstedt, II: 10.

Men Ramsjöholm ej flyttar sig
och I ej viljen följa mig.
Adlerbeth, P. A. II: 213.

I beroende satser med rak ordföljd står *ej* däremot närmast före värket eller omedelbart efter konjunktionen.¹ I poesi likväl:

Han så ställer till vid barnens ras,
att en smörgås faller ej på smöret.
Grafström, I: 250.

Det ståndar ett slag den dag som är,
fast svärd ej och brynjor nötas.
Wirsén, V. 25.

¹ sällsynta undantag finnas, t. eks.: »svepte henne i sin gråa mantel, så att hon *syntes ej* mer», Almqvist, Tre fruar i Småland, III: 46.

Men om jag kan ej?

Leopold, III: 123.

Är ordföljden omvänd, står *ej* antingen närmast efter subjektet — såsom i negerade frågesatser med interrogativt pronominalsubjekt — eller närmast efter värbet. I värs likväl:

Väl glödgar solens låga
de parker ej, där

Atterbom, D. III: 94.

Är du så butter ej, så blek,
som lefde du på älfvekost,

Atterbom, L. Ö. II: 30.

Ej står vidare alltid närmast före det ord, som det bestämmer. Härifrån gör poesin ofta undantag ock isynnerhet ställs det efter ord, som stå i motsatsförhållande till korresponderande ord av samma funktion i satsen.

Cupido själf var hälften ej så skön

Atterbom, L. Ö. I: 53.

Af en, om värdig ej, dock sonligt tacksam hand

Atterbom, D. II: 138.

I mängdens sätt att helsningen besvara
sig tecknar vördnad blott för kejsarns höghet,
ja, i de yngres väsen ens ej denna

Fahlerantz, I: 102.

dit mera icke hennes längtan står.

Fallström, I: 294.

ensam blifven,
fast hälften ej så öfvergifven.

Franzén, 23.

de komma, kämpar ej med svärd vid sida,
men rustade i solkig arbetsrock

Fredin, D. I: 105.

Du är en längtad åskbys regn på torkad sand,
men grönskan ej som blir, när åskbyn är förgången.

Heidenstam, H. A. I: 278.

I dag hon ger er
väl frihet ej, men ett fyrverkeri.

Snoilsky, D. I: 83.

Han väger bördan ej, men värdet

Tegnér, I: 8.

Af Erik tog han oron ej, men lutan.

Wirsén, F. C. 283.

om vår känsla tar sin flykt
förmätet ej, men allvarsfullt

Wirsén, V. R. 301.

Dock står i prosa före ej, men sätts äfven efter i värs:
han sofver ej dock

Fredin, D. II: 180.

ej alla han mindes dock tända sig

Snoilsky, D. II: 84.

229. *Ju* som advärb hänges omedelbart efter det finita
värbet. I poesi flyttas det stundom till annan plats.

Ju äfven solen sina fläckar har

Vitalis, 240.

Och det var mitt *ju* altihop

Fången 28.

nyss *ju* stal en sådan slyngel

Rydberg, D. II: 64.

Re'n i dalen vid sin spade
kände mig ditt hjärta *ju*.
Tegnér, II: 50.

den, som sin plikt har fyllt, *ju* nöjets lön blef värd?
Ling, E. 61.

Slumra, o skald! *ju* i tonernas ljud
anade själen sin längtan till Gud.
Euphrosyne, II: 193.

Nyckeln *ju* bär han till dikternas land.
Euphrosyne, II: 15.

I följande bisats synes mig *ju* tvunget ock jag är osäker om
dess rätta plats, men den torde väl vara närmast före värbet ¹ :

Och hvem kan neka att *ju* oliven
bör taga lofven af slaktarknifven.
Braun, 313.

Ju står efter det enstaka ord, som det bestämmer, men har
i följande svårlästa värs flyttats:

Märkligt! och *ju* dock ännu helt ung!
Atterbom, L. Ö. II: 201.

Men jag bekänner att jag inte vet, var jag skall göra av ett
ju i en sats med supinum till predikat:

öfver vår hjässa *ju* eldpilar gått.
Ling, A. 440.

230. *Blott (endast, bara)* kan i prosa sättas både närmast
före det substantiv det bestämmer ock närmast efter det. Den
senare ordföljden har särskilt gynnats i nyare vitterhet ock hör
ursprungligen hemma i talspråket. Exemplen äro icke säll-
synta i värs håller:

¹ Ju förekommer ofta i översättningar från latin just på detta sätt. Jfr.
Strindberg, Saml. R. o. B I: 168.

Och pilten så hurtig och *sex år bara!*
Snoilsky, D. IV: 43.

hon, den lilla, hvilkens famn
Gullebarn blott, vinner.
Heidenstam, D. II: 121.

Maria, *det förgängliga blott* dör
Wirsén, F. C. 16.

Då dessa advärber ge det ord, som de höra till, förstärkt tonvikt, så möter det givetvis svårigheter, om de skiljas från dem af andra ord — man kan inte ge meningen den naturliga tonvikten. Poesin ändrar ofta denna naturliga placering af orden. Eks.:

¹ I ²glöd ³hon ⁴sjunger blott
Snoilsky, D. III: 73.

I prosa skulle ordningen förmodligen ha varit: 4+1+3+2 eller 2+3+4+1, mindre naturliga förefalla mig: 1+4+3+2 ock 2+3+1+4.

Hvarför finns blott värme vid din barm
Snoilsky, D. III: 200.

O främling, min skönhet blott vore ett sken
Snoilsky, D. III: 71.

Hon vittnade att skönhets skimmerslöja
är blott kring stoftet en förgänglig skrud!
Snoilsky, D. III: 96.

Tomma musselskal som narra
väl jag ofta blott får skära
Heidenstam, D. 145.

När sorgekalk i rågadt mått
dig skänkts af stumma strider
och stjärnans ljus får skåda blott
hur tungt du lider
Wirsén, V. R. 4.

Ett lik blott smyckadt här och där af tårar
Nyblom, I: 107.

din plåga
blodsdoget var blott till en salig död.
Nybom, I: 134.

Det är ej döden
som själens ro i kvalets stund förtager.
Det tanken endast på den kretsen är,
som man skall lämna öfvergifven här.
Wirsén, T. S. 125.

Fiksa platser ha dessa advärber i prosa, då de bestämma
ett satsinledande att, som de stå närmast före; varemot i poesi
även:

Som en lilja bryts hon,
för att infanten älskar henne blott.
Wirsén, S. B. 244.

I förbindelsen 'ej blott' står blott före det ord det bestäm-
mer; men i poesi även:

där skämtet hade gadd ej blott, men vingar
Wirsén, S. B. 216.

vet, att du är stor ej blott, men god.
Wirsén, V. 126.

du liknar icke blott, du honom öfvergår.
Leopold, III: 27.

Din mildhet prisas, ej blott segrarna.
Stagnelius, I: 306.

Vid negerad imperativ står blott före neg. I poesi även:

skrif döden,
men skrif ej trældom blott!
Tegnér, II: 17.

På grund av att dessa advärber, i tal ock prosa, kunna hänföras till såväl ordet före som ordet efteråt, synes man mig böra anse, att de inte placerats så lyckligt, där tvetydighet ibland kan uppkomma ock möjligen understödjas av rytmen. Eks.:

Då spelade ni blott grefvinna
Fallström, I: 332.

en blomstrande flicka med gång så lätt,
som snuddade blott hon vid gräset nätt!
Orvar Odd, S. VI: 167.

231. *Vilken som hälst, vem hälst än, hur — än* kunna i prosa icke ändra ordningen mellan beståndsdelarna. I poesi däremot äfven:

den karl'n i sin mimik ett något har
att lätt förbrylla *hvem än hälst* det var.
Orvar Odd, VI: 188.

rosor vissna, *än hur* sköna
Fallström, I: 102.

och *hvar än hälst* den berörde en sträng
Atterbom, D. II: 47.

I genitiv torde vilken som hälst inte i prosa stå kring sitt huvudord:

Dess läppars friska rosenpar
kan *hvilkens lugn som hälst* förstöra.
Sehlstedt, II: 120.

Som kan i prosa inte utelämnas men väl i poesi:
Men *hvilka* öden *hälst*, som bäras
Wallin, 28.

Hur ensamt kan inte i prosa stå i betydelsen: hur . . . som hälst.

en musik,
som gärna kunde trotsa
hur genomsur kritik.
Gellerstedt, III: 35.

232. En på grund av metriska hänsyn synnerligen ofta förekommande ordföljdsändring är den, att satsdelar tillhörande samma sats skiljas åt av en i denna inskjuten annan sats. Detta händer ofta, om också ej i alldeles analoga fall i talspråket.

Eks. Tänk ej, från den minut hon dig förlorat har,
att hon ett hatadt lif ett ögonblick fördrar.

Leopold, I: 99.

Där man naturligtvis skall läsa i prosa: tänk ej att hon fördrar ett hatat lif ett ögonblick från den minut o. s. v.

I lunden under Neapels måne
jag vet att minst du behöfver be.

Snoilsky, D. I: 4.

Läs: Jag vet, att i lunden under Neapels måne behöver du be minst.

Likartad är den förändring, som skjuter en bisats före, ehuru den vanligast står efter huvudsatsen, t. eks.

Som vore det en svafvelsticka,
så lätt han sina synder bär.

Braun, 256.

Förr än mitt hufvud hvitnade till skörd,
jag bad få dö

Snoilsky, D. I: 215.

233. Vad Brate (a. a. 190) kallar advärbialsatser utan fogord stå i prosan alltid före huvudsatsen. I poesi finner man även sådana, som stå efter denna. Eks.

du var allas vän och far —
sak samma knäppte man på lutan
eller ett statsråds titel bar.

Fallström, II: 323.

Gå till henne, lider du

Rydberg, D. II: 23.

Det lefver, rörs, hvart penselstreck han drager,
gör han en trashank eller en infant.

Snoilsky, D. I: 84.

förbind det se'n dygnet är om, men ej förr, vill du hälsas för vår,
Tegnér, I: 102.

Ett gladt Gandharvabröllop se'n i dag
må oss förena, tänker du som jag.

Öman, II: 8.

Citerade upplagor av dikter.

- ADLERBETH, G. J. *Poëtiska arbeten*. Andra uppl. Sthlm. 1802, 3. (Adlerbeth, P. A.)
 » *Virgilii Aeneis*, öfvers. Andra uppl. Sthlm. 1811. (Adlerbeth, Aeneis.)
- ALMQVIST, V. E. *Vågsvall af Hans Vik*. Sthlm 1898. (Hans Vik).
- ATTERBOM, P. D. A. *Lyriska dikter*. Örebro 1863. (Atterbom, D.)
 » *Lycksalighetens ö*. Örebro 1854. (Atterbom, L. Ö.)
 » *Fågel blå*. Örebro 1858. (Atterbom, F. B.)
- BECKMAN, E. *Sånger*. Stockh. 1873. (Beckman).
- BJÖRCK, E. *Valda dikter*. Fjärde uppl. Sthlm. 1893. (Björck).
- BRAUN, V. von. *Skämtsamma dikter*. Sthlm. 1887. (Braun).
- BÅÅTH, A. U. *Marit Vallkulla*. Sthlm. 1887. (Bååth, M. V.)
 » *På gröna stigar*. Sthlm. 1889. (Bååth, G. S.)
 » *Ungmö'n från Antwerpen*. Sthlm. 1900. (Bååth, U.)
- BÄCKSTRÖM, E. *Samlade skrifter*. Sthlm. 1889—90. (Bäckström).
- BÖTTIGER, K. V. *Samlade skrifter*. Sthlm. 1856—81. (Böttiger).
- CARL XV. *En vikingasaga*. Sthlm. 1855. (Carl XV.)
- CARLÉN, J. G. *Samlade dikter*. Sthlm. 1870. (Carlén).
- CHORÆUS, M. *Samlade skaldestycken*. Örebro 1815. (Choræus).
- DAHLGREN, K. F. *Samlade arbeten*. Sthlm. 1847—48. (Dahlgren).
- ELGSTRÖM, P. *Samlade vittnerhetsarbeten*. Ups. 1860. (Elgström).
- EUPHROSYNÉ (= J. NYBERG). *Dikter. Nyare dikter*. Ups. 1822, Sthlm 1828. (Euphrosyne).
- FAHLCRANTZ, E. *Samlade skrifter*. Örebro 1863—64. (Fahlerantz).
- FALLSTRÖM, D. *Valda dikter*. Sthlm. 1899. (Fallström).
- FRANZÉN, F. M. *Samlade dikter*. Örebro 1867—69. (Franzén).
- FREDIN, S. *Skilda stämmor*. Sthlm. 1884. (Fredin, S.)
 » *Vår Daniel*. » 1889. (Fredin, D. I.)
 » *Efterlemnade dikter*. » 1890. (Fredin, D. II.)
- FRÖDING, G. *Samlade dikter*. » 1901. (Fröding, D.)
 » *Gralstänk*. » 1898. (Fröding, G.)
- GEIJER, E. G. *Skaldestycken*. » 1882. (Geijer).
- GEIJERSTAM, G. AF. *Satirer och drömmar*. Sthlm. 1892 (Geijerstam)
- GELLERSTEDT, A. T. *Dikter*. » 1871. (Gellerstedt, D. I.)
 » *Dikter. Ny samling*. » 1881. (Gellerstedt, D. II.)
 » *Eftersommar*. » 1891. (Gellerstedt, D. III.)
- GRAFSTRÖM, A. A. *Samlade skaldestycken*. » 1864. (Grafström).
- GYLLANDER, H. *Dikter*. » 1895. (Gyllander).
- HAGBERG, C. A. Shakespeares dramatiska arbeten, I—XII, Lund 1861, anföres endast med skådespelstitlarna.

- HAGBERG, K. A. *Den store Galeotto*. Öfvers. Sthlm. 1902. (Hagberg, Galeotto).
- HALLSTRÖM, P. *Lyrisk och fantasier*. » 1891. (Hallström, L.)
- » *Purpur*. » 1895. (Hallström, P.)
- » *Grefven af Antwerpen*. » 1899. (Hallström, A.)
- HAMMARSKÖLD, L. *Valda skrifter*. » 1882. (Hammaršköld).
- HEDBERG, FRANS. *Efterskörd*. » 1898. (Frans Hedberg).
- HEDBERG, TOR. *Dikter*. » 1896. (Tor Hedberg, D.)
- » *Gerhard Grim*. » 1897. (Tor Hedberg, G. G.)
- » *Giorgione. Antonios frestelse*. » 1901. (Tor Hedberg, Dr.)
- HEDBORN, S. J. *Samlade skrifter*. Örebro 1853. (Hedborn).
- HEIDENSTAM, V. VON. *Vallfart och vandringsår*. Sthlm. 1888. (Heidenstam, D. I.)
- » *Hans Alienus*. » 1892. (Heidenstam, H. A.)
- » *Dikter*. » 1895. (Heidenstam, D. II.)
- INGELGREN, G. *Samlade vittnerhetsarbeten*. Ups. 1860. (Ingelgren).
- INGELMAN, G. G. *Valda skaldeförsök*. Sthlm. 1843. (Ingelman).
- JACOBSON, H. *Sång*. » 1899. (Jacobson).
- JENSEN, A. *Eugen Onegin*. Öfvers. » 1889. (Jensen, E. O.)
- » *Herr Tadeuzs*. » Gtbg. 1898. (Jensen, T.)
- » *Polska skaldar*. » » 1899. (Jensen P.)
- KARLFFELDT, E. A. *Vildmarks- och kärleksvisor*. Sthlm. 1895. (Karlffeldt, D. I.)
- » *Fridolins visor*. Andra uppl. » 1898. (Karlffeldt, D. II.)
- » *Fridolins lustgård*. » 1901. (Karlffeldt, D. III.)
- KNÖS, T. *Dikter*. Ups. 1852, 53. (Knös).
- LEOPOLD, C. G. *Samlade skrifter*. » 1800—2. (Leopold).
- » » » Andra uppl. » 18 (Leopold²).
- LEVERTIN, O. *Legender och visor*. » 1891. (Levertin, D. I.)
- » *Nya dikter*. » 1899. (Levertin, D. II.)
- » *Dikter*. » 1901. (Levertin, D. III.)
- LING, P. H. *Asarne*. » 1833. (Ling, A.)
- » *Visburs söner*. » 1824. (Ling, V.)
- » *Ingjald Illråda*. » 1824. (Ling, I.)
- » *Styrbjörn Starke*. » 1824. (Ling, S.)
- » *Birgitta*. (Ling, B.)
- » *Agne*. Lund 1812. (Ling, Agne.)
- » *Eylif*. (Ling, E.)
- » *Riksdagen 1527*. Sthlm. 1817. (Ling, R.)
- LIVIJN, C. *Samlade skrifter*. Örebro 1850. (Livijn).
- MALMSTRÖM, B. E. *Dikter*. Femte uppl. Örebro 1870. (Malmström).
- MELIN, K. A. *Dikter*. Sthlm. 1888. (Melin).
- MELLIN, G. H. *Samlade dikter*. Sthlm. 1852. (Mellin).
- NICANDER, K. A. *Samlade dikter*. » 1839—41. (Nicander).
- NYBLÖM, C. R. *Dikter*. *Nya Dikter*. Ups. 1860, 65. (Nyblom, D. I, II.)
- » *Vers och Prosa*. Ups. 1870. (Nyblom, V. o. P.)
- NYBOM, J. *Samlade dikter*. » 1844. (Nybom).
- OSCAR FREDRIK. *Samlade skrifter*, III. Sthlm. 1888. (Oscar Fredrik).
- OSSIAN-NILSSON, K. G. *Masker*. » 1900. (Ossian-Nilsson, D. I.)
- » *Hedningar*. » 1901. (Ossian-Nilsson, D. II.)

- PALMBLAD, V. F. *Den fjettrade Prometheus. I Phosphoros.* (Palmbiad, Den fj. Prom.)
- RYDBERG, V. *Dikter.* Andra uppl. Gtbg. 1896. *Dikter.* Andra saml. Gtbg. 1891. (Rydberg, D.)
- » *Faust.* Öfers. Andra uppl. Sthlm. 1878. (Rydberg, F.)
- SCHOLANDER, F. W. *Skrifter.* » 1881—82. (Scholander).
- SEHLSTEDT, E. *Samlade sånger och visor.* » 1861—76. (Sehlstedt.)
- SILVERSTOLPE, G. L. *Dikter I.* Andra uppl. » 1860. *II.* Sthlm. 1852. (Silverstolpe).
- SJÖBERG, E. *Samlade skrifter af Vitalis.* » 1873. (Vitalis).
- SJÖBERG, N. L. *Skaldestycken.* » 1820. (Sjöberg).
- SNOILSKY, C. *Dikter I.* Fjärde uppl. Sthlm. 1883. *II.* Andra uppl. Sthlm. 1886. *III.* Andra uppl. Sthlm. 1884. *IV.* Sthlm. 1887. *V.* Sthlm 1897. (Snoilsky, D.)
- » *Goethea ballader,* öfers. Sthlm. 1876. (Snoilsky, G. B.)
- SOMMELIUS, G. L. *Samlade dikter.* » 1867. (Sommelius).
- STAGNELIUS, E. J. *Samlade skrifter.* » 1868. (Stagnelius).
- STRANDBERG, C. V. A. *Dikter.* » 1878. (Talis Qvalis, D.)
- » *Don Juan.* Öfers. » 1857—62. (Don Juan).
- » *Mazeppa.* » » 1853. (Mazeppa).
- » *Belägringen af Korinth.* Öfers. Sthlm. 1854. (Belägringen).
- » *Fången på Chillon.* » » 1854. (Fången).
- » *Beppo.* » » 1854. (Beppo).
- » *Giaurn.* » » 1855. (Giaurn).
- » *Bruden från Ahydos* » » 1855. (Bruden).
- » *Ön.* » » 1856. (Ön).
- STRINDBERG, J. A. *Måster Olof.* » » 1878. (Strindberg, M.O.)
- » *Sömngångarnätter.* Första och andra uppl. (Strindberg, S. S.²)
- » *Dikter.* Sthlm. 1883. (Strindberg, D.)
- STURZEN-BECKER, O. P. *Samlade Arbeten.* 1861—68. (Orvar Odd).
- SÄTHERBERG, H. *Dikter.* Sthlm. 1862—63. (Sätherberg).
- TEGNÉR, E. *Samlade skrifter.* Jubelfestupplaga. Sthlm 1882—83. (Tegnér).
- WADMAN, J. A. *Samlade skrifter.* Ny uppl. Sthlm. 1884. (Wadman).
- WALLIN, J. O. *Vitterhetsförsök.* » 1821. (Wallin).
- VALERIUS, J. D. *Visor och sångstycken.* » 1809—11. (Valerius).
- WIRSÉN, C. D. *af.* *Dikter.* Tredje uppl. » 1883. (Wirsén, D.)
- » *Nya dikter.* » 1880. (Wirsén, N. D.)
- » *Sånger och bilder.* » 1884. (Wirsén, S. B.)
- » *Vintergrönt.* » 1890. (Wirsén, V.)
- » *Toner och Sägner.* » 1893. (Wirsén, T. S.)
- » *Under furor och cypresser.* » 1896. (Wirsén, F. C.)
- » *Visor, romaner och ballader.* Sthlm. 1899. (Wirsén, V. R.)
- ÖMAN, V. E. *Lyriska blad.* Ny samling. Örebro 1868. (Öman).
- ÖSTERGREN, C. L. *Dikter. Nya dikter.* Sthlm 1871, 79. (Östergren l. Fjalar).

12
13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

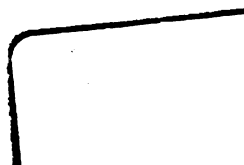
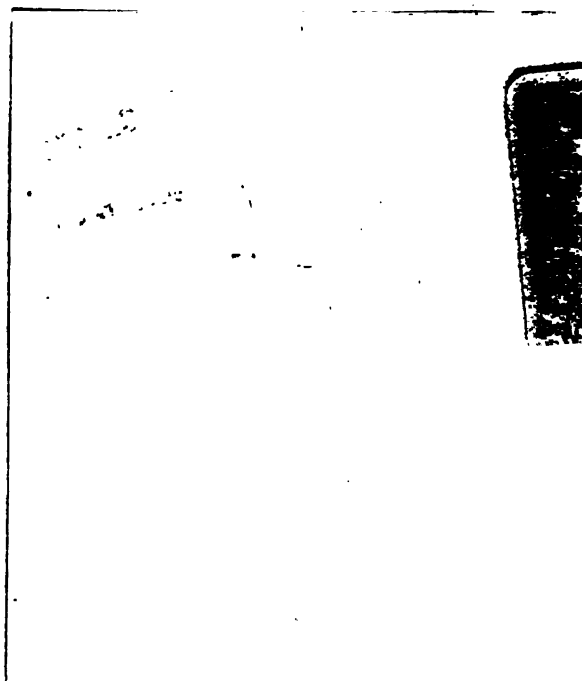

Widener Library

3 2044 092 936 723

